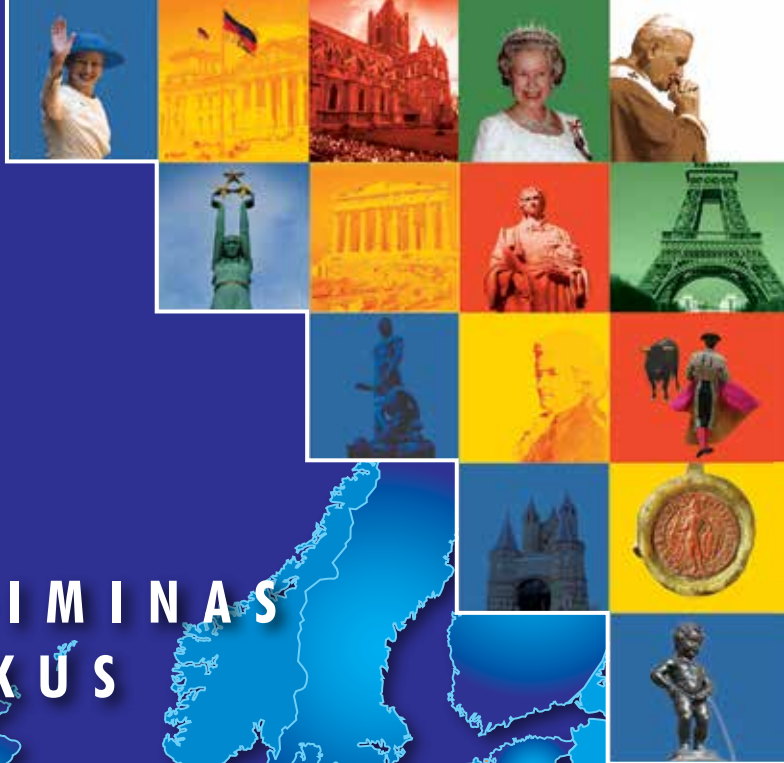

GEDIMINAS
VITKUS

EVROPSKI MOZAIK

28 DRŽAVA EVROPSKE UNIJE

Gediminas Vitkus

EVROPSKI MOZAIK

28 država Evropske
unije

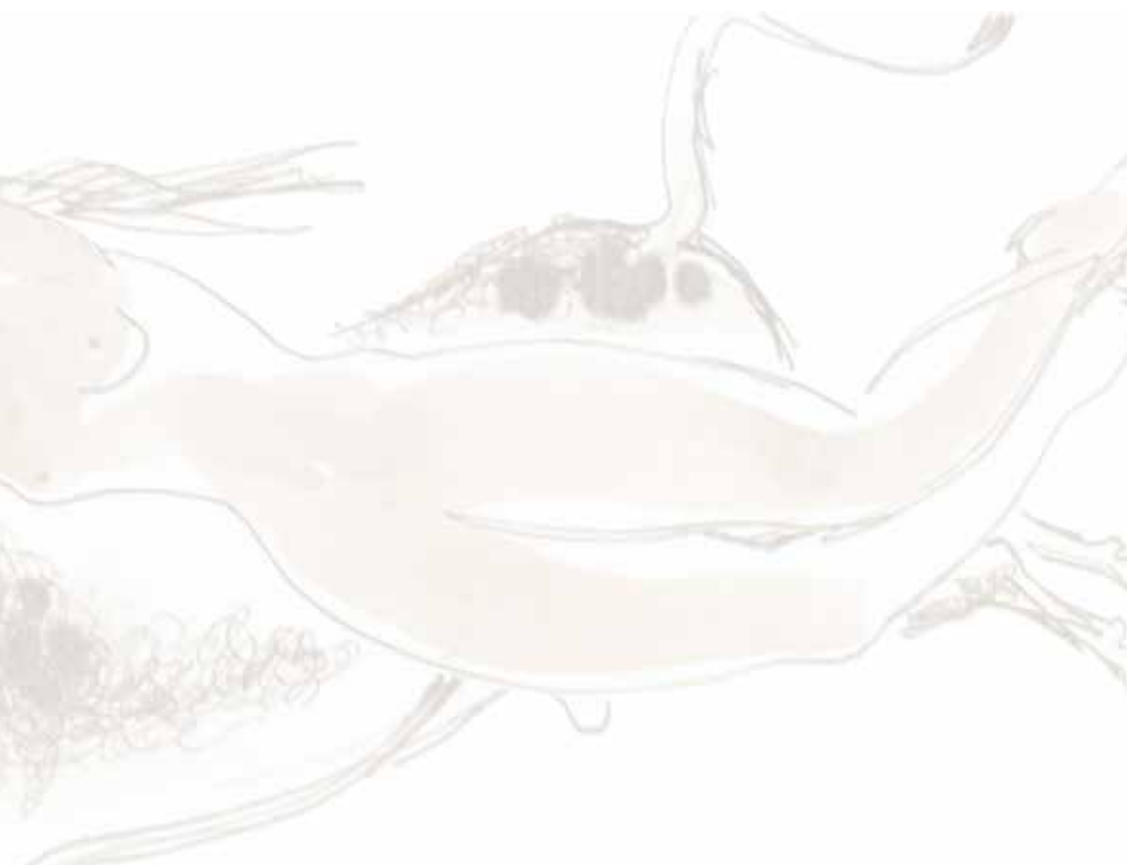
EVROPSKI

MOZAIK

GEDIMINAS
VITKUS

28
DRŽAVA
EVROPSKE
UNIJE

PREDGOVOR / 6

I DEO PRVA ŠESTORKA — DRŽAVE OSNIVAČI EVROPSKE ZAJEDNICE / 12

FRANCUSKA / 14

NEMAČKA / 25

ITALIJA / 38

HOLANDIJA / 47

BELGIJA / 56

LUKSEMBURG / 64

II DEO TRI „NOVAJIJE” SA SEVERA — PRVO PROŠIRENJE EVROPSKE ZAJEDNICE / 72

UJEDINJENO KRALJEVSTVO / 74

DANSKA / 88

IRSKA / 97

III DEO JUŽNOEVROPSKE DEMOKRATIJE — DRUGO PROŠIRENJE EVROPSKE ZAJEDNICE / 105

GRČKA / 107

ŠPANIJA / 116

PORTUGAL / 124

IV DEO PRIKLJUČENJE „NEUTRALNIH” — TREĆE PROŠIRENJE EVROPSKE ZAJEDNICE / 131

AUSTRIJA / 132

ŠVEDSKA / 142

FINSKA / 150

SADRŽAJ

V DEO „POHOD NA ISTOK” — NAJVEĆE PROŠIRENJE EVROPSKE UNIJE / **158**

POLJSKA / **160**

MAĐARSKA / **169**

ČEŠKA / **176**

SLOVAČKA / **183**

LITVANIJA / **189**

LETONIJA / **197**

ESTONIJA / **203**

SLOVENIJA / **209**

KIPAR / **214**

MALTA / **219**

VI DEO POČINJE OPERACIJA „BALKAN” / **225**

RUMUNIJA / **227**

BUGARSKA / **240**

HRVATSKA / **251**

UMESTO ZAVRŠNE REČI

HOĆE LI BITI JOŠ NOVIH ČLANICA ? / **265**

Poštovani čitaoc,

Pre tri generacije, 9. maja 1950, jedan od tvoraca ideje o evropskim integracijama, Rober Šuman, predložio je ujedinjenje proizvodnje uglja i čelika u Evropi, kako bi se prekinuo začarani krug bratoubilačkih ratova koji su opustošili veliki deo Evrope, uključujući i Srbiju. On je predvideo da „ujedinjena Evropa neće biti stvorena odjednom, niti prema jedinstvenom planu. Ona će biti izgrađena putem konkretnih dostignuća, koja najpre stvaraju faktičku solidarnost“.

U to vreme, mnogi su sumnjali da će ovo uspeti. Međutim, svi veliki ciljevi Šumanove deklaracije su ostvareni: ujedinjena Evropa je rođena; ratovi među državama članicama su onemogućeni, a mir u svetu je dobio glasnog zagovornika; Evropa je postepeno revitalizovana i transformisana, procesom koji je vodio u demokratsko ujedinjenje Evrope, ujedinjujući dva politička bloka podeljena Gvozdenom zavesom; osnovana je prva agencija za borbu protiv kartela na svetu, a stvoreno je i jedinstveno tržište širom Zajednice; svetska privreda kao i zemlje u razvoju su takođe imale koristi od evropskih integracija.

Evropska unija (EU) je učvrstila mir, bezbednost i napredak, i postala najveći integrisani ekonomski prostor i trgovinski blok na svetu. Šest zemalja osnivača je preraslo u 28 članica, privučenih obećanjem uzajamne koristi, demokratije i vladavine prava, uz poštovanje prema slobodnom izboru suverenih

PREDGOVOR

država. Uspesi EU su joj 2012. doneli Nobelovu nagradu za mir, zbog stabilizacijske uloge koja je pomogla transformaciju Evrope iz kontinenta rata, u kontinent mira.

EU nastavlja sa izgradnjom mira širom kontinenta, jačanjem privrednih temelja, podržavanjem manje razvijenih regiona, negovanjem inovacija, preduzetništva i trgovine, razmenom najboljih praksi, koordinacijom nacionalnih interesa i politika, i nastavljanjem proširenja u onim zemljama koje dele vrednosti EU.

Unija 28 nezavisnih država, sa svojim nacionalnim vladama i regionalnim organima vlasti, danas ima 24 zvanična jezika i više od 80 etničkih grupa koje zajedno neguju niz kulturnih tradicija. U EU su zastupljene i sve najveće religije sveta. Evropa je istinski, prelepi mozaik naroda i kultura.

Visoka predstavnica Unije za spoljne poslove i bezbednost i potpredsednica Evropske komisije, Ketrin Ešton, je tokom svoje posete Srbiji u aprilu 2014. godine kazala da je Srbija oduvek bila deo Evrope. Srbija je na sigurnom putu pristupanja EU. Ovo je početak novog poglavlja u našim odnosima – poglavlja koje ćemo zajedno ispisati.

Znatiželjnom umu Evropa nudi mnogo za istraživanje – svoje jezike i tradicije, istoriju, naravi, istorijska iskustva. Nadam se da će vas ova knjiga litvanskog autora voditi putem zadivljujuće raznolikosti Evropske unije, i ohrabriti vas na učešće u stvaranju srpskog poglavlja u evropskom mozaiku.

Želim vam prijatno čitanje knjige!

Ambasador Majkl Devenport,
Šef Delegacije Evropske unije u Republici Srbiji

Poštovani čitaoc,

Pred nama je jedan pogled na Evropsku uniju iz Litvanije. On predstavlja zanimljivo i pre svega popularno štivo o istoriji, običajima, specifičnostima svake od dvadeset i osam država članica. Namijenjena je najširoj publici koja na jednostavan i pitak način želi da sazna nešto više o svojim susedima i partnerima. Umnogome, ova knjiga je koncipirana kao vodič kroz Evropsku uniju i njene države članice, ali i kao vodič kroz evropske integracije.

Deo knjige odnosi se na prikaz istorijskog aspekta nastanka svake pojedinačno od 28 država članica i u analizu toga nismo ulazili, prvenstveno zato što tumačenje istorije nije uvek jednoobrazno i nije predmet opšteg konsenzusa. Zato, i ako se sa nekim od ocena i tumačenja istorijskih događaja ne slažem, mišljenja sam da svaki pogled ima svoju vrednost, i da autorovu slobodu moramo poštovati. Imajući u vidu da su Delegacija EU u Srbiji i EU info centar izdavači knjige i da je njihova osnovna uloga da promovišu evropske ideje i vrednosti, naša pažnja bila je usmerena na delove koji se odnose na proces pristupanja država Evropskoj uniji i prihvatanje zajedničkih vrednosti. A upravo u toj oblasti vidno je da su države Evropske unije ujedinjene u svoj svojoj različitosti, prepoznajući zajedničke vrednosti i interese. Te vrednosti i interesi bili su i biće dovoljan razlog za zajednički pogled u budućnost. Na kraju, nikada ne treba zaboraviti da je Evropska unija najveći mirovni projekat koji je doneo najduži period mira i prosperiteta našem kontinentu. Mirovni projekat čije vrednosti doživljavaju potpunu reafirmaciju upravo na prostorima država Zapadnog Balkana.

PREDGOVOR

SRPSKOM IZDANJU

Autor „Evropskog mozaika“ sažeto, ali slikovito prikazuje istorijat i okolnosti pristupanja 28 država Evropskoj uniji. Danas veoma kompleksan, proces pregovora se menjao tokom istorije proširenja. Strukturiranje procesa pregovora onako kako ga danas poznajemo u velikoj meri počinje od proširenja 2004. godine kada je deset država, većinom iz Centralne i Istočne Evrope prošlo kroz pregovore i proces pristupanja. Jasni uslovi za članstvo u Evropskoj uniji su postavljeni još 1992. i 1994. godine i poznati su kao kriterijumi iz Kopenhagena i Madrida. Dvadeset godina kasnije, Srbija je početkom 2014. otvorila pregovore o članstvu, koji su nešto ranije, u septembru 2013. započeli procesom skrininga odnosno analitičkog pregleda usklađenosti zakonodavstva. Model pregovora i način rada je u potpunosti promenjen tokom ove dve decenije – danas se započinje sa najkompleksnijim poglavljima koja se tiču vladavine prava – 23 i 24, a napredak u ovim poglavljima uslovljava napredak u drugim oblastima. Naravno, proces pristupanja je i u našem slučaju dodatno inoviran i prilagođen specifičnostima Srbije, a tu pre svega mislim na modifikovanje poglavlja 35 – praćenje sprovođenja dogovora o normalizaciji odnosa između Beograda i Prištine.

Smatramo da ova knjiga ima svoje mesto na policama EU info centra upravo zbog unapređenja zajedničkih vrednosti koje podrazumevaju i poštovanje različitosti, drugačije mišljenje i kulturu debate. Ona pruža poređenja istorije, načina života ili običaja evropskih država i Srbije koja u političkom, istorijskom, kulturološkom i svakom drugom smislu pripada Evropi i trenutno pregovara o članstvu u Evropskoj uniji.

U nadi da će Srbija uskoro uspešno popuniti 29. poglavlje ove knjige, želim Vam prijatno čitanje.

Prof. dr Tanja Mišević,
*Šef Pregovaračkog tima za vođenje pregovora
 o pristupanju Republike Srbije Evropskoj uniji*

Daleko od toga da je Evropa veliki kontinent, ali šarolikost kultura i naroda koji su se u njoj formirali zaista zapanjuje. Evropljani koji žive između Baltičkog, Kaspijskog i Sredozemnog mora sporazumevaju se na stotinama različitih jezika i dijalekata, ponose se svojim tradicijama, trguju i putuju jedni kod drugih u goste. Istina, kako nas uči istorija, nisu to uvek činili vođeni dobrim željama.

Više nego druge kontinente, individualnost Evrope oblikuju granice kraljevstava i republika, koje i danas imaju veliki značaj u svakodnevnom životu – svaka država na svoj način rešava pitanja državljanstva, visokog obrazovanja, poreza, zdravstva, penzija, određuje različita pravila čak i... za dobijanje vozačke dozvole. Pa ipak, i države, kao ptice selice, lete na prostoru globalizovanog sveta uspešnije kada ih povezuju obaveze zajedničkog cilja i međusobne pomoći.

Upravo je to razumevanje pre više od pet decenija pomoglo utemeljenje brzog i mirnog procesa evropskog ujedinjenja. Danas, na početku XXI veka, na političkom mozaiku Evrope ne svetle najsjajnije Ujedinjeno Kraljevstvo, Nemačka, Francuska ili Rusija, već Evropska unija, u kojoj su jednako važni glasovi i velikih i malih država.

Klub država koje podržavaju demokratske vrednosti i čine neponovljivu političku državnu tvorevinu, sjedinjuje savez šesnaest pokrajina Nemačke, postojbinu Deda Mraza i Nokie

PREDGOVOR

Finsku, zemlju maslina Grčku i još 25 slobodnih zemalja koje na prvi pogled imaju malo toga zajedničkog. O istorijskom iskustvu, geografiji, umetnosti, politici i ljudima iz kulture svake od njih priča nam Gediminas Vitkus – jedan od najboljih litvanskih autora koji pišu o putu ujedinjenja i političkom usmerenju Evropske unije.

“Da bi bio velik, moraš biti velikodušan”, rekao je Žak Delor, posebno zaslužan za integraciju Evrope. Predstavljajući osobenosti istorije svake EU zemlje, autor otkriva prostor iza kulisa političke scene kontinenta, ukazuje na motive koji navode državljane da se saglase sa idejama ujedinjenja i kompromisa, odričući se uskih nacionalnih ambicija. Evropske zemlje bile su rešene da stupe na neutaban put – same su stvarale novi sistem suživota, same su isprobavale njegovu stabilnost krizama izazvanim iz sopstvenih interesa. Ta politička tvorevina izgledala je privlačna. U evropsku superigru, koju je započelo šest država, sada je uključeno već 28 država, a više njih čeka na klupi za rezerve.

Peta je godina kako Litvanija svestrano učestvuje u životu Evropske unije – stvara novo evropsko pravo, usklađuje svoju ekonomsku politiku da bi ojačala konkurentnost i otvorila se za novine, bori se sa klimatskim promenama i zagađenjem okoline. Pošto je stupila na evropski put, vredi istražiti šta su naučile druge zemlje, šta im je uspelo, šta su pružile donesene odluke.

Na kraju, ali ne manje važno, želimo da se zahvalimo svima koji su doprineli objavljivanju ove knjige na srpskom jeziku, a naročito prevodiocu, gospodinu Svetozaru Poštiću.

Želimo vam veliko zadovoljstvo u čitanju, kao i mnogo uspeha u kreativnom stvaranju Evrope budućnosti!

Kestutis Sadauskas

Šef Predstavništva Evropske komisije u Litvaniji

Iako je bilo samo šest država osnivača Evropske zajednice, u nazivu organizacije ne nalazi se slučajno reč *Evropa*. Još 9. maja 1950. u Deklaraciji ministra spoljnih poslova Francuske Roberta Šumana (1886-1963), kojom je otpočeo savremeni proces integracije Evrope, navedeno je da će novoosnovana Evropska zajednica za ugalj i čelik biti otvorena i za druge evropske države koje zbog različitih razloga u tom trenutku nisu mogle da se nađu među osnivačima Zajednice. Kasnije je ta odredba uneta u zvanične Osnivačke ugovore iz 1951. i 1957. godine, i ponovljena u Ugovoru o Evropskoj uniji 1993. godine.

Stvarno se tako i dogodilo, da šezdesetih godina prošlog veka mnoge države jednostavno nisu mogle da postanu članice Evropske zajednice, koliko god to njihovi građani želeli. Cela Centralna i Istočna Evropa su gvozdenom zavesom bile odvojene od evropske civilizacije. Plašeći se nezadovoljstva Sovjetskog Saveza, Evropskoj zajednici nisu pristupile čak ni zemlje koje su sebe proglasile neutralnima kao što su Austrija, Finska i Švedska. Evropskoj zajednici nisu mogle da se pridruže ni države Južne Evrope kao što su Španija i Portugal, jer diktatori koji su njima vladali nisu ni nameravali da obnove demokratsku vlast. Najzad, u Evropsku zajednicu nije poželeo da uđe ni Ujedinjeno Kraljevstvo, iako je bilo pozvano. Britanci su prilično skeptično gledali na samu ideju evropskog ujedinjenja i nisu verovali da može biti uspešno ostvarena. Po mišljenju dela Britanaca, čak i ako bi osnivanje Evropske zajednice bilo opravdano, to bi

I DEO

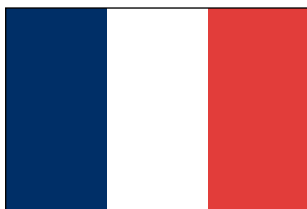
PRVA ŠESTORKA — DRŽAVE
OSNIVAČI EVROPSKE ZAJEDNICE

bilo korisno Francuskoj i Nemačkoj, čije pomirenje predstavlja temelj mira u Evropi. Tada se Britanija i sama osećala prilično sigurnom. Njen primer su sledile i sa njom ekonomski povezane zemlje sa Severa. Britanci, Skandinavci, kao i uvek neutralni Švajcarci, odlučili su da osnuju organizaciju alternativnu Evropskoj zajednici – Evropsko udruženje slobodne trgovine (*EFTA*).

Tako je Evropsku zajednicu osnovalo samo šest država Zapadne Evrope: Francuska, Savezna Republika Nemačka*, Italija, Belgija, Holandija i Luksemburg. Države osnivače Evropske zajednice je vrlo lako upamtiti, jer su tri od njih – Francuska, Nemačka i Italija – velike države, u svakoj od njih tada je živelo 50 miliona stanovnika, a tri su male koje su još pre osnivanja Evropske zajednice stvorile ekonomski savez nazvan po počeci- ma naziva tih zemalja- Beneluks.

A sada da se bliže upoznamo sa šest država ranih utemeljivača evropskih integracija.

* Naziv "Nemačka" je tada bio korišćen samo u istorijskom smislu. Nakon Drugog svetskog rata umesto jedne Nemačke stvorene su dve države: Savezna Republika Nemačka i Demokratska Republika Nemačka. Ova druga nalazila se u zoni uticaja Sovjetskog Saveza i, razume se, nije mogla da učestvuje u procesu evropske integracije. Tek kada je 1990. prestala sa postojanjem Demokratska Republika Nemačka, njena teritorija i stanovnici su priključeni Saveznoj Republici Nemačkoj, a istovremeno i čitavoj Evropskoj zajednici.

NAZIV Naziv Francuske (franc. *France*) potiče od naziva plemena Franaka. Pošto reč Franci znači „slobodni“, imajući u vidu ideale promovisane za vreme velike Francuske revolucije, može se reći da je naziv Francuske stvarno opravdan.

SIMBOLI Istorija nastanka trobojke povezuje se sa osvajanjem Bastilje 14. jula 1789. U početku su te boje simbolizovale jedinstvo kralja (bela boja) i grada Pariza (plava i crvena) u težnji za promenom. Taj savez je bio kratkotrajan, ali je od tih boja nastala zastava koja je i danas najvažniji i zvanični simbol Francuske. Prva zastava Francuske posle revolucije bila je crvene, bele i plave boje, ali kasnije, 1794, pošto je Jakobinska diktatura uklonjena sa vlasti, i zbog želje za ograđivanjem od krvničkog terora, crvena i plava su promenile mesta. Na prednjem delu zastave umesto bivše revolucionarne crvene boje, našla se plava.

Zanimljivo je to što Francuska, za razliku od drugih država, nema zvanični državni grb. Francuski revolucionari su smatrali da je heraldika umetnost aristokratije od koje su hteli da se udalje. Umesto grba, svojevrsan nezvanični amblem Francuske bio je izvesno vreme galski petao. Jer značenje latinske reči *Gallus* – i „Galijs“, tj. predela gde se danas nalazi Francuska, je i dobro poznata ptica. Tadašnje keltsko pleme Gali nije smatralo petla svojim simbolom, ali je verovatno zbog sličnosti reči, petao vremenom postao simbol Francuske, a u vreme Renesanse počeo je da se povezuje sa narodom koji se još formirao, a čak je i kovan

FRANCUSKA

na novcu. Velika revolucija ozakonila je petla kao zvanični simbol, ali ga je uskoro ukinuo Napoleon, izjavivši da je petao suviše slab da bi bio simbol takve imperije kao što je Francuska. Umesto petla pojavio se orao antičkog Rimskog carstva. Petao nikada nije povratio zvanični status, iako do danas ostaje nezvanični simbol Francuske.

Danas državni grb Francuske predstavlja amblem koji je prvi put upotrebljen kao državni simbol za vreme posete španskog kralja 1905, na kojem je prikazan simbol najviše vlasti, fascija, poznat još od rimskih vremena. Fascija je snop vrbovog pruća povezan kožnim kaišem i proboden mačem. Zlatna francuska fascija prikazuje se na svetloplavoj pozadini. Ukrašena je vencem od hrasta i lovora, a na trakama koje je okružuju napisan je slogan velike Francuske revolucije: *Liberté égalité fraternité*, tj. „Sloboda, jednakost, bratstvo“. Štit amblema okružuju orden Legije časti i njegova lenta. Taj amblem je postepeno postao i nezvanični državni simbol, koji se ističe na zgradama ambasada u drugim zemljama, a od 1953. se koristi i u francuskom predstavnštvu u Ujedinjenim nacijama.

Iako Francuska nema zvanični grb, uveliko je poznata njena himna *Marseljeza* (*Marseillaise*), marš koji je na početku francusko-austrijskog rata 1792. u Strazburu komponovao oficir nacionalne garde Ruže de Lil (*Rouget de Lisle*, 1760-1836). U početku je to bila *Chant de guerre pour l'armée du Rhin*, tj. Ratna pesma za rajnsku vojsku. Ona je ubrzo postala popularna u vojsci. Kasnije je za nju ustaljen naziv „Marseljeza“, jer ju je u Parizu popularizovao bataljon dobrovoljaca pristiglih iz Marselja. Više o „Marseljezi“ možemo doznati i poslušati je na internetu na adresi <http://www.marseillaise.org>.

GEOGRAFIJA Površina Francuske iznosi 543.965 m². Pripada joj i ostrvo Korzika. Najviši vrh u Francuskoj, Monblan (*Mont Blanc*), nalazi se u Alpima. Njegova visina je 4.807 m. To je ujedno najviši vrh u celoj Evropskoj uniji. Najduža reka u Francuskoj, Loara (*Loire*), dugačka je 1.012 km.

Geografski položaj zemlje je vrlo povoljan i prilično bezbedan. Francuska je kao most između Atlantskog okeana i Sredozemnog mora. Konture njene teritorije prati gotovo pravilan šestougao. Jednu njenu ivicu na zapadu zapljuskuje Atlantski okean, drugu na severu moreuz Lamanš, a treću na

jugu Sredozemno more. Na jugu Francusku od Španije dele Pirineji, na istoku od Italije Alpi, a od Švajcarske planine Jura. Francuska nema jasne prirodne granice koje bi je delile od susednih država jedino na severoistočnoj strani, pa je stoga razumljivo što su to slabo mesto koristili neprijatelji Francuske, a i sami Francuzi su više puta pokušavali da prošire svoju teritoriju do Rajne, koja bi tada postala prirodna granica.

POLITIČKI SISTEM Ustav Republike Francuske koji je još na snazi, prihvaćen je na referendumu 1958. On je ustanovio demokratski politički sistem, ali sa jakom vlašću Predsednika. Na takvu odluku uticala je ranija nestabilnost parlamentarne demokratije. Prema sadašnjem Ustavu, sastav francuske vlade obično zavisi od rezultata parlamentarnih izbora, ali vladar države, Predsednik, biran na pet godina, ima široka ovlašćenja i u slučaju potrebe ili krize, može čak i da preuzme upravljanje vladom.

Francuski parlament se sastoji od dva doma. Gornji dom, Senat, ima 321 predstavnika, koji se biraju posredno na šest godina. Jedna trećina predstavnika se bira na svake tri godine. Donji dom, Narodna skupština, sastoji se od 577 neposredno biranih poslanika

STANOVNIŠTVO I KULTURA U Francuskoj je 2008. godine živelo oko 61,9 miliona stanovnika. Velika većina Francuza sebe smatra katolicima.

Današnja Francuska se često ponosi time što je ujedinjena nacija koja deli zajedničke vrednosti, građansku svest i francuski jezik. Međutim, naravno da tako velika zemlja nije mogla biti naseljena samo jednim narodom. U rimskim vremenima na sadašnjoj teritoriji Francuske živela su keltska plemena koja su Rimljani zvali Galima. Kada je palo Rimsko carstvo, u zemlju su provalila germanska plemena Franci. Osim toga, ne treba ni zaboraviti obilne reke imigranata koje su se slivale u raznim raz-

dobljima iz francuskih kolonija raštrkanih po raznim svetskim kontinentima. Iz svega toga se i oblikovala sadašnja francuska nacija.

Francuska je nesumnjivo jedna od najvećih, najstarijih i najvažnijih evropskih država i evropskih kultura. Kulturne pozicije Francuske bile su postavljene još u Srednjem veku. Sedamnaesti vek u Evropi je vek Francuske. Dvor francuskog kralja diktirao je modu i pravila celoj Evropi (uostalom, Pariz uspešno održava reputaciju prestonice mode i umetnosti do današnjeg dana). Upravo to vreme francuski jezik je postao univerzalni jezik aristokratije i diplomatije i najčešći jezik sporazumevanja obrazovanih ljudi.

I danas ćemo u zemlji naći mnogobrojne spomenike arhitekture – od romanizma do modernizma. Intelektualni život u Francuskoj cveta još od vremena enciklopedista u XVIII veku. Na prelazu iz XIX u XX vek u umetnosti se odigrao važan događaj, po svetskom značaju gotovo ravan italijanskoj renesansi – nastala je škola impresionizma, čiji je začetnik bio Klod Mone (*Claude Monet*, 1840-1926). Najpoznatija njegova slika je “Vodeni ljljani”.

Istorija francuske književnosti takođe obiluje imenima svetskog glasa. Dovoljno je spomenuti “Tri musketara” i “Grofa Montekrista” Aleksandra Dime (*Alexandre Dumas*, 1799-1850) ili “Bogorodičinu crkvu u Parizu” Viktora Igoa (*Victor Hugo*, 1802-1885), ili “20.000 milja pod morem” Žila Verna (*Jules Verne*, 1828-1850), ili “Malog princa” Antoana de Sent-Egziperija (*Antoine de Saint-Exupéry*, 1900-1944).

Spisak dostignuća francuske kulture je stvarno beskonačan. Potrebna bi bila ne samo posebna knjiga, već i cela biblioteka, da bi se nabrojala sva dostignuća francuske nauke i svih grana umetnosti bez izuzetaka.

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI Glavni grad Francuske Pariz (*Paris*) je najveći i najznačajniji grad u zemlji. U njemu živi 2,152 miliona stanovnika. Pariz je okružen ogromnom urbanom aglomeracijom gradova-satelita, i tu živi čak petina svih stanovnika Francuske. Iako je vlada više puta pokušavala da barem malo decentralizuje

Francusku i „rastereti“ Pariz, taj centar i dalje nezadrživo raste.

Pariz obiluje spomenicima istorije, umetnosti i arhitekture: Trijumfalna kapija, Luvr, Bogorodičina katedrala. Ipak, glavni simbol Pariza je Ajfelova kula. Ona je sagrađena krajem XIX veka, kada se zemlja pripremala da obeleži stogodišnjicu velike revolucije. U to vreme u Parizu je pripremana i svetska izložba *Expo*. Organizatori izložbe su želeli da se ona nečim istakne i da je svi dugo pamte. Na kraju je izabran predlog inženjera Gustava Ajfela da od metala sazida toranj visine 300 m. Taj projekat su dočekale vrlo kontroverzne ocene, većina se ljutila i govorila da će iznad skladnog Pariza, kula izgledati kao strašilo. Drugi su se samo bojali zbog bezbednosti, strahovali su da bi toranj mogao da se sruši, budući da je bilo predviđeno da se sazida za dve godine i da bude tri puta viši od Bogorodičine crkve, koja je građena duže od sto godina. Čak 300 delatnika kulture i umetnosti tražilo je da se prekine izgradnja kule. Na kraju su se strasti smirile, kada su organizatori izložbe obećali da će je srušiti posle događaja. Međutim, kad je 6. jula 1889. završena, svečano otvorena i osvetljena pomoću 22.000 hiljade plinskih svetiljki, uzdigao se ogroman talas patriotizma, oduševljenja i entuzijazma. Postalo je jasno da su pristalice tornja pobedile. Oduševljenje novim zdanjem bilo je toliko veliko da je sama pomisao na rušenje kule smatrana za svetogrđe i izdajstvo.

Ostali najveći gradovi u Francuskoj prema broju stanovnika su: Marselj (*Marseille*, 808.000 stanovnika), Lion (*Lyon*, 422.000 stanovnika), Tuluz (*Toulouse*, 366.000 stanovnika), Nica (*Nice*, 346.000 stanovnika), Strazbur (*Strasbourg*, 256.000 stanovnika). Strazbur nije samo centar istorijske alzaške provincije, oko koje su se stalno borile Francuska i Nemačka, već i jedna od nezvaničnih prestonica nove ujedinjene Evrope. U Strazburu se danas nalaze i deluju Savet Evrope, Evropski sud za ljudska prava i Evropski parlament. Taj grad nije slučajno

izabran za evropske institucije, zbog očekivanja da će pomiriti dojučerašnje vekovne neprijatelje Francusku i Nemačku. Grad i regija, dugo žrtve evropskog razdora, sad je trebalo da postanu simbol sloge i mira.

ISTORIJA U najstarijim vremenima na teritoriji današnje Francuske živela su keltska plemena, koja su Rimljani zvali Gali. Odatle je potekao i stari naziv zemlje – Galija. Galijom su vladali Rimljani od I veka pre n.e. do V veka posle n.e, odnosno čak 600 godina. U V veku Galiju je osvojilo i u njoj se utvrdilo staro germansko pleme – Franci. Vrhunac moći Franci su dostigli oko 800. g, kad je njihov kralj Karlo Veliki (*Charlemagne*, 742-814) u svoju vlast uključio veliku teritoriju koja je manje-više obuhvatala sadašnje zemlje Francuske, Nemačke, Italije i Holandije. Uzgred, teritorija franačke države Karla Velikog iznenađujuće se podudarala sa savremenom Evropskom zajednicom stvorenom posle Drugog svetskog rata, dok joj je pripadala samo teritorija šest država osnivača. Pošto je 814. umro Karlo Veliki, u franačkoj državi dugo nisu prestajale razmirice, a imperija se konačno raspala 843. godine. Zapadno franačko kraljevstvo, osnovano 843, postalo je politička tvorevina iz koje je izrasla sadašnja Francuska.

U srednjem veku zemlja je više puta deljena, ali je u Francuskoj postepeno jačala kraljevska vlast, da bi se u XIII i XIV veku najzad oblikovala snažna centralizovana monarhija. Francusku državu zamalo nije uništio Stogodišnji rat (1337-1453) protiv Engleske, čiji su vladari pretendovali na velike posede u Francuskoj. Da su te ambicije bile zadovoljene, ne bi bilo moguće stvoriti ujedinjenu i snažnu francusku kraljevinu. Pobedivši u ratu i rešivši se engleske pretnje, francuski kraljevi su nastavili da se bave centralizacijom vlasti i jačanjem političke moći. Najveća centralizacija sprovedena je u vreme vladavine kralja Luja XIV (*Louis XIV*, 1638-1715), kada je kralj imao potpuno pravo da izjavi: *L'Etat, c'est moi!* („Država – to sam ja!“).

U početku je apsolutna kraljevska vlast pozitivno uticala na razvoj zemlje. U XVII veku Francuska je postala jedna od politički najmoćnijih, ekonomski najnaprednijih i u pogledu kulture vodeća država Evrope. Upravo u to vreme Francuska je zavládala većinom prekomorskih teritorija i postala najmoćnija kolonijalna imperi-

ja na svetu. U prvom delu XVIII veka u Americi su joj pripadali Kvebek, Luizijana, Haiti, Martinik, Gvadelupa, Gijana, takođe Maroko, Senegal i ostala crna Afrika kao i veliki posedi u Indiji.

Pošto je u XVII v. dostigla vrhunac moći, napretka i slave, Francuska je postepeno počela da slabi. Na evropskom kontinentu ona se stalno takmičila sa svojim glavnim konkurentom, Habzburškom monarhijom, a na moru ju je sve više potiskivalo englesko kraljevstvo koje je stvorilo najmoćniju morską flotu. Konačno, na kraju XVIII veka velika revolucija je potresla Francusku iznutra promenivši iz osnova njen politički sistem. Velika Francuska revolucija bila je usmerena protiv apsolutne vlasti monarha, protiv podeljenosti ljudi na staleže, ona je promovisala ideale građanskih sloboda, jednakosti, bratstva, patriotizma. Francuska je opet postala idejni vođa naprednih i demokratskih snaga cele Evrope. Njen primer poželjeli su da slede i drugi narodi Evrope. Upravo Francusku možemo smatrati glavnim inspiratorom « proleća naroda » koje je 1848. preplavilo celu Evropu.

Sa druge strane, velika Francuska revolucija bila je prilično protivrećan proces, u njoj su se svetli ideali preplitali sa okrutnošću i nepravdom, dobro sa zlim, radost života sa smrću. Posle revolucije, događaji poput jakobinske diktature, korupcije direktorijuma, Napoleonovog imperijalizma, posvedočili su da Francuzima teško polazi za rukom da stabilizuju politički sistem. Francuska je lutala između teško pomirljivih stvari kao što su želja za povratkom na raniju slavu svetske imperije i težnja ka slobodnoj, demokratskoj i naprednoj zemlji. Zbog toga nije slučajno što se francuska istorija XIX i XX veka deli na periode prostim nabranjanjem oblika njene vladavine:

Prva republika, 1792–1804,

Prva imperija, 1804–1815,

Restauracija, 1815–1830,

Julska monarhija, 1830–1848,

Druga republika, 1848–1852,

Druga imperija, 1852–1870,

Treća republika, 1870–1940,

Ćetvrta republika, 1946–1958,

Peta republika, od 1958 g.

Svako od ovih razdoblja puno je dramatičnih promena, strasti i događaja, ali pogledajmo prvo šta je uticalo da sredinom XX veka Francuska postane možda i glavni inicijator integracije Evrope. Tu bi verovatno najviše vredelo obratiti pažnju na to da su i Prva i Druga francuska imperija dočekale tužan kraj. U prvom slučaju, Napoleona su 1815. porazile udružene evropske monarhije, u drugom slučaju Napoleon II je 1870. izgubio rat sa Pruskom. Taj neuspeh je za Francusku bio naročito bolan: tada su izgubljeni Alzas i Lotaringija, a osim toga, umesto konglomerata sitnih nemačkih država, stvoreno je novo i moćno nemačko carstvo, čije je osnivanje objavljeno nigde drugde do u najpoznatijoj rezidenciji francuskih kraljeva, u Versaju. Od tada je Nemačka smatrana izvorom stalnih pretnji po Francusku, a napetost između te dve države postala je stalna opasnost po mir Evrope.

Konflikt nije trebalo dugo čekati. Za vreme Prvog svetskog rata (1914-1918) Francuska i Nemačka vodile su dug, iscrpljujući i, na kraju krajeva, besmislen sukob koji je odneo mnogo života. Francuska je bila među pobednicama tog rata i nije propustila priliku da se podigne posle poraza iz 1870. Posledice Versajskog mira 1918. bile su vrlo teške po Nemačku. Ona ne samo da je izgubila mnogo teritorije, već je morala da Francuskoj plati ogromnu odštetu. U Nemačkoj je zbog toga raslo revanšističko raspoloženje. Godine 1940. ponovo izbija rat između dve države. Bolje pripremljena Nemačka lako je pobedila Francusku, a njena vojska je u Parizu priredila paradu.

Na kraju su 1945. Francuzi zajedno sa saveznicima porazili hitlerovsku Nemačku, ali tada se opet pojavilo pitanje: kakvi bi trebalo da budu dalji odnosi Francuske i Nemačke? Kako bi ih trebalo urediti, da se posle izvesnog vremena ne bi ponovo pojavio sukob te dve zemlje, sada već četvrti put. Francuska je htela da se nekako osigura da joj Nemačka u budućnosti više ne predstavlja pretnju. Ponovo su razmatrani planovi slabljenja, pa čak i komadanja Nemačke, ali sa njima se nisu složili saveznici Francuske, SAD i Ujedinjeno Kraljevstvo. Dok je jačao hladni rat, Amerikanci i Britanci su težili što bržem obnavljanju ekonomske i vojne moći Nemačke, da bi je uvukli u zajednički zapadni odbrambeni i ekonomski sistem. Ali, izlaz je nađen. Njega su predložili sami Francuzi.

Dana 9. maja 1950. ministar spoljnih poslova Francuske Rober Šuman (1886-1963) objavio je plan ujedinjenja industrije uglja i čelika Nemačke i Francuske i njegovog prepuštanja na upravljanje naddržavnoj instituciji nepodređenoj vladi. U tom planu se iznosi:

[...] Ako se želi približavanje evropskih naroda, treba prevazići postojeće vekovno neprijateljstvo Francuske i Nemačke. Kakve god da su aktivnosti, one pre svega moraju obuhvatiti ove dve države. Vodeći se ovim ciljem, francuska vlada predlaže da neodložno počne sa delovanjem u jednoj konkretnoj, ali sud-bonosnoj oblasti – francuska vlada predlaže da se cela industrija uglja i čelika poveri zajedničkoj vrhovnoj upravi, koja bi delovala u organizaciji otvorenoj i za druge evropske države [...]

Industrija uglja i čelika bila je u to vreme najvažniji izvor vojne moći, tako da je sama činjenica da su se te dve glavne države Evrope u tim sektorima odrekle nacionalne kontrole i predale ih naddržavnoj instituciji, u suštini učinila ratni sukob tih zemalja nezamislivim. Rečima samog Šumana, njegov plan je trebalo „da učini rat ne samo teško zamislivim, već i materijalno neostvarivim“. Upravo je težnja ka odstranjivanju rata iz evropske politike postao glavni motiv i današnje integracije Evrope koja se još uspešno širi. Autorstvo tog plana i slava utemeljivača evropskih integracija pripada nesumnjivo Francuskoj.

FRANCUSKA I UJEDINJENJE EVROPE I tako, razumljivo je da je Francuska i danas jedna od najvažnijih država Evropske unije, bez čije bi inicijative, učestvovanja, slaganja i podrške procesu evropske integracije bilo teško zamisliti i samo postojanje Evropske unije. Međutim, uprkos opštoj podršci Francuske ujedinjenju, njen pogled na jedinstvo Evrope nije podstaknut samo nesebičnim idealizmom i dobrim željama. Francuska se uvek isticala time što je politika njene vlade zasnovana na dobro odmerenim nacionalnim interesima, koji nisu uvek lišeni određenog „osećanja superiornosti“ i želje da Francuska bude neosporan politički i moralni vođa cele Evrope. Taj stav je bio naročito jasan dok je Francuskom od 1958-1969. godine vladao predsednik Šarl de Gol (*Charles de Gaulle*, 1890-1970). De Gol je čak bio naklonjen promeni svojstava već stvorene Evropske zajednice, čineći je zavisnijom od vlada država članica i želeći možda čak i da ih preuredi u savez država pod upravom Francuske. Zbog toga se predsednik Francuske protivio proširenju

Evropske zajednice – čak dvaput je stavio veto na zahtev Ujedinjenog Kraljevstva za članstvo. Upravo zbog toga većini posmatrača je čak izgledalo da ujedinjenje Evrope u suštini nije bilo samostalan proces, već samo projekcija francuske politike u Evropi i svetu. To je delom i istina, jer bi Francuska mogla da koristi moći koje obezbeđuje Evropska unija, i da teži da evropski, a sa njima i francuski proizvođači, budu osigurani od svetske konkurencije, da njihovi poljoprivredni proizvođači dobiju velikodušnu zemljoradničku pomoć Evropske zajednice, a frankofona kultura širi krug svojih poklonika.

Ipak, tvrdnja da je ujedinjenje Evrope korisno samo Francuskoj i da su druge države samo iskorišćene, uopšte ne odgovara stvarnosti. Drugi lideri Francuske, u poređenju sa De Golom, bili su daleko umereniji i umnogome su doprineli uvećanju evropskih integracija. Na inicijativu Valerija Žiskar d'Estena (*Valéry Giscard d'Estaing*, r. 1926), predsednika od 1974-1981, o evropskom ujedinjenju se od 1974. brine i u suštini njime upravlja savez evropskih lidera, koji je postepeno postao najvažnija institucija za donošenje političkih odluka. Fransoa Miteran (*François Mitterrand*, 1916-1996), predsednik od 1981-1995, dosledno je sprovodio program stvaranja zajedničkog tržišta i finansijskog saveza. Zahvaljujući toj podršci, 2002. je u Francuskoj i još jedanaest drugih država EU uveden zajednički novac – evro.

Međutim, uprkos zaslugama francuskih lidera za evropske integracije, Francuska ipak i dalje ostaje među najprobirljivijim EU državama i ne žuri da bezuslovno podrži sve projekte i ideje evropske integracije bez razlike. To su očigledno potvrdili negativni rezultati u vezi sa Ugovorom o evropskom ustavu na referendumu 29. maja 2005. Od 69,34 procenata glasača koji su učestvovali na referendumu, većina njih (54,68 posto) glasala je „protiv“ i to je nateralo celu Evropu da se ponovo zaustavi i dobro odvaga da li su predložene reforme potrebne i neizbežne.

NEMAČKA

NAZIV Sami Nemci svoju zemlju nazivaju *Deutschland*. Zanimljivo je da svi susedi koriste drugačije nazive, osim naroda germanskog porekla, Danaca koji je zovu *Tyskland*, i Holandana koji je zovu *Duitsland*. Francuzi Nemačku zovu *l'Allemagne*, Italijani – *Te-desca*, Česi – *Nemecka*, Poljaci – *Niemcy*. Balti Nemce zovu još čudnije: Litvanci kažu *Vokietija*, *vokiečiai*, a Letonci – *Vācija*, *vāci*. Pretpostavlja se da ovaj naziv potiče od toponima *Vokia*, ali njegovo poreklo ipak ostaje nejasno. Zato je veoma čest naziv koji je upotrebio još istoričar starog Rima, Tacit (55-125). Tacitovo delo o starim Nemcima, tj. Germanima, tako se i zvalo – „Germania“. Tako da taj naziv i danas koristi većina naroda (npr. Englezi, Rusi) kada govore o Nemačkoj.

Takva zbrka naziva za Nemačku pojavila se verovatno zbog toga što je ona uvek bila velika i raznovrsna zemlja, što je ujedinjena Nemačka država veoma dugo nastajala od raznih germanskih plemena, a kasnije od zasebnih država i državica. Sada se smatra da savremeni Nemci potiču od šest glavnih plemena (Bavara, Alemana, Turinga, Sasa, Friza i Franaka), čiji se tragovi boravka i danas odslikavaju u dijalektima i, naravno, u nazivima nemačkih federalnih jedinica.

SIMBOLI Sadašnji grb Nemačke, crni jednoglavi orao, potiče od istog, samo malo stilizovanog kraljevskog simbola Svetog rimskog carstva.

Poreklo današnje nemačke trobojne zastave tumači se dvojako. Po jednim, jedinice koje su se borile protiv Napoleona formirali su studenti koji su nosili uniforme tih boja. Po drugoj tvrdnji, crna, crvena i zlatna (*schwarz-rot-gold*) uzete su sa kraljevskog grba Svetog rimskog carstva. Bilo kako bilo, te

boje su počele da se koriste kao nemačke nacionalne boje u prvoj polovini XIX veka, kad je u Nemačkoj otpočet pokret za ujedinjenje zemlje. Prvi put je tu zastavu priznao kao zastavu cele Nemačke 1848. frankfurtski parlament koji je pripremio ustav. Međutim, te godine nije stvorena jedinstvena nemačka država, pa ta zastava i nije dobila zvanični status. Kasnije, kada se država ujedinila, njena zastava je više puta menjala izgled i tek je 1949. godine, posle obnavljanja nemačke državnosti ta trobojka legalizovana. Odnos širine i dužine zastave je 3:5.

Osim zvaničnih obeležja – zastave i grba, najpoznatijim kulturnim simbolom nemačke kulture smatra se i Brandenburška kapija. Na kapiji se nalaze kočije sa boginjom mira koje vuku četiri konja. Ta kapija je krajem XVIII veka postavljena po naredbi pruskog kralja Fridriha Vilhelma II (*Friedrich Wilhelm II*, 1744-1797). Kroz nju je kralj prolazio sa svojim dvorjanima kada je iz palate ulicom Pod lipama (*Unter den Linden*) jahao u lov u Tirtgartensku (*Tiergarten*) šumu. Brandenburška kapija je u svetu postala poznata posle podele Berlina, jer je baš kroz nju prolazila demarkaciona linija gradskih sektora. Kada je 1961. sagrađen Berlinski zid, kapija je postala deo tog zida. Izgledalo je kao da je zauvek zatvorena i da će još dugo svedočiti o bolnoj podeli Nemačke, ali 9. oktobra 1989. Berlinski zid je srušen, kapija je ponovo otvorena, i postala je simbol ujedinjenja Nemačke.

GEOGRAFIJA Teritorija Nemačke se prostire od Baltičkog i Severnog mora na severu do podnožja Alpa na jugu. Razdaljina između najsevernije i najjužnije tačke iznosi 840 km. Na zapadu i istoku Nemačka nema prirodne granice, pa su se zato granice zemlje kroz celu njenu istoriju više puta menjale. Razdaljina između najzapadnije i najistočnije tačke je 620 km. Površina teritorije iznosi 357.021 m², a ukupna dužina granica je 3.621 km. Nemačka ima najviše suseda od svih zemalja Evropske uni-

DEUTSCHLAND

je – graniči se sa čak devet država. Dužina morske granice je 2.389 km. Najduža reka je Rajna koja teritorijom Nemačke teče 865 km. Najviši vrh u Nemačkoj, Cugšpice (*Zugspitze*), visok je 2.962 m.

Nemačka je koliko u strateškom toliko u ekonomskom pogledu na veoma povoljnom mestu – na samoj sredini severnoevropske ravnice, kao i cele proširene Evropske unije, i zato kroz nju prolaze važni transportni i komunikacijski tokovi. U njoj je pogodno osnivati i razvijati nove ekonomske grane.

POLITIČKI SISTEM Zvaničan naziv nemačke države je Savezna Republika Nemačka (*Bundesrepublik Deutschland*). Nemačka ima 16 članova federacije. Svaki član federacije, zemlja (*Land*), predstavlja posebni istorijski region Nemačke, koji ima svoju prestonicu, parlament i vladu sa značajnim ovlašćenjima. Ipak, pored zemaljskih vlada deluje i centralna savezna vlada. Najviša vlast pripada Parlamentu sastavljenom iz dva doma. Gornji dom, Bundesrat, je predstavništvo nemačkih zemalja, a donji dom, Bundestag,

je skupština neposredno izabranih građanskih poslanika. Nemačka vlada se sastavlja prema odnosu političkih snaga u Bundestagu. Obično lider većine postane i predsednik vlade – savezni Kancelar. Nemački kancelar je najvažniji službenik zemlje koji donosi glavne političke odluke, dok vođa nemačke države, savezni Predsednik, zvanično predstavlja zemlju. Njega na pet godina bira Savezni konvent, koji se formira od istog broja članova Bundestaga i landtagova.

STANOVNICI I KULTURA U Nemačkoj je 2008. živelo oko 82,2 miliona stanovnika, a više od 90 odsto njih su Nemci. Uzgred, ljudi koji govore nemački ne žive samo u Nemačkoj, već i u susednim zemljama – Švajcarskoj, Austriji, Luksemburgu, Lihtenštajnu, i tamo oni čine većinu. Nemačka manjina živi i u Belgiji,

Italiji, Francuskoj. To uslovljava veliku jezičku, kao i kulturnu raznolikost. Osim toga, ima i religioznih razlika – Nemci su podeljeni na katolike (na jugu) i protestante luterane (na severu).

Nije čudno što je u takvoj zemlji, koja je mnogo puta uvlačena u istorijske nemire, skupljeno tako obilno i raznovrsno kulturno nasleđe – od gotskih katedrala zapanjujuće lepote (Keln) do klasičnih filmova, od dela najpoznatijih filozofa kao što su Imanuel Kant (*Immanuel Kant*, 1724-1804), Georg Hegel (1770-1831), Karl Marks (*Karl Marx*, 1818-1883), Fridrih Niče (*Friedrich Nietzsche*, 1844-1900), do pronalazaka fizičara svetskog glasa kao što su Maks Plank (*Max Planck*, 1858-1947), Albert Ajnštajn (*Albert Einstein*, 1879-1955); od dela takvih velikana klasične muzike kao što su Georg Hendl (*Georg Händel*, 1685-1760), Johan Sebastijan Bah (*Johann Sebastian Bach*, 1685-1750), Rihard Vagner (*Richard Wagner*, 1813-1883) do savremene rok muzike, od poezije genija Johana Volfganga fon Getea (*Johan Wolfgang von Goethe*, 1749-1832) do revolucionarnog teatra Bertolta Brehta (*Bertolt Brecht*, 1898-1956). I to sve u jednoj zemlji!

Iako je veoma teško proceniti, najpoznatijim nemačkim umetnikom svih vremena smatra se pesnik Gete. Njegovo najveće delo, drama u stihu „Faust“, najveće je i u umetničkom smislu do sada neprevaziđeno poetsko delo na nemačkom jeziku. Faust je legendarna ličnost iz XVI veka, naučnik i čarobnjak, istraživač i mag, koji je postao predmet opklade Boga i đavola Mefistofela. Satana se kladi sa Bogom da će mu uspeti da odvuče Faustovu dušu od uzvišenih ciljeva i da je zavede nudeći mu obilje zemaljskih zadovoljstava. U Geteovoj drami se govori o istoriji čovekovog iskušenja, prikazani su njegovi uzleti i padovi, ispreplitani mnogi zajednički ljudski problemi. U poemi, zapanjujućoj po poetskom obliku, odslikavaju se mogućnosti nemačkog jezika, a pred čitaocem promiče panorama života Nemačke.

Konačno, kad je reč o nemačkoj kulturi, bilo bi neoprostivo ne spomenuti i remek-delo pesništva romantičara Hajnriha Hajnea (*Heinrich Heine*, 1797-1856) „Die Loreley“, pesmu napisanu 1823. Pesnik u stihovanoj formi na nemačkom jeziku priča tužnu legendu o šarmantnoj i istovremeno podmukloj nimfi Lorelaj. Ona se pojavljivala na ogromnoj steni u rajnskoj dolini, i, tugujući za svojom poginulom ljubavlju, tužno je pevala. Svojom pesmom je, međutim, toliko opčinjavala čamdžije koji su tuda plovili, da bi oni, ugledavši njenu lepotu, gubili glave. Baš na tom mestu Rajna pravi oštar zaokret i čamdžije moraju da budu naročito oprezni. Ne primećujući više ništa oko sebe od opčinjenosti, tu bi se nasukali na podvodne stene i ginuli u rečnim virovima.

Evo nekoliko stihova te poznate pesme (ceo tekst je na internet adresi <http://www.ingeb.org.Lieder-ichweiss.html>), u kojoj se odlično odslikavaju lepota i mogućnosti nemačkog pesničkog jezika:

Ich weiß nicht was soll es bedeuten
 Daß ich so traurig bin;
 Ein Märchen aus alten Zeiten,
 Das kommt mir nicht aus dem Sinn.

Die Luft ist kühl und es dunkelt,
 Und ruhig fließt der Rhein;
 Der Gipfel des Berges funkelt
 Im Abendsonnenschein.

(Ja ne znam šta treba da znači
 Te tako tugujem,
 O nekoj starinskoj priči
 Jednako umujem.

Tu mirno protiče Rajna,
 Hladno je, hvata se mrak!
 Na vrhu brega igra
 Poslednji sunčev zrak.)

Može se reći da je Hajneova pesma postala ne samo omiljena narodna pesma, već i prava vizitkarta nemačke kulture kada je 1837. Fridrih Zilher (*Friedrich Silcher*, 1789-1860) za nju komponovao muziku. Tu melodiju možete poslušati na internetu (<http://ingeb.org/Lieder/ichweis2.mid>).

PRESTONICA I OSTALI GRADOVI Danas je prestonica Nemačke najveći grad u zemlji Berlin. U njemu živi otprilike isto toliko stanovnika koliko i u Litvaniji – 3,275 miliona. Berlin je postao glavni grad relativno skoro – 1871 g. kad je Pruska konačno ujedinila nemačke zemlje u Drugi rajh. Tada je prestonica Pruske postala i prestonica cele Nemačke. Ali, Berlinu je bilo suđeno da bude glavni grad samo do 1949. kada je po početku hladnog rata taj grad, kao i cela Nemačka, bio podeljen. Glavni grad Zapadne Nemačke postao je mali grad pored reke Rajne, Bon, a u istočnom delu podeljenog Berlina smestila se vlast komunističke Istočne Nemačke. U to vreme status Istočnog Berlina dugo nije bio do kraja definisan. Berlin je postao glavni grad cele Nemačke tek po njenom ujedinjenju 1989. iako se i danas dosta državnih ustanova nalazi u Bonu.

Berlin je grad kojem, za razliku od većine glavnih gradova Evrope, nije bilo suđeno da se vekovima polako ali planski širi. Berlin je preživeo sve padove i uspone povezane sa istorijom Nemačke. Pre početka Drugog svetskog rata Berlin je već imao specifičan lik, ali posle rata skoro ništa nije ostalo. Nakon podele grada, Zapadni Berlin i Istočni Berlin živeli su odvojene živote. U jednom gradu postojala su dva grada – dva sveta. Po odluci komunističke vlasti, 1961, u težnji da se zaustavi sve veća imigracija na Zapad, odlučeno je da se u gradu sagradi visok kameni zid, koji bi čvrsto i zauvek odvojio deo nekada jedinstvenog grada. Zapadni Berlin je za ceo svet postao simbol otpora demokratskog sveta koji pruža nadu da će anomalije podele ovog grada ranije ili kasnije nestati. Za to vreme, zidom

ograđeni Istočni Berlin građen je prema standardima sovjetske arhitekture, i uskoro je postao potpuno različit, ali neprivlačan grad. Istorijskom centru Berlina, koji je na zahtev Staljina bio deo sovjetske zone, nije se ni malo posrećilo.

Danas zida koji deli Berlin više nema, ostalo je samo obeleženo mesto kojim je prolazio. A sam grad je postao veliko gradilište. Arhitektama se pružila jedinstvena mogućnost da pretvore Berlin u najmoderniji grad ako ne na svetu, onda barem u Evropi. Tokom decenije posle ujedinjenja, u Berlinu se pojavio novi moderni centar koji je privukao milijarde u investicijama – Potsdamski trg. Od modernih građevina koje se na njemu nalaze, izdvaja se Sony centar, čija kupola podseća na planinu Fudži koja se vidi iz Tokija. Tako zanimljiva i neočekivana bila je odluka arhitekata.

Ostali najveći gradovi u Nemačkoj po broju stanovnika: Hamburg, 1,686 mil. stanovnika, Minhen (*München*, 1,185 mil. stanovnika), Keln (*Köln*, 965.000 stanovnika) Frankfurt na Majni (*Frankfurt am Main*, 648.000 stanovnika). Bivši glavni grad Zapadne Nemačke, Bon (*Bonn*, 307.000 stanovnika) tek je na devetnaestom mestu.

ISTORIJA U vreme Rimskog carstva, Rimljani su vladali samo malim delom sadašnje nemačke teritorije. Oni su pored reke Rajne saizidali odbrambenu tvrđavu, a na zapadnom delu osnovali nekoliko i danas vrlo važnih nemačkih gradova, na primer Keln (*Colonia Agrippinensi*) i Majnc (*Moguntiacum*). Izvore nemačke državnosti ne treba tražiti u Rimskom carstvu, već u franačkoj državi, osnovanoj krajem VII veka– imperiji Karla Velikog.

Karlo Veliki je umro 814, a carstvo su 843. podelili njegovi unuci. Zapadno franačko kraljevstvo postalo je politička tvorevina iz koje je iznikla današnja Francuska, a iz druga dva dela carstva polako se formirala Nemačka, tačnije još ne Nemačka, već Sveto rimsko carstvo (*Heiliges Römisches Reich*). Za razliku od Francuske, Nemačka nije postala “normalno” kraljevstvo – njoj je bilo suđeno da postane Rimsko carstvo. Ali to ne znači da je ona postala ujedinjena, koncentrisana država. Pošto je vlast imperatora bila više simbolična nego realna, Nemačka je ostala konglomerat mnoštva većih ili manjih *de jure* zavisnih, ali *de facto* samostalnih kneževina.

Lokalni kneževi nisu bili skloni da sa bilo kime dele vlast i protivili su se bilo kakvim pokušajima cara da centralizuje vlast. Odlučivši da ne dopusti formiranje nasledne monarhije, imperator nije mogao da ostavi krunu svojim naslednicima. Svaki novi car (kao i papa) je morao da se ponovo bira. Tako da su se moćniji nemački

kneževi, koji su i birali imperatora, mogli nadati da će, sticajem povoljnih okolnosti, oni ili njihovi nasljednici barem na neko vreme moći da stave slavnu carsku krunu.

Tokom dugogodišnje istorije carstva, na carskom prestolu su sedeli razni predstavnici nemačkih dinastija, ali najviše uspeha su imali Habzburzi, koji su vladali sadašnjom Austrijom, kao i drugim zemljama na raznim lokacijama u Evropi. Od 1453. kada je za cara izabran Fridrih III (*Friedrich III*) Habzburg, ta porodica je samo sa jednom kraćom pauzom u rukama zadržala presto tokom 354 godine postojanja carstva. Konačno je titula rimskog cara, kao i carstvo, ukinuta 1806. kad se car Franja II (*Franz II*) Habzburg, izgubivši rat od Napoleona, odrekao titule i proglasio sebe samo austrijskim carem.

Tako da do samog ujedinjenja zemlje 1871. godine, Nemačke u stvari nije bilo, tačnije, bilo je veoma teško reći gde Nemačka počinje i gde se završava, jer su carstvu pripadale i Pruska, i Bavarska, i Italija, i Češka, i Austrija, i Holandija, i Luksemburg, i još mnogo toga. U to vreme, pored nominalnog cara koji je bio nastanjen u Austriji, počele su da jačaju dve od mnogih nemačkih kneževina – Pruska i Brandenburg. Godine 1701. knez Pruske Fridrih je od cara dobio titulu kralja. On je prvo uspešno modernizovao zemlju, osnovao je jaku vojsku, proširio kneževinu i postepeno počeo da dominira carstvom. Međutim, rastuće ambicije Pruske omeo je Napoleon.

Nova prilika za ujedinjenje Nemačke pojavila se tek sredinom XIX veka, kada se u Francuskoj, a zatim u Nemačkoj i drugde, podigao talas revolucija. U Nemačkoj je najvažnije revolucionarno pitanje bilo ujedinjenje zemlje. Na dan 18. maja 1848. u Frankfurtu na Majni sastao se prvi nemački parlament i proglasio sebe nemačkom Narodnom skupštinom. U parlamentu se mnogo raspravljalo o tome kako ujediniti Nemačku. Pošto Sveto rimsko carstvo više nije postojalo, najviše se razmatralo da li da se osnuje velika Nemačka sa Austrijom, ili mala

Nemačka bez Austrije. Da li u njoj treba da postoji centralna vlast? A možda bi i slaba bila dovoljna? Najzad je pripremljen projekat Ustava koji je predviđao osnivanje Nemačke bez, u to vreme, reakcionarne Austrije. Prema tom projektu, Nemačka je ponovo trebalo da postane ustavna demokratska monarhija, a odlučeno je da carska kruna bude predložena kralju Pruske Fridrihu Vilhelmu IV. Međutim, on se odrekao krune i tako je propala mogućnost ujedinjenja Nemačke na demokratskim principima u ime skupštine narodnih predstavnika.

Nemačka je konačno ujedinjena 1871. ali ne na demokratski način, već pomoću sile i moći vlasti. Arhitekta ujedinjenja postao je kralj Pruske Vilhelm I (*Wilhelm I*, 1797-1888), a za vođu države određen je Oto fon Bizmark (*Otto von Bismarck*, 1815-1898). Pod njegovim vođstvom, Pruska je, ujedinjujući Nemačku, vodila tri uspešna rata. Prvi se odigrao 1864. protiv Danske zbog Šlezvig-Holštajna, drugi 1866. protiv Austrije zbog uticaja u severnoj Nemačkoj. Bizmark je u tom ratu pobedio, ali on nije bio potpuni pristalica razbijanja Austrije i njenog priključenja Nemačkoj. Zato je ubedio pruskog kralja i ratne vođe da to ne urade, jer bi u protivnom postojala opasnost da se u rat umešaju Francuska i Rusija. Osim toga, u slučaju ukidanja austrijskog carstva pojavilo bi se mnogo slovenskih i mađarskih država koje bi postale izvor nereda i revolucije u Centralnoj Evropi. A nemačke zemlje u Austriji, po Bizmarku, nisu potrebne, jer je svejedno nezamislivo vladati Bečom iz Berlina.

Pošto je u ratu pobedila Austriju, Pruska je 1867. sa ostalim državama severne Nemačke načinila Savez severne Nemačke. U stvarnosti, to je bila ujedinjena država sa vladarem, kancelarom i parlamentom. Predsednik Saveza postao je pruski kralj Vilhelm I, a Kancelar – Bizmark. Međutim, njoj nisu mogle da se pridruže južne nemačke zemlje (Bavarska), jer se tome protivila Francuska Napoleona III. Zbog toga je 1870. otpočeo treći rat Pruske i Francuske, koji je Bizmark opet dobio, a francuski kralj je čak i zarobljen. Konačno, 1871. u srcu razbijene Francuske, Versaju, proglašeno je osnivanje Nemačkog carstva.

Kada se Nemačka ujedinila, u Evropi je nastao, može se reći, novi međunarodni sistem, čiji je novi (ili drugi) centar postalo nemačko carstvo, sa nazivom Drugi rajh. Ipak, za razliku od Prvog, Drugi rajh nije trajao hiljadu, već jedva 47 godina. Druga imperija je pala nakon gubitka Prvog svetskog rata, u koji je Nemačka uvučena zbog samoubistvene težnje da preuredi uticaj u svetu u svoju korist. Nemačka je 1918. proglašena Republikom. Međutim, izgubljeni rat je proizveo revanšističko raspolože-

nje. Posledice Versajskog mira bile su toliko teške i nepovoljne po Nemačku, da se ona odmah namerila da to ispravi. To je iskoristio Adolf Hitler (1889-1945) sa svojom partijom, koja je 1933, oslanjajući se na nacionalističku propagandu, pobedila na izborima. Hitler je postao kancelar Nemačke i počeo je intenzivnu pripremu za novi rat. On je objavio cilj obnove nemačkog carstva – Treći rajh, koji će biti večan. Rat je počeo 1939. i završio se 1945. potpunom nemačkom katastrofom. Ona je bila primorana ne samo na безусловnu kapitulaciju, već i na pristanak na okupaciju kao i na kasniju podelu na dve države. Kao što je pomenuto, podeljena je ne samo država, nego i njena bivša prestonica Berlin.

Savezna Republika Nemačka (SRN), sastavljena 1949. od bivših okupacionih zona SAD, Velike Britanije i Francuske, postala je demokratska savezna država čija je vlast težila što pre da obnovi ekonomiju, normalizuje odnose sa bivšim neprijateljima i započne miran život. Uskoro, 1951, SRN je zajedno sa Francuskom, Italijom, Holandijom, Belgijom i Luksemburgom ustanovila prvu Evropsku zajednicu za uglj i čelik, koja je postala polazna tačka procesa ujedinjenja Evrope.

Za to vreme, u sovjetskoj okupacionoj zoni je 1949. osnovana komunistička država – Demokratska Republika Nemačka (DRN), u kojoj je pokušano osnivanje planske ekonomije. Reforme koje su sproveli komunisti nisu se svidеле većini stanovnika i zbog toga je sve više Nemaca počelo da emigrira na zapad. Tada je između Zapadne Nemačke i Istočne Nemačke spuštена prava gvozdena zavesa. Granica je revnosno čuvana, a u samom Berlinu je 1961. podignut visoki kameni zid koji je postao simbol podele ne samo grada, već i zemlje ili čak i cele Evrope.

Nemačka je ostala podeljena tačno 40 godina, do 1989. kada je, nakon početka demokratskih promena u samom Sovjetskom Savezu, Berlinski zid srušen. Na prvim demokratskim izborima u Istočnoj Nemačkoj 1990. pobedile su partije koje su podržale

DEUTSCHLAND

hitno ujedinjenje zemlje, i već 3. oktobra 1990. Demokratska Republika Nemačka više nije postojala. Ostala je samo jedna, ujedinjena Savezna Republika Nemačka, čija je istočna teritorija postala novajlija u procesu integracije Evrope.

NEMAČKA I UJEDINJENJE EVROPE Kao što je savremena Evropska unija nezamisliva bez Francuske, tako je nezamisliva i bez Nemačke. Nemačka, tačnije samo Zapadna Nemačka, bila je jedna od država začetnica i osnivača Evropske zajednice i jedna od najdoslednijih pristalica i pobornika procesa ujedinjenja Evrope. Integracija je bila veoma korisna za Nemačku, pomogla je zemlji ne samo da se oporavi od po nju poražavajućeg rata i uspostavi prijateljske odnose sa drugim državama, već i da postane skoro najbogatija članica Evropske zajednice. Zbog nadmoći nemačke privrede i industrije, njena valuta, marka, počela je da dominira u celoj Evropi i stekla je status međunarodnog novca. Međutim, politički uticaj Nemačke je zbog istorijskih razloga bio ograničen. Od samog početka šeste decenije XX veka, lider Zapadne Nemačke Konrad Adenauer (1876-1967) težio je potpunoj i višestrukoj integraciji Nemačke u transatlantske i evropske strukture da bi bila rehabilitovana u očima suseda i da bi se sprečila obnova nemačkog militarizma i revanšizma. U tom kontekstu naročito je važno pomirenje Nemačke sa Francuskom, koje se ogledalo u prijateljskom dogovoru ove dve države 1963. koji su potpisali Šarl de Gol i Konrad Adenauer.

Tek je osamdesetih godina Nemačka postala politički uticajnija i počela je da teži ne samo brizi oko evropskog ujedinjenja, već i tome da se evropska integracija prilagodi interesima Nemačke. Socijaldemokratska vlada Zapadne Nemačke odbila je raniji program izolacije komunističke Istočne Nemačke i trudila se da u čitavoj Centralnoj Evropi normalizuje odnose i smanji napetost. Pa ipak, nemačka vlast je uvek isticala da njena izmena Istočne politike ne znači smanjenje obaveza Nemačke prema Evropskoj zajednici i drugim zapadnim organizacijama. Upravo je Istočna politika koju je Nemačka vodila, podstakla države Evropske zajednice da prilagode spoljnu politiku i čak uvedu posebnu političku saradnju.

U drugim evropskim zemljama, naročito u Francuskoj, otvorena mogućnost ujedinjenja Nemačke 1990. prouzrokovala je određen strah i bolna sećanja. Zapadna Nemačka je prema broju stanovnika bila otprilike jednaka kao Francuska i Ujedinjeno Kraljevstvo, a ujedinjena Nemačka postala je najveća država Evropske unije, u kojoj živi oko četvrtine stanovnika EU i u kojoj se proizvodi skoro trećina bruto domaćeg

proizvoda. Druge države Evropske zajednice, pre svega Francuska, zabrinule su se zbog neželjene promene ravnoteže odnosa snaga u svetu, ali Nemačkoj je uspeo zahvaljajući naporu njenog kancelara Helmuta Kola (*Helmut Kohl*, r. 1930.) da osigura podršku drugih država Evropske zajednice za ujedinjenje države. Najzad je dobijen pristanak Francuske i drugih država, ali je istaknut uslov da će se Nemačka ujediniti u kontekstu šireg ujedinjenja i integracije Evrope. Na inicijativu lidera Francuske i Nemačke Fransoa Miterana i Helmuta Kola, dogovoreno je da se ujedinjenje Nemačke prilagodi osnivanju Evropske unije, a to znači dalje produbljivanje evropskog ujedinjenja osnivanjem političkog saveza i uvođenjem zajedničke valute.

Prema planu Evropske komisije koji su potvrdile države Evropske unije, uvođenje zajedničke valute EU bilo je temeljno pripremljeno. S obzirom na posebnu važnost nemačke ekonomije i finansijskog sistema u osnivanju evropskog ekonomskog i monetarnog saveza, upravo je u Nemačkoj, u njenom glavnom finansijskom centru – Frankfurtu na Majni – 1998. osnovana Evropska centralna banka. Ta banka je i sprovela pripremni posao oko uvođenja evra 2002. u Nemačkoj i u još jedanaest drugih država Evropske unije, i još uvek se brine o stabilnosti i pouzdanosti nove evropske valute, i ima isključivo pravo na štampanje i puštanje u opticaj novčanica evra.

DEUTSCHLAND

NAZIV U međunarodnom političkom rečniku naziv države *Italija* (it. *Italia*) pojavio se tek sredinom XIX veka, kada se pojavio patriotski pokret za ujedinjenje zemlje, ali je kao naziv oblasti poznat još od davnina. On je potekao od plemena Itala koje je nekad, pre osnivanja Rimskog carstva, bilo uticajno na Apeninskom poluostrvu.

SIMBOLI Kada je Italija 1946. proglašena Republikom, izabran je i novi državni grb: sa kraljevskog grba uzeta je bela zvezda (*Lo Stellone*) koja simbolizuje jedinstvo Italije, ukrašena vencem od stabala masline i hrasta koji simbolizuje mir i moć. Venac je povezan crvenom trakom na kojoj je belim slovima ispisano *Repubblica Italiana*, tj. Italijanska Republika. Iza zvezde nalazi se simbol rada, zupčanik.

Tradicionalne boje italijanske zastave su zelena, bela i crvena. Njihovo poreklo i značenje nisu baš poznati. Najverovatnije su potekle od zeleno-belog i crvenog ukrasa na uniformama milanske građanske milicije. Njih je kasnije, na početku XIX veka preuzeo Lombardijski legion. A sam uspravni raspored boja verovatno je nastao pod uticajem francuske trobojke. Godine 1848. ta trobojka je postala zastava Sardinijanskog kraljevstva, a od 1861. i Italijanskog kraljevstva. Posle Drugog svetskog rata ta zastava je postala i zastava Italijanske Republike. Odnos širine i dužine zastave je 2:3.

GEOGRAFIJA Italija je smeštena na Apeninskom poluostrvu koje duboko zalazi u Sredozemno more i zbog toga je strateški veoma važno. Konture države podsećaju na čizmu koja šutira loptu, tj. ostrvo Siciliju. Od severne granice sa Francuskom do „pete čizme“ ima 1.200 km. Površina teritorije je 301.230 m². Na istoku, poluostrvo zapljuskuje i od Balkana odvaja Jadransko more. Italiji pripadaju i dva velika Sredozemna ostrva – već pomenuta Sicilija i Sardinija. Na severu, granica Italije su Alpi. U Alpima se nalazi i najviši vrh u Italiji Monte Roza (*Monte Rosa*). Alpi se spajaju sa Apeninskim pla-

ITALIJA

ninama koje se protežu celom dužinom poluostrva. Najveća reka u Italiji, Po, teče kroz severnu Italiju, sa zapada na istok. U njenoj dolini nalaze se skoro svi najpoznatiji i najvažniji gradovi Italije, osim Rima.

POLITIČKI SISTEM Od osnivanja italijanske države 1871. do Drugog svetskog rata Italija je bila ustavna monarhija, kojom je vladala savojska dinastija. Prema Ustavu iz 1948, Italija je postala parlamentarna demokratska Republika. Zemljom upravlja vlada sastavljena

od parlamentarne većine koju vodi lider većine – premijer. Zakone donose Poslanički dom od 630 članova koji se biraju na pet godina, i Senat od 326 članova koji se biraju na šest godina. Predsednika države na sedam godina bira specijalni kolegijum birača, sačinjen od članova Parlamenta i predstavnika regiona, i predstavlja državu, iako u slučaju potrebe ima ovlašćenje da raspusti Poslanički dom i Senat. Većina se u italijanskoj vladi često menja, jer je u velikom parlamentu koji čine poslanici velikog broja partija, teško napraviti stabilnu većinu. Međutim, politička nestabilnost se ne prenosi na upravljanje državom, jer izvršne institucije vlasti prilično dobro funkcionišu. Italijani kažu: „Mi živimo u anarhiji koju smo pretvorili u harmoniju“.

STANOVNICI I KULTURA U Italiji je 2008. živelo 59,6 miliona stanovnika. Italijani se odlikuju nacionalnom i religijskom homogenošću – preko 95 odsto vernika su katolici. Ipak, u samoj Italiji veoma su jasne regionalne i etnografske razlike. Zajednički italijanski jezik rasprostranjen je tek u drugoj polovini XIX veka kada se Italija ujedinila. On se veoma sporo širio jer su stanovnici bili snažno vezani za svoje dijalekte. Tek je televizija promenila stanje i sada se Italijani iz različitih regiona lako sporazumevaju. Širenje zajedničkog jezika podstaklo je i to što su Italijani koji su odlazili na rad u druge zemlje morali na njemu da pišu pisma, jer njihovi dijalekti najčešće nisu imali svoj pisani oblik.

Italija je jedna od velikih evropskih država koja se najkasnije ujedinila, ali je njen značaj i uticaj na razvoj evropske civilizacije izuzetno veliki. Italija nije samo zemlja iz koje je poteklo moćno Rimsko carstvo, već i kolevka renesanse i baroka koji su se kasnije proširili na celu Evropu. Ta zemlja, poznata po obilju neprocenjivih umetnič-

kih dela i predivnih gradova, privlači ogromnu reku turista iz celog sveta.

Početak renesanse u Italiji, tačnije u njenim najmoćnijim severnim gradovima Firenci, Milanu i Veneciji, obično povezuje sa posebnim položajem tog regiona u evropskoj ekonomiji XV i XVI veka. Kroz severnu Italiju prolazili su trgovački putevi na istok i zbog toga su pomenuti gradovi postali kolenke banкарства i kreditnih poslova. Sa njima se pojavio i višak novca kojim se mogla podržavati umetnost. Osim tih gradova, treba spomenuti još i Rim, kojim su tada vladali pape koji su, sa velikim prihodima od crkava rasutih po celoj Evropi, počeli da rekonstruišu grad i uključuju u taj posao veliki broj poznatih umetnika.

Međutim, najvažnije je to da je u to vreme živelo jako mnogo talentovanih, čak genijalnih umetnika: svetsku slavu pobrali su italijanski književnici Dante Aligijeri (*Dante Alighieri*, 1265-1321), Frančesko Petrarka (*Francesco Petrarca*, 1304-1374) i Đovani Bokačo (*Giovanni Boccaccio*, 1313-1375), zahvaljujući kojima je firentinski dijalekt postao sadašnji italijanski jezik; predstavnici likovne umetnosti su Sandro Botičeli (*Sandro Botticelli*, 1444-1510), autor najpoznatije slike „Mona Liza“ Leonardo da Vinči (*Leonardo da Vinci*, 1452-1519), autor scene nastanka sveta u Sikstinskoj kapeli i „Davida“ Mikelanđelo Buonaroti (*Michelangelo Buonarotti*, 1475-1564), Večelio Ticijano (*Vecellio Tiziano*, c. 1490-1576), Rafaelo Santis (*Raffaello Santis*, 1483-1520). Najzad, ne mogu se zaboraviti remek-dela renesansne arhitekture. U to vreme sagrađeni su firentinska katedrala sa predivnom kupolom, toranj u Pizi koji do danas ignoriše zakone gravitacije, barokni Rim oko bazilike Sv. Petra, i, naravno, grad na vodi sa prelepim palatama i zlatnim kupolama – Venecija.

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI Nesumnjivo, italijansku prestonicu Rim ne treba posebno predstavljati. Istorija i sadašnjost Rima, koji je nekad bio središte najmoćnijeg carstva, poznati su ne samo u Evropi, već i u čitavom svetu. Od tada se kaže da “svi putevi vode u Rim”. Rim često i ne bez osnova nazivaju “većitim gradom”. Još u školskim klupama svi saznajemo legende u vezi sa osnivanjem Rima i o tome kako su ga spasile guske. I danas u gradu možemo videti najveličanstveniji spomenik antike – Koloseum.

Međutim, Rim je postao glavni grad Italije relativno skoro, kao što se nedavno pojavila i jedinstvena italijanska država. Posle pada Rimskog carstva, Rimom i okolnim predelom vladali su rimski biskupi i vođe cele katoličke crkve – pape, koji su na sve moguće načine ulepšavali grad, tako da on danas očarava veličinom, bogatstvom i lepotom crkava. Kaže se da u svetu ima devet najvećih bazilika od kojih se čak sedam nalazi u Rimu.

Sadašnji Rim nije samo centar hrišćanstva, već i savremeni turistički grad od 2,648 mil. stanovnika.

Drugi najveći gradovi Italije: Milano (1,305 mil. stanovnika), Napulj (*Napoli*, 1,046 mil. stanovnika), Torino (921.000. stanovnika.), Palermo (689.000. stanovnika.), Đenova (*Genova*, 655.000. stanovnika), Bolonja (*Bologna*, 385.000 stanovnika), Firenca (*Firenze*, 381.000 stanovnika), Katanija (*Catania*, 341.000 stanovnika), Bari (335.000 stanovnika), Venecija (*Venezia*, 297.000 stanovnika).

Iako prepuštaju slavu Rimu, drugi gradovi Italije koje su ukrasili renesansni umetnici, privlače turiste i ljubitelje umetnosti ništa manje nego “veći grad”. U prestonici umetnosti Toskane i Italije, Firenci, ne mora se ići u muzeje – ulice su pune umetničkih dela. Po porudžbini gradskih vladara iz vremena renesanse, Medičija (*Medici*), u bronzi je izliven predivan vepar. Po legendi, ako čovek ima neku želju treba da u njušku životinje ubaci

metalni novčić. Voda koja stalno teče iz čeljusti odbaci novčić na lanac na kojem postoji otvor sa metalnim rešetkama. Ako se rupa pogodi – želja će se ispuniti, ako ne – treba baciti novčić još jednom.

Poseban i jedinstven svet predstavlja i grad sagrađen na 123 ostrva i sto pedeset kanala - Venecija. Zato je Venecija grad bez automobila. Njih zamenjuju čamci i brodići.

ISTORIJA Italijanska država osnovana je relativno skoro, tek 1860, ali Italijani su jedan od najstarijih evropskih naroda sa bogatom i impresivnom istorijom. U praistorijskim vremenima jezgro italijanskog naroda bilo je pleme koje je živelo u srednjoj Italiji – Latini. Upravo su oni u VIII veku pre n.e. osnovali grad Rim, koji je kasnije postao prestonica ogromnog carstva. Od V veka pre n.e. do same propasti carstva, Italija je bila ne samo ujedinjena, već se može reći i centar samog Rimskog carstva.

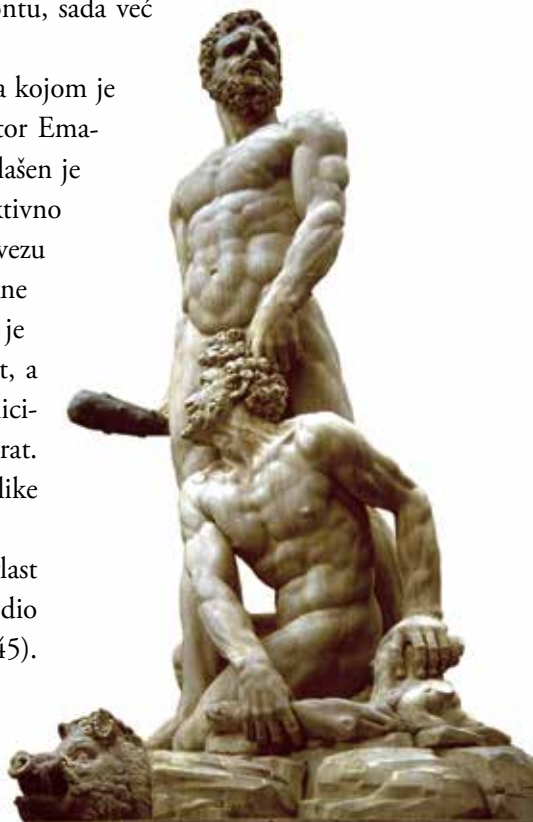
Posle 476. kada su varvari svrgnuli poslednjeg rimskog imperatora, Italija čak do XIX veka nije bila ujedinjena zemlja. Raznim njenim delovima u raznim vremenima upravljali su mnogi vladari i zato su čak i danas regionalne razlike, koje su se pojavile zbog različitih istorijskih iskustava, ne samo primetne, već i veoma važne. Kažu da je skoro nemoguće napisati opštu istoriju Italije koja bi obuhvatila razdoblje od propasti Rimskog carstva do njenog ujedinjenja sredinom XIX veka. Ko želi da sazna šta se u to vreme događalo sa Italijom, mora posebno da se upozna sa istorijom kraljevstava Sicilije i Napulja koja su postojala na jugu Italije, papske države koja se nalazila u srednjem delu Italije, i nekada naprednih, poznatih gradova-država na severu Italije – Venecije, Firence i Milana. Čitave vekove politički podeljena, Italija je na kraju Srednjeg veka, od XIII do XVI stoleća, postepeno ponovo postala svojevrsan centar evropske kulture i trgovine. Italijanska renensansna umetnost do danas se smatra jednim od najvećih dostignuća ne samo italijanske već i evropske civilizacije.

Ipak, zbog političke podeljenosti, Italija se nikada nije osećala bezbednom i često su je napadale vojske stranih država. Italijanski gradovi su ponekad ratovali međusobno, ponekad su potpadali pod špansku, francusku ili austrijsku vlast. Nacionalnu svest u Italiji, kao i u većini drugih evropskih zemalja, probudili su velika Francuska revolucija i Napoleon koji se u Italiji borio sa Austrijancima. Porazivši Napoleona, saveznici su težili da u Italiji uspostave stari poredak. Tako je i nastao italijanski patriotski pokret otpora *Risorgimento* (tj. ponovno buđenje). Jedno od italijanskih kraljevstava, koje je podržavala Francuska, počelo je oslobodilački rat protiv Austrije koja je gospodarila severnom Italijom. Austrijanci su izgubili, a Pijemontu je pripala Lombardija. U isto vreme, Pijemont je podržavao i Đuzepea Garibaldija (*Giuseppe Garibaldi*, 1807-1882) koji je vodio ustanak na jugu. Ustanak je uspeo 1860. i Napuljsko kraljevstvo je priključeno Pijemontu. Kasnije su se sa Pijemontom ujedinili Toskana, Modena, Parma i Romanja. Godine 1866. Pijemont, sa priključenom Venecijom, okružio je sa juga i severa papsku državu. Međutim, konačnom italijanskom ujedinjenju još određeno vreme protivila se bivša saveznica Francuska, koja je preuzela odbranu papske države. Tek 1870. kada je izgubila rat sa Pruskom, ona je rešila da prepusti Rim. Tek tada je Rim mogao takođe biti priključen Pijemontu, sada već nazvanom Italijanskim kraljevstvom.

Nova Italija postala je ustavna monarhija kojom je vladao Parlament. Bivši kralj Pijemonta Viktor Emanuel II (*Victor Emanuel II*, 1820-1878) proglašen je za kralja Italije. Italijanska vlada odmah se aktivno prihvatila spoljne politike, priključila se savezu Nemačke i Austrije i čak je pokušala da stekne kolonije na drugim kontinentima, ali kad je izbio Prvi svetski rat proglasila je neutralnost, a zatim je čak napravila tajni dogovor sa protivnicima Nemačke i Austrije i stupila je sa njima u rat. Ipak, Italija tada nije uspeła da ostvari ni velike vojne pobede niti političke uspehe.

U Italiji se 1922. odigrao fašistički puč i vlast je preuzela fašistička partija kojom je rukovodio Benito Musolini (*Benito Mussolini*, 1883-1945).

Fašisti su ostavili ustavnu monarhiju, ali su uveli totalitarni partijski režim i kult Musolinijeve ličnosti. Fašistička Italija je 1939. napravila vojni savez sa hitlerovskom Nemačkom. Kada je počeo Drugi svetski rat, Italija je ponovo proglasila neutralnost i tek kad su je Nemci primorali, počela je da ratuje sa Francuzima. Međutim, već 1943. Musolini je zbačen sa vlasti, nova italijanska vlada prešla je na stranu saveznika i počela je da ratuje protiv Nemaca koji su tada okupirali Italiju. Posle završetka rata, Italija je bila među pobednicima.

Godine 1946. u Italiji je plebiscitom rešeno da se monarhijski oblik vladavine zameni Republikom. Predstavnicima savejske dinastije koji su do tada vladali Italijom, zbog saradnje sa fašistima i podrške njima, naređeno je da napuste zemlju i zabranjeno im je da se u nju vrate. Tek 2002. nasledniku italijanskog prestola je dozvoljeno da uđe u zemlju kao privatno lice.

Godine 1949. Italija je pozvana da se pridruži Severnoatlantskom paktu. Takvu pažnju saveznika Italija je dobila, naravno, ne zbog njenih zasluga u borbi protiv hitlerovske Nemačke, već zbog svoje veličine, ekonomskog potencijala i geografskog položaja.

ITALIJA I UJEDINJENJE EVROPE Italija pripada grupi šest država začetnica evropskog ujedinjenja. Plan o osnivanju zajednice uglja i čelika koji je 1950. objavio francuski ministar spoljnih poslova Rober Šuman bio je namenjen prvo Nemačkoj i Francuskoj, ali kada je Italija pristala da se pridruži ostvarenju tog projekta, nesumnjivo je ojačala moralnu osnovu da se nova institucija nazove Evropska zajednica.

Italija se uvek izjašnjavala kao najdosledniji pristalica evropskog ujedinjenja. Ona je bila među državama osnivačima Evropske zajednice i stalno je podržavala sve reforme kojima se težilo produbljivanju integracija i jačanju evropskog identiteta. Smatra se da su se Italijani najmanje bojali i boje se evropskog ujedinjenja, jer živeći u svojoj posebnoj zemlji uvereni su da se

opšti italijanski identitet odlično slaže sa velikim razlikama regiona i sa regionalnim identitetom. Međutim, razlike među regionima nisu samo šarmantan izraz raznovrsnosti Italije, već i određen ekonomski i socijalni problem. Nažalost, južna Italija, nazvana *Mezzogiorno*, nivoom razvoja prilično zaostaje za industrijalizovanom severnom Italijom, koja je još od Srednjeg veka bila ne samo kulturni, nego i napredan poslovni centar čije su trgovinske veze spajale celu Evropu sa egzotičnom Azijom i afričkim zemljama. I danas se severna Italija razvija veoma brzo, dok Jug ne pati samo od vrućine, već i od nezaposlenosti, nedostatka investicija, kriminala. Smatra se da su se udružene grupe gangstera, ili mafija, pojavili upravo na jugu Italije – na Siciliji.

Politika uravnoteženog razvoja Evropske unije pomaže Italiji da reši te probleme, ali to teško ide jer politika nije vrlo dosledna. U Italiji se često menja vlada, a državnoj birokratiji nedostaju organizovanost i disciplina. Italija „vodi“ među državama Evropske unije po broju slučajeva pokrenutih u Evropskom sudu zbog presporog ostvarivanja i primene Evropskog prava. Često se dešava da bi neka odluka već trebalo da stupi na snagu, ali Italija zaostaje i prouzrokuje spornu situaciju. Uprkos svemu, kada zatreba, Italija ipak uspeva da se konsoliduje. Najbolji primer je priprema za uvođenje evra. Smatralo se da Italija zbog inflacije, budžetskog deficita i neizbalansiranih državnih finansija neće moći da postane član evrozone, ali je uvođenje evra Italijanima bio simboličan događaj od izuzetne važnosti, pa su svi podržali napore vlade da propisno sredi državne finansije iako je zbog toga trebalo povišiti porez. Tako je Italija zajedno sa jedanaest drugih odgovarajuće pripremljenih država EU mogla 2002. da zameni svoju nacionalnu valutu – italijansku liru – zajedničkom valutom EU, evrom.

HOLANDIJA

NAZIV Naziv zemlje *Nederland* skoro na svim jezicima susednih država znači isto – „niska zemlja“. Na engleskom se o Holandiji ponekad tako i govori – *the Low Countries*, a na francuskom se zemlja čak zvanično naziva *Les Pays-Bas*. Ne govore uzalud Holanđani: „Bog je stvorio Zemlju, a Holanđani – Holandiju“, jer je čak 49 odsto površine države oduzeto od mora, jezera i močvara. Trećina teritorije je ispod nivoa mora. U odbrani zemlje od poplava pomaže sistem veštačkih dina, nasipa i poldera.

Istorijski, Nizozemska je nazivana zemljom donjih tokova reka Rajne (*Rijn*), Meza (*Maas*) i Šelde (*Schelde*), a nju je obuhvatala oblast današnjih kraljevstava Holandije i Belgije. Međutim, kada je u XVI veku počela reformacija, Nizozemska se podelila na katolike na jugu i protestante na severu. Napoleon, a kasnije i Bečki kongres, pokušali su da vrate jedinstvo Nizozemske i osnovali su Nizozemsko kraljevstvo koje povezuje oba njegova dela – južni i severni. Ipak, iskustvo zasebnog političkog postojanja ta dva dela bilo je previše snažno. Iako su stanovnici govorili istim jezikom, njihovo jedinstvo se pokazalo nemogućim. Južna Nizozemska se odvojila i postala Belgija, a severni deo, kojem je ostao zvaničan naziv zemlje – Nizozemsko kraljevstvo, nije obuhvatio celu istorijsku Nizozemsku, pa se zato pored zvaničnog naziva ništa ređe ne koristi ni nezvanični – Holandija.

Holandija je naziv samo jedne od severnih nizozemskih provincija, ali se koristi za celu državu zato što su njeni stanovnici bili ne samo najbogatiji, nego i inicijatori borbe za nezavisnost zemlje.

SIMBOLI Na grbu Holandije prikazan je štit sa grbom dinastije Oranž-Nasau – žuti lav na plavom polju. Lav u prednjim šapama drži mač i strele Holandske republike iz XVII veka. Štit drže dva lava. Iznad štita nalazi se kraljevska kruna. U dnu grba stoji natpis *Je Maintiendrai*,

francuska deviza Viljema od Oranža (*Willem van Oranje*, 1533-1584), koja znači „Zadržacu“.

Prva holandska zastava bila je narandžaste, bele i plave boje. Narandžasta boja zbog toga što je vođa ustanka Viljem od Oranža, kasnije prvi vladar (hol. *stadhouder*) nezavisne Nizozemske, potekao iz nemačke dinastije Nasau, nasledio i kneževinu Oranž (*Orange*) u južnoj Francuskoj koju je osvojio njegov stric. Odatle potiče njegovo ime i ime njegovih predaka od Oranža ili Oranje. Zanimljivo je i to da je posle skoro sto godina, 1689. njegov sledbenik na vladarskom mestu, Viljem II od Oranža (1650-1702), koji je postao i kralj Engleske Vilijam III (*William III*), pobedio 1690. u severnoj Irskoj katoličke ustanike koje je podržavala Francuska, i od tada irski protestanti slave Narandžasti dan (*Orange Day*). Narandžastu boju ćemo naći i na sadašnjoj zastavi Irske, ali na zastavi same Holandije ona nije ostala – u XVII veku zamenila ju je crvena. Ne zna se zašto se to dogodilo. Po mišljenju nekih, narandžasta boja je postepeno postala crvena zbog teškoća oko proizvodnje boja, a po drugima zato što je dinastija Oranž izgubila popularnost što je, naravno, teško poverovati, jer i danas ova dinastija uspešno vlada zemljom. Odnos širine i dužine na današnjoj crveno-belo-plavoj zastavi Holandije je 2:3.

Nezvaničan amblem zemlje može biti i vetrenjača, koja je postala neodvojivi deo holandskog pejzaža. Holandani su počeli masovno da podižu vetrenjače i da ih koriste za isušivanje zemljišta u XVI veku, mada su se prvi mlinovi na polderima pojavili već u XIV veku. Do naših dana u Holandiji se sačuvalo oko 950 mlinova, ali se više ne koriste u ranije svrhe.

Drugim nezvaničnim holandskim simbolima mogu se smatrati još lale, klompe, bicikli, sirevi (ko nije čuo za holandski sir?) i... narandžasti fudbalski dresovi. Ta boja je izabrana u želji da se naglasi veza sa vladajućom dinastijom.

HOLANDIJA

GEOGRAFIJA Površina Holandije iznosi 41.864 m². Iako je trećina njene teritorije niža od nivoa mora, od poplava je brani sistem poldera. Najviša tačka u Holandiji uzdiže se 322 m iznad nivoa mora. Dužina obale je 451 km.

POLITIČKI SISTEM Holandija je ustavna parlamentarna monarhija. Od samog stvaranja nezavisne države monarha daje dinastija Oranž-Nasau. Od 30.

aprila 2013, nakon abdikacije kraljice Beatris (*Beatrix*) na čelu države se nalazi kralj Vilem Aleksander.

Zakone donosi Parlament pod nazivom *Staten-Generaal*. On se sastoji iz dva doma – Senata i Poslaničkog doma. U Senatu su predstavljene pokrajine, a u Poslaničkom domu građani. Izvršna vlast pripada vladi, čiji sastav zavisi od rezultata izbora za Poslanički dom.

STANOVNICI I KULTURA U Holandiji je 2008. živelo 16,4 miliona stanovnika. Ona je najgušće naseljena zemlja u Evropi. Holandski jezik, zajedno sa engleskim i nemačkim, pripada zapadnogermanskoj porodici jezika i skoro da se ne razlikuje od flamanskog jezika koji se koristi na severu Belgije, pa ih zato u suštini možemo smatrati dijalektima istog jezika.

Holandija je od samog osnivanja bila poznata po izuzetnom poštovanju slobode i toleranciji. Temelj napretka ove zemlje je veoma razvijena trgovina i zato je razumljivo što su Holandani uvek bili za trgovinsku slobodu, ali ujedno i za duhovnu. Sa slobodom su u Holandiju prodrle i nauka i kultura; iz drugih zemalja u nju beže progonjeni naučnici, intelektualci, stvaraoci. Malo zemalja te veličine - osim Holandije možda samo Danska - može da se pohvali poznatim filozofima koji su uticali na razvoj filozofske misli u svetu. Poznati Holandainin je filozof jevrejskog porekla Baruh Spinoza (*Baruch Spinoza*, 1632-1677), čiji su roditelji u Holandiju stigli iz Portugala bežeći od progona.

Kada je na prelasku iz XVI u XVII vek Holandija postala najmoćnija pomorska trgovačka država, razvila se i njena umetnost, jer tamo gde napreduje privreda otvaraju se nove mogućnosti i za umetnost. Stoga nije slučajno što se Holandija smatra

zemljom koja je izrodila najviše slikara (naravno, ne zaboravimo ni Italiju). Najpoznatiji nizozemski slikari su Peter Paul Rubens (*Pieter Paul Rubens*, 1577-1640) i Rembrandt van Rejn (*Rembrandt van Rijn*, 1606-1669), samo što je posle podele Nizozemske po religijskom principu na kraju XVI veka prvi ostao u katoličkom delu – u Flandriji, a drugi je postao poznati holandski slikar. Još jedan svetski poznati slikar iz Holandije Vinsent van Gog (*Vincent van Gogh*, 1853-1890) stvarao je u kasnijem razdoblju. Na njega su najviše uticali francuski impresionisti i postimpresionisti (Van Gogovu „Vazu sa pet suncokreta“ v. str. 43).

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI Holandija je zanimljiva država i zbog toga što njena prestonica, ili glavni grad, nije Hag, u kome su smeštene institucije vlasti, već Amsterdam, u kome se samo krunišu monarsi zemlje. Amsterdam je postao prestonica Kraljevstva kada je 1806. Napoleon proglasio svog brata za holandskog kralja i ovaj je odlučio da se baš tu smesti.

Naziv Amsterdam (735.000 stanovnika) potiče od naziva reke Amstel i reči brana (hol. *dam*). U gradu ima mnogo starih, impresivnih građevina iz XVI i XVII veka. Pošto je grad sagrađen na močvarnom tlu, sve kuće stoje na stubovima, a sam grad obiluje kanalima, čiji sistem podseća na paukovu mrežu. Kaže se da se amsterdamskim kanalima može ploviti i do 100 km. Iznad tih kanala su hiljade mostova i mostića. Stanovnici grada žive ne samo duž kanala, već i na njima. Zvanično se registruju i brodići-kuće. Ako vlasnik takve kućice uredno plaća porez, on može da koristi plin, struju, telefon. Prednost brodića-kuća je što se mogu odvući na drugo mesto i tako zameniti dosadne komšije ili pogled sa prozora. U Holandiji je od davnina legalizovana prostitucija i teško je zamisliti Amsterdam bez poznatog kvarta „crvenih fenjera“. To je jedan od najstarijih delova grada, pored same luke.

NEDERLAND

U „vladinom“ gradu, Hagu, smeštene su sve glavne institucije vlasti i ambasade stranih zemalja. On je poznat i po tome što se u njemu nalazi Međunarodni sud Ujedinjenih nacija. Taj grad je takođe zanimljiv.

Posebno pominjemo najveću naftnu luku u Evropi, a možda čak i u svetu, Rotterdam (599.000 stanovnika) na delti Rajne. Kroz njega prolazi naftovod i tok njenih proizvoda koji zadovoljava potrebe velikog dela Evrope. Nažalost, rotterdamski stari grad nije sačuvan – u Drugom svetskom ratu nemačka avijacija ga je potpuno razorila bombama.

ISTORIJA Nizozemska je postala nezavisna država 1581. kad se odvojila od Španije. Do tada je bila podeljena ili su njom vladali vladari drugih naroda. U drevnim vremenima, keltska i germanska plemena koja su živela na današnjoj teritoriji Holandije pokorili su Rimljani. Kasnije je Holandija postala deo carstva Karla V. Posle raspada carstva, na njenoj teritoriji je formirano nekoliko kneževina koje su na početku XVI veka nasledjivanjem pripale španskoj kruni.

Reformacija početa sredinom XVI veka nije mimošla ni Holandiju. Pošto se španski kralj usprotivio reformaciji, a mnogo stanovnika Holandije naginjalo kalvinizmu, uskoro je izbio konflikt zbog koga su severne nizozemske pokrajine odlučile da se odvoje od Španije i osnuju nezavisnu Republiku – Sjedinjene nizozemske pokrajine. Iako su Sjedinjene pokrajine postale Republika, a državom upravljali Parlament i državni saveti, važna uloga u njenom životu pripala je i takozvanom vladaru. Vladar nije bio vladar zemlje u pravom smislu reči. Njega je Parlament pozvao da se brine o poslovima mira i rata i sa njima povezanom spoljnom politikom države, tako da je ipak na neki način bio vladar države. Pošto je ustanak protiv Španaca vodio vlastelin Viljem od Oranža,

on je potom postao i prvi vladar zemlje. Posle Viljema, vladari su takođe bili uglavnom iz porodice Oranža.

Od Španije su se odvojile samo severne protestantske nizozemske pokrajine, a južne katoličke još dugo su ostale sa njom. Zato su severnu Nizozemsku počeli da nazivaju Holandija (po nazivu jedne od pokrajina). Taj naziv se ustalio i koristi se i danas, iako je zvaničan naziv države Kraljevina Nizozemska. Rat Holandije i Španije trajao je sve do 1648. kada je Španija konačno priznala nezavisnost Holandije. Ali, do tada je Holandija uspeła da izgradi veliku flotu, stekne prekomorske posede – ostrva Javu i Sumatru na Malajskom arhipelagu, Cejlon u južnoj Aziji, Surinam u Južnoj Americi, a u Severnoj Americi čak i da osnuje Novi Amsterdam, koji je kasnije postao Njujork. Amsterdam je postao finansijski centar skoro čitave Evrope. Paradoksalno je da su godine stalne borbe za utvrđivanje nezavisnosti postale zlatni vek Holandije ne samo u oblasti trgovine, kolonijalne ekspanzije, već i nauka i umetnosti, naročito slikarstva.

Zbog svojih ambicija, Holandija je neizbežno morala da se suoči sa Engleskom koja je težila sličnim ciljevima. Zbog rata od 1652. do 1654, a kasnije nadmetanja sa Engleskom protiv Francuske, njena pomorska snaga je počela da opada. Zemlja je postajala sve više zavisna od Engleske. U Engleskoj se 1688. odigrala slavna revolucija kojom je engleski parlament odstranio neubedljivog kralja Džejmsa II Stjuarta (*James II Stuart*). Parlament je odlučio da pozove na engleski presto tadašnjeg vladara Holandije Viljema III od Oranža koji se obavezao da će spojiti Englesku i Holandiju u personalnu uniju, i, koristeći sredstva Engleske i Holandije, izazvati Francusku Luja XIV. Taj savez se održao samo od 1689. do smrti Viljema III 1702.

U XVIII veku moć Holandije je počela da slabi. Posle velike Francuske revolucije ona je potpala pod sferu uticaja Francuske. Kad je Napoleon pobeđen, obnovljena je vlast dinastije Oranž i najzad je cela Nizozemska – i severna i južna – ujedinje-

na u jedno Nizozemsko Kraljevstvo. Međutim, 1830. južna Nizozemska, ili današnja Belgija, pobunila se i odvojila od kraljevstva. Holandski kralj je 1848. proglasio novi Ustav, po kojem je država, sledeći engleski primer, postala ustavna demokratska parlamentarna monarhija.

U vreme Prvog svetskog rata, Holandija je proglasila neutralnost i nije bila upletena u rat, ali u Drugom svetskom ratu neutralnost nije pomogla – zemlju je okupirala hitlerovska Nemačka. Zbog žestokog otpora okupatorima stanovnici zemlje su iskusili veliku represiju, a naročito je stradala velika jevrejska zajednica. Posle Drugog svetskog rata Holandija se priključila Severnoatlantskom paktu. Kada je počela dekolonizacija, Holandija se veoma nerado i tek pod pritiskom saveznika odrekla svojih prekomorskih poseda (Indonezije, Surinama).

HOLANDIJA I UJEDINJENJE EVROPE Današnja Holandija nema veliku površinu, ali je veoma gusto naseljena i vrlo je bogata zemlja. Po površini, Holandija je otprilike jednaka polovini Litvanije, ali u njoj ima četiri puta više stanovnika. Najvažniji izvor ekonomskog napretka Holandije, kao i u starim vremenima, jeste trgovina. Rotterdam je najveća evropska morska luka, a amsterdamski aerodrom je jedan od najvećih tranzitnih aerodroma u Evropi. Holandija za većinu evropskih zemalja predstavlja izlaz na Atlantski okean i zato se obrt holandske trgovine samo sa Nemačkom broji milionskim iznosima. Holandija je zemlja Evropske unije poznata po liberalizmu – samo tamo se narkotici mogu legalno koristiti.

U kontekstu evropskih integracija, Holandani imaju reputaciju doslednog pristalice evropskog ujedinjenja. Ona je više puta inicirala i drugim državama predlagala projekte za produbljivanje integracija. Još 1944. u Londonu, holandska vlada u izgnanstvu se sa Belgijom i Luksemburgom dogovorila da napravi carinsku uniju. U Hagu je 1948. održan evropski kongres koji je podstakao države da godinu dana kasnije uspostave Savet Evrope. Konačno, i cilj Evropske ekonomske zajednice ustanovljene 1957. da se osnuje zajedničko tržište bila je ideja Holandana, koju je 1955. u memorandumu izložio holandski ministar spoljnih poslova Johan Viljem Bajen (*Johan Willem Beyen*, 1897-1876). Holandija je takođe bila

među prvih dvanaest država EU koje su 2002. nacionalnu valutu – holandski gulden – zamenile evrom.

Ipak, mnogi posmatrači su primetili da se holandski proevropski entuzijazam pojavio ne toliko zbog idealizma i posvećenosti ideji evropskog jedinstva, koliko zbog pragmatičnih razloga. To je potvrdila i odluka holandskog društva da ne pristane na Ugovor o Evropskom ustavu. Na referendumu održanom 1. juna 2005. od 62 odsto glasača koji su u njemu učestvovali, čak 61,6 odsto je glasalo „protiv“. Racionalna Holandija, do sada najdosledniji pobornik ujedinjenja, sada je stratezima Evropske unije zadala veliku zagonetku – da objasne šta nije u redu sa predviđenim preuređenjem Evropske unije.

NAZIV Naziv Belgija (flam. *België*, franc. *Belgique*) potiče od naziva keltskog plemena koje je živelo na prostoru današnje Belgije i izvan njenih granica. Stari Belzi su naseљavali celu severnu Galiju između reka Sene i Rajne. Kad je između 58. i 51. god. pre n.e. ova plemena pokorio Cezar, Rimljani su tu osnovali provinciju Belgika (lat. *Belgica*). Tu provinciju su u V veku osvojila germanska plemena (Franci), ali ime Belgije ipak nije zaboravljeno.

SIMBOLI Na belgijskom grbu prikazan je zlatni brabantski lav sa crvenim jezikom i crvenim kandžama na crnom polju. Brabant je bila pokrajina u kojoj je 1789. izbio ustanak protiv austrijske vlasti, a 1830. i protiv vlasti nizozemskog kralja, što se konačno završilo osnivanjem nezavisne Kraljevine Belgije. Na grbu je na francuskom i flamanskom jeziku napisana deviza *L'Union fait la force* – *Eendracht maakt macht* ("Snaga je u savezu"). Boje belgijske zastave, potvrđene 1831, uzete su sa istog grba pokrajine Brabant. Odnos širine i dužine zastave je 13:15.

Flandrija

Valonija

Brisel

Pošto je Belgija savezna država sastavljena od tri savezna člana – Flandrije (flam. *Vlaanderen*), Valonije (franc. *Wallonne*) i savezne prestonice Brisela, svaki od njih ima svoju zastavu: na žutoj zastavi Flandrije je (od 1985) prikazan crni brabantski lav, na žutoj zastavi Valonije (od 1991) – crveni galski petao, a na zastavi Brisela (od 1991) – žuti cvet irisa na plavom polju. Odnos širine i dužine zastava je 2:3.

BELGIJA

GEOGRAFIJA Belgija se graniči sa Francuskom, Luksemburgom, Nemačkom i Holandijom i ima mali izlaz na Severno more od 67 km. Površina Belgije je 30.518 km². Belgijanci se veoma ponose svojom zemljom i srećni su što na prilično maloj površini imaju sve: i more sa plažama i lukama, i plodne ravnice, i – mada ne baš visoke – Ardenske planine. Na tim planinama nalazi se i najviši vrh u Belgiji, Botranž (Botrange), visok 694 metra. Najvažnije belgijske reke su Šelda (franc. l'Escaut, flam. Schelde) i Meza (franc. Meuse, flam. Maas).

POLITIČKI SISTEM Iako Belgija nije velika zemlja, njen sistem vladavine je savezni. Državu čine tri savezna člana – Flandrija i Valonija, kao i savezna prestonica Brisel. Flandrija je na severu Belgije, bliže Holandiji, a Valonija na jugu, bliže Francuskoj.

Vladar države je kralj Albert II, predstavnik dinastije Saks-Koburga (*Saxe-Coburg*), koja vlada Belgijom od samog njenog stvaranja 1830.

Zakone donosi Parlament od dva doma, biran na četiri godine, sastavljen od Senata i Poslaničkog doma. U Senatu ima 72 člana, a u domu 150 neposredno biranih predstavnika. Izvršna vlast pripada vladi, čiji sastav određuju rezultati izbora za Poslanički dom.

STANOVNICI I KULTURA U Belgiji je 2008. živelo 10,7 mil. stanovnika, oko 60 odsto njih sebe smatra Flamancima, 32 odsto Valoncima. U Belgiji je snažno integrisana i nemačka manjina (0,7 odsto). Zbog toga u Belgiji postoje čak tri državna jezika: flamanski, francuski i nemački. Pisana forma flamanskog jezika ista je kao i holandskog, kažu stanovnici Flandrije. Francuski jezik se koristi u Valoniji. U glavnom gradu države i istorijskoj prestonici Flandrije, Briselu, svi natpisi i sporazumevanje su na oba jezika, iako deluje da većina stanovnika govori francuski.

To što je Belgija sastavljena od dve glavne zajednice koje govore različitim jezicima, stvara određene poteškoće, a zemlja je već više puta bila blizu razdvajanja. Severna Flandrija je bogatija i smatra da bi bez Valonije bolje živela, ali da bi, odvojivši se, neizbežno izgubila svoju istorijsku prestonicu, Brisel, čija većina govori francuski jezik.

U svakom slučaju, oba jezika govori samo 12 odsto stanovnika, i ponekad čak i članovi vlade moraju da pozovu prevodiocce. Policajci iz različitih regiona ponekad se uopšte ne sporazumevaju i to odgovara prestupnicima koji se skrivaju od pravde.

Do sada je ujedinjenosti zemlje pomagao zajednički monarh, koji se ne poistovećuje sa bilo kojom zajednicom i predstavlja simbol njihovog jedinstva. Zanimljivo je to da se zvanični monarh države ne zove belgijski kralj, već kralj Belgijanaca. Stanje poboljšava i to što je belgijska prestonica postala i nezvanična prestonica Evropske unije. Konačno, podela zemlje bila bi neperspektivna i zbog toga što bi se umesto ionako male, ali ipak veoma bogate, države pojavile dve manje i, naravno, slabije. Ako bi se odvojili, Flamanci ni za šta ne bi pristali da se sjedine sa Holandijom, a ni Valonci sa Francuskom. Pokušaj velikih evropskih država u XIX veku da spoje celu Nizozemsku nije bio uspešan. Valonci, iako su imali mnogo dobrih prilika da postanu deo Francuske, nisu to iskoristili. Oni ne zaboravljaju da su samo zbog svog jezika Francuzi, a krv im je keltska, te da su potomci jednog od plemena koja su još stari Rimljani zvali Belzi.

Međutim, najvećim ponosom svih Belgijanaca, kakav god da im je jezik, smatra se najpoznatiji flamanski slikar svih vremena Peter Paul Rubens (1577-1640), koji je stvarao remek-dela u epohi baroka, na prelasku iz XVI u XVII vek. Kada je Nizozemska podeljena na protestantski sever i jug koji su nasledili Španci, Rubens je postao kraljevski viceregent, a kasnije i slikar kraljevskih palata mnogih drugih zemalja. Po njihovim željama on je slikao velike reprezentativne slike koje blistaju veličanstvenošću i sjajem. Rubens je naročito uspešno prikazivao barokne linije ženskog tela. Poznati slikar imao je toliko porudžbina da nije uspevao da ih sam slika. Za njega je radila velika grupa rođaka i pomagača. Rubens je samo pravio skice, koje je zatim davao da se uvećavaju i naslikaju. Tek na samom kraju on se uključivao da potvrdi autorstvo.

BELGIË • BELGIQUE

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI Prestonica zemlje Brisel (flam. *Brussel*, franc. *Bruxelles*), u kojem živi samo 137.000 stanovnika, nije samo istorijska prestonica Flandrije, već i nezvanična prestonica Evropske unije. U njemu radi mnogo najvažnijih institucija Evropske unije. Iako je zbog toga ceo jedan kvart u Briselu postao svojevrsan evro-grad, sam grad nije izgubio svoju posebnost ni specifičan istorijski šarm.

Zadivljujuće je popularna mala skulptura od samo 24 cola dečaka koji piški (*Mannekin Pis*), koja je postala simbol Brisela. Niko ne zna kada je i zašto ona postavljena. Jedni kažu da je to sin bogatog trgovca koji je nenadano nestao. Otac se zakleo da će naručiti da se napravi skulptura deteta u onom položaju u kojem ga živog nađe. I stvarno su tragaoci našli dete izgubljeno u šumi ... kako piški ispod drveta. Drugi pričaju da je taj dečak koji je nekada davno iznenada istrčao iz šume i počeo da piški ostavljao tako snažan utisak, da je zbunio i primorao celu neprijateljsku vojsku, koja se pre toga pripremala da nenadano napadne Brisel, da se predomisli. Eto, a danas poznati dečak u Briselu, a naročito na Velikom trgu (flam. *Grote Markt*, franc. *Grande Place*) pored impresivne gradske kuće simbolizuje još i stalno prisutno nestašno-opušteno raspoloženje. Kuće zanatskih esnafa koje okružuju Veliki trg imaju stvarno upečatljive fasade, verovatno najlepše u celoj Evropi.

Peter Paul Rubens.
Savez Zemlje i Vode

Iako je Brisel nesumnjivo najpoznatiji belgijski grad, najveći je Antverpen (449.000 stanovnika), velika međunarodna luka i trgovački centar smešten u delti reke Šelde. Osim toga, Antverpen je grad najpoznatijeg flamanskog slikara Rubensa koji je tamo živio i stvarao.

Među najpoznatijim belgijskim gradovima je i primorski Briž (*Bruges*, *Brugges*), prozvan severna Venecija zbog obilja kanala kojima je pode-

ljen. Briž (117.000 stanovnika) je današnja prestonica zapadne Flandrije; od XIII do XV veka grad je bio veoma važan centar trgovine vunom, na koji se oslanjala tada razvijena flamanska proizvodnja tekstila i izrade čipki. Grad je imao sreće da su se u njega doseljavali bogati trgovci koji su želeli lepe kuće i gradski trg sa zvonnicima. Gradnja impresivnog tornja visokog 83 metra sa 47 zvona započeta je još u XII veku. U Brižu postoji i poznati Evropski koledž, čiji se diplomci često zapošljavaju u institucijama Evropske unije.

Nezvaničnom prestonicom Valonije smatra se mali, ali veoma lep grad Lijež (*Liege*, 185.000 stanovnika), koji se često naziva belgijskim Parizom.

ISTORIJA Belgija je postala nezavisna država tek 1831. godine, kada se odvojila od Nizozemskog Kraljevstva osnovanog na Bečkom kongresu 1815. godine. Do tog vremena Belgija kao posebna politička jedinica nikada nije postojala. Zajedno sa Holandijom ona je bila deo teritorije koju bismo mogli nazvati istorijskom Nizozemskom. U starim vremenima, keltskim i germanskim plemenima na tom području zavladaali su Rimljani. Kasnije su ona postala deo carstva Karla Velikog. Kada se imperija raspala, na toj teritoriji je formirano nekoliko kneževina, koje su na početku XVI veka nasleđivanjem i brakovima potpale pod špansku krunu.

Španski kralj nije podržao reformaciju koja je počela sredinom XVI veka, a mnogo stanovnika Nizozemske prešlo je na stranu kalvinizma, pa je ubrzo buknuo konflikt zbog koga su severne nizozemske pokrajine odlučile da se odvoje od Španije i 1581. stvore nezavisnu republiku – Sjedinjene nizozemske provincije. Iz ove države je izrasla savremena Holandija, sa zvaničnim nazivom Kraljevina Nizozemska. U to vreme, katolička južna Nizozemska ostala je sa Španijom do 1700. kad je potpala pod austrijsku vlast, a kasnije, po početku velike Francuske re-

volucije i revolucionarnih ratova, na kratko ju je, do 1814, anektirala i njome vladala Francuska. Po odluci Bečkog kongresa 1815. južna Nizozemska je sa severnom Nizozemskom i Luksemburgom pripojena nizozemskom kraljevstvu. Međutim, 1830. u Briselu se digao ustanak protiv amsterdamske vlasti i 1831. proglašena je nezavisna Kraljevina Belgija. Za njenog kralja je izabran princ Leopold iz dinastije Saks-Koburga. Nezavisnost Belgije su ubrzo priznale susedne zemlje. Velike susedne zemlje su ujedno postale i garant belgijske neutralnosti.

Nezavisnost i međunarodno priznata neutralnost stvorili su povoljne uslove za ubrzan razvoj ekonomije i širenje demokratije. Belgija je odmah proglašena ustavnom monarhijom. Godine 1883. uvedeno je pravo javnog glasanja. Istina, tada su ga mogli koristiti samo muškarci. Belgijski kralj Leopold II (*Leopold II*, 1835-1909) je 1885. stekao krupan i bogat posed sirovinama u Africi, u Kongu, koji je 1908. belgijski parlament proglasio belgijskom kolonijom.

Nažalost, neutralnost nije spasla Belgiju ni od Prvog ni od Drugog svetskog rata. Iako je i u prvom i u drugom slučaju belgijska neutralnost imala međunarodno priznanje, Nemačka ga je prekršila. Posle Drugog svetskog rata Belgija je postala članica mnogih međunarodnih organizacija, jedna od osnivača Severnoatlantskog pakta, i od samog početka je aktivno učestvovala u procesima evropskih integracija.

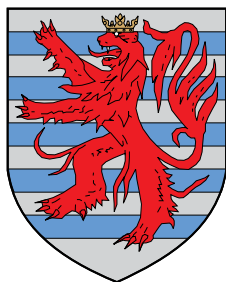
BELGIJA I UJEDINJENJE EVROPE Belgija je i danas među najviše proevropski nastrojenim državama članicama Evropske unije, ona se čak može smatrati pioniriom evropskih integracija. Još pre završetka Drugog svetskog rata, 1944. godine, vlade Belgije, Holandije i Luksemburga u izgnanstvu su se dogovorile da osnuju carinsku uniju, koja je počela da deluje 1948. Tako je taj carinski savez Beneluksa (skraćenica je sačinjena od prvih slogova naziva zemalja – *BE-lgique*, *NE-derland*, *LUX-emburg*) u suštini postao model po kojem je stvarana i ekonomska zajednica šest država.

Godina 1951. i 1957. Belgija je bila među državama osnivačima Evropskih zajednica iz kojih je izrasla današnja Evropska unija. Sve belgijske vlade su se dosledno držale odredbe da evropsko ekonomsko ujedinjenje treba postepeno da preraste u političku uniju evropskih država. Belgija je 1960. bila pristalica proširenja Evropske zajednice i pristala je i na to da u njihove redove budu primljeni Ujedinjeno Kraljevstvo i druge zemlje koje to žele. Osim toga, iako mala država, Belgija nijednom nije izrazila zabrinutost da tandem Nemačke i Francuske pripadne suviše velika vlast u

Evropskoj uniji i da glasovi malih članica Evropske unije neće biti saslušani pri donošenju važnih odluka. Belgija pripada evro zoni od samog njenog osnivanja i 2002. je svoju valutu – belgijski franak – zamenila za zajedničku valutu EU, evro.

Smatra se da je članstvo u Evropskoj uniji za Belgiju naročito korisno. Ono pomaže da se ublaži i neutrališe nesloga dve glavne nacionalne zajednice – Flamanaca i Valonaca, koja se s vremena na vreme javlja u zemlji. U kontekstu evropskog ujedinjenja, narodna nacionalna nesloga i raspad zemlje su teško zamislivi. Tako da je 1993. Belgija uspela uspešno da sprovede reformu državne vlasti i postane savezna država. Druga vrlo važna posledica članstva Belgije u Evropskoj uniji je to da su u njenoj prestonici smeštene skoro sve najvažnije institucije EU vlasti: Evropska komisija, Savet Evropske unije, delom i Evropski parlament. Zbog toga je u gradu stvoreno mnogo novih radnih mesta, tamo živi i radi mnogo stranih diplomata, stalno ga posećuju mnogobrojne delegacije i sve je to stvorilo uslove za brzo i impresivno širenje grada. Tako da je danas Brisel ne samo istorijska prestonica Flandrije i savremene Kraljevine Belgije, već i politički i administrativni centar cele Evropske unije.

BELGIË • BELGIQUE

NAZIV Zvaničan naziv zemlje je Veliko Vojvodstvo Luksemburg. To je jedina država u svetu u čijem nazivu su ostale reči „veliko vojvodstvo“. Značenje same reči *Luksemburg* jeste „grad svetlosti“. Legenda kaže da je nekad davno princezu Melusinu, koja je živela na tom mestu, majka proklela, pa je njeno telo subotom uveče do pojasa prekrivala krljušt i ona je postajala žena zmija. Majka je rekla da ako takva Melusina nađe muža, ona će sagraditi veliku tvrđavu koju će nazvati po svom imenu. Drugom junaku legende, nasledniku plemićke porodice iz Bretanje, Rejmonu, prorečeno je da će slučajno ubiti svog strica i postati začetnik plemićke porodice. Sudbina je odredila da su se junaci tragične sudbine sreli, venčali, i dok je Rejmon bio u ratu, Melusina je sagradila tvrđavu koja je prema svom imenu nazvala *Lusinjak*, tj. „svetleća, blistava, čarobna“.

SIMBOLI Na grbu Luksemburga prikazan je crveni lav sa krunom i razdvojenim repom na belom polju sa pet plavih traka. Na štitu je kraljevska kruna. Crveni lav na belom polju je stari simbol porodice Luksemburg (*Luxemburger*, *Lutzelburger*), poznat još od XII veka. U XIII veku lav je počeo da se prikazuje sa razdvojenim repom, a to je značilo da je tadašnji vladar Luksemburga, Valram III (*Walram III*) bio vladar dve zemlje, jer je vladao još i Limburgom. Valramov sin Anri (*Henry*) nije nasledio Limburg i ponovo je postao samo vladar Luksemburga. U želji da istakne da počinje novu dinastiju, on je u polje grba postavio pet plavih traka. Od tog vremena, iako su se vladari Luksemburga više puta menjali, grb koji je postao simbol zemlje, nije se u suštini menjao.

Zastava Luksemburga je ista kao i holandska, samo što je donja crvena boja svetlija. Kao i sve trobojne evropske zastave tako se i zastava Luksemburga povezuje sa idealima velike Francuske revolucije. Veza sa Holandijom postoji možda i zbog toga što je neko vreme ista dinastija povezala Luksemburg i Holandiju u personalnu uniju. Međutim, izgleda da Luksemburžani ne obraćaju veliku pažnju na sličnost svoje i

LUKSEMBURG

holandske zastave, jer se boje sa zastave koriste i na grbu Luksemburga. Zastava je počela da se koristi 1845. i ponovo je potvrđena 1972. Odnos širine i dužine zastave je 3:5.

GEOGRAFIJA Veliko Vojvodstvo Luksemburg, iako je njegov naziv zvučan, jedna je od najmanjih evropskih država. Zemlja je smeštena između većih suseda na tromedi Nemačke, Francuske i Belgije. Površina teritorije iznosi 2.586 km². Razdaljina između najsevernije i najjužnije tačke je 84 km, između najzapadnije i najistočnije 52 km. Na jugu Luksemburg od Nemačke deli široka evropska reka, Mozel, poznata po rečnom brodarstvu.

Severni deo Luksemburga zauzimaju Ardeni. Na jugu ima obradive zemlje. U dolini reke Mozel gaji se grožđe, a rude gvožđa nalaze se na krajnjem jugu. Trećina površine teritorije pokrivena je šumom. U turističkim katalozima Luksemburg se često naziva „zelenim srcem Evrope“. Zbog blage klime tamo su povoljni uslovi za zemljoradnju, naročito vinogradarstvo. Luksemburška vina su cenjena u Evropi, nazivaju se po vrsti grožđa i naročito su retka jer se proizvode samo za domaće tržište.

POLITIČKI SISTEM Veliko Vojvodstvo Luksemburg je ustavna monarhija. Vladar zemlje je veliki vojvoda Anri (*Henry*). On je predstavnik dinastije Nasau-Vajlburg (*Nassau-Weilburg*) a presto je nasledio 2000. od svog oca Žana (*Jean*). Anri je najmlađi evropski monarh.

Sastav vlade zemlje i njenu politiku određuje parlament, Poslanički dom (*Chambre des Deputes*) sastavljen od neposredno izabranih predstavnika na pet godina.

STANOVNICI I KULTURA U Luksemburgu je 2008. živelo 484.000 stanovnika, a čak 130.000 od toga su stranci. Zbog malog prirodnog priraštaja i nedostatka radne snage, u zemlju se doselilo mnogo imigranata iz južne Evrope. Osim toga, mnogo stranaca radi u filijalama stranih banaka i u međunarodnim i evropskim organizacijama.

Jezik većine stanovnika zovu *letzeburgesch* i jedno je od najvažnijih nacionalnih obeležja. Taj jezik je tek 1984. priznat kao državni, a u zvaničnom životu zemlje i

sistemu obrazovanja od davnina se koriste francuski i nemački. U školama i licejima predaje se na različitim jezicima: čas matematike u istom razredu može se držati na francuskom, a književnost na nemačkom. U današnjem luksemburškom društvu višejezičnost je uobičajena. Bilingvizam (francuskog i nemačkog jezika) se podrazumeva. A mladi ljudi, nesumnjivo, tečno govore i engleski. Uzgred, u Luksemburgu nema univerziteta – njihovo osnivanje nema mnogo smisla, jer u zemlji nema mnogo stanovnika, nema ni jezičkih prepreka, a razdaljine do najboljih francuskih, nemačkih i britanskih univerziteta su relativno male.

U Luksemburgu izlaze jedne od najstarijih novina u Evropi, osnovane 1848. i 1880. Glavne dnevne novine štampaju se od 1848. i u tom izdanju uspostavljena je višejezičnost – jedan novinski stubac ili članak na istoj stranici može biti štampan na nemačkom jeziku, drugi na francuskom, a treći na *letzenburger*-u.

PRESTONICA Prestonica zemlje zove se isto kao i zemlja – Luksemburg. U tom najvećem gradu u zemlji živi oko 81.000. stanovnika. On je važan finansijski centar, osmi po važnosti u svetu, u kojem radi 190 banaka. U gradu Luksemburgu smeštene su i neke institucije Evropske unije: Evropski sud, Revizorski sud, Sekretarijat Evropskog parlamenta, statistički zavod EU Eurostat i drugi, pa su oko 10 posto stanovnika službenici evroinstitucija.

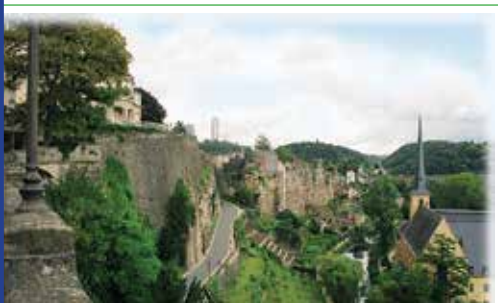
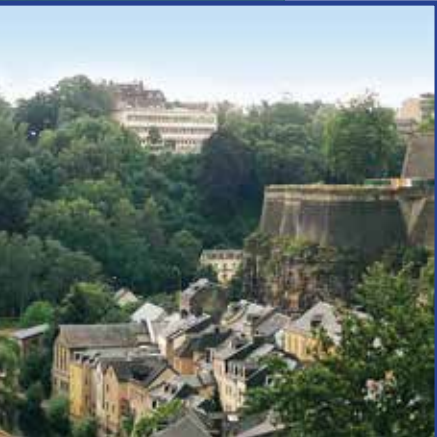
Najpoznatija građevina je Luksemburška tvrđava. Sredinom XIX veka, kada je Luksemburg priznat kao neutralna država, ta tvrđava nije više korišćena u ratne svrhe i, da ne bi privlačila nove osvajače, odlučeno je da se sruši. Međutim, do današnjih dana ruševine tvrđave, naročito njene podzemne puškarnice, veoma su impresivne i uključene su na spisak objekata svetskog nasleđa UNESCO-a.

ISTORIJA U drevnim vremenima Rimljani su porobili keltsko pleme Belga koje je živelo na sadašnjoj teritoriji Luksemburga. Kasnije je taj predeo postao deo carstva Karla Velikog. Ali prava istorija Luksemburga je istorija luksemburškog zamka. Ona je počela 963. kada je knez Mozela Zigfrid (*Sigefroid*) na stenovitim brdima kod ušća dveju reka, Alzete (*Alzette*) i Petruse (*Pétrusse*) prisvojio malu kulu odbrambenog sistema starog Rima. Zigfrid je na mestu kule počeo da gradi tvrđavu koja je postala poznata kao *Castellum Lucilinburhuc*, tj. “Mala tvrđava”. Ona je postala jezgro današnjeg Luksemburga (grada i države).

Zigfridovi naslednici su i dalje jačali tvrđavu i širili posede. Godine 1060. jedan od njih, Konrad (1019-1086), sebe je nazvao luksemburškim grofom. Čak četiri predstavnika luksemburške dinastije postali su imperatori Svetog rimskog carstva. Jedan od njih, imperator Karlo IV (*Charles IV*, 1316-1378), je 1354. za luksemburšku grofoviju obezbedio status vojvodstva.

Rastao je i značaj luksemburškog zamka. Zbog svog strategičkog položaja i izuzetnog terena, tvrđava je postepeno postala gotovo najvažnija i neosvojiva evropska ratna tvrđava. Do XIV veka ona je bila opasana sa čak tri odbrambena zida. Govorilo se da ko vlada luksemburškom tvrđavom, taj upravlja centrom Evrope. Tako je srednjovekovni Luksemburg prelazio iz ruke u ruku, njime su vladale razne evropske dinastije, dok najzad nije pripao Habzburgima. Ali ne zauvek – 1684. posle duge opsade, Luksemburg su osvojili Francuzi koji su nastavili sa utvrđivanjem. To je bilo obavezno, jer kad je u XVII veku usavršena artiljerija, odbrambeni zidovi nisu više uspevali da zaštite tvrđavu – đulad su letela iznad utvrđenja i padala na glave branilaca.

Novo rešenje je predložio i ostvario genijalni francuski vojni inženjer maršal Sebastijan de Vo-

ban (*Sébastien de Vauban*, 1633 -1707). Pošto je ispitao brdo od prilično mekog kamena, na kojem se dizala tvrđava, od 1684. do 1688. on je rekonstruisao Luksemburg i ispod utvrđenja je saziđao ceo podzemni odbrambeni grad sa puškarnicama udubljenim u stene, podzemnim sistemom hodnika i magacinima za municiju. Kad su 1697. Austrijanci ponovo povratili Luksemburg, on je već bio pretvoren u remek-delo ratne arhitekture. Osim toga što su tvrđavu okruživala tri kamena prstena, sagrađene su 24 kule koje su povezivale mrežu podzemnih prolaza dugačku čak 23 km. Tako je na kraju XVII veka Luksemburg povratio izuzetnu stratešku važnost i čak je nazvan Severni Gibraltar.

Godine 1795. luksemburšku tvrđavu su posle duge opsade ponovo zauzeli Francuzi. Francuzima je Luksemburg pripadao do samog kraja Napoleonovih ratova. Kada su 1814. pobedili Napoleona, saveznici su na Bečkom kongresu odlučili da osnuju posebnu političku jedinicu – Veliko Vojvodstvo Luksemburg i priključe je nemačkom savezu, ali da za suverena ove teritorije proglaše kralja Nizozemske. Međutim, izuzetan strateški položaj Luksemburga nije dao mira bivšim saveznicima i svaki je hteo njime da raspolože po svom nahođenju. Usled ovih okolnosti, Holandija je predložila da se Luksemburg pretvori u nezavisnu i neutralnu državu. Na tu odluku su pristale druge zemlje i konačno je to potvrđeno 1867. Londonskim ugovorom. Tada je i počela istorija Luksemburga kao nezavisne države. Odlučeno je i da se Luksemburška tvrđava sruši, da zemlja nikada više ne bi postala predmet ničije ratne strategije.

Nemačka je 1914. prekršila neutralnost Luksemburga i okupirala je zemlju do samog završetka Prvog svetskog rata. Godine 1921. Luksemburg i Belgija su odlučili da naprave ekonomski i finansijski savez. Obe zemlje ponovo su se proglasile neutralnima. Kada je za vreme Drugog svetskog rata Nemačka ponovo okupirala Luksemburg, veliki vojvoda se povukao u

Englesku. Godine 1944, kada je Luksemburg oslobođen, odlučeno je da se odustane od politike neutralnosti. Luksemburg je bio među zemljama koje su 1949. osnovale Severnoatlantski pakt, a 1951. i prvu Evropsku zajednicu.

LUKSEMBURG I UJEDINJENJE EVROPE Već u drugoj polovini XIX veka u Luksemburg je stigla industrijska revolucija. Koristeći novootkrivene izvore rude gvožđa, u zemlji je ustanovljena moćna industrija proizvodnje čelika. Izvoz čelika visokog kvaliteta i danas je glavni stub ekonomije Luksemburga. Pošto je luksemburška industrija usmerena na izvoz, zemlja je skoro stalno učestvovala u različitim sistemima integracija. Godine 1842. Luksemburg je napravio carinski savez sa Pruskom. Godine 1921. sačinio je ekonomski i novčani savez sa Belgijom. Dok se još nije završio Drugi svetski rat, 1944, vlade Luksemburga, Belgije i Holandije u izgnanstvu dogovorile su se da posle rata naprave carinsku uniju. Taj savez (carinski savez Beneluksa) stupio je na snagu 1948. i u suštini postao model po kojem je stvorena ekonomska zajednica šest zemalja.

U Luksemburgu je smešten i centar Evropske zajednice za uglj i čelik. I danas je Luksemburg jedan od nekoliko “glavnih gradova” Evropske unije jer su tu smeštene tako važne institucije kao što su Sekretarijat Evropskog parlamenta i Evropski sud. Osim tih glavnih institucija, tamo radi i mnogo drugih odeljenja i agencija Evropske unije. Pored luksemburškog sela Šengen (*Schengen*), gde se ukrštaju teritorije Luksemburga, Francuske i Nemačke, na reci Mozel, na brodu “Mari Astrid”, potpisan je ugovor o postepenom i potpunom ukidanju granične kontrole država između Evropske unije.

Sudeći prema bruto domaćem proizvodu po stanovniku, današnji Luksemburg je najbogatija država Evropske unije. Luksemburg pripada evrozoni od samog osnivanja. Svaki stanovnik dobija više od 30.000 evra godišnje. Luksemburška ekonomija nije velika i oslanja se pre svega na dobro razvijenu sferu usluga i bankarstvo. Posle Drugog

Mesto potpisivanja Šengenskog sporazuma na obali reke Mozel

svetskog rata zbog politike povoljne za investicije, u Luksemburgu su se smestile filijale najkrupnijih svetskih banaka. Tako je na kraju XX veka srednjovekovno vojno utvrđenje Luksemburg postalo “finansijsko utvrđenje” Evrope.

LUXEMBOURG

Obično se misli da je prva država koja je zvanično izrazila želju da pristupi Evropskoj zajednici bilo Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Severne Irske. Ipak Ujedinjeno Kraljevstvo nije bilo prvo; ono je prijavu predalo 9. avgusta 1961, a Irska je to učinila nekoliko dana ranije: 31. jula 1961. Na kraju je primer ovih dveju država sledila i Danska, koja je prijavu predala 10. avgusta iste godine.

Međutim, prva etapa širenja Evropske unije ka severu trajala je veoma dugo, čak do 1973. godine. Toliko je trebalo da zemlje kandidati čekaju zato što je tadašnji francuski predsednik Šarl de Gol (1890-1970) stavio veto na prijavu za članstvo Ujedinjenog Kraljevstva. Kada je odbijena Britanija, prijave su povukli i Irci i Danci, iako se De Gol nije protivio njihovom članstvu. Britancima nije nedostajalo upornosti i 1967. oni su zajedno sa Dancima, Ircima i Norvežanima, koji su im se pridružili, ponovo pokušali da pristupe Zajednici. Međutim, De Gol je bio dosledan – on je dao na znanje da će se i dalje protiviti članstvu Britanaca. Tako je prave pregovore sa zemljama kandidatima Evropska zajednica mogla početi tek kada se 1969. De Gol zbog unutrašnjih političkih razloga povukao sa položaja predsednika Francuske.

Naravno, De Gol se protivio britanskom članstvu u želji da Francuska i dalje dominira Zajednicom, ali je i njegova javno izražena kritika bila prilično snažna. Po francuskom predsedniku, politika Ujedinjenog Kraljevstva nije pokazivala da je

II DEO

TRI "NOVAJLIJE" SA SEVERA –
PRVO PROŠIRENJE EVROPSKE ZAJEDNICE

ono spremno da preuzme sve obaveze povezane sa članstvom u Zajednici. Tako je De Gol formulisao jedan od najvažnijih uslova za članstvo u Evropskoj zajednici - da država koja pristupa ne može tražiti da se promene već postojeća pravila Zajednice, naprotiv: ona se sa svima njima mora bezuslovno složiti. Zato su od tada pregovori o pristupanju Evropskoj zajednici postali pregovori ne o uslovima članstva, već o uslovima preuzimanja obaveza iz članstva. Zemlja koja pristupa može da vodi pregovore samo o nekim privremenim izuzecima od pravila Zajednice, ukoliko ima dovoljno jake razloge da zamoli da se odloži primena nekih pravila, a molba se prihvata samo ako se sa time složte sve članice Zajednice. U suprotnom slučaju zemlja članica mora da odluči da li pristaje na uslove Zajednice ili uopšte ne može da joj pristupi. Na primer, Norveška, koja je zajedno sa Ujedinjenim Kraljevstvom htela da postane član Evropske zajednice, pokušala je da se nagodi u vezi sa stalnim izuzecima u vezi sa ribolovom, ali postigla je tek dogovor o dugom prelaznom periodu.

Tako se 1973. dogodilo prvo proširenje Evropske zajednice na sever. U Evropsku zajednicu su primljeni Ujedinjeno Kraljevstvo, Irska i Danska. Sa tim državama ćemo se sad i bliže upoznati. A Norveška je, iako je uspešno završila pregovarački maraton, ostala izvan granica Zajednice, jer je 1972. većina njenih građana na referendumu glasala protiv članstva u Evropskoj zajednici.

NAZIV Kao što govori ceo zvaničan naziv Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Severne Irske (eng. *United Kingdom of the Great Britain and Northern Ireland*), ta država je sastavljena iz nekoliko delova. Danas se razlikuju četiri glavna dela: Engleska (*England*), Škotska (*Scotland*), Vels (eng. *Wales*, vel. *Cymru*) i Severna Irska ili Alster (*Ulster*).

Naziv Ujedinjeno Kraljevstvo je u političkoj upotrebi od 1707, kada su do tada postojeća kraljevstva Engleske i Škotske napravila savez koji je nazvan Velika Britanija. Istina, i skoro sto godina pre toga u oba Kraljevstva vladali su isti monarsi, ali zvanično su postojala dva odvojena Kraljevstva, a posle potpisivanja ugovora stvoreno je Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije, kojim su vladali zajednički vladar i zajednički parlament. Zbog toga je tadašnje Ujedinjeno Kraljevstvo bilo sastavljeno iz dva dela. Današnji Vels i Irska tada su smatrani sastavnim delovima engleskog kraljevstva. Tek je 1801. odlučeno da se Irskoj dodeli samostalnost i da se prizna kao deo Ujedinjenog Kraljevstva. Tada je zemlja zvanično počela da se naziva Ujedinjenim Kraljevstvom Velike Britanije i Irske.

UJEDINJENO KRALJEVSTVO

Grb Engleske

Zastava Sv. Đorđa

Grb Škotske

Zastava Sv. Andreja

Zastava saveza
(1606–1801)

engleska varijanta

škotska varijanta

grb Irske

Zastava Sv. Patrika

Zastava Velsa

Poslednji put je naziv države promenjen kada se London pomirio sa nezavisnošću Irske. U Ujedinjenom Kraljevstvu je ostala samo šestina irskog ostrva. U tim pokrajinama, koje se zovu Alster, većina stanovnika su bili protestanti, koji nisu hteli da potpadnu pod nezavisnu katoličku Irsku i koji su postigli da njihove pokrajine ostanu u Ujedinjenom Kraljevstvu. Zato se država danas i zove Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Severne Irske, ili skraćeno prosto Ujedinjeno Kraljevstvo ili Velika Britanija (po najvećem ostrvu). Međutim, drugi naziv nije precizan, jer ne obuhvata Severnu Irsku. Često se u svakodnevnom govoru zemlja naziva i Engleska, ali bilo bi nekorektno koristiti taj naziv u društvu Škota.

SIMBOLI Grb Ujedinjenog Kraljevstva konačno se formirao u XIX veku. Ujedinjeno Kraljevstvo je složena država i to se odražava na službenim simbolima. Tako je i njen grb spoj složenih delova simbola Kraljevstva. Osnova „ujedinjenog“ grba Ujedinjenog Kraljevstva je štit podeljen na četiri dela u čijem je prvom i četvrtom polju prikazan engleski, u drugom škotski, a u trećem irski grb (o njima ćemo kasnije govoriti). Štit opasuje plava podvezica na kojoj je zlatnim slovima upisana deviza Reda podvezice: *Honni soit qui mal y pense*. Doslovno prevedeno sa francuskog jezika ona znači „Zlo je u onome ko ima loše misli“. Francuski jezik se ne koristi slučajno – to svedoči da je nekada i u Engleskoj aristokratija govorila francuski.

Štit postavljen na zelenom brdašcetu drže dvojica štitonoša – krunisani zlatni lav i beli jednorog sa zlatnim rogom vezanim zlatnim lancem. Ispod nogu štitonoša nalaze se dve crvene ruže i dva čkalja (prema engleskom i škotskom simbolu) i srebrna lenta, na kojoj je zlatnim slovima napisana deviza koja je u XV veku postala tradicionalna u monarhijama: *Dieu est mon droit*. Prevedeno sa francuskog to znači „Bog je moj zakon“. Na štitu grba je šlem sa rešetkama, ukrašen velom, na šlemu kraljevska kruna, a na kruni zlatni lav sa krunom.

Zastava Ujedinjenog Kraljevstva (često zvana jednostavno *Union Jack*, tj. „Zastava saveza“), ozvaničena je 1801. i od onda je ostala nepromenjena. Odnos njene širine i dužine je 1:2. Zastava, kao i grb, odražava simbole njenih sastavnih delova. Ona je spoj zastava Sv. Đorđa, Sv. Andreja i Sv. Patrika.

Obeležja Ujedinjenog Kraljevstva su veoma složena, i zbog toga ćemo obeležja svakog kraljevstva posebno analizirati.

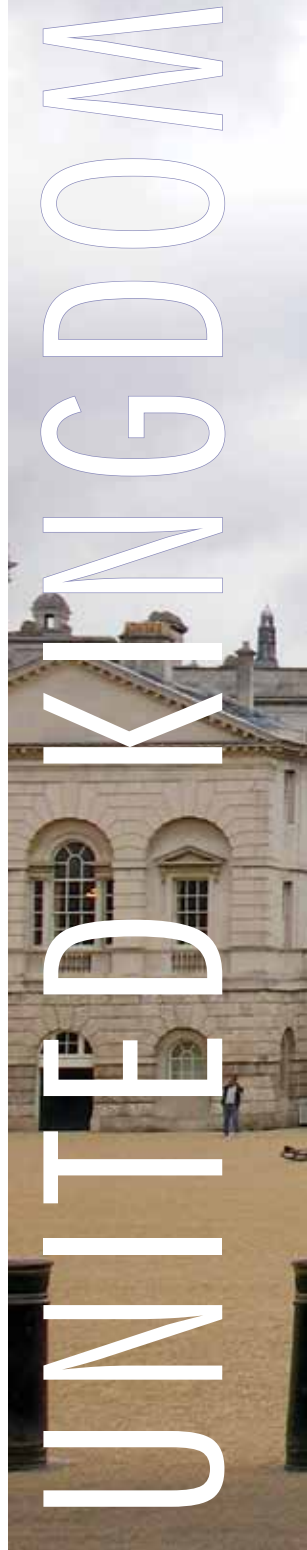
Na zvaničnom grbu Ujedinjenog Kraljevstva vidimo stari engleski grb: tri zlatna lava sa podignutom desnom šapom na crvenom polju, a na zastavi – belu zastavu Engleske sa crvenim krstom. To je takozvani krst Sv. Đorđa, zaštitnika Engleske, poznat još od XI-XII veka.

Na zvaničnim obeležjima mesto ima i grb Škotske – crveni lav sa zelenim jezikom i zelenim kandžama koji stoji na zadnjim nogama na žutom polju, i plava zastava Škotske sa belim poprečnim krstom poznatim od XII veka (to je takozvani krst Sv. Andreja, zaštitnika Škotske).

Zanimljivo je da je prva „ujedinjena“ zastava Ujedinjenog Kraljevstva počela da se koristi na početku XVII veka kad je napravljena personalna unija Engleske i Škotske. U to vreme su i zastave Engleske i Škotske bile spojene u jednu. Ta zastava je tada i nazvana *Union Jack*. Ali zbog razumljivih razloga Englezi i Škoti su ovu zastavu prikazivali različito.

Kada je 1801. Irska dobila status samostalnog dela kraljevstva, na „ujedinjenoj“ zastavi i na grbu su se pojavila još i obeležja Irske – bela zastava sa crvenim poprečnim krstom (takozvanim krstom Sv. Patrika, zaštitnika Irske) i stari grb Irske – zlatna harfa na plavom polju.

Jedini simbol sastavnog dela Ujedinjenog Kraljevstva koji je kasnije ozvaničen, a koji nije obeležen na njegovoj zastavi ni na grbu, jeste simbol Velsa (vel. *Cymru*), crveni zmaj (vel. *U Ddraig Goch*), koji se prikazuje na belo-plavom polju. To se dogodilo zbog istorijskih okolnosti, jer je Vels dugo bio

UJEDINJENO KRALJEVSTVO

smatran sastavnim delom Engleske, a ne zasebnom jedinicom. Vels je ovo priznanje dočekaao tek u XX veku. Zastava je ozvaničena 1959. Odnos njene širine i dužine je 2:3.

GEOGRAFIJA Površina Ujedinjenog Kraljevstva iznosi 244.829 km². Teritorija obuhvata celo veliko ostrvo Velike Britanije. Pripadaju joj i šestina ostrva Irske, kao i Šetlandska (Shetland) i Orkni (*Orkney*) ostrva u Severnom moru, i puno malih ostrva. Kraljevstvo ima samo jednu granicu, sa Irskom, dugačku 360 km. Najviši vrh je Ben Nevis, u Škotskoj, visok 1.343 m.

Ipak, najvažnija geografska karakteristika Ujedinjenog Kraljevstva je ta da, budući da je smešteno na arhipelagu, nije spojeno sa kopnom. Od kopna ga deli uzan, ali uzburkan moreuz Lamanš, širine skoro 40 km. U Engleskoj on se naziva prosto Engleski kanal (*English Channel*). To ima i prednosti i mana. Najveća prednost bila je verovatno ta da su more i velika flota pouzdano čuvali stanovnike kraljevstva od napada protivničkih armija. Skoro sve evropske zemlje više puta su iskusile šta znači rat na njihovoj teritoriji, ali nijednoj neprijateljskoj sili nikada nije uspelo da se iskrca na britanska ostrva. Čak se ni najveći evropski vojskovođa, Napoleon, nije usudio da napadne maglovite britanske obale. Istina, kada je usavršena ratna tehnika, more više nije bilo prepreka. Za vreme Drugog svetskog rata nemački avioni lako su savladavali Lamanš i, uprkos tome što je Britanija ostrvo, žestoko su bombardovali njene gradove.

Kada se promenila vojna tehnologija, postalo je jasno da je položaj Britanije odvojene od kopna ipak više nepovoljan nego povoljan. To što nema kopnenog puta ometa trgovinu, prevoz ljudi, širenje veza, razvoj privrede, i zbog toga je još odavno razmatrano kako da se Britanija tunelom ili čak mostom spoji sa Francuskom i celom Evropom. Ali tek su 1984. vlade Britanije i Francuske odlučile da objave konkurs na kojem bi kompanije isključivo svojim sredstvima ostvarile projekat izgradnje tunela ispod Lamanša. Firmi *Eurotunnel* je 1985. pripao taj tender.

Izgradnja evrotunela završena je 1994. i on je te godine počeo da se koristi. Taj najduži ispodokeanski tunel na svetu, jedinstveno je delo inženjerskog uma. Dužina mu je 50 km, od kojih je 39 km ispod dna moreuza. Prolazi su iskopani u proseku 40 m ispod dna mora. Sistem evrotunela je sastavljen od tri tunela, kroz dva saobraćaju vozovi sa putničkim vagonima i platformama namenjenim automobilima. Treći tunel je namenjen uslužnim delatnostima i može da se koristi kao izlaz u slučaju opasnosti. U tunelu se održava vazdušni pritisak viši od spoljašnjeg, i zbog toga se vazduh stalno čisti od dima i izduvnih gasova, da bi opasnost od požara bila što je moguće manja.

POLITIČKI SISTEM Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Severne Irske je ustavna monarhija. Vladar države je monarh sa naslednim tronom. Od 1953. kraljevstvom vlada kraljica Elizabeta II (*Elizabeth II*) koja pripada dinastiji Vindzor (*Windsor*).

Danas su funkcije monarha Kraljevstva više simbolične nego stvarne, ali smatra se da su u sudbonosnim ili teškim godinama za državu, na primer za vreme svetskih ratova u XX veku, monarsi igrali važnu ulogu – oni su okupljali narod i održavali njegovo jedinstvo. U Ujedinjenom Kraljevstvu se kaže: “Država je brod, a monarh njegovo sidro koje pomaže brodu da ne skrene sa izabranog puta, kakve god strašne bile bure”.

Međutim, stvarna vlast u Ujedinjenom Kraljevstvu pripada Parlamentu sastavljenom od dva doma. Zanimljivo je da je Ujedinjeno Kraljevstvo verovatno jedina demokratska zemlja u svetu, šta više, kolevka parlamentarne vlasti, koja nema (!) dokument koji određuje strukturu institucija vlasti kao što je ustav. To je zbog toga što se u Engleskoj, kada je Parlament postepeno prerastao od institucije savetnika monarha do vrhovne vlasti države, formirao prilično savršen i efikasan sistem vlasti, koji nije trebalo na bilo koji

način dodatno oblikovati. To što Ujedinjeno Kraljevstvo nema pisani ustav ipak ne menja suštinu demokratije. Ustav predstavlja nekoliko glavnih zakona i, što je najvažnije, javni dogovor da zakone i usmerenje zemlje određuje parlament.

Sadašnji parlament Velike Britanije sastavljen je iz dva doma: donjeg, zvanog Zastupnički dom (*House of Commons*), i gornjeg, zvanog Dom lordova (*House of Lords*). Dom lordova je svojevrsni omaž tradiciji. On nije sastavljen od demokratski izabranih poslanika, već od ličnosti koje imaju aristokratsku titulu, nasleđenu ili dodeljenu od kralja. Uloga Doma lordova je veoma ograničena, oni samo mogu da na godinu dana odlože stupanje na snagu već usvojenog zakona. Glavni državni zakoni donose se u Zastupničkom domu, koji formira državnu vladu i bira premijera, a čini ga 651 predstavnik izabran prema sistemu većinskog predstavljanja.

Ujedinjeno Kraljevstvo je centralizovana država, međutim, 1999. je odlučeno da se osnaži samoupravljanje njenih istorijski sastavnih delova; drugim rečima, da se izvrši devolucija izvršne vlasti. Prema tom projektu, odvojene parlamentarne i izvršne institucije vlasti su ustanovljene u Škotskoj, Velsu i Severnoj Irskoj.

Iscrpnije se možemo upoznati kako funkcionišu Ujedinjeno Kraljevstvo i njegove institucije vlasti na internet adresi Odeljenja za ustavne poslove Vlade Ujedinjenog Kraljevstva (*Department for Constitutional Affairs*, <http://www.dca.gov.uk>)

STANOVNICI I KULTURA U Ujedinjenom Kraljevstvu je 2008. živeo oko 61 mil. stanovnika, od kojih su 81,5 odsto Englezi, 9,6 odsto Škoti, 2,4 odsto Irci i 1,9 odsto Velšani. U pogledu religije stanovnici Kraljevstva nisu jedinstveni. Većina njih sebe smatra članovima Anglikanske crkve. Ta crkva se po formi bogoslužjenja u suštini malo razlikuje od Rimokatoličke crkve, ali još u XVI

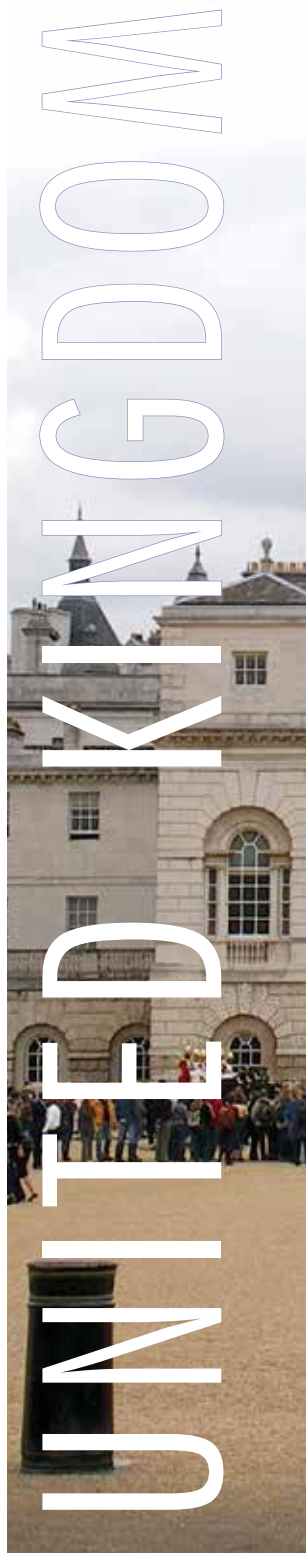

veku engleski kralj ju je oslobodio podređenosti rimskom papi. Ujedinjeno Kraljevstvo obiluje i zajednicama drugih religija; najveća od njih su protestanti puritanci.

Većina stanovnika Velike Britanije govori engleski, formiran od jezika plemena starih Angla i Sasa pomešan sa francuskim jezikom, koji su u XI veku doneli osvajači iz Normandije. U početku je između normanskog i starog engleskog vladala napetost, ali kasnije, pošto osvajača nije bilo mnogo a broj mešovitih brakova je rastao, nove generacije su zaboravile na tu napetost. Ali, pored engleskog jezika u Ujedinjenom Kraljevstvu su se očuvali i stari jezici koje su sačuvali potomci starih keltskih plemena. U Velsu velški govori oko 26 odsto lokalnih stanovnika, a u Škotkoj stari galski (*gaelic*) jezik oko 60.000 stanovnika.

Ujedinjeno Kraljevstvo, kao i druge velike države Evropske unije, jedan je od najvećih, najstarijih i najznačajnih izvora kulture. Ko ne zna drame Vilijama Šekspira (*William Shakespeare*, 1564-1616), romane Čarlsa Dikensa (*Charles Dickens*, 1812-1870), dela Oskara Vajlda (*Oscar Wilde*, 1854-1900), stihove škotskog pesnika Roberta Bernsa (*Robert Burns*, 1759-1796) i romane Valtera Skota (*Walter Scott*, 1771-1832)? Danas nas ta zemlja asocira na mnoge stvari, za čije nabranje bi nam bila potrebna posebna knjiga.

Ujedinjeno Kraljevstvo – to su i jedinstveni pejzaži i hiljade starih zankova (koji su, naravno, ukleti). U toj zemlji se oseća naročito veliko poštovanje prema tradiciji, koliko god čudna ona danas izgledala, ali ujedno i velika glad za novinama. Tu su stari univerziteti međunarodnog ugleda, Oksford i Kembridž, Britanska radiodifuzna korporacija BBC (*British Broadcasting Corporation*) koja se odlikuje objektivnošću i ima veliku međunarodnu publiku. U svetu su takođe široko poznate i čitane dnevne novine koje se izdaju u Ujedinjenom Kraljevstvu kao što su *Financial Times*, *The Times*, *Guardian* i mnoge druge. Najzad, Ujedinjeno Kraljevstvo je otadžbina fudbala i zemlja

koja je dala obilje rok zvezda, od kojih se posebno izdvajaju legende roka The Beatles. Zbog toga što je engleski jezik danas u suštini postao svetski jezik, kultura Ujedinjenog Kraljevstva ima naročito povoljne uslove da se i sama razvija, da diktira svetsku kulturnu modu i da se u tome takmiči sa neuporedivo većim gigantom kao što su SAD.

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI Prestonica Engleske i Ujedinjenog Kraljevstva, London (7,074 mil. stanovnika) jedan je od najvećih i najzanimljivijih evropskih gradova. Stari istorijski izvori kažu da naziv mesta iz keltskih vremena, na kome se nalazi današnji London, potiče od dve keltske reči: *llyn* „jezero“ i *dun* „tvrđava“, te su zato Rimljani koji su se tu utvrdili 43. godine mestu dali naziv *Londonium*. Normani, koji su 1066. osvojili Englesku taj grad na Temzi (Thames) proglasili su prestonicom Engleske. Kada su se 1707. ujedinila kraljevstva Engleske i Škotske, London je postao glavni grad Ujedinjenog Kraljevstva.

Može se reći da je London od VI veka poznat po dva centra grada. U istočnom delu grada smešten je u celom svetu poznati komercijalni i finansijski centar Siti (*City*). Današnji Siti – to su stotine komercijalnih i međunarodnih banaka, berzi hartija od vrednosti, investicionih kompanija i drugih finansijskih ustanova. U tom delu grada preovlađuju staklo i beton. Međutim, pored modernih nebodera stoje i londonska gradska kuća i slavna katedrala Sv. Pavla, koju je u XVII veku saziđao poznati britanski arhitekta Kristofer Ren (*Christopher Wren*, 1632-1723).

Dalje na istoku od Sitija je najposećenija grandiozna tvrđava – londonska kula (*Tower*) i impresivni most Tauer. Gradnja tvrđave je počela u XI veku, i od tada se njena namena menjala mnogo puta: od zatvora do muzeja. Tvrđavu i danas

čuva tradicionalni čuvar u uniformi iz vremena dinastije Tjodor (*Tudor*). Osim čuvara, u Taueru stalno živi i zajednica vrana. Proročanstvo kaže da će, kada vrane odlete iz londonskog Tauer, propasti i Ujedinjeno Kraljevstvo - zato se Britanci veoma brinu o tim vranama.

Sa druge, zapadne strane, u Vestminsteru (*Westminster*), smeštene su kraljevska i parlamentarna palata kao i druge državne ustanove. Parlament se nalazi u ogromnoj Vestminsterskoj palati sa visokim tornjem, u koji je smešteno zvono teško 13,5 tona zvano Veliki Ben (*Big Ben*). Sasvim blizu Vestminsterske palate je i remek-delo gotike, Vestminsterska opatija (*Westminster Abbey*), u kojoj se krunišu i sahranjuju monarsi kraljevstva. Konačno, u blizini je i rezidencija kraljevske porodice – Bakin-gemska (*Buckingham*) palata.

Osim Londona, vredni pomena su i ovi veliki, karakteristični i poznati gradovi Ujedinjenog Kraljevstva: Birmingem (*Birmingham*, 1,021 mil. stanovnika), Lids (*Leeds*, 727.000 stanovnika), Glazgov (*Glasgow*, 616.000 stanovnika), Šefild (*Sheffield*, 530.000 stanovnika), Međutim, bez svake sumnje, u svakom gradu i gradiću u zemlji naći ćemo mnogo legendarnih pivnica zvanih pabovi (*pubs*), bez kojih stanovnici Ujedinjenog Kraljevstva ne mogu ni da zamisle život.

ISTORIJA Prvi stanovnici britanskog ostrva do dolaska Rimljana bila su keltska plemena. Julije Cezar napao je Britaniju 54-55. godine pre n.e. Britanija je kao rimska pokrajina obuhvatala današnju teritoriju Engleske i Velsa i postojala je skoro pet vekova. U V veku nove ere, posle propasti Rimskog carstva, Britaniju su osvojila plemena Angla i Sasa, koja su istisnula starosedeoce Kelte iz Engleske u Kornvol i Vels, a škotski i irski Kelti su ostali tamo gde su i bili. U VI veku u Britaniju je stiglo hrišćanstvo. U VIII i IX veku ostrvo su često napadali skandinavski Vikinzi. U IX i X veku formirala su se odvojena kraljevstva Engleske i Škotske. Ko-

W
O
R
L
D
K
I
N
G
D
O
M
U
N
I
T
E
D

načno, u XI veku Britaniju je zapljusnuo novi, ovaj put poslednji, talas osvajača – 1066. normanski vojvoda Viljem je osvojio Englesku i proglasio sebe njenim kraljem.

Normani su osnovali moćno kraljevstvo koje je postepeno povećavalo uticaj na Škotsku, osvojili su i priključili Engleskoj Vels i susednu Irsku naseljenu keltskim plemenima. Međutim, Škoti su se uspešno usprotivili ciljevima engleskog kralja i, sačuvavši nezavisnost, ostali su odvojeno kraljevstvo. Za to vreme, u Engleskoj se kraljeva vlast ubrzo suočila sa neprijateljstvom drugih plemića. Već 1215. engleski kralj Džon (*John*) bio je primoran da potpiše Veliku povelju (*Magna Carta*) i time prizna da kraljevska vlast nije apsolutna, da je on deli sa parlamentom predstavnika plemstva. Tako da su već tada bili postavljeni temelji sadašnje vrhovne vlasti parlamentarne britanske demokratije.

U XVI veku, za vreme vladavine Elizabete I (*Elizabeth I*), Engleska je stvorila moćnu flotu, počela kolonijalnu ekspanziju i izazvala Španiju koja je do tada vladala okeanom. Godine 1588. engleska flota je porazila špansku „nepobedivu armadu“ i tako konačno slomila špansku silu. Kraljevstvo je još više ojačalo kad je škotski kralj Džejms I (*James I*) došao u englesku prestonicu i sačinio personalnu uniju dvaju kraljevstava.

Međutim, sve te plodove Engleska nije mogla odmah da iskoristi, jer je u XVII veku zapala u unutrašnje probleme. Godine 1642. u njoj je otpočeo građanski rat kralja i pristalice Parlamenta koji je trajao do 1649. kada je poraženom kralju Čarlsu I (*Charles I*) odrubljena glava. Zatim je zemljom 11 godina vladao bivši vođa ustanka Oliver Kromvel (*Oliver Cromwell*, 1599-1658) dok Parlament najzad nije odlučio da obnovi monarhiju kao instituciju koja ujedinjuje narod. Ipak su kraljeve moći još više ograničene, a parlamentu je dodeljeno više ovlašćenja. Engleski politički sistem se konačno stabilizovao 1688, kada je Parlament, prebrodivši puč, odstranio neprikladnog kralja, a novi kralj priznao vrhovnu vlast Parlamenta.

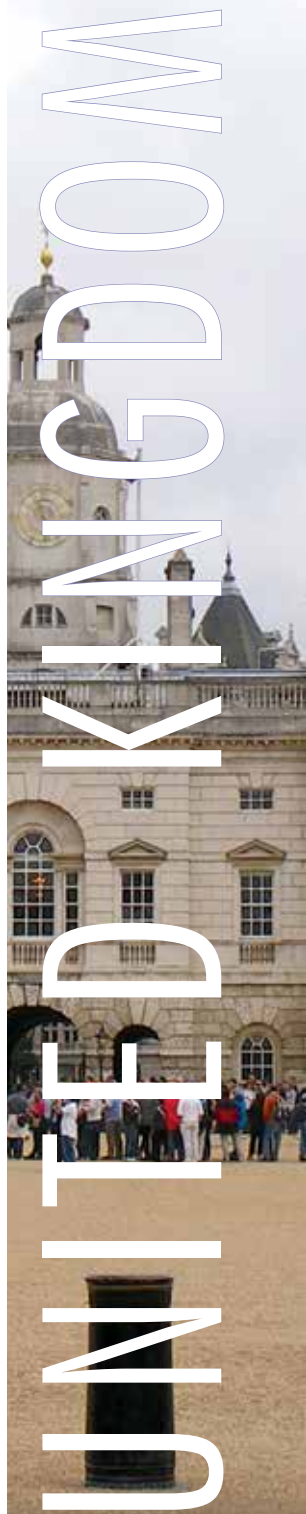
Za Englesku je XVIII vek bio razdoblje stalnog uspona. Godine 1707. Engleska i Škotska su stvorile uniju i tako je nastalo Ujedinjeno Kraljevstvo koje postoji do današnjeg dana. U istom veku zemlja je proširila kolonijalne posede. Iako se 1776. u Severnoj Americi 13 bogatih kolonija odvojilo od kraljevstva i postalo nezavisno, to nije smanjilo njegovu moć. Kada je na kraju veka u Francuskoj počela kriza, a potom i izbila revolucija, Ujedinjeno Kraljevstvo je to uspešno iskoristilo i preuzelo je važne francuske posede u Indiji i Kanadi. Imperator Francuske Napoleon je pokušao da ih

povrati, ali su 1805. Englezi potopili francusku flotu u poznatoj bici kod Trafalgaru. Očekivanja nije ispunila ni kopnena blokada Britanije koju je uveo Napoleon.

Pobedivši Napoleona, Ujedinjeno Kraljevstvo je postalo najmoćnija država Evrope i sveta. Vladavina kraljice Viktorije u XIX veku je vreme njegove najveće moći. Na britanske posede, razbacane po celom svetu, “nikada nije zalazilo sunce”. Moć je uvećana i industrijskom revolucijom koja se sve više širila. Za to vreme jačala je i britanska demokratija. Britanski premijeri kao što su Bendžamin Dizraeli (*Benjamin Disraeli*, 1804-1881) i Vilijam Gledstoun (*William Gladstone*, 1809-1898) postali su najpoznatiji i, može se reći, do sada neprevaziđeni autoriteti parlamentarne vlasti.

Tek je krajem XIX veka moć Britanije počela da slabi. Industrijski lider Evrope postepeno je postajala ujedinjena Nemačka koja je sve manje skrivala ambicije. Rezultat tog konflikta je Prvi svetski rat. Iako je 1918. Ujedinjeno Kraljevstvo bilo na strani pobednika, ta pobeda nije mogla ništa da pomogne. Kolonijalno carstvo je počelo da se raspada. Irska i Indija su naročito uporno težile nezavisnosti. Drugi svetski rat je konačno omeo britanske ambicije gospodarenja svetom.

Posle Drugog svetskog rata, Ujedinjeno Kraljevstvo je postepeno odobrilo nezavisnost svim kolonijama, a samo je počelo unutrašnje ekonomske reforme i stvaranje blagostanja u državi. U spoljnjoj politici, Ujedinjeno Kraljevstvo je postalo glavni saveznik SAD u Evropi i u suštini, upravo zahvaljujući naporu Britanaca, SAD su postale ubeđene da bi, u političkoj situaciji kakva je nastala posle Drugog svetskog rata, njihovo povlačenje iz Evrope bilo pogubno za ceo demokratski svet. Tako je ova država, bez ikakve sumnje, umnogome doprinela stvaranju Severnoatlantskog odbrambenog saveza.

UJEDINJENO KRALJEVSTVO I UJEDINJENJE EVROPE Pogled Ujedinjenog Kraljevstva na evropske integracije veoma je poseban i protivrečan. Pošto je u XVIII i XIX veku Britanija bila jedna od najmoćnijih pomorskih država na svetu, sa posedima u svim delovima sveta, imala je tradicionalno malo interesa na evropskom kontinentu i stalno se držala podalje od evropskih poslova. Najvažniji cilj evropske politike Britanaca bio je da spreči da se na kontinentu stvori antibritanska koalicija. Po rečima jednog političara koji je opisivao britansku diplomatiju, Engleska u Evropi nema ni prijatelje ni neprijatelje – samo svoje interese.

Kao što je tvrdio vođa panevropskog pokreta začetog u prvoj polovini XX veka na kontinentu, austrijski grof Rihard Kudenove-Kalergi (*Richard Coudenhove-Kalergis*, 1894-1972), Britanija zbog svojih velikih kolonija raštrkanih po čitavom svetu nije mogla da postane deo « Panevropa ». To bi se moglo ostvariti tek pošto izgubi svoju džinovsku imperiju. Međutim, za vreme Drugog svetskog rata i u prvim posleratnim godinama prestiž Britanije je još bio veliki i ona je upoređivana sa dve glavne supersile – SAD i Sovjetskim Savezom, a ne sa ratom razrušenom Evropom. Mnogi su se nadali da će Ujedinjeno Kraljevstvo prihvatiti upravljanje evropskim ujedinjenjem, ali je ono ovu ulogu bez rasprave prepustilo tandemu Francuska – Nemačka, iz kojeg se iznedrila Evropska zajednica i kasnije Evropska unija. Ipak, država je bila pozvana među osnivače Zajednice, ali njena vlada je to gordo odbila, smatrajući da je sama ideja predaje dela suvereniteta naddržavnim institucijama osuđena na propast.

Međutim, stanje se ubrzo promenilo i proročanstvo Kudenove-Kalergija se ispunilo. Kolonijalna imperija se brzo raspadala, Ujedinjeno Kraljevstvo nije moglo da je održi, a učestvovanje Britanaca u zajedničkom evropskom tržištu koje se sve više širilo, postalo je od životne važnosti. Tako je 1961. i još jednom 1967. Ujedinjeno Kraljevstvo predalo molbu za pristup Evropskoj zajednici, i oba puta je Francuska na nju stavila veto. Tek 1970. pregovori su obnovljeni, a 1973. Ujedinjeno Kraljevstvo je postalo član Evropske zajednice.

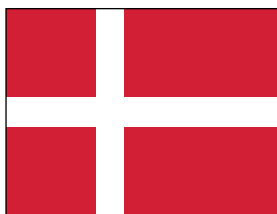
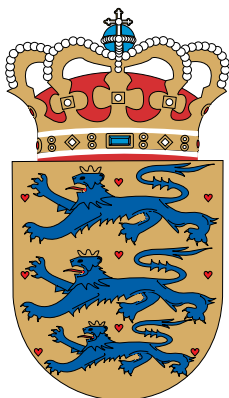
Ali i kad je pristupila Zajednici, zemlja je odmah postala jedna od najskeptičnijih država članica, sa kojom je teško postići dogovor. Glavne političke partije nisu se slagale oko članstva i zato su morali da pitaju stanovnike i organizuju referendum. Na referendumu organizovanom 1975. građani su taj spor rešili sa impresivne dve trećine za članstvo u EU.

Zatim su Britanci tražili da se smanji njihov doprinos budžetu Zajednice, jer im je izgledalo da za njega previše plaćaju. Za Ujedinjeno Kraljevstvo bila je neprihvatljiva i socijalna politika Evropske zajednice, kojom se težilo da se po merilima Evrope odredi standard odnosa između rada i kapitala. Konačno, zemlja, veoma ceneći svoju nacionalnu valutu, funtu, zasad ne planira da postane član evrozone.

Ipak, Ujedinjeno Kraljevstvo se uvek najviše opiralo bližem političkom savezu i držalo se odredbe da evropske integracije moraju da se ograniče samo na slobodnu trgovinu i zajedničko tržište.

UNITED KINGDOM

NAZIV Poreklo naziva Danska (*Danmark*) je nepoznat, postoje samo nagađanja. Jedni kažu da je značenje ovog naziva „zemlja šuma“, jer *dan* na danskom jeziku znači „šuma“. Drugi tvrde da prvi deo složene reči *Dan-mark* znači pleme Danaca, a drugi deo granica, ivica ili međa.

SIMBOLI Grb Kraljevine Danske je žuti štit sa tri plava lava sa krunama i podignutim desnim šapama, oko kojih je raspoređeno devet srca (po drugoj verziji, to su listovi lokvanja). Na štitu je kraljevska kruna. Grb je veoma star, počeo je da se koristi još u XII veku, pa je zbog toga njegovo značenje nepoznato.

Danska zastava – *Dannebrog* („dansko platno“) – je od svih zastava zemalja u najdužoj upotrebi i zbog toga je razumljivo što je njena istorija prepletena legendama. Po predanju, ta zastava je pala sa neba u ruke nadbiskupa Andersa Sunesena, vođe danskih ratnika, u odlučujućem trenutku bitke kada je izgledalo da su Danci konačno slomljeni i bez vere u pobjedu. To se dogodilo 15. juna 1019. u bici danskih hrišćana protiv estonskih pagana nedaleko od današnjeg Talina. Nikad ranije viđena zastava koja se nenadano našla u biskupovim rukama pružila je ratnicima novu snagu i oni su pobedili. U stvari, navodno je zastava unapred pripremljena i čak ju je papa osveštao, jer su Danci krenuli u krstaški pohod. Moguće je da je ona bila pripremljena baš za takvu okolnost. U svakom slučaju, od tada je *Dannebrog* najvažniji i omiljeni simbol svih Danaca. Zastava

DANSA

je zvanično potvrđena 1625. godine. Odnos širine i dužine današnje zastave je 28:37 (potvrđeno 1948). Zastava je toliko popularna da se u Danskoj može svuda videti. Svaki Danac je obavezno razvije čak i za svoj rođendan, a i torta je tom prilikom ukrašena zastavicama-suvenirima.

GEOGRAFIJA Danska (njena površina je 43.094 km²) je smeštena na Jilandskom poluostrvu i na arhipelagu od više od 500 ostrva. Na najvećem ostrvu Zeland (*Sjælland*) nalazi se prestonica zemlje Kopenhagen. Najudaljenije od njene glavne

teritorije je ostrvo Bornholm na sredini Baltičkog mora. Danska je zemlja ravnica i nizija. Najviši vrh je *Yding Skovhoej* visok svega 173 m. Kraljevini Danskoj takođe pripadaju i najveće ostrvo na svetu, Grenland (2.166.086 km²) i Farska ostrva u severnom Atlantskom okeanu (43.094 km²).

Geografskim položajem Danska je kao most koji spaja glavni deo evropskog kontinenta sa Skandinavijom. Drugačije gledano, ona je kao barijera koja deli Severno i Baltičko more. Danska nema kopnenih granica sa bilo kojom drugom državom osim južnu granicu sa Nemačkom dugu 68 km.

Značaj Danske kao mosta između Evrope i Skandinavije još više je povećan 2000. godine posle izgradnje i otvaranja Oresundskog mosta (*Øresundsbron*), koji povezuje dansku prestonicu Kopenhagen sa gradom Malme u južnoj Švedskoj. Taj objekat sa danske strane počinje podzemnim tunelom dugim 4 km, nastavlja se putem dugim 4 km koji tunel i most povezuje sa nasutim veštačkim ostrvom Paberholm. Na kraju ostaje još 8 km do Švedske. To je najduži dvospratni most namenjen automobilima i vozovima.

POLITIČKI SISTEM Prema ustavu iz 1849, izmenjenom 1953, Kraljevina Danska je ustavna monarhija. Presto državnog vladara se stiče i predaje nasleđivanjem. Od 1972. u Danskoj vlada predstavica dinastije Glikzburg (*Glücksborg*) Margareta II (*Margrethe II*).

Zakone u Danskoj donosi Parlament sačinjen od jednog doma, *Folketinget*, koji se sastoji od 179 poslanika neposredno izabranih na četiri godine prema

sistemu proporcionalnog predstavljanja. Predsednika vlade određuje kralj uz pristanak Folketingeta.

STANOVNICI I KULTURA U Danskoj je 2008. godine živelo oko 5,5 mil. stanovnika. Na Grenlandu, koji pripada Kraljevini Danskoj, živi 56.000 stanovnika, a na Farskim ostrvima 46.000. Skoro svi Danci sebe smatraju protestantima luteranima.

Danska se sa pravom smatra najstarijim evropskim kraljevstvom, jer začetak računa od X veka. Kakve god da su se istorijske promene na kontinentu događale i kakve god da su ga revolucije potresale, ona je uspevala da sačuva i ne izgubi identitet. Dugogodišnja nezavisnost omogućila joj je da odneguje zrelo građansko društvo koje naročito poštuje tradiciju, otvoreno je za novine i pomaže lakše prilagođavanje svetu koji se stalno menja. Istorija Danske je obavijena legendama kojima su se divili ne samo Danci, već i takvi svetski geniji kao što je engleski dramski pisac Vilijam Šekspir. Oslanjajući se na danske motive, on je napisao poznatu tragediju „Hamlet“ o danskom princu, i zato tamo gde se odigrava radnja – u upečatljivom dvorcu Elsinor (Helsingør) Kronborg, i danas ima puno posetilaca koji žele da osele duh Hamleta.

Danska je otadžbina i verovatno najpoznatijeg i najčitelnijeg ne samo danskog, već i skandinavskog pisca, nazvanog genije bajki, Hansa Kristijana Andersena (*Hans Christian Andersen*, 1805-1875). Danska je svetu dala i poznatog filozofa Serena Kjerkegora (*Søren Kierkegaard*, 1813-1855), koji se smatra začetnikom celog jednog filozofskog smera, egzistencijalizma.

Søren Kierkegaard
(1813–1855)

U Danskoj već duže od sto godina tradicije neguju neke od najstarijih evropskih novina *Berlingske Tidende* (izla-

ze od 1749.), *Politiken* (od 1884.). Najzad, kad je reč o danskoj tradiciji, ne smeju se zaboraviti ni danska piva poznata u celom svetu Carlsberg i Tuborg.

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI Danska prestonica Kopenhagen (501.000 stanovnika) je najveći grad u Skandinaviji. Na njegov značaj i rast uvek je uticao povoljan geografski položaj, jer su se tamo oduvek ukrštale trase vodenih, kopnenih i vazdušnih puteva. Nije bez razloga da danski naziv grada *København* znači "trgovačka luka". Simbol Kopenhagena je Mala sirena (*Lille Havfrue*) iz poznate, tužne Andersenove bajke istog naziva o nesrećnoj ljubavi. Skulptura Male sirene, postavljena pored ulaza u luku, kao da pozdravlja sve brodove koji posećuju Kopenhagen i ljude koji njima putuju.

Centar Kopenhagena je trg sa gradskom kućom. Odatle se može dospeti u pešačku ulicu *Strøget*, u kojoj ima raznih prodavnica i tržnih centara. Kažu da je ova ulica najstarija trgovačka ulica za pešake u Evropi. U Kopenhagenu ima mnogo muzeja u kojima su izložena tradicionalna umetnička dela, ali i moderni dizajn, pa čak i pikantna erotska odeća. Najviše su posećeni muzeji: Nacionalni muzej, Nova karlsberška gliptoteka (*Ny Carlsberg Glyptotek*), Muzej moderne umetnosti u severnog delu grada Luizijani i, naravno, Muzej erotike.

Još jedno poznato mesto u Kopenhagenu je Kristijanija (*Christiania*). Taj gradski kvart je nekada pripadao vojnicima, ali sredinom prošlog veka kada su se oni iselili, u zapuštene barake i kuće počeli su da se useljavaju ekscentrici, anarhisti, hipici i pankeri različitih stilova odevanja i političkih usmerenja, ili prosto skvoteri. Tako se stvorilo specifično društvo koje je rešilo da proglasi nezavisnost i prekine sve veze sa "visokim" danskim društvom. Gradske vlasti su to u početku pokušavale da spreče, ali su kasnije odlučile da ih ostave na miru. Tako Kristijanija i danas postoji kao država u državi. Tamo čak nema ni struje ni vodovoda, ne važe danski zakoni, tu se mogu slobodno nabaviti narkotici, ali je strogo zabranjeno fotogra-

fisanje. Kristijanija stalno pruža utočište onima koji ne pronalaze svoje mesto u običnom društvu.

Ostali najveći danski gradovi su Orhus (*Aarhus*, 292.000 stanovnika), Odense (184.000 stanovnika), Olborg (*Aalborg*, 163.000 stanovnika).

ISTORIJA Smatra se da se severno germansko pleme, preci sadašnjih Danaca, doselilo na ovu teritoriju otprilike u V veku. Početak danske državnosti povezuje se sa otporom protiv širenja carstva Karla Velikog. Prvi vladar Danske koji se pominje u pisanim izvorima bio je Godfred, koji je 811. sklopio mir sa Karlom Velikim, prema kome je reka Ejder postala južna granica Danske. U X veku je stvorena ujedinjena Kraljevina Danska. U isto vreme su se pokrstili njeni vladari, pa je u zemlju stiglo hrišćanstvo. Gradovi i trgovina su počeli da se šire.

Od VIII do X veka Danci su zajedno sa drugim Skandinavcima bili poznati po zajedničkom nazivu Vikinzi i često su napadali obale Britanije, Francuske i Baltičkog mora. Prva meta bila je Engleska, kojom su Danci vladali od 1013. do 1042. godine. Kasnije su Danci proširili vlast i na severnu Nemačku, a 1219. su stigli i do Estonije i njome vladali duže od 100 godina. Međutim, Dancima nije uspelo da zadrže veliku osvojenu teritoriju. Danski kraljevi su izgubili nadmetanje sa nemačkim trgovačkim savezom gradova, Hanzom.

Godine 1380. danski kralj je nasledio glavni grad Norveške, i zemlja se održala u savezu sa njom čak do 1814. Danska i Norveška su 1397. napravile savez i sa Švedskom. Savez ovih triju skandinavskih kraljevina, kojim su dominirali Danci, nije bio stabilan i na kraju se zbog Švedana potpuno raspao 1523. U XVI i XVII veku Danska se veoma trudila da povрати Švedsku, ali bez uspeha. Posle mnogo ratova sa svojim glavnim protivnikom Švedskom, Danska je samo izgubila posede na skandinavskom poluostrvu. Posle iscrpljujućih unutrašnjih i spoljašnjih

borbi, u Danskoj je uvedena apsolutna monarhija koja je postala važan faktor održavanja stabilnosti.

Konačno su od XVIII veka Danci počeli da žive u miru i nisu učestvovali u većini evropskih ratova. Za vreme Napoleonovih ratova takođe su se trudili da ostanu neutralni, ali je tu neutralnost Britanija, glavni protivnik Napoleona, videla kao neprijateljsku. Tako da kada je britanska flota napala i bombardovala Kopenhagen, Danska je prešla na stranu Napoleona. Kad je 1814. Napoleon poražen, od Danske, njegovog saveznika, oduzeta je Norveška i predata Šveđanima na upravljanje.

Trajne posledice po Dansku imala je revolucija 1848. koja se odigrala u nekoliko evropskih država. Danski kralj Frederik VII (*Frederic VII*) morao je da počne sa demokratskim reformama, odrekne se apsolutne vlasti i 1849. proglasi Ustav. Godine 1864. izbio je konflikt između Danske i Pruske koja je počela da ujedinjuje nemačke zemlje. Razlog za konflikt bila je pogranična teritorija Šlezvig-Holštajn, gde su zajedno živeli Nemci i Danci. Nakon kratkog rata, Danska je 1864. izgubila tu teritoriju.

Za vreme Prvog svetskog rata Danska je ostala neutralna, a posle rata, koji je Nemačka izgubila, povratila je deo izgubljene teritorije. Godine 1921. u Šlezvigu i Holštajnu je organizovan plebiscit, nakon kojeg je Danskoj priključen severni Šlezvig. Iako je Danska i dalje težila neutralnosti, Drugi svetski rat je nije zaobišao. Hitlerovska Nemačka ju je napala i okupirala 1940. Danska je oslobođena tek 1945.

Posle rata Danska je napustila neutralnu spoljnu politiku i bila je među prvim državama potpisnicama Severnoatlantskog pakta 1949. U Evropsku zajednicu stupila je 1973. zajedno sa Ujedinjenim Kraljevstvom i Irskom.

DANSKA I UJEDINJENJE EVROPE Ova skandinavska država verovatno više pripada evroskepticima nego evroentuzijastima. Danska nije žurila da se priključi Evropskoj zajednici, a ni danas nije spremna da se za zajedničke politike Evropske unije odrekne dela svog suvereniteta. Umesto da se 1957. priključi Evropskoj ekonomskoj zajednici, Danska je zajedno sa drugim skandinavskim državama i Ujedinjenim Kraljevstvom 1960. osnovala Evropsku asocijaciju za slobodnu trgovinu. Ali se već posle godinu dana, sledeći primer Britanaca, predomisli, promenila stav i 1961. predala zahtev za članstvo u Evropskoj zajednici. Međutim, Danska tada nije stupila u Evropsku zajednicu jer je francuski predsednik Šarl de Gol rešio da stavi veto na zahtev za članstvo Ujedinjenog Kraljevstva. Danci su obavešteni da se ovaj veto ne odnosi na njih, ali

pošto je u to vreme njen glavni ekonomski i trgovinski partner bilo Ujedinjeno Kraljevstvo, odlučila je da ne postane članica Zajednice bez Britanaca. Rasprave u vezi sa članstvom Danske obnovljene su tek 1970. pošto se De Gol povukao iz politike, a Ujedinjenom Kraljevstvu se ponovo otvorila mogućnost da postane član Zajednice. Danska je postala članica Evropske zajednice 1973.

Danska je mala, ali bogata država, jer firme uspevaju dobro da iskoriste zajedničko tržište stvoreno Evropskom zajednicom, a poljoprivreda dobija veliku podršku iz fonda Zajednice. Danska je jedan od najdoslednijih pobornika širenja politike zaštite čovekove okoline u celoj Evropi. Međutim, ona veoma skeptično gleda na to da sadašnji evropski sistem bezbednosti koji podržava NATO, zameni bezbednosnim sistemom Evropske unije. Danska je takođe odbila da se pridruži Ekonomskoj i monetarnoj uniji i odlučila je da zadrži svoju nacionalnu valutu. Sa druge strane, Danska je, iako prilično ravnodušna prema produbljivanju integracija, uvek bila veliki pristalica širenja Evropske unije i prijema novih članova. Ona je dosledno podržavala prijem država Srednje i Istočne Evrope, naročito baltičkih zemalja, u Evropsku uniju, i bila je za to da ove nove države budu što pre primljene u Evropsku uniju i da se njihovo učlanjivanje ograniči što kraćim prelaznim periodima.

Treba spomenuti da se od svih država Evropske unije Danska izdvaja širokom demokratijom. Pošto je baš od 1970. zemljom najčešće upravljala vlada slabe manjine, Folketinget je preuzeo važnu ulogu u odnosima sa Evropskom unijom, čiji specijalni komitet u suštini kontroliše skoro svaki korak vlade kada u Briselu pregovara sa Savetom Evropske unije. Zbog obaveze da stalno prilagođavaju stav sa Parlamentom, danski pregovarači nisu uvek dovoljno fleksibilni.

Demokratska tradicija u Danskoj se odražava i u tome da je ona postala lider cele Evropske unije u organizovanju referendu-

D
A
N
M
A
R
K

ma vezanih za evropska pitanja. Danci nisu samo organizovali referendum u vezi sa članstvom u Evropskoj zajednici, nego još pet referenduma u vezi sa promenom Osnovnih ugovora. Istina, do 1992, kada je trebalo ratifikovati Ugovor o Evropskoj uniji, sve je bilo u redu, ali 6. juna 1992. referendum u Danskoj u vezi sa pomenutim ugovorom uzdrmao je celu Evropu, jer su Danci većinom glasova odbili da ga ratifikuju. Ipak je problem uspešno rešen, jer su ostale članice Evropske zajednice pristale da naprave ustupke, i godinu dana kasnije referendum u vezi sa „ispravljenim“ Mastrihtskim ugovorom je bio uspešan. Nažalost, time se nisu završili problemi Danaca prouzrokovani referendumima. Rezultat je bio negativan i na referendumu 28. septembra 2000. u vezi sa uvođenjem evra, samo što ta odluka Danaca nikog nije iznenadila i nije uzdrmala Evropu. Evropa je odlučila da krene napred i uvede novu valutu bez Danske. Ipak, Danska, ovog puta ne zbog greške vlade nego zbog skepticizma građana, za sada ostaje čvrsta u odluci da u ovom slučaju ostane po strani.

IRSKA

NAZIV Najstariji stanovnici Irske, Kelti, svoju zemlju su zvali *Éire* – „*Zapadni kraj*“. Odatle potiče i njen latinski naziv *Hibernia*. Susedi Anglosaksonci nazivali su stanovnike zemlje Irci (engl. *Ire*), a zemlju – *Ireland*. Tim imenom ona se u svetu danas najčešće naziva.

SIMBOLI Na sadašnjem grbu Irske prikazan je drevni irski simbol, zlatna harfa na plavom polju. Legenda kaže da je to harfa starešine božanskog naroda, Dagde. Niko drugi osim njega nije mogao da svira na toj harfi. Kada bi svirajući dodirnuo žicu žalosti, svi bi počinjali da plaču, ali bilo je dovoljno da posle toga dotakne žicu osmeha – i svi bi počinjali da se smeju. Tako je za Irce harfa postala simbol i tuge, i sreće, i mira.

Simbol koji se pojavio mnogo kasnije, tj. tek sredinom XIX veka, jeste irska nacionalna trobojka zelene, bele i narandžaste boje. Boje te zastave su raspoređene prema tada popularnom primeru francuske trobojke koja simbolizuje slobodu. Zelena boja simbolizuje stare stanovnike zemlje Irce katolike, narandžasta – protestante koji su se tokom duge istorije doselili na ostvo, a bela boja između njih – mir između dve irske zajednice. Zastava je ozvaničena 1922, i ponovo potvrđena 1937. Odnos širine i dužine zastave je 1:2.

Nažalost, mir između „zelenih“ i „narandžastih“ nije postignut u celoj Irskoj.

Kao što je pomenuto, 1920. ostrvo je podeljeno, a u njegovom severnom delu još dugo je tekla krv; do današnjih dana ne smiruju se strasti i nesporazumi te dve zajednice.

Ipak, verovatno najstariji i najpoznatiji irski simbol je zelena detelina sa tri lista, koju u ruci drži zaštitnik Irske, Sv. Patrik. Po legendi, Sv. Patrik, u želji da

paganima što bolje otkrije hrišćansku veru koju je širio, i da im konkretno objasni Sveto Trojstvo – suštinu jednoga Boga u tri lika – genijalno je posegnuo za primerom deteline sa tri lista, koja je i pomogla Ircima da postanu hrišćani. I tako se danas na dan Sv. Patrika, 17. marta, sve ukrašava listovima deteline. Taj dan predstavlja irski nacionalni praznik, koji se proslavlja ne samo u Irskoj, već svuda gde ima Iraca.

GEOGRAFIJA Današnja država Irska zauzima pet šestina irskog ostrva. Preostali deo ostrva, poznat kao Severna Irska, pripada Ujedinjenom Kraljevstvu. Površina nezavisne države Irske je 70.723 km². Vrh ostrva liči na pehar. Ravnicu na sredini ostrva okružuju obalna uzvišenja. Ali, uzvišenja ne čine veneci planina, već brda raštrkana po ivicama kopna. Najviši vrh, *Carantuo Hills*, visine 1.041 m nalazi se na jugozapadnom delu ostrva. Druge planine ne prelaze 1.000 m. U Irskoj ima mnogo močvara i vresišta. Klima je blaga i vlažna, dok topla Golfska struja ima veliki uticaj da se rastinje zeleni cele godine i sve vreme na pašnjacima pasu goveda. Najduža reka Šenon (*Shannon*) teče sa severoistoka na jugozapad. Takođe ima dosta jezera od kojih je verovatno najpoznatije *Lough Neagh*.

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI Irska prestonica Dublin (ir. *Baile Atha Cliath*, eng. *Dublin*) nalazi se na istočnom delu ostrva. Prvi put u istoriji pomenut je 291. godine. Grad se prostire na obe strane ušća reke Lifi (*Liffey*). U vreme vladavine Engleza tamo je bila rezidencija vicekralja. Danas je to najveći grad u Irskoj (986.600 stanovnika). Druga dva najveća grada su Kork (*Cork*, 186.400 stanovnika) i Limerik (*Limerick*, 82.000 stanovnika).

POLITIČKI SISTEM Sadašnja Irska je prema Ustavu iz 1937. parlamentarna demokratska republika. Vrhovna vlast u Irskoj pri-

ÉIRE • IRELAND

pada Parlamentu (ir. *Oireachtas*), koji se sastoji iz dva doma – Senata (60 članova) i Poslaničkog doma (166 članova). Poslanički dom se bira na opštim izborima na pet godina. Vlada države je Predsednik i on se bira na opštim izborima na sedam godina. Izvršnu vlast drži kabinet ministara koji je odgovoran Poslaničkom domu.

Zanimljivo je to da je u Ustavu utvrđeni zvaničan naziv države jednostavno *Irski*, i nema reči *republika* koja se obično dodaje državama sa takvim političkim sistemima. Time se ističe da postoji samo jedna legalna Irski, a ne Severna Irski i Republika Irski, kako se zemlja ranije delila. U Ustavu je suverenitet Irke proglašen za celo ostrvo Irke, uključujući i Alster odvojen 1921. Tek su 1998. sve zainteresovane strane, iscrpljene beskonačnim konfliktima i napadima terorista, uz intenzivno posredovanje SAD, pristale na kompromis. Irski vlast se tada obavezala da će precizirati ustavne odredbe i poštovati odluke stanovnika provincije. Za uzvrat je irski manjina dobila pravo da učestvuje u upravljanju provincijom.

STANOVNICI I KULTURA U 2008. u zemlji je živelo oko 4,3 miliona stanovnika, od kojih su 96 posto Irski. Zbog velike emigracije proteklih vekova mnogo Iraca je završilo u inostranstvu – oko 2,5 miliona u Ujedinjenom Kraljevstvu, oko 1,5 milion u SAD. Smatra se da u svetu ukupno ima oko 7,6 miliona Iraca. Irski su veoma star narod bogate kulture i njegovi prvi pisani spomenici nastali su još u VI veku. I danas su većina Iraca katolici. Upravo je katoličanstvo bilo jedan od kamena temeljaca koji su pomogli Irskoj da sačuva identitet uprkos složenoj i tragičnoj istoriji. Iako je za većinu Iraca danas maternji jezik engleski, to im ne smeta da budu svesni svog identiteta i razlike od Engleske i Engleza.

Tokom dugih vekova potčinjenosti Engleskoj stari irski jezik je skoro potpuno istisnut iz javnog života i tek je u Ustavu iz 1937. irski proglašen za

zvanični jezik. Međutim, većina stanovnika više nije govorila irski, pa je zato drugi državni jezik engleski. Danas se računa da je irski maternji jezik 353.000 ljudi, od kojih većina živi na zapadnom delu ostrva. Pošto su preduzete mere očuvanja i obnove irskog jezika, stanje se sada menja. Irski jezik je obavezan predmet u svim irskim školama, njega razume i ume da govori 43,5 odsto stanovnika zemlje. Svi natpisi u zemlji su dvojezični, a u onim provincijama u kojima većina stanovnika govori irski – natpisi su samo na irskom. Sada se na irskom jeziku čovek može obraćati državnim ustanovama, na tom jeziku se emituju TV i radio emisije, izdaju novine i knjige. Od 2007. irskom jeziku je odobren službeni status EU jezika. Ovim merama nikada, naravno, neće biti istisnut engleski jezik, ali za sada one delotvorno čuvaju irski jezik od nestanka.

Još jedno svojstvo Iraca jeste specifična tvorba njihovih prezimena. Neka prezimena irskih porodica sačuvala su kelt-ske prefikse *Mac* i *O*. Prvi znači sin, a drugi unuk, na primer svima poznato prezime *MacDonald* znači „Donaldov sin“, a prezime *O'Neil* znači „Nilov unuk.“ Pošto se deo keltskog plemena preselio u Škotsku, slična tvorba prezimena je i tamo raširena.

ISTORIJA Prve državne tvorevine na teritoriji današnje Irske nastale su još u I veku pre n.e. Najstariji stanovnici Irske živeli su u klanovima (tj. plemenima). Jedan ili više klanova ujedno su predstavljali i teritorijalne jedinice, kojima je upravljao vladar. Ti okruzi su činili veće jedinice. Postojao je i glavni kralj ostrva.

Irska je pokrštena pre susedne Engleske. Godine 432. godine biskup Patrik koga je papa poslao iz Galije, osnovao je eparhiju *Armagh* (današnja Severna Irska) i tamo je hrišćanstvo počelo da se širi. Već u V i VI veku irska crkva je postala najkultivisanija, a veliki broj njenih monaha širio je hrišćanstvo u Engleskoj.

Irska je neko vreme živela prilično mirno, dok u IX veku nisu počeli da je napadaju Normani, a na početku XII veka na ostrvo su počeli da prodiru Englezi koji su, osvojivši deo ostrva, počeli da uništavaju sistem klanova. Počele su viševjekovne muke i nesreće stanovnika Irske. Onda je glavnom irskom kralju Roderiku O'Konoru (*Roderic O'Connor*) uspeto da odbrani deo ostrva, koji je još određeno vreme ostao nezavisan, ali je na kraju XVI veka Irska konačno izgubila nezavisnost.

Od tog vremena pa sve do 1921. politička istorija Irske je u suštini istorija stalnih ustanaka protiv okupatora. Irci su se protivili prinudnoj reformaciji, konfiskaciji zemlje, ugnjetavanju naroda. Zbog ratova, progona i ekonomskih problema, mnogo stanovnika Irske je emigriralo. Od 8,2 mil. stanovnika, 1841. otadžbinu je već bilo napustilo oko 5 miliona stanovnika, od kojih je većina otputovala u SAD. Irski iseljenici postali su jedni od onih od kojih se formirala današnja američka nacija.

U to vreme su se na ostrvo koje se praznilo, naročito na njegov severni deo, doseljavali kolonisti iz Engleske. Oni su osnivali takozvana društva orandžmena (engl. *Orangemen*) radi jačanja engleske vlasti i vere. Irci su, sa druge strane, počeli da osnivaju tajna društva, a iz očajanja su čak pribegavali terorizmu. Iako je engleska vlast u XIX veku sprovela reforme i Irska proglašena punopravnim delom Ujedinjenog Kraljevstva, to nije pomoglo. Čim je Irska proglašena delom Ujedinjenog Kraljevstva, odmah se digao pokret otpora protiv saveza. Pristalice nezavisnosti su 1905. osnovale partiju *Sinn Féin* (čita se šin fejn), što na starokeltskom jeziku znači „samo mi“.

Novi ustanak u Irskoj počeo je 1916. na Uskrs, kada je Ujedinjeno Kraljevstvo bilo uvučeno u Veliki rat u Evropi. Ustanici su u Dublinu proglasili nezavisnost, ali su opet surovo ugušeni, a njihove vođe kažnjene smrću. Izgleda da se konačni prelom u borbi za nezavisnost dogodio 1918. kada su predstavnici *Šin Fejna* osvojili 73 od 100 poslaničkih mesta u britanskom parlamentu namenjenih Ircima, ali su odbili da dođu da rade u London. Na dan 21. januara 1919. oni su na skupu u Dublinu sebe nazvali irskim parlamentom i ponovo su proglasili nezavisnost. Počeo je još jedan anglo-irski rat, dok najzad vlada Ujedinjenog Kraljevstva nije odlučila da popusti. Prema miru zaključenom 6. decembra 1921, irsko ostrvo je podeljeno na dva dela. Na pet šestina ostrva ustanovljena je slobodna irska država, a na preostaloj šestini, ponekad još zvanoj Alster, gde su većina stanovnika bili protestanti, ostalo je Ujedinjeno Kraljevstvo. Tako je razrešen sukob protestantske većine verne Ujedinjenom Kraljevstvu i irske katoličke manjine koja je težila spajanju sa Irskom.

Tada je Ujedinjeno Kraljevstvo priznalo Irskoj tek delimičnu nezavisnost, tj. dodeljen joj je status dominiona, a to znači da, iako zemljom u suštini upravlja njen Parlament, kralj Ujedinjenog Kraljevstva ostaje vladar zemlje. Potpunu nezavisnost Irska je stekla tek 1937. kada je Ustav, potvrđen na referendumu, konačno prekinuo veze sa Ujedinjenim Kraljevstvom i odredio da vladar zemlje neće biti kralj Ujedinjenog Kraljevstva nego predsednik izabran na sedam godina na opštim izborima.

Za vreme Drugog svetskog rata, Irska nije učestvovala u sukobu i proglasila je neutralnost. Zbog nerešenog teritorijalnog spora sa Ujedinjenim Kraljevstvom oko severne Irske, zemlja je odbila da pristupi Severnoatlantskom paktu, jer se nadala da će to pomoći ostrvu da se ujedini.

IRSKA I UJEDINJENJE EVROPE Izborivši se za nezavisnost, Irska se proglasila neutralnom državom i izbegla je uvlačenje u Drugi svetski rat. U želji da sačuva neutralnost, Irska u početku nije učestvovala ni u posleratnom procesu osnivanja evropskih institucija, pa do sada nije ni članica NATO-a. U to vreme neutralna i izolovana Irska još je bila siromašna država. U njoj je većina ljudi obrađivala zemlju, a slaba industrija bila je usmerena na malo domaće tržište. Glavni trgovinski partner bilo je Ujedinjeno Kraljevstvo, sa kojim je trgovina činila više od polovine trgovine sa inostranstvom. Tako da kada je 1961. Ujedinjeno Kraljevstvo odlučilo da stupi u Evropsku zajednicu, isto je odlučila i vlada Irske. Međutim, pošto je Francuska stavila veto na prijavu Britanaca, pitanje članstva Irske povučeno je samo po sebi. Irska je postala članica Evropske zajednice tek 1973.

Članstvo u Evropskoj zajednici donelo je Irskoj veliku korist. Otvorile su joj se mogućnosti ne samo da smanji zavisnost od trgovine sa Ujedinjenim Kraljevstvom, već da postepeno, sprovodeći politiku finansijskih olakšica, privuče mnogo velikih neposrednih inostranih investicija, naročito iz SAD, koje

su bile zainteresovane da investiraju u Irsku ne samo zbog toga što njeni stanovnici govore engleski, nego i zbog toga što se preko Irske otvorio put na veliko zajedničko evropsko tržište. Među investitorima koji su pomogli stvaranju moderne irske elektronske i farmaceutske industrije bilo je veoma mnogo irskih iseljenika koji su rado ulagali u domovinu svojih predaka.

Isto tako, ne treba zaboraviti da je Irska dobila i veliku podršku iz budžeta Evropske zajednice. Poljoprivredni proizvođači su neposredno isplaćivani, a prema programu regionalne politike u Irsku je pristizalo prilično (do 4 posto bruto domaćeg proizvoda) dodatnih sredstava za razvoj infrastrukture. Najzad, Irska je u potpunosti uspjela da savlada zaostatke i u protekloj deceniji je bila jedna od ekonomija sa najbržim rastom. Irska je zajedno sa jedanaest drugih, odgovarajuće pripremljenih EU država, mogla 2002. da promeni nacionalnu valutu – irsku funtu – zajedničkom valutom EU, evrom.

Međutim, uspješan razvoj Irske uopšte nije podstakao stanovnike te zemlje da podrže produbljivanje evropskih integracija. Naprotiv: Irci se sve više protive reformama kojima se teži jačanju nadležnosti Evropske unije u oblasti spoljne politike. Građani Irske su na referendumu 2001. odbacili ugovor iz Nice jer su neke odredbe tumačili kao kršenje neutralnosti zemlje. Irska je organizovala novi referendum i ratifikovala Ugovor iz Nice tek kada je u junu 2002. Evropski savet u Sevilji doneo deklaraciju o irskoj neutralnosti kojom je potvrđeno da se učestvovanje Irske u Zajedničkoj spoljnoj i bezbednosnoj politici EU ne protivi tradicionalnoj politici neutralnosti zemlje u ratu. Irska je 2008. prouzrokovala novu ustavnu krizu u EU, jer je većina građana Irske na referendumu ponovo glasala protiv ratifikacije Lisabonskog sporazuma.

Sledeće proširenje Evropske zajednice odigralo se u pravcu Juga. Južnoevropske države Grčka, Španija i Portugal nisu ranije mogle da uspostave bliži odnos sa Evropskom zajednicom jer su njima dugo vladali diktatori koji se nisu obazirali na načela demokratije. Ali sredinom osamdesetih godina, ove zemlje su se jedna po jedna rešile diktatura, postale demokratske države i odmah izrazile želju da učestvuju u evropskim integracijama i da postanu članice Evropske zajednice. Prva je molbu 12. juna 1975. predala Grčka. Dve godine kasnije, 1977. njen primer je sledio i Portugal (28. marta), a na kraju i najveća zemlja južne Evrope, Španija (28. jula).

Međutim, i ovog puta je prijem novih zemalja u Evropsku zajednicu potrajao, ali sada ne zbog političkih, već zbog ekonomskih razloga: zemlje su bile slabo ekonomski razvijene i ne tako bogate kao stari članovi Zajednice. Tako je njihov prijem značio da se čitava Evropska zajednica obavezuje da podrži razvoj njihovih demokratija i ekonomija.

Prva je u Evropsku zajednicu primljena Grčka. Ona je postala članica Zajednice 1. januara 1981. Na relativno brz prijem Grčke uticao je njen strateški geopolitički položaj. Iako je Evropska komisija pre prijema države u Evropsku zajednicu predložila da Grčka ostvari program pripreme za članstvo, članice Evropske zajednice odlučile su da što brže uvuku Grčku u sferu zapadnog uticaja i da se pobrinu za njenu ekonomiju. A od zahteva Portugala i Španije do njihovog prijema prošlo je

čak osam godina. Zbog raznih prelaznih perioda pregovaralo se veoma dugo i dosledno, da bi konačno obe države 1. januara 1986. postale punopravne članice.

Tako je 1986. Evropska zajednica dvostruko porasla – umesto šest osnivača u njoj je već bilo dvanaest članica. Vrlo je lako upamtiti ne samo države osnivače Evropske zajednice (3 velike + 3 male), već i države koje su joj pristupile u oba proširenja: u „severnoj“ etapi pridružile su se Ujedinjeno Kraljevstvo, Irska i Danska, a u „južnoj“ Grčka, Španija i Portugal. Sa ovim državama ćemo se sad i bliže upoznati. Uzgred, ovo proširenje Evropske zajednice podstaklo je i susede novih članica da počnu da maštaju o pridruživanju procesu evropskih integracija. Prva od tih zemalja bila je Turska. Zvaničan zahtev za članstvo ona je predala 1987, ali još ostaje među kandidatima.

GRČKA

NAZIV Naziv Grčka dolazi od Rimljana, a oni su se prvi put susreli sa malim narodom tog imena koje je živelo na severozapadu Grčke. Tako je grčko ime *graikoi* prevod latinskog *Graeci* na grčki jezik. Svi drugi Grci u drevna vremena sebe su nazivali Ahajcima, Danajcima, kasnije Helenima, tj. „ljudima sunca“. Zato i novi Grci ne nazivaju sebe Grcima, već Helenima, a Grčku – *Elada* (Ελλάδα). Republika Grčka se na grčkom kaže *Eliniki Dimokratia* (Ελληνική Δημοκρατία).

SIMBOLI Najvažniji simbol Grčke, beli krst na svetloplavom polju glavni je deo grba i zastave zemlje. On simbolizuje grčko poštovanje prema hrišćanskoj veri zbog njene zasluge za očuvanje nacije i sazrevanje modernog grčkog naroda u teškim vekovima turske okupacije. Pravoslavna crkva je u to vreme osnovala celu mrežu tajnih škola *κρυφό σχολειό* (čita se *krifo skolejo*), koje su mnogo pomogle Grcima da ne izgube identitet i poštovanje prema kulturi prošlih vekova. Uzgred, i danas je pravoslavlje veoma važan deo grčke samosvesti.

Grčka zastava je nastala 1822. i ponovo ozvaničena 1978. Postoji više mišljenja šta znače devet traka na zastavi i zašto su baš tu zastavu izabrali borci za nezavisnost u XIX veku. Možda zbog toga što Grci broj 9 smatraju svetim? Po jednim, devet traka znače devet slogova slogana boraca za slobodu *Ελευθερία ή θάνατος* (čita se *elefteria i tanatos*), tj. „sloboda ili smrt“.

Po drugim tvrdnjama, one predstavljaju devet slova reči *Ελευθερία* (tj. „sloboda“). Najzad, možda je to simbol devet grčkih oblasti? A svetloplava i bela kombinacija bila je izabrana, kažu, jer podseća na penušavo plavo more koje okružuje Grčku ili nebesko plavetnilo sa belim oblačićima. Odnos širine i dužine zastave je 2:3.

GEOGRAFIJA Grčka je smeštena na samom jugu Balkanskog poluostrva. Na severu se graniči sa Turskom, Bugarskom, Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom* i Albanijom. Obale zemlje zapljuskuju Egejsko more (na zapadu) i Jonsko more (na istoku). Površina zemlje je 131.957 km². Teritorija je brdovita, stenovita, sa nizijama u priobalju. Najviša i najpoznatija planina u Grčkoj, na kojoj se verovalo da žive bogovi sa Zeusom na čelu, jeste Olimp (2.917 m). Samo 28 posto cele teritorije je obradivo. Grčka obala je veoma razučena i dužine čak 14.800 km. Zemlji pripada više od 1.400 ostrva, a najveća su Krit, Rodos, Krf i Lezbos. Klima grčke je karakteristična za sredozemnu obalu – blage i vlažne zime, topla i suva leta.

Grčka je na strateški važnom mestu. Preko njenih teritorijalnih voda u Egejskom moru vodi jedini put u Crno more. Sa grčkih ostrva pogodno je osmatranje kretanja brodova u Sredozemnom moru, a u slučaju potrebe, vođenje odgovarajućih operacija i misija. Tako da, koliko god veliki bio jaz između zapadne Evrope i pravoslavlja, zapadne demokratije uvek nastoje da zadrže Grčku u sferi zapadnog uticaja.

POLITIČKI SISTEM Grčki Ustav koji je trenutno na snazi prihvaćen je 1975. a 1986. i 2001. je dopunjen. Prema njemu, Grčka je parlamentarna demokratska republika kojom upravlja premijer sa velikim ovlašćenjima. On je obično lider većine u parlamentu od 300 mesta. Članovi Parlamenta se biraju na četiri godine. Predsednika države, koji predstavlja državu, takođe bira Parlament na pet godina.

STANOVNICI I KULTURA U Grčkoj je 2008. živelo oko 11,1 miliona stanovnika, a 96 odsto njih su Grci. Glavna religija je pravoslavlje. Stanovnici govore grčki. Istina, današnji, ili novi, grčki jezik dosta se razlikuje od onoga kojim su Grci govorili u antič-

* Zbog neslaganja oko zvaničnog naziva zemlje, Evropska unija koristi naziv "Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija" (F.Y.R.O.M.).

kim vremenima. Ipak, stari klasični grčki jezik i danas se uči ne samo u Grčkoj, već i u celom svetu – on je koristan za bolje poznavanje naučne osnove koju su stvorili stari Grci, jer su mnoge reči iz starogrčkog jezika postale međunarodne. Zahvaljujući osvajanjima Aleksandra Makedonskog i visokom nivou kulture, grčki jezik je čak postao jezik sporazumevanja raznih istočnih naroda. On je bio važan i u Rimskom carstvu. Vekovima je učenje grčkog jezika u Rimu smatrano obeležjem obrazovanog čoveka. Grčki su govorili i vladari i stanovnici Vizantijskog carstva.

Novi grčki jezik je počeo da se formira kada su Turci već osvojili Konstantinopolj. Naravno, njegova uloga kao sredstva međunarodnog sporazumevanja je tada nestala. Promenili su se i njegovi oblici, jer su se u ispražnjenu Grčku doselili da žive Albanci, Sloveni i Turci, čiji je govor uticao na drevni jezik. Danas Grci uče dva jezika: stari pisani i sadašnji govorni.

Za razliku od drugih evropskih naroda, Grci ne koriste latinicu, već sopstveno grčko pismo, u kojem ima 24 slova (npr: Α α Β β Γ γ Δ δ Ε ε [...] Ψ ψ Ω ω). Od prvog i poslednjeg slova grčke azbuke potekla je izreka „alfa i omega“, koja znači onaj koji sve obuhvata. Grčko pismo, poteklo od feničanskog pisma, nije se raširilo po celoj Evropi, ali na njegovoj osnovi je stvorena ćirilična azbuka većine južnih i istočnih slovenskih zemalja.

Naravno, današnja Grčka, iako u njoj ima tragova slavne prošlosti, znatno se razlikuje od većine naših predstava stvorenih još u školi kao o zemlji Zeusa i njegovih bogova, junaka, mislilaca, naučnika, umetnika i moreplovaca. Sadašnja Grčka je zemlja Južne Evrope sa svim prednostima i manama karakterističnim za taj deo kontinenta. U izvesnom pogledu nju predstavlja vino „recina“ koje se samo tu proizvodi. U to vino za vreme fermentacije stavlja se borova smola koja joj daje poseban gorak ukus. Kaže se da je ukus ovog vina ujedno i „ukus“ savremene Grčke.

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI Grčka prestonica Atina (778.900 stan, sa predgrađima 3,566 mil. stanovnika) smeštena je na jugozapadu poluostrva Atika. Po legendi, Atina je ime dobila po svojoj zaštitnici, boginji mudrosti Ateni. U antička vremena Atina je bila jedan od velikog broja nezavisnih gradova-država, ili polisa, postala je poznata po demokratskoj vlasti i vodila je Grke u rat protiv Persijanaca (500- 449 g. pre n.e.).

Atina se najviše razvila i uticaj raširila u vreme vladavine Perikla (443-429 pre n.e.). Njenom uticaju se usprotivila Sparta, koja je izazvala Peloponeski rat (431-404

pre n.e.), koji je Atina izgubila. Od tog vremena njen uticaj i značaj opadaju. Kasnije su Atinu osvojili Rimljani, a od IV veka, posle podele Rimskog carstva, ona je postala provincijski grad Vizantijskog carstva. Od 1204-1458. Atina je bila glavni grad kneževine Atine, stvorene za vreme IV krstaškog pohoda. Konačno, 1453. Atinu, kao i celu Grčku, osvojili su Turci. Kada je posle rata za nezavisnost Grčke 1830. osnovana država Grčka, niko nije sumnjao da njena prestonica mora biti polis poznat još u antici – Atina.

Iako je grad preživeo mnogo pljački i okupacija, on još obiluje spomenicima iz antičkih vremena, od kojih je nesumnjivo najpoznatiji Akropolj. Taj skup građevina je sagrađen u V-IV veku pre n.e. na brdu visokom 156 m u centru grada. Glavna akropoljska građevina je Partenon – hram posvećen boginji Ateni Partenos. Tako da je razumljivo da Atina predstavlja i veliki magnet za turiste.

Sledeća dva najveća grada u Grčkoj su Solun (750.000 stanovnika) i Patras (170.500 stanovnika).

ISTORIJA Grčka istorija je veoma promenljiva. Ona je proživela i razvoj i razdoblja opadanja moći, i podnela mnogo žrtava dok najzad nisu izborene sloboda i nezavisnost. U grčkoj istoriji možemo razlikovati barem dva razdoblja kulturnog napretka. Prvi je antička Grčka, koja je postojala do priključenja Rimskom carstvu 146. pre n.e, a drugi od 395. n.e, kada se Rimsko carstvo razdvojilo na Istočno i Zapadno carstvo, do 1453. kada su Istočno carstvo, ili Vizantiju, konačno osvojili Turci Osmanlije. Najzad, novija istorija grčke države računa se od oslobođenja od Turaka 1830. godine.

Antička Grčka nije bila ujedinjena država. Ona je bila sličnija savremenoj međunarodnoj zajednici sastavljenoj od suverernih država, samo što su sastavni delovi te zajednice bili prilično mali gradovi-države (polisi), čiji su međusobni odnosi imali

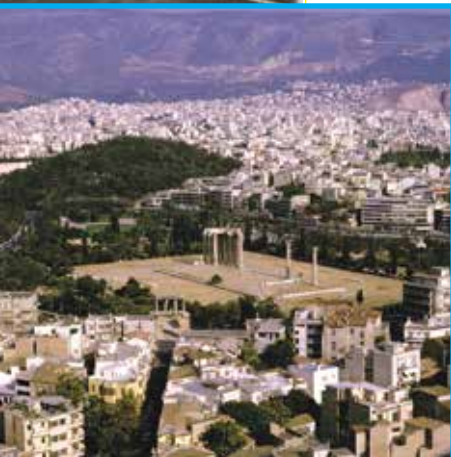
oblike međunarodne komunikacije. Polisi su pravili međusobne dogovore, trgovačke i odbrambene saveze, a ponekad su kretali u rat jedni protiv drugih. Pokušaj Persije da osvoji Grčku (490, 480-479. pre n.e) naterao je polise da ujedine snage, pa im je uspelo da izbore pobjedu protiv mnogo jačeg neprijatelja. Međutim, kada je prošla opasnost, savez polisa se ubrzo raspao na dva velika političko-vojna saveza, Atinu i Peloponez, koji su počeli da se nadmeću za prevlast. Peloponeski rat (431-404. pre n.e) označio je početak propasti drevne grčke civilizacije. Godine 338. pre n.e. grčki polisi su se ujedinili sa Makedonijom. Njen kralj Aleksandar osvojio je celo Persijsko carstvo i spojio grčke i persijske zemlje. Ipak, ovo carstvo nije bilo dugog veka; posle smrti Aleksandra ono se raspalo, a 146. pre n.e. osvojili su ga Rimljani.

Kada su Rimljani pobedili Makedoniju, Grčka je postala rimska pokrajina. Tako se završila antička istorija Grčke, ali kulturne vrednosti nastale u to vreme nisu nestale i nisu izgubile značaj ni do današnjih dana. Kultura koja je postojala u grčkim polisima dala je svetu mnogo slavnih ljudi u svakoj naučnoj i umetničkoj oblasti bez izuzetka. Grci su formulisali glavne filozofske probleme, stvorili su začetak gotovo svih

nauka, ostavili obilje remek-dela arhitekture, skulpture, književnosti. Konačno, Grčka se smatra i kolevkom demokratije. Tako da je razumljivo što su osvajači Rimljani mnogo toga naučili od Grka, a preko Rimljana grčka kultura je postala temelj cele evropske civilizacije.

Iako je 395. godine pre n.e, posle podele Rimskog carstva, Grčka postala pokrajina Istočnog carstva, to je značilo da su se ponovo stvorili povoljni uslovi za oporavak i razvoj grčke civilizacije. Grčki jezik je postao jezik imperatora i njegovih podanika.

Samo što je antičku pagansku grčku kulturu sada zamenila hrišćanska vizantijska kultura, čiji je centar bio Konstantinopolj. Za razliku od Zapadnog carstva, Vizantija se još dugo održala jer

joj je uspelo da na neko vreme pogazi neprijatelje koji su joj pretili, da obnovi efikasnu vlast, uvede jedinstvo vere, neguje grčku pravoslavnu kulturu, iskoristi bogato antičko nasleđe za dobrobit države. Hrišćanska Vizantija, u vreme najveće moći, od IX-XI veka, uspešno je širila uticaj i na susedne zemlje. Uspelo joj je 864. da pokrsti Bugarsku, a 988. Kijevsku Rusiju. Teritorija Vizantijskog carstva obuhvatala je teritoriju današnje Grčke, Turske, Bugarske, južne Italije i bivše Jugoslavije. Međutim, Vizantija je postepeno počela da slabi. Konstantinopolj su na kraju 1453. osvojili Turci. Vizantijska carevina je prestala da postoji, a njeno kulturno nasleđe ili je uništio osvajač, ili se raširilo po drugim zemljama. Propast Vizantije nesumnjivo predstavlja gubitak za evropsku civilizaciju. Sa druge strane, upravo je Vizantija na svoj način pomogla Evropi da sačuva i ponovo „pronađe“ antičku grčku kulturu.

Istorija savremene Grčke počinje 1830. godine, kada je nakon skoro 400 godina ropstva, Grcima, uz pomoć velikih evropskih država, posle skoro 10 godina rata za slobodu, uspelo da izbore nezavisnost. Grčka je proglašena monarhijom, a bavarski princ je postao njen kralj. Za vreme Prvog svetskog rata, Grci su stupili u sukob na strani Antante i učestvovali u okupaciji Turske. Godine 1919. Grčka je napala Tursku u nameri da oslobodi mnogobrojne Grke koji su tamo živeli. U početku su Grci imali uspeha i skoro su stigli do turske prestonice, Ankare, ali je Turska odbila napad i porazila grčke snage. Posledice te avanture bile su veoma bolne za Grčku. Prema mirovnom ugovoru odlučeno je da se stanovnici „zamene“, i u Grčku je pristiglo 1,3 miliona Grka koji su do tada živeli u Turskoj, pa je to prouzrokovalo mnogo problema za grčko društvo i ekonomiju.

U međuratnom razdoblju u Grčkoj je nastupila žestoka borba između monarhista i republikanaca. Godine 1924. Grčka je proglašena za republiku, ali je 1935. na presto vraćen kralj. Posle Drugog svetskog rata na referendumu 1946. odlučeno je

da se zadrži monarhija. Za vreme Drugog svetskog rata Grčku je okupirala Nemačka. Godine 1944, po završetku nemačke okupacije, počeo je građanski rat vlade i komunističkih ustanika. Grčka vlada, kojoj su pomagali Britanci, a kasnije i Amerikanci, ugušila je ustanak. Velike zemlje podržale su Grčku i nisu joj dozvolile ni da se nađe u sferi komunističkog uticaja, niti da se ponovo uplete u rat sa Turskom, najviše zbog njenog strateškog položaja, pa je Grčka 1952. zajedno sa Turskom primljena u NATO. Međutim, to nije sačuvalo Grčku od unutrašnje političke nestabilnosti. Na dan 21. juna, 1967, pred same parlamentarne izbore, grupa pukovnika koju je vodio Jorgos Papadopoulos, izvršila je državni udar i počela represiju nad opozicijom.

Diktatura "crnih pukovnika" u Grčkoj trajala je do 1974, kada je njen pokušaj da anektira Kipar, isprovocirao Tursku da okupira severni deo ostrva i prouzrokuje veliku političku krizu u zemlji. Vojska je odbila da podrži huntu i prešla je na stranu naroda. Godine 1974. održani su demokratski izbori i referendum, na kojem je ponovo odlučeno da se ukine monarhija koju su podržavali „crni pukovnici“ i da se uspostavi republika. Pošto je ponovo uspostavljena demokratija, grčka vlada se obratila Evropskoj zajednici i izrazila želju da postane njena članica. Iako je Evropska komisija sumnjala u spremnost Grčke, članice Evropske zajednice, u želji da podrže demokratske promene, a i zbog strateških razloga, odlučile su da što pre prime Grčku. Grčka je postala član Evropske zajednice 1. januara 1981.

GRČKA I UJEDINJENJE EVROPE Današnja Grčka, kao članica Evropske unije, po svom geografskom položaju, kao i po specifičnim problemima, veoma se razlikuje od drugih, starih država članica Unije. Geografski strateški položaj je uticao na brz prijem Grčke u NATO 1951. godine. Kada je 1957. osnovana Evropska ekonomska zajednica, Grčkoj je ponuđeno da napravi Sporazum o pridruživanju sa Zajednicom, koji je stupio na snagu 1962. Samo je vojni udar 1967. sprečio Grčku da rano postane član Evropske zajednice. Godine 1974. u njoj je obnovljena demokratska vlast, i nakon pet godina, 1981, ona je postala punopravna članica Evropske zajednice.

Sa druge strane, iako je Grčka brzo stupila u NATO i Evropsku zajednicu, ona se smatra jednom od članica sadašnje Evropske unije koja uzrokuje najviše problema. Izdvajaju se čak tri grupe problema koji i sada izazivaju zabrinutost kod grčkih partnera u NATO-u i Evropskoj uniji: napeti odnosi sa susedima (naročito sa Turskom), nestabilna politička situacija i ekonomski zaostatak. Kao jedna od

najsiromašnijih članica Evropske unije, Grčka je dugo primala i najveću pomoć iz budžeta Unije i Fonda regionalnog razvoja i jedinstva. Zemlje Evropske unije su svesne da Grčka ima specifične probleme za čije rešavanje je potrebna pomoć, ali i žale što se, uprkos velikoj podršci, njen ekonomski nivo ne približava tako brzo standardu Evropske unije kao što se očekivalo. Osnova za veći optimizam pojavila se tek između 1990. i 2000. godine, kada je Grčka po pokazateljima ekonomske i finansijske discipline ipak uspela da stigne druge zemlje Evropske unije i da zajedno sa još jedanaest zemalja 1. januara 2002. nacionalnu valutu – grčku drahmu – zameni zajedničkom valutom EU, evrom.

NAZIV Smatra se da naziv Španija, ili, kako zemlju zovu Španci, *España*, potiče od grčkog naziva *Hesperija*, koji znači “zemlja zapadne zvezde”. Verovatno je zbog toga već u rimskim vremenima celo Pirinejsko poluostrvo nazivano *Hispania*.

SIMBOLI Španski grb se mnogo puta menjao. Današnji grb Španije čini spoj obeležja različitih španskih istorijskih oblasti koja su se formirala za vreme rekonkiste. Na prvom crvenom polju štita španskog grba prikazan je simbol kastiljanskog kraljevstva, žuta tvrđava, na drugom, srebrnom, simbol kraljevine Leon, crveni lav koji stoji, na trećem, žutom, simbol aragonskog kraljevstva, četiri crvena stuba, a na četvrtom, crvenom, simbol kraljevine Navare, zlatni lanac i rešetke. U podnožju štita je simbol Granade, plod nara. U središtu štita nalazi se simbol dinastije Burbona (šp. *Borbones*) koja danas vlada, tri žuta ljiljana na plavom polju. Iznad štita nalazi se kraljevska kruna. Sa strane – dva stuba koja simbolizuju stubove Herakla: tvrđave Tanger i Gibraltar u Gibraltarskom moreuzu. Stubove povezuje crvena lenta na kojoj je ispisan slogan *Una grande libra plus ultra* koji znači „Velika sloboda iznad svega“.

Zastava Španije je trobojka čiji je širi srednji horizontalni deo žut, a iznad i ispod su dvostruko uže crvene trake. Na žutoj traci nalazi se državni grb. Boje zastave nemaju posebno značenje, ali, kao i na grbu, na njoj je odslikana posebna istorijska tradicija. Zastava ovih boja poznata je od 1785. Sadašnja zastava i grb potvrđeni su 1981. Odnos širine i dužine zastave je 2:3.

GEOGRAFIJA Španija (površina 504.783 km²) se prema veličini svoje teritorije može svrstati u najveće evropske zemlje. Nalazi se na Pirinejskom tj. Iberijskom poluostrvu.

ŠPANIJA

Sa severa na jug zemlja se proteže oko 870 km, a sa zapada na istok čak 1.050 km. Dužina kopnenih granica Španije je 1.918 km, a obale čak 4.964 km!

Na severu, Španija se graniči sa Francuskom i Andorrom, a na zapadu sa drugom zemljom Pirenejskog poluostrva, Portugalom. Na zapadu i jugu španske obale zapljuskuje Atlantski okean, a na istoku i jugu Sredozemno more. Španiji takođe pripadaju Balearska ostrva u Sredozemnom moru, Kanarska ostrva kraj severnoafričke obale u Atlantskom okeanu, kao i dva nevelika poseda u severnoj

Afriki – Seuta (*Ceuta*) i Melilja (*Melilla*).

Španija je brdovita zemlja i zato je na raznim njenim delovima klima veoma raznolika. Severozapad zovu zelena Španija jer je tamo veoma kišovito. Međutim, oblacima sa Atlantika dalji put preprečavaju Kantabrijske planine. Jugoistok Španije je veoma topao jer na njega utiče afrička klima pustinje Sahare. A na sredini poluostrva leži visoravan Meseta. Na visini je vazduh hladniji. Najviši vrh u Španiji je *Pico de Teide* (*Tenerife*) na Kanarskim ostrvima. Visok je 3.718 m.

POLITIČKI SISTEM Kraljevina Španija je ustavna monarhija. Vladar države je kralj. Od 1975. Španijom je vladao predstavnik dinastije Burbon, kralj Huan Karlos I (*Juan Carlos I*), koji je u junu 2014. godine abdicirao u korist svoga sina Filipea.

Zakone donosi i vladu formira španski Parlament *Las Cortes Generales*, koji je sastavljen od dva doma: Kongresa zastupnika (*Congreso de los Diputados*) i Senata (*Senado*). Kongres je sastavljen od 300 do 400 narodnih poslanika, izabranih na četiri godine na neposrednim izborima prema proporcionalnom sistemu. Senat je predstavništvo regiona zemlje. Svaka pokrajina na neposrednim izborima bira po četiri senatora na četiri godine.

Izvršna vlast pripada vladi, čijeg vođu određuje kralj i sa čijom kandidaturom mora da se složi Kongres.

STANOVNICI I KULTURA U Španiji je 2008. živelo oko 46 miliona stanovnika, od kojih su 74 posto Španci, 17 posto Katalonci, 17 posto Galicijci, a 2 posto Baski. Katalonski

jezik je blizak španskom, galicijski portugalskom, dok baskijski nije sličan nijednom od tih jezika.

Mnogo Evropljana još od najstarijih vremena zamišlja Španiju kao zemlju veličanstvenih borbi toreadora sa besnim bikovima, korida i strastvene *flamenco* igre. Ali ona nije samo to. Sa napretkom države u XVI veku, razvila se i umetnost. Španija je u Evropi poznata po takvim slikarima kao što su El Greko (*El Greco*, 1541-1614), Dijego Velaskez (*Diego Velazquez*, 1599-1660), Fransisko Goja (*Francisco Goya*, 1746-1828), Pablo Pikaso (*Pablo Picasso*, 1881-1973) i Salvador Dali (1904-1989).

Dva arhetipa španske književnosti postala su kulturno obeležje cele Evrope, pa i sveta. Prvi je junak španskih legendi opisan u mnogim delima, zavodnik Don Žuan (*Don Juan*), a drugi Don Kihot (*Don Quijote*), književni lik kojeg je stvorio Migel de Servantes (*Miguel de Cervantes*, 1547-1616). Don Kihot je vitez žalosnog lika koji se bori sa vetrenjačama i koji zbog ideala ne vidi stvarnost i zamišlja da i u novim vremenima može živeti kao srednjovekovni vitez. Međutim, njegova iskrenost i čast čine veliku protivtežu pomenutim manama. Stoga ne iznenađuje da se spomenik Don Kihotu može videti ne samo na trgu Španije u Madridu, već i u evropskoj prestonici Briselu, čak i u litvanskom gradu Panevežis. Svet je pun poštovalaca Don Kihota.

I danas je Španija zemlja neumornog negovanja umetnosti. Ona je poznata po takvim operskim zvezdama kao što su tenori Hose Kareras (*Jose Carerras*, r. 1946) i Plasio Domingo (*Placido Domingo*, r. 1941) i sopran Monserat Kabalje (*Monserrat Caballé*, r. 1933).

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI Španska prestonica Madrid je smeštena na strateškom mestu – u samoj sredini zemlje. Madrid je postao prestonica 1561. po odluci kralja Filipa II (*Felipe II*). Do tada je prestonica Španije bio glavni grad Kastilje, šarmantni grad južno od Madrida, Toledo.

Danas je Madrid najveći grad Španije (2,938 mil. stanovnika). U njemu ima mnogo spomenika arhitekture, širokih bulevara, velikih zgrada i poznatih muzeja, a najpoznatiji od njih je muzej Prado koji obiluje remek-delima španske umetnosti.

Drugi po veličini grad u Španiji je glavni grad Katalonije, Barselona. U njemu živi 1,503 miliona stanovnika. Taj grad je jedan od najmodernijih u Španiji, pun je građevina moderne arhitekture, a najpoznatije delo je Hram Svete porodice (*El Templo de la Sagrada Familia*) arhitekta Antonija Gaudija (1852-1926). Ta građevina nije nalik ni na jednu drugu crkvu u svetu. Ona podseća na zamak iz bajke, napravljen od vlažnog peska na plaži. Gradnja katedrale, započeta 1882, ni do sada nije završena. Za ostvarenje takvog grandioznog projekta nije dovoljan samo jedan ljudski život.

ISTORIJA Najstariji stanovnici Španije, kao i većine drugih zapadnoevropskih zemalja o kojima su sačuvani podaci, bili su iz keltskog plemena koje se tu doselilo u IX i VIII veku pre n.e. iz srednje Evrope. Posle Drugog punskog rata 218. pre n.e. teritorijom današnje Španije zavladao je Rim. Rimska vladavina trajala je do IV veka. Tada se Pirinejsko poluostrvo obrelo pod vlašću germanskog plemena, Vizigota, koji su tu osnovali Kraljevstvo, a u VII veku su se pokrstili. Međutim, već u VIII veku u zemlju su iz severne Afrike prodrli i njen veći deo osvojili muslimani, Arabljani. U XIII veku preostale su dve kraljevine na severu, Kastilja i Aragon, počele su rekonkistu zemlje, tj. ponovno osvajanje od muslimana. Obe kraljevine su 1479. zahvaljujući braku svojih vladara, aragonskog kralja Ferdinanda II i kastiljsanske princeze Izabele (Isabel) I, napravile personalnu uniju 1492, osvojivši poslednje muslimansko kraljevstvo – Kalifat Granadu. Rekonkista je završena i stvoreno je ujedinjeno kraljevstvo Španija.

Najveću moć i veliki napredak Kraljevina Španija je ostvarila u XVI veku. Moreplovac Kristifor Kolumbo (*Christopher Columbus*, 1451-1506), uz pomoć španskog vladara, otkrio je Ameriku i počeo stvaranje ogromnog španskog kolonijalnog carstva. Ubrzo su španski konkvistadori, tj. osvajači, slomili jedno po jedno indijansko carstvo u Srednjoj i Južnoj Americi, i zavladali njihovim bogatstvima. Španski kraljevi su postali najbogatiji vladari na svetu. Naravno, to ih je podstaklo da jačaju položaj u Evropi. Povoljna prilika se ukazala kad je 1516. nizozemski vladar Karlo I (*Carlos I*) Habzburg, koji je nasledio španski presto od Ferdinanda, bio izabran i za vladara Svetog rimskog carstva Karla I. Tako se u vlasti jednog vladara našlo gotovo pola Evrope. Međutim, kada je 1556. španski presto preuzeo Karlov sin Filip II (*Felipe II*), počele su nesreće za zemlju i njen postepen pad. Filip II, pobožni katolik, počeo je da koristi sva moguća sredstva da zaustavi širenje protestantizma. Tako je uvukao Španiju u mnoge neuspešne pohode, kao kada je 1588. pored obale Engleske pobeđena španska flota, „nepobediva armada“ (šp. *La Armada Invencible*) ili kad je vođen rat sa Holandijom protiv njene nezavisnosti, poznat po velikoj okrutnosti. Sve je to na kraju finansijski uništilo zemlju i ona nikada više nije povratila raniju moć. Tako je okončan zlatni vek Španije.

Neuspešna vladavina Habzburga Španijom završila se 1700. Na presto je stupio kralj Filip V iz francuske dinastije Burbon (uzgred, toj dinastiji pripada i sadašnji španski kralj). To je prouzrokovalo još jedan rat jer mnogo zemalja nije htelo da prizna promenu dinastije i moguće jačanje francuskog uticaja. Rat se završio još jednim porazom Španije i gubitkom preostalih poseda u Evropi. Izgubivši moć, Španija se odrekla i ambicija, pa je zato njen život u XVIII veku bio prilično miran dok na završetku veka u susednoj Francuskoj nije počela revolucija. Novi francuski imperator Napoleon uvukao je Španiju u rat sa Britanijom, i najzad je 1808, ne uzdajući se u španskog

vladara, okupirao zemlju, odstranio kralja i na presto postavio svog brata. U Španiji se odmah digao ustanak protiv Napoleona. Iskoristivši pometnju, španske kolonije u Južnoj Americi su se jedna po jedna pobunile i, osnovavši nezavisne države, odvojile se od metropole. Tako se u XIX veku španska kolonijalna imperija konačno raspala. Poslednje kolonije su izgubljene 1898. posle rata protiv SAD.

U XIX veku Španiji nije uspeo glatko da pređe sa apsolutne monarhije na ustavnu monarhiju; stalno su se rađali unutrašnji konflikti, u početku između reakcionara i liberala, a kasnije su se, savladavši reakcionare, liberali podelili. Na stalnu građansku napetost nije uticao Prvi svetski rat, jer Španija u njemu nije učestvovala. U dvadesetim i tridesetim godinama prošlog veka anarhija i politička nestabilnost u Španiji nisu prestale. Konačno, 1936. godine, kada su povratnici na vlast, levičari započeli reforme, pobunila se vojska i u Španiji je počeo građanski rat koji je obuhvatio celu zemlju i prerastao u međunarodni sukob, jer je Staljinov Sovjetski Savez oružjem podržao levičare, a Hitlerova Nemačka i Musolinijeva Italija pučiste. Rat se završio 1939. pobedom pučista. Vlast je preuzeo general Fransisko Franko (*Francisco Franco*, 1892-1975), koji je u naredne četiri decenije diktatorski vladao Španijom.

Španija nije učestvovala u Drugom svetskom ratu, a Franko je njome do smrti 1975. godine diktatorski upravljao. Zbog toga je Španija dugo posle rata ostala politički izolovana. Ona nije učestvovala u osnivanju zapadnoevropskih posleratnih institucija i nije pozvana da im se priključi, iako je sa njima razvijala trgovinske i ekonomske veze. General Franko je 1969. za svog naslednika odredio predstavnika dinastije Burbon Huana Karlosa I koji je 1974, kada je oslabilo diktatorovo zdravlje, preuzeo upravljanje državom. Posle Frankove smrti 1975. Huan Karlos I je ponovo uspostavio ustavnu monarhiju, demokratiju i postao kralj. Obnavljanjem demokratije, španska vlada je odmah načinila korake u pravcu prekidanja političke izolacije i integracije u najvažnije međunarodne organizacije. Španija je 1982. stupila u NATO, a 1986. u Evropsku zajednicu.

ŠPANIJA I UJEDINJENJE EVROPE Kada je 1977. godine konačno demokratski izabrana španska vlada predala zahtev za stupanje u Evropsku zajednicu, druge zemlje Zajednice su joj iskreno čestitale. One su bile veoma zainteresovane da tako velika i važna zemlja kakva je Španija bude uključena u proces evropskih integracija kako bi se sačuvala od povratka u diktaturu. Ipak, uprkos obostranom političkom interesu,

pregovori Španije i Evropske zajednice bili su dugi i složeni. Španska zemljoradnja bila je zaostala; pri tom je Španija imala veliki poljoprivredni i ribolovni sektor i zato se moralo dugo i detaljno pregovarati pod kojim uslovima će se Španija postepeno prilagoditi Zajednici. Pregovori su okončani 1985. i od 1. januara 1986. Španija je članica Evropske zajednice. Sada Španija iz Evropskog fonda za regionalni razvoj dobija priličnu pomoć koju je uspešno koristila za ekonomsku modernizaciju. Španija je zajedno sa jedanaest propisno pripremljenih država EU nacionalnu valutu – špansku pesetu – 2002. zamenila zajedničkom valutom EU, evrom. Španija je među onim državama Evropske zajednice koje podržavaju produbljivanje integracija. Upravo zahvaljujući njenom predlogu su u ugovor Evropske unije uključene odredbe o državljanstvu Evropske unije. Aktivnija je postala i uloga Španije u širenju odnosa Evropske unije sa susednim državama, kao i zemljama Južne Amerike.

Don Kihot i njegov verni drug Sančo Pansa (*Sancho Pansa*) na Španskom trgu u Madridu

NAZIV Na portugalskom jeziku *porta* znači „kapija“ ili čak „kapija ka moru“. Naziv Portugal potiče od imena grada na severu države, Porta, a obala Atlantskog okeana na tom mestu nazivala se *portukale*. Pošto je na tom mestu počela rekonkista zemlje od Arapa, tako je počela da se naziva i cela država.

SIMBOLI Grb Portugala počeo je da se oblikuje u XII veku u vreme rekonkiste. Tada je portugalski kralj Alfons posle poredničke bitke protiv Mavara na svojoj beloј zastavi prikazao pet štitova podeljenih krstovima, a svaki štit je označio sa pet belih tačaka (srebrnih eksera), podeljenih sa pet poprečnih krstova. Tako je kralj želeo da ovekoveči svojih pet pobeda protiv neprijatelja. U XIII veku beli portugalski štit „obavila“ je crvena bordura sa sedam žutih tvrđava (zamkova). To je moglo da simbolizuje samo savez Portugala i Španije, kada se portugalski kralj oženio ćerkom vladara Kastilje (tj. zemlje zamkova). Konačno je u XIX veku astrolab (tj. stari astronomski uređaj za merenje kretanja Zemlje) postao sastavni deo portugalskog grba iza štita na grbu. Astrolab simbolizuje otkrića portugalskih moreplovaca i epohu prosperiteta Portugala.

Petog oktobra 1910, odmah nakon proglašenja Republike Portugala, za njen nacionalni simbol je izabrana dvobojna zastava. Dve petine zastave do jarbola su zelene, a preostale tri petine crvene boje. Po tvorcima zastave, te boje trebalo je da simbolizuju harmoniju i mir, nadu i borbu. Na mestu spajanja dveju boja postavljen je grb Portugala. Odnos širine i dužine zastave je 2:3.

GEOGRAFIJA Portugal je najzapadnija zemlja Evropske unije. On je smešten na zapadnom delu Pirinejskog ili Iberijskog poluostrva. Dužina obale je 1.793 km. Jedini sused Portugala sa kojim deli kopnenu granicu je Španija. Dužina granice sa Španijom je 1.214 km. Portugalu pripadaju i Azorska ostrva i ostrvo Madera u Atlantskom oke-

PORTUGAL

PORTUGAL

anu. Površina zemlje je 92.398 km². Najviši vrh u zemlji je Estrela na planinama *Serra da Estrela* visine 1.993 m. Reka Tago (Težo) (port. *Tejo*) deli teritoriju Portugala otprilike po sredini, a teče od granice sa Španijom prema jugozapadu i u Lisabonu utiče u okean. Deo Portugala je u seizmički aktivnoj zoni. Godine 1755. u Portugalu se dogodio jedan od najvećih zemljotresa u Evropi, pri kojem je ogroman morski talas zapljusnuo Lisabon i odneo 60.000 života.

Na obali Portugala ima obilje veličanstvenih plaža, na kojima je kupanje i prijatno ali i opasno. Tu se oseća kretanje ne mora, već okeana. Na obali Atlantskog okeana naročito su slikovite takve prirodne pojave kao što su plima i oseka. Plažu koja se pojavi za vreme oseke za nekoliko sati potopi voda, a ostavljene stvari ili odelo mogu da otplove podvodnim strujama u pravcu Amerike. Lokalni stanovnici kupaju se samo kad opadne nivo okeana, jer su tada i talasi manji, i može se zagaziti dalje. Međutim, za vreme oseke jaka vodena struja tako vuče prema pučini da je teško održati se na nogama.

Na obali okeana ima mnogo visokih stena na kojima čoveka obuzima neodoljiv osećaj da je doputovao ako ne na kraj sveta, onda bar na kraj Evrope.

POLITIČKI SISTEM Prema važećem Ustavu iz 1976, Portugal je parlamentarna Republika, u kojoj vrhovna vlast pripada republičkoj Skupštini (*Assembleia da Republica*) sa 250 članova koji se biraju na četiri godine. Vlada države, Predsednik, bira se neposredno na pet godina. Vladom upravlja Premijer koga određuje Predsednik, i koga mora podržati i Parlament.

STANOVNICI I KULTURA U Portugalu je 2008. živelo oko 10,6 miliona stanovnika. To je jedna od najhomogenijih država Evropske unije. Prevladava rimokatolička religija. Mnogo stanovnika Portugala, skoro 70 odsto, još živi na selu. U Portugalu je natalitet

u odnosu na druge zemlje Evropske unije, jedan od najvećih.

Portugal najveći broj Evropljana asocira na velika geografska otkrića i na Vaska de Gamu (*Vasco de Gama*, 1460-1524). De Gama je 1497. prvi oplovio afrički kontinent i otkrio novi morski put za Indiju. Portugalski brodovi i njihovi kapetani su u XVI veku bili stvarno najbolji i najhrabriji na svetu. Pedro Kabral (*Pedro Cabral*, 1467-1520) je 1500. prvi doplovio do Brazila, a Fernando Magelan (*Fernão de Magalhães*, 1480-1521) i njegovi saputnici su 1519-1521. prvi oplovili zemljinu kuglu.

Fado – tako se zove tradicionalna portugalska muzika, koja se svira na specijalnoj fado gitari sličnoj arapskoj lauti. Ta priyatna muzika ima prilično tužan i melanholičan prizvuk. Fado peva o teškoćama života, nepravdama, nesrećama i bolu u srcu. Pošto sama reč fado na portugalskom znači „sudbina“, kaže se da u se u ovoj muzici odslikava promenljivi život u Portugalu. Fado muziku možemo slušati i na internetu – <http://www.fe.up.pt/~fado>.

Osim toga, Portugal je poznat i po svom portu i zelenim vinima, slatkišima i kafi.

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI U prestonici Portugala, Lisabonu (*Lisboa*) živi 565.000 stanovnika. To je veoma raznovrstan grad, svaki njegov deo je kao ilustracija neke epohe. Kažu da se naziv Lisabon pojavio još u vremena Feničana, kada su oni to mesto nazvali *Allis Ubbo* – „odlična mala luka“. Ipak, Lisabon se najviše razvio i postao raskrsnica evropskih i svetskih puteva na početku XVI veka, u epohi velikih geografskih otkrića. Tada su u Lisabonu, u delu Belem, nikle divne građevine u gotskom stilu: manastir Sv. Jeronima i veličanstvena kula Belem. Upravo pored te kule veliki moreplovci su započinjali putovanja u Afriku, Indiju i Novi svet.

Drugi grad po veličini i istorijskom značaju u Portugalu je Porto (263.000. stanovnika) Ostali veći gradovi: Amadora (151.000 stanovnika), Braga (112.000 stanovnika), Koimbra (*Coimbra*, 104.000 stanovnika).

ISTORIJA Do otprilike 140. godine pre n.e. kada su zemlju osvojili Rimljani, u njoj je živelo keltsko pleme koje se kasnije stopilo sa novim osvajačima – Gotima. Posle raspada Rimskog carstva, teritoriju zemlje su nakon kratkog nezavisnog razdoblja osvojili Mavari. Samo je severni deo ostao hrišćanski. Upravo je taj deo i bio poznat po nazivu Portugal i upravo je tamo počeo rat sa muslimanima – rekonkista. Kraljevina Portugal se konačno formirala i oslobodila muslimanskih osvajača 1270. godine, za vreme vladavine kralja Alfonsa III. Kasnije, 1385, portugalska prestonica je pripala dinastiji Aviz (*Avis*) i zahvaljujući njenom vladaru, Portugal je postao prva centralizovana kraljevina u Evropi.

Portugalski vladari su rado podržavali putnike i istraživače. Upravo u to vreme portugalski moreplovci su otpočeli epohu velikih geografskih otkrića. Portugalci su otkrili morski put u Indiju, Indoneziju, Kinu, oko Afrike, prvi su doplovili do Brazila. Kasnije su se Portugalci aktivno nadmetali sa Špancima u Južnoj Americi. U rešavanju sporova ovih zemalja pomagao je čak i rimski papa. Zahvaljujući posredovanju pape Aleksandra VI, 1494. je postignut poznati Torsediljski (*Torsedillas*) dogovor, koji je označio demarkacionu liniju prema kojoj je određena zavisnost novootkrivenih zemalja. Linija je trebalo da ide preko oba pola i preko Atlantskog okeana duž 48. meridijana, tj. oko 2.000 km zapadno od Zelenortskih ostrva. Sve novootkrivene zemlje istočno od te linije trebalo je da pripadnu Portugalu, a zapadno Španiji.

Kada se 1580. okončala Aviz dinastija, portugalski presto je pripao vladarima Španije koji su

zemlju pripojili Španiji i vladali njome do 1640. kada je uspешan ustanak protiv Španije Portugalu doneo ponovnu nezavisnost. Predstavnici dinastije Bragansa (*Bragança*) su postali vladari zemlje i upravljali su njome do Napoleonove okupacije na početku XIX veka. Tada je portugalski kralj morao da napusti zemlju i povuče se na najveći posed u Južnoj Americi, Brazil. Posle poraza Napoleona, tokom gotovo celog XIX veka, nad zemljom je lebdela politička nesloga među pristalicama konstitucionalizma i apsolutizma. Na kraju je revolucija, koja je izbila 1910, svrgnula monarhiju i proglasila Portugal republikom. Međutim, tada nije postignuta politička stabilnost. Posle vojnog udara 1926, vlast nad državom je pripala Antoniju de Oliveiri Salazaru (*António de Oliveira Salazar*, 1889-1970). Salazar, bivši ministar finansija, pa premijer, postao je pravi diktator zemlje.

Portugal je zbog posebnog geografskog položaja uspeo da izbegne učestvovanje u oba velika svetska rata u XX veku. Iz istog razloga, Portugal, iako nedemokratska država, pozvan je da se priključi osnivanju Severnoatlantskog pakta. Iz Portugala polaze najdirektniji pomorski putevi iz Evrope u Ameriku, a ostrva Azori i Madera koja su pod njegovom upravom, bila su naročito pogodna vojnim jedinicama iz SAD da se dopune i pregrupišu.

Autoritarni režim se u Portugalu dugo održao, sve do 1974, iako je Salazar umro 1970. Razlog za pad diktature bila je neperspektivna kolonijalna politika portugalske vlade koja je težila da zadrži velike nasleđene kolonijalne posede, iako su ih se druge kolonijalne sile već odavno bile odrekle. Godine 1974. nezadovoljna vojska organizovala je novi vojni udar, koji je zbog svoje mirne prirode nazvan „karanfilska revolucija“. U početku je vojni savez koristio marksističku frazeologiju, ali malo po malo, nakon obnove demokratske vlasti, levičarske snage zamenili su političari više orijentisani ka centru i liberalizmu. Konačno, 1982. vladavinu Portugalom potpuno je preuzela građanska vlada.

PORTUGAL I UJEDINJENJE EVROPE Zbog naročito povoljnog strateškog položaja, Portugal je 1949. pozvan u NATO, ali njegov diktatorski režim nije dozvoljavao aktivno učestvovanje u procesima ujedinjenja Evrope koji su počeli posle Drugog svetskog rata. Tek 1974, kada je svrgnuta diktatura i obnovljena demokratija, Portugalu su se otvorile nove mogućnosti. Godine 1977. portugalska vlada je predala zahtev za stupanje u Evropsku zajednicu. Pregovori su vođeni veoma sporo, iako nikakvih teškoća osim niskog nivoa ekonomskog razvoja, nije bilo. Na tu sporost je delom uticalo to što su u isto vreme vođeni složeni pregovori sa Španijom. Konačno su se 1985. završili pregovori sa Španijom i Portugalom, i od 1. januara 1986. Portugal je punopravni član Evropske zajednice.

Naravno, istorija ima veliki uticaj na sadašnji Portugal. Zemlja je usled dugogodišnje vladavine autoritarnih diktatora zaostala za opštom ekonomskom i društvenom razvijenošću Evrope. U Portugalu je bruto domaći proizvod po glavi stanovnika još jedan od najnižih u Evropskoj uniji, ali privreda zemlje brzo raste, a struktura se sustinski menja. Portugal uspešno koristi politiku jedinstva Evropske unije i iz njenog budžeta dobija prilične doprinose potrebne za razvoj ekonomske infrastrukture, obrazovanje ljudi i prekvalifikacije, razvoj sela, ekonomske promene. Najviše zbog toga, Portugalci su prilično proevropski orijentisani i oni su uspeali da budu među prvim državama koje su 2002. uvele novu evropsku valutu, evro.

IV DEO

PRIKLJUČENJE „NEUTRALNIH“ –
TREĆE PROŠIRENJE EVROPSKE UNIJE

Na kraju devete decenije prošlog veka, izgledalo je da dvanaest zemalja Evropske zajednice nemaju više nikakve planove za proširenje. Članstvo Turske je odloženo na neodređenu budućnost. Planirano je samo produbljivanje evropske integracije i postepeno puštanje u promet zajedničkog evropskog novca. Međutim, ove planove naglo su izmenile promene u Centralnoj i Istočnoj Evropi koje su mnogima u Zapadnoj Evropi bile neočekivane. Godine 1989. završio se hladni rat, u državama Centralne i Istočne Evrope brzo je ponovo uspostavljen demokratski sistem, pao je Berlinski zid i otvorila se mogućnost ujedinjenja Nemačke i, konačno, Sovjetski Savez se raspao na nezavisne države. Sve to je postalo veoma važan politički faktor koji je podstakao suštinsko korigovanje širenja Evropske zajednice.

Prvo, ujedinjenje Nemačke 1990. nije samo značilo da je ostvareno pravo nemačkog naroda na samoopredeljenje, već i to da se bivša komunistička Demokratska Republika Nemačka spaja sa Saveznom Republikom Nemačkom, a ujedinjena Nemačka postaje najveća članica Evropske zajednice. Tako je, može se reći, ponovnim uspostavljanjem pravde počelo i širenje Evropske zajednice, ovog puta na Istok. Ujedinjenje Nemačke možemo smatrati prvim korakom u takvom širenju.

Druga etapa širenja Evropske zajednice (od 1993. Evropske unije) na Istok je prijem bivših neutralnih evropskih država Austrije, Finske i Švedske. To je bilo najbrže proširenje Evropske unije. Te demokratske države sa razvijenim tržišnim ekonomijama mogle su da stupe u Evropsku uniju bez većih poteškoća, čim je nestala spoljna prepreka povezana sa hladnim ratom. Zajedno sa bivšim neutralnim zemljama, i Norveška je još jednom pokušala da stupi u Evropsku uniju, ali ovog puta su dogovor o pristupanju dogovoren sa vladom odbili građani zemlje na referendumu.

Sada se upoznajmo bliže sa tri nove članice ne samo Evropske zajednice, već i Evropske unije: Austrijom, Švedskom i Finskom.

NAZIV Austrijanci svoju zemlju nazivaju *Österreich*. U vezi sa pravim značenjem ovog imena postoji spor. Na prvi pogled izgleda da je ono sastavljeno od nemačkih reči Ost i Reich – „istočno carstvo“. Međutim, postoji i drugo mišljenje. Prvi put je toponim povezan sa imenom Austrija spomenut otprilike 996. godine. Tadašnji imperator Oto (*Otto*) poklonio je zemlju Friziškoj biskupiji. U poruci se spominje naziv *Ostarrichi*. Smatra se da je to reč slovenskog porekla, a njeno značenje je „oštra planina“. U svakom slučaju, sadašnja Austrija jeste i planinska zemlja i istočni je deo nemačkih zemalja.

SIMBOLI Na štitu dvaput podeljenog austrijskog grba prikazane su tradicionalne austrijske boje: crvena, bela, crna. Štit na grbu drži štitonoša – stari jednoglavni crni orao Habzburškog carstva. Orlova kruna je od cigala, a u njegovim kandžama su srp i čekić. Te promene trebalo je da simbolizuju oslobođenje građana, radnika i seljaka posle raspada carstva 1918. Pokidani lanac dodat je 1945. i on simbolizuje oslobođenje Austrije od nemačke nacističke vlasti.

Crveno-belo-crvena austrijska zastava smatra se jednom od najstarijih nacionalnih zastava i kao austrijski simbol koristi se od 1230. Prema legendi, kralj Hajnrih (*Heinrich*) VI je te boje dodelio austrijskom princu Leopoldu V posle bitke za vreme koje je Leopoldov mundir bio tako natopljen krvlju da je samo mesto ispod pojasa koji je držao korice mača, ostalo belo. Zanimljivo je to da ta zastava nije postala zastava vladajuće dinastije, ali je uvek bila povezana sa samom Austrijom. Zbog toga je razumljivo da je i Republika Austrija, proglašena 1918, na svojoj zastavi ostavila iste boje.

AUSTRIJA

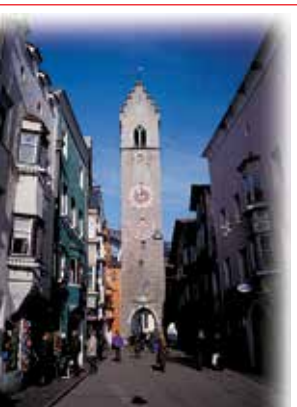
Austrijska trobojka je nacionalna zastava i njene dimenzije nisu specijalno određene. Državna zastava je ista, samo što je u njenom središtu grb Austrije. Odnos širine i dužine zastave države je 2:3.

GEOGRAFIJA Površina Austrije je 83.856 km². To je planinska zemlja: 63 odsto njene teritorije zauzimaju Alpi visine od 500 do 1.500 m. Najviši vrh u Austriji, Grossglockner (*Grossglockner*) je visok 3.797 m, a postoji još sedam vrhova koji su viši od 3.500 m. Zbog toga je razumljivo da Austrija privlači turiste koji vole skijanje. Kroz zemlju teče jedna od najdužih evropskih reka, Dunav - njegova dužina u Austriji je 350 km. Pošto Austrija nema izlaz na more, Dunav je veoma važna plovidbena reka.

POLITIČKI SISTEM Austrija je federativna država podeljena na 9 federalnih oblasti (zemalja). Lider države, predsednik, bira se na neposrednim izborima na šest godina.

Zakone donosi parlament – Federativna skupština (*Bundesversammlung*) – koji je sastavljen od dva doma, Saveznog veća (*Bundesrat*) i Nacionalnog saveta (*Nationalrat*). Članove Saveznog veća (64) delegiraju parlamenti pokrajina. Nacionalni savet čine 183 poslanika, birana na neposrednim izborima na četiri godine. Izvršna vlast je u rukama vlade sa kancelarom na čelu. Vlada je odgovorna Nacionalnom savetu.

STANOVNICI I KULTURA U Austriji je 2008. živelo oko 8,3 miliona stanovnika. Ako biste na pitanje koji se jezik govori u Austriji odgovorili austrijski, pogrešili biste: zvanično, takav jezik ne postoji. U Austriji se govori nemački. Nemački jezik je zvaničan državni jezik. Na nje-

mu se proglašavaju državni zakoni, on se uči u školi, koristi u štampi.

Međutim, u vezi sa austrijskim jezikom ne biste samo formalno bili u pravu, jer sami Austrijanci standardni nemački jezik ne smatraju svojim maternjim jezikom. Jezik većine je bavorsko-austrijski dijalekat nemačkog jezika, koji čak i čoveku koji zna nemački, zvuči pomalo čudno, ako ga uopšte razume. Reči su slične, ali njihov izgovor može biti potpuno različit.

Pošto je razvoj austrijske državnosti bio veoma promenljiv, njen nacionalni identitet i kulturna razlika u odnosu na celu nemačku kulturu ili čak evropsku su problematični. Beč je, pre svega, centar veličanstvene klasične muzike, kao i muzike za ples. Palate insbruških i salcburških velikaša i, naravno, palata bečkog cara, već u XVII veku privukle su i proslavile mnoge poznate muzičare. Ko danas ne zna takozvane bečke klasičare druge polovine XVIII veka Jozefa Hajdna (*Joseph Haydn*, 1732-1809), Volfganga Amadeusa Mocarta (*Wolfgang Amadeus Mozart*, 1756-1791) i Ludviga van Betovena (*Ludwig van Beethoven*, 1770-1827) čijem se besmrtnom stvaralaštvu do danas divimo? Život svakog od tih kompozitora postao je svojevrсна legenda koju obrazovani ljudi moraju da znaju.

Tako je Hajdnova "Oproštajna simfonija" toliko uticala na njegovog aristokratskog poslodavca, da je ovaj promenio mišljenje i odlučio da Hajdna i njegov orkestar više ne pusti iz svog dvorca. U isto vreme, život takozvanog miljenika bogova među kompozitorima, Mocarta, pesnički je opevan i više puta ekranizovan mit. Mocart je bio vunderkind, jer je sa tri godine već za pola sata mogao napamet da nauči da na klaviru odsvira menuet. Sa pet godina već je sam stvarao muziku, a sa devet je komponovao prvu simfoniju. Trinaestogodišnji Mocart je postao koncertmajstor salcburškog nadbiskupa. Došavši konačno u Beč, postao je najpoznatiji

savremeni kompozitor, pisao je veličanstvene simfonije i opere. Međutim, neočekivano se razboleo i umro jedva napunivši 35 godina. Čak i o njegovoj smrti postoji legenda - da ga je iz zavisti otrovao konkurent – dvorski kompozitor Antonio Salijeri (*Antonio Salieri*, 1750-1825).

A Betoven je jedinstven kompozitor po tome što je rano ogluveo i nije više mogao da sluša sopstvene kompozicije, ali mu to nimalo nije smetalo da i dalje stvara divnu muziku. Upravo je Betoven autor poznate „Ode radosti“, hora pri kraju IX simfonije sa rečima Fridriha Šilera (*Friedrich Schiller*, 1759-1805), koja je postala današnja himna Evrope.

Bečku klasičnu tradiciju produžile su i sledeće generacije kompozitora. Na početku XIX veka u tom gradu je stvarao jedan od začetnika muzičkog romantizma, Franc Šubert (*Franz Schubert*, 1797-1828). I na kraju ovog dela o austrijskoj muzičkoj kulturi ne možemo da ne spomenemo remek-delo plesne muzike XIX veka, poznati « Bečki valcer », koji su pisali mnogi kompozitori, a među kojima je pravi kralj valcera postao Johan Štraus (*Johann Strauss*, 1825-1899).

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI Glavni grad Austrije, Beč (*Wien*, 1,550 mil. stanovnika) izrastao je iz ratnog rimskog vojnog logora osnovanog u III veku, Vindobona. Kada se u V veku raspalo Rimsko carstvo, i Vindobon je doživeo istu sudbinu. Grad se oporavio kad su austrijski grofovi iz dinastije Babenbert oko 1150. god. odlučili da presele rezidenciju u Beč. Beč je u Evropi postao naročito poznat u XVI i XVII veku, kad mu je uspelo da odbije dve (1529. i 1683) turske opsade i tako postane bedem hrišćanskog sveta u istočnoj Evropi. Kada je 1918. propala Habzburška monarhija, Beč je postao glavni grad Republike Austrije.

Danas je Beč istorijski centar nekadašnjeg razvijenog carstva i kulture svet-skog nivoa, koji stalno privlači mnogo turista. Ali ne samo to: on je veoma udoban, prijatan grad kojim lebdi poseban duh. Taj duh se lako oseti u poznatim bečkim kafanama, ili preciznije kućama kafe (*Kaffenhouses*), kojih u austrijskog prestonici ima više od 650. U pravim austrijskim kafanama, gde osoblje nosi samo crnu i belu odeću, možete probati razne vrste kafe kao i najrazličitije poslastice. U njima, kao što je pisao austrijski pisac Štefan Cvajg (*Stefan Zweig*, 1881-1942), svaki gost može satima da sedi, priča, piše, igra karte, pročita koliko hoće časopisa i novina. Po njemu, bečke kafane su kao poseban, otvoren demokratski klub, u

kome je svakom dostupna šoljica kafe. Tamo se čovek može osećati sam, ali ipak deo društva.

Ostali veliki gradovi u Austriji: *Grac* (*Graz*, 226.000 stanovnika), *Linc* (*Linz*, 183.500 stanovnika), *Salzburg* (*Salzburg*, 143.000 stanovnika), *Insbruk* (*Innsbruck*, 113.000 stanovnika).

ISTORIJA Germanska plemena Alemana i Bavara koja su živela na teritoriji sadašnje Austrije od 9. godine pre n.e. su pod vlašću Rimskog carstva. Krajem VIII veka ona su potpala pod vlast franačkog imperatora Karla Velikog, a od X veka pripadala su Svetom rimskom carstvu. Tada je i stvorena posebna grofovija, nazvana *Ostarrichi*, koja je 1156. konačno odvojena od Bavorske, priznata kao posebna austrijska kneževina, i predana na upravljanje porodici Babenberg iz Bavorske. Oni su vladali Austrijom do 1246. godine.

Preko porodičnih i bračnih veza Austrija je kasnije pripala kralju Bohemije Otokaru, a 1278. nakon što je on izgubio borbu za carski presto, kneževina je prešla porodici Habzburg. Austrija je postala deo velikih habzburških poseda, koji su obuhvatali Švajcarsku, jugozapadnu Nemačku i delom južnu Francusku. Habzburzi su u početku bili smešteni u Švajcarskoj, ali su se 1386, kada su se njihovi seljaci pobunili, preselili u kneževinu Austriju. Od tog vremena naziv Austrija je postao nezvanični sinonim za habzburške posede, iako im je pripadala mnogo veća teritorija od same Austrije. Tako je istorija dinastije Habzburg postala istorija Austrije.

Habzburzi su postepeno postajali jedna od najmoćnijih dinastija među vladarima zemalja u kojima se govorio nemački jezik. Iako su nemačke zemlje formalno bile ujedinjene u carstvo kojim je vladao car sa titulom imperatora Svetog rimskog carstva, njegova vlast je bila više simbolična, a sama titula nenasledna. Vladari nemačkih zemalja nisu hteli ni sa

kim da dele vlast; bio im je prihvatljiv samo slab imperator. Svaki put je novog imperatora Svetog rimskog carstva birao specijalni birački odbor sastavljen od sedam birača (najmoćnijih kneževa i biskupa). Iako je velikaš koji je postajao imperator i dalje u stvari vladao samo svojim posedima, za titulu imperatora postojalo je nadmetanje zbog prestiža. Habzburzima, koji su vladali Austrijom, u tom nadmetanju je išlo najbolje. Od 1452. kad je za cara izabran Fridrih III (*Friedrich III*), ta porodica je sa jednom kratkom pauzom zadržala carski presto tokom preostale 354 godine postojanja carstva. Titula rimskog imperatora je konačno ukinuta 1806. kada se imperator Franja II (*Franz II*), izgubivši rat od Napoleona, odrekao te titule i proglasio samo imperatorom Austrije.

Međutim, kao što je pomenuto, iako su Habzburzi bili imperatori cele Nemačke, stvarno su vladali samo nasleđenim zemljama dinastije, koje su već dobile nezvanični naziv Austrija. Austrija kojom su Habzburzi vladali stotinama godina vodila je prilično miran i, u pogledu kulture, vrlo sadržajan život, ali, budući u centru Evrope, nije izbegla krize i nesreće koje su uzdrmale čitav kontinent, i uvučena je u više ratnih sukoba. Od najvažnijih i najopasnijih je pomenuti sukob sa Turcima u XVI i XVII veku. Turci Osmanlije su 1453. osvojili Konstantinopolj i, uništivši Vizantijsko carstvo, nastavili pohod na Balkan, u Ugarsku. Konačno, osvojivši deo Ugarske, počeli su da prete Austriji i ostatku Evrope. Turci su čak dvaput, 1529. i 1683. opsedali Beč, ali im nije uspelo da ga zauzmu. Godine 1683. Turke je porazio poljski kralj i litvanski veliki knez Jan III Sobieski (vladao 1674-1696), koji je doveo svoju vojsku u pomoć Habzburzima.

Kako je prolazilo vreme, tako je jačala Habzburška monarhija, i njeni vladari su širili svoje posede. Krajem XVII veka, pripojivši kruni ne samo današnju

Austriju, već i Španiju, Burgundiju, Nizozemsku, Bohemiju, Ugarsku, severnu Italiju, ona je stekla najveću moć. Habzburški Beč pretendovao je da postane nezvanična prestonica evropske kulture i umetnosti i više puta je pokušao da se nadmeće sa samim Parizom.

Međutim, najveća opasnost velikoj i mnogonacionalnoj habzburškoj imperiji pojavila se u XIX veku, kada su evropski narodi, nadahnuti Francuskom revolucijom i talasom Napoleonovih ratova, počeli da se bude i teže nacionalnoj državnosti. Takozvano « proleće naroda » prouzrokovalo je nemire, primoralo na sve veće ustupke i tako oslabilo carstvo. Car Franja Josif I (*Franz Joseph I*) morao je da popusti i preuredi carstvo u dvojnu austrougarsku državu u kojoj je austrijski car posebno bio krunisan i kao kralj Ugarske, a Ugarska je dobila samostalnost i njome je vladao odvojeni parlament. Međutim, ta tvorevina nije bila dugog veka: posle Prvog svetskog rata Austrougarska monarhija se konačno raspala na nacionalne države. Od nekadašnjih ogromnih habzburških poseda rastrkanih po celoj Evropi, ostala je samo nevelika Republika Austrija.

Republika Austrija je proglašena 1918. godine. Austrijskim političarima, pošto su odjednom izgubili status velike države, bilo je teško da pronađu svoje mesto u Evropi. Austrija se 1938. zbog unutrašnjih nesporazuma i zbog pritiska Hitlerove vlade predala i priključena je nacističkoj Nemačkoj. Posle Drugog svetskog rata, ratni saveznici su okupirali teritoriju Austrije kao deo Nemačke, ali su kasnije ipak odlučili da ponovo uspostave nezavisnu i neutralnu državu Austriju. Dok su trajali saveznički pregovori, okupaciona vojska je boravila u Austriji čak do 1955. Iste te godine austrijski parlament je uneo odredbu o neutralnosti u ustav zemlje.

AUSTRIJA I UJEDINJENJE EVROPE Posle Drugog svetskog rata, neutralnost Austrije utvrđena međunarodnim ugovorima nije joj dozvolila da učestvuje u procesima evropskih integracija, ali se ekonomija zemlje uspešno razvijala i održavane su jake ekonomske veze sa državama Evropske zajednice. Već 1972. Austrija je napravila specijalni dogovor sa Evropskom zajednicom u vezi sa uslovima trgovine i prilično uspešno je koristila blizinu zemalja članica, ali kad se završio hladni rat i raspao Sovjetski Savez, koji se protivio širem uključivanju Austrije u zapadnoevropske strukture, ona je 1992. predala prijavu za ulazak u Evropsku zajednicu.

Od 1995. godine Austrija je punopravna članica Evropske unije. Austrija pripada evrozoni od samog njenog osnivanja, a 2002. je nacionalnu valutu, austrijski šiling, zamenila zajedničkom valutom EU, evrom.

S obzirom da je bogato austrijsko društvo dosta konzervativno, ono zbog toga ne tumači uvek jednoznačno propise Evropske unije. Jedna od najvećih poteškoća sa kojom se zemlja suočila u pregovorima o članstvu u Evropskoj uniji jesu standardi zaštite okoline i kamionskog tranzita. Austrija se sa razlogom ponosi svojim strogim standardima zaštite okoline. Austrijanci kažu da njihova mala zemlja, naročito osetljiva priroda u Alpima, suviše strada od velikog broja kamiona koji prolaze kroz zemlju ne donoseći joj nikakvu korist i ne stvarajući nikakva radna mesta, samo stvarajući štetu okolini. Zbog tog pitanja je naročito dugo pregovarano, ali su ipak na referendumu organizovanom 1994. građani Austrije ubedljivom većinom od 66 odsto glasova pristali na članstvo zemlje u Evropskoj uniji.

Ali, u odnosima Austrije i Evropske unije 2000. godine izbila je, za mnoge nenadana kriza, kada se na početku godine doznalo da bi u zemlji mogla da se sastavi vlada sa partijom čiji je vođa Jerg Hajder (*Joerg Heider*, 1950-2008), koji je više puta izjavljivao da ne podnosi imigrante i koji je protiv evropskih integracija. Zemlje Evropske unije su se dogovorile da ako u novoj vladi Austrije bude učestvovala Hajderova partija, one neće više održavati političke veze sa austrijskom vladom. Tako se i dogodilo, iako se nova vlada obavezala da će poštovati ideale demokratije, ljudskih prava i evropskih integracija. Posle nekoliko meseci sankcije protiv Austrije su povučene, jer po početku rada nove vlade nisu primećena nikakva očigledna i velika kršenja ljudskih prava.

To je prvi put u istoriji ujedinjenja Evrope da su države članice odlučile da primene sankcije na jednu od svojih država članica. Sam taj korak se ocenjuje

veoma protivrečno. Sa jedne strane, možda je i trebalo pokazati zabrinutost zbog toga što su se političari sa takvim pogledima našli na vlasti, ali mnogo je važnije oceniti njihove postupke i razlikovati dela od priče. U vezi sa sankcijama primenjenim na Austriju, brzo su počele da se dvoume same države Evropske unije, i to je jasno pokazalo da u Uniji mnogo toga treba usavršiti.

ÖSTERREICH

NAZIV Prvi koji je opisao severnogermansko pleme Svene ili Svjone je rimski historičar Tacit. Sami Šveđani svoju zemlju nazivaju *Sverige* što možda znači „svensko kraljevstvo“ (*sve-rige*).

SIMBOLI Na štitu švedskog grba prikazane su tri zlatne krune na plavom polju. Ne zna se tačno značenje simbola tri krune, dve gore i jedne dole. Po jednima, tri krune označavaju tri krunisana paganska božanstva koja su se poštovala do uvođenja hrišćanstva. Drugi tvrde da krune označavaju tri teritorije čiji su vladari mogli da biraju kralja. Treći, najzad, taj simbol povezuju sa tri kralja koja su doputovala da pozdrave novorođenog Hrista. U svakom slučaju, danas su tri krune zvanično priznati i dobro poznati simbol Švedske. Na štitu grba nalazi se kraljevska kruna.

Smatra se da je švedska plava zastava sa žutim krstom počela da se koristi u XVI veku. Legenda kaže da se zastava pojavila u viziji kralja Erika IX koju je imao tokom molitve pred bitku sa paganima Fincima. Kralj je na plavom nebu odjednom ugledao žuti krst od zraka sunca i shvatio ga je kao božji znak. Bitka je stvarno dobijena, i kralj je odlučio da će ga od tada kao znak uspeha uvek voditi plava zastava sa žutim krstom. Poslednji put je švedska zastava modifikovana 1982. Odnos širine i dužine zastave je 5:8.

ŠVEDSKA

GEOGRAFIJA Švedska se nalazi na Skandinavskom poluostrvu. Površina njene teritorije je 449.964 km². Dužina obale je 3.218 km. Njena teritorija se sa severa na jug prostire otprilike 1.600 km, a sa zapada na istok oko 500 km. Najviši vrh je Kebnekaise, visok 2.111 m. Oko 15 posto švedske teritorije nalazi se iza polarnog kruga, i zato su leti čak i u središtu zemlje noći veoma kratke, a zimi dani veoma kratki. Međutim, na jugu zemlje leta su prilično topla. Švedskoj takođe pripada priličan broj ostrva na Baltičkom moru, a najveće od njih je Gotland.

Švedska ima dva kopnena suseda: na zapadu Norvešku i na severoistoku Finsku. Uski moreuz Zund je deli od danskog ostrva Zeland i ujedno od celog glavnog dela evropskog kontinenta. Od 2000, kada je završena izgradnja mosta dugog 16 km, Švedska je direktno povezana sa Evropom ne samo preko mora, već i asfaltnim putem i železnicom.

POLITIČKI SISTEM Prema ustavu iz 1809, izmenjenom 1975, Kraljevina Švedska je ustavna monarhija. Vlada države je monarh koji nasleđuje presto. Trenutno presto Švedske pripada Karlu XVI Gustavu (*Carl XVI Gustaf*) iz dinastije Bernadot (*Bernadotte*).

Zakone donosi švedski parlament – Riksdag (*Riksdagen*), sastavljen od 349 narodnih poslanika direktno izabranih na tri godine. Od toga kakva većina se u njemu formira zavisi sastav vlade kojom upravlja premijer. Švedski politički sistem odlikovao se iznenađujućom stabilnošću, jer je skoro pola XX veka, od 1932. do 1976. zemljom vladala i mandat narodnog poverenja stalno dobijala švedska Socijaldemokratska partija. U spoljnoj politici je Švedska, koja zbog svog posebnog geografskog položaja nije imala neposrednih kontakata sa velikim državama, uspešno vodila politiku neutralnosti i ostala je po strani za vreme velikih evropskih ratova XX veka.

STANOVNICI I KULTURA U Švedskoj je 2008. živelo oko 9,2 mil. stanovnika. U etničkom pogledu ona je homogena zemlja. Više od 90 posto stanovnika su Šveđani, ali ima i nacionalnih manjina, Finaca i Laponaca. Švedski jezik pripada grupi severnogermanskih jezika i veoma je blizak susednom norveškom i danskom. Većina Šveđana sebe povezuje sa protestantskom luteranskom crkvom.

Doprinos Švedske evropskoj kulturi najbolje potvrđuju imena poznata u čitavom svetu kao što su osnivač najprestižnije međunarodne nagrade za umetnost,

nauke i mir, inženjer i biznismen Alfred Nobel (1883-1896), dramski pisac, romanopisac i novelist August Strindberg (1849-1912), autorka velikog broja odličnih knjiga za decu, „Pipi Duga Čarapa“, „Mališa i Karlson, koji živi na krovu“ i drugih, Astrid Lindgren (1907-2002), scenarista i filmski reditelj svetskog glasa Ingmar Bergman (1918-2007). Svet-sku slavu u osmoj deceniji prošlog stoleća stekla je švedska grupa ABBA, koja je prema broju prodatih ploča uspjela da pretekne čak i legendarnu englesku rok grupu *The Beatles*.

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI Švedska prestonica Stokholm osnovan je u XIII veku. Lokaciju za grad je odabrao plemić Birger Jarl, koji je odlučio da na moreuzu između Baltičkog mora i jezera sa ostrvom Melaren (*Mälaren*) sagradi zamak. Na prostoru oko njega polako je iznikao današnji Stokholm u kojem živi 758.000 stanovnika.

Stokholmski stari grad (*Gamla Stan*) prostire se na tri međusobno povezana ostrva. Na najvećem ostrvu prostire se kraljevski dvorac. Smatra se da je taj kraljevski dvorac najotvoreniji za posetioce u Evropi. Jedna od najupečatljivijih građevina u Stokholmu je gradska kuća. Nju je od 1911-1923. u stilu nacionalnog romantizma projektovao i sagradio arhitekta Ragnar Estberg (Östberg). Novi centar Stokholma je trg Sergel i kulturni centar, a pored njih diže se upečatljivi stakleni stub *Kristallverticalaccent*, visok 38 m, sagrađen prema projektu Edvina Erstrema (*Edvin Öhrström*).

Međutim, napoznatiji objekat u Stokholmu i verovatno u celoj Švedskoj je simbol Švedske moći u XVII veku, kraljevski brod „Vaza“ (*Vasa*). Taj ogromni brod je završen 1628. god. i trebalo je da isplovi na more i da služi interesima Kraljevine Švedske, ali kada je porinut u vodu na stokholmskom doku i otplovio 1.300 m, počeo je da se naginje na stranu i potonuo je na očigled svih skupljenih počasnih posmatrača, građana i

gostiju. To je značilo da su konstruktori broda napravili fatalnu grešku. Smatra se da je „Vaza“ potonula zato što je imala dve palube na kojima su stajala 64 teška topa, a u potpalublju nije imala dovoljno balasta koji bi pomogao da se održi ravnoteža.

I tako su posle 300 godina Šveđani rešili da ne požale sredstava i napora i da izvade ovaj istorijski brod sa dna moreuza. Inženjer Anders Franzen locirao je tačno mesto „Vaze“ i pripremio plan njenog vađenja. Posle složenih pripremnih radova, 24. aprila 1961. „Vaza“ je izvađena. Brod se na dnu mora odlično očuvao, a ljudi XX veka su, bez upotrebe vremepolova, dobili priliku da se nađu na autentičnom admiralskom brodu švedske flote iz XVII veka. Danas se sam brod i sve što je u njemu nađeno čuva u velikom muzeju u centru Stokholma sagrađenom specijalno u tu svrhu. Taj brod bi trebalo da vidi svako ko dođe u posetu Stokholmu.

Ostali veliki gradovi u Švedskoj: Geteborg (*Göteborg*, 475.000 stanovnik.), Malme (*Malmö*, 265.000 stanovnika), Upsala (*Uppsala*, 180.000 stanovnika), Linčeping (*Linköping*, 135.000 stanovnika).

ISTORIJA Prvo švedsko kraljevstvo stvoreno je manje-više u X veku. Iako su se u početku Šveđani protivili hrišćanstvu, u XI veku ga je kralj Olaf primio, a 1164. Švedska je postala posebna nadbiskupija. I sami Šveđani su u to vreme počeli da šire hrišćanstvo, pre svega u Finskoj, koju su postepeno osvojili i pokrstili. Ipak, Švedska je dugo vremena predstavljala prilično slab savez međusobno sukobljenih regiona, u kojem je kraljevska vlast bila relativno slaba. Na kraju je 1297. Švedska potpala pod uticaj Danske. U švedskom gradu Kalmaru osnovana je unija triju kraljevstava: Danske, Norveške i Švedske, kojom je dominirala Danska. Kalmarska unija se održala do 1523. kada je švedski presto pripao porodici Vaza (*Vasa*), protivnicima

unije. Gustav I Vaza je začeo dinastiju koja je vladala Švedskom do 1720. godine. Upravo u to vreme je u Švedsku stigla reformacija i luteranstvo je postalo njena državna religija.

XVII vek, razdoblje vladavine dinastije Vaza, bilo je i vreme napretka Švedske. U to vreme ona je postala najmoćnija država regiona Baltičkog mora. Kralj Gustav II Adolf priključio se nemačkim protestantima i učestvovao je u nemačkom Tridesetogodišnjem ratu (1618-1648) protiv imperatora i katolika, a osim toga je uspešno ratovao protiv Poljske i Litvanije, kao i sa Rusijom, šireći svoje posede na istočnoj obali Baltika i takoreći pretvarajući Baltičko more u švedsko „unutrašnje jezero“. Upravo u to vreme sagrađen je poznati brod „Vaza“ koji nikada nije dobio priliku da brani interese Švedske.

Zlatno doba Švedske završilo se na početku XVIII veka, kad je osnaženo rusko carstvo zaustavilo ekspanziju Šveđana i postepeno je izbacilo sa istočnih obala Baltika. Do kraja veka u Švedskoj je vladala određena politička napetost i nadmetanje između pobornika apsolutne kraljevske vlasti i pobornika parlamentarizma. Kad su počeli Napoleonovi ratovi, Švedska se u početku proglasila saveznicom Engleske, ali je zbog lošeg vođstva kralja Gustava IV 1808. poražena u ratu sa Rusijom i izgubila je Finsku. Kralj je 1809. odstranjen, a za novog kralja je izabran Napoleonov maršal Žan-Batist Bernadot (*Jean-Baptiste Bernadotte*, 1763-1844). Pod njegovim rukovodstvom, 1815. je odlukom Bečkog kongresa Švedskoj pripala Norveška. Norveška je protiv svoje volje odvojena od danske krune koja je prethodno njome vladala. Posle Bečkog kongresa, Švedska je odlučila da se više ne meša u evropsku politiku i proglasila je neutralnost. To je bio uspešan izbor, jer zbog svoje neutralnosti i relativno bezbednog geografskog položaja nije bila uvučena u evropske ratove u XX veku. Uspela je da izbegne ratni sukob i kada je 1905. Norveška konačno odlučila da izabere sopstvenog kralja i odvoji se od Švedske.

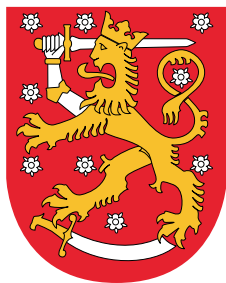
Švedska i ujedinjenje Evrope Posle Drugog svetskog rata Švedska je oklevala da se odrekne isprobane politike neutralnosti, iako je u to vreme izmenjena međunarodna situacija podstakla Evropu na ujedinjenje. Pošto su Evropsku zajednicu osnovalе države zapadne Evrope, koje su pripadale i organizaciji za zajedničku odbranu, Severnoatlantskom paktu (NATO), Švedska je odlučila da bi čak i stupanje u Evropsku zajednicu naškodilo njenoj tradicionalnoj politici neutralnosti. Ipak, politika neutralnosti nije smetala švedskoj ekonomiji i privredi. Posle Drugog svetskog rata, s obzirom na uspešan ekonomski razvoj, socijaldemokratske vlade su u Švedskoj ostvarile specifičan model „države blagostanja“, čija je suština prilično veliko (ali ne prekomerno) oporezivanje biznisa. Iz tih sredstava se finansiraju socijalni programi, a taj model nije dozvolio da se pojave suviše velike društvene razlike i nejednakost u bogatstvu.

Švedska, iako nije bila član Evropske zajednice, uspešno je razvijala veze sa zemljama zapadne Evrope. Godine 1972, kada je zaključen ugovor o specijalnim odnosima Švedske i Evropske zajednice, održavanje trgovinskih veza je postalo još lakše. Međutim, u Evropskoj zajednici brzo se širilo zajedničko tržište, izjednačavane su regulative u privredi i trgovini i da bi dalji razvoj švedske ekonomije bio uspešan, postajalo je sve važnije biti u središtu evropskog tržišta i učestvovati u procesu donošenja odluka. Tako je ona 1992. odlučila da se pridruži Evropskoj zajednici, naročito pošto se završio hladni rat pa takva odluka Švedske nije više mogla da naškodi njenim odnosima sa bilo kojim susednim državama i oslabi njenu bezbednost.

Ipak, viševjekovna politika neutralnosti ostavila je tragove u švedskom društvu i do sada Šveđani veoma oprezno gledaju na proces ujedinjenja Evrope. Švedska, budući već prilično bogata i razvijena zemlja i zemlja koja u jednom trenutku prema bruto domaćem proizvodu po glavi stanovnika čak smatrana najbogatijom u svetu, do sada nije osetila vidan napredak zahvaljujući članstvu u Evropskoj uniji. Ona sada unosi u budžet Unije više nego što iz njega dobija. Zbog toga Šveđani, već naviknuti da žive nezavisno i samostalno, još sumnjaju da li su, ušavši u Evropsku uniju, napravili sudbonosnu grešku. U svakom slučaju, oni nisu skloni ubrzavanju produbljavanja intergracija. Švedska vlada, uzimajući u obzir takvo raspoloženje društva i negativnu odluku na referendumu 14. septembra 2003, za sada se odlučila da sačeka i ne zameni nacionalni novac za evro. Sa druge strane, vremenom Švedska počinje da oseća i prednosti koje joj članstvo u Evropskoj

uniji donosi. Ona je postala mnogo uticajnija u institucijama Unije, može da utiče na odluke o prijemu i oseća se kao punopravni učesnik u evropskom klubu. Švedska je takođe uvek bila dosledni pobornik širenja Evropske unije i složila se sa time da se u Uniju što brže prime države kandidati iz srednje Evrope, naročito baltičke države.

NAZIV Finci svoju zemlju nazivaju *Suomi*. Smatra se da je značenje te reči „zemlja močvara“. U Finskoj zaista ima puno močvara, ali daleko od toga da to odslikava pravo lice zemlje. Istina, Finsku sličnim imenom nazivaju samo još susedi Estonci i Balti, dok svi drugi, uključujući i najbliže susede Šveđane i Ruse, Finsku nazivaju *Finland* ili *Finlandia*, tj. zemlja Finaca (prema nazivu plemena).

SIMBOLI Grb Finske počeo je da se koristi u XVI veku, kad joj je dodeljen status Velike kneževine Kraljevine Švedske. Za osnovu grba uzet je žuti lav na crvenoj podlozi švedske dinastije Folkung, samo što je švedski lav bio „naoružan“. Oružje postoji na grbu Karelije. Lav u desnoj šapi drži mač. Krivi istočnjački mač ispod nogu lava simbolizuje pobeđeno paganstvo. Ruže su se u početku na grbu našle iz estetskih razloga, ali danas su one simbol devet finskih pokrajina. Grb Finske se od XVI veka malo menjao, iako su zemljom u početku vladali Šveđani, a u XIX veku Rusi. Kada je 1917. Finska postala nezavisna država, predloženo je da se švedski grb sa lavom zameni medvedom koji je Fincima bliži, ali malo ko se sa time složio i odlučeno je da ostane stari grb.

Finska bela zastava sa plavim skandinavskim krstom počela je da se koristi u vreme Velikog kneževstva u XVI veku. Književni izvori kažu da boje zastave simbolizuju beskrajna finska polja pod snegom i čista plava jezera. Ta zastava je korišćena i u vreme ruske vlasti. Pravo da je istaknu imali su finski

FINSKA

trgovački brodovi. Kad je Finska postala nezavisna, ta zastava je postala nacionalna zastava. Državna zastava Finske je ista, samo što u sredini krsta ima i finški grb. Nacionalna zastava je potvrđena 1918. i ponovo 1978. Odnos njene širine i dužine je 11:18.

GEOGRAFIJA Država severne Evrope Finska odlikuje se time da se čak trećina njene teritorije nalazi iza severnog polarnog kruga i zato verovatno nije slučajno da se finska Laponija smatra boravištem Deda Mraza, a glavni grad Laponije u polarnom krugu, Rovaniemi, privlači mnogobrojne turiste. Tamo možemo videti pravi pravcati gradić Deda Mraza. U kući Deda Mraza su kuhinja, krevet, radionica, a može se čak i popričati sa samim Deda Mrazom. Tu radi i odeljenje pošte na koju deca iz celog sveta šalju pisma i odakle dobijaju božićne čestitke.

Površina Finske je 337.030 km². Dužina obale je 1.126 km, kopnena granica sa Norveškom 729 km, sa Švedskom 586 km, a sa Rusijom 1.313 km. Sa severa na jug teritorija Finske je dugačka čak 1.165, a sa zapada na istok oko 550 km. Najviši vrh je Halti, visine 1.328 m. Dugačku morsku obalu i mnoštvo ostrva zapljuskuju vode Baltičkog mora. Finskoj pripadaju i Olandska ostrva na sredini Baltičkog mora.

Finska ima jezera koliko i ostrva, a i jezera i ostrva ne broje se stotinama već hiljadama. Najduža finska reka Kemi teče sa istoka na zapad i uliva se u Botnijski zaliv. Tri četvrtine finske teritorije je pokriveno šumama tako da je jedno od najvećih finških bogatstava neponovljiva i čista priroda.

POLITIČKI SISTEM Finska je predsednička parlamentarna republika. Vladar države je predsednik koji se na neposrednim izborima bira na šest godina. Zakone donosi parlament od jednog doma *Edu-*

skunta, koji je sastavljen od 200 narodnih poslanika izabranih na četiri godine. Predsednika vlade određuje predsednik države na predlog parlamenta.

STANOVNICI I KULTURA U Finskoj je 2008. živelo oko 5,3 miliona stanovnika. Sadašnji stanovnici Finske su potomci starog ugro-finskog plemena koje se tu doselilo još hiljadu godina pre n.e. iz predela iza Urala. Zbog toga se finski jezik veoma razlikuje od jezika drugih evropskih naroda, i čak ni ne pripada velikoj indoevropskoj jezičkoj porodici. Sa religijskog stanovišta, Finska je protestantska luteranska zemlja. Sa etničkog stanovišta ona je prilično homogena (Finci čine 93 posto stanovnika), ali na njenom južnom, a naročito zapadnom delu, kao i na arhipelazima, žive stanovnici koji govore švedski (oko 6 posto stanovnika Finske). Švedski jezik se u Finskoj smatra drugim državnim jezikom i zato se svi zvanični natpisi i državni dokumenti objavljuju na dva jezika, iako švedski jezik koriste samo lokalne zajednice. Osim švedske manjine, u Finskoj, kao i na severu Švedske, živi mali narod uzgajivača irvasa, Laponci ili Saami. Oni takođe imaju kulturnu autonomiju i dobijaju određenu državnu pomoć.

Najvažnije delo finske kulture i remek-delo književnosti je nacionalni ep „Kalevala“, objavljen 1835, zbirka zasebnih narodnih priča i legendi predavanih sa kolena na koleno. Svet-sku slavu je stekao i najpoznatiji finski kompozitor i stvaralac simfonija Jan Sibelijus (*Jean Sibelius* 1865-1957). Međutim, Finska je postala najpoznatija u svetu kao zemlja talentovanih arhitekata i dizajnera, kao što je bio Alvar Alto (*Alvar Aalto*, 1898-1976), i... mobilnih telefona Nokia. Najzad, Finska mnoge asocira na saune, odnosno parna kupatila. U stvari, Finci veoma cene i popularizuju ovaj pronalazak. Računa se da na 5 miliona Finaca ima 1,7 miliona sauna.

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI U najsevernijoj prestonici u Evropi, Helsinkiju, živi 560.000 stanovnika. Istorija grada počinje 1550. god. kada je osnovan po naredbi švedskog kralja. Novi grad je trebalo da postane trgovački centar i konkurent Talinu, hanzeatskom gradu smeštenom na suprotnoj obali finskog zaliva. Razvoj mesta, međutim, nije najviše podstakla trgovina, već njegov položaj vojno-strateškog centra i luke. Iz bezbednosnih razloga Šveđani su na ostrvima nedaleko od grada počeli da grade ogromnu pomorsku tvrđavu Sveborg (*Sveaborg*, danas *Suomelinna*), koja je trebalo da pretvori Helsinki u neosvojiv grad – svojevrsni severni Gibraltar. Međutim, istorija Sveborga nije bila ni duga niti slavna. Nju su Šveđani zajedno sa celom Finskom bez ikakve borbe predali Rusima. Glavne bitke su se odigrale na potpuno drugom mestu. Uprkos tome, ta tvrđava je i danas najpoznatija građevina u Finskoj koju posećuje veliki broj turista, i popularno je mesto za odmor stanovnika Helsinkija.

Helsinki je grad sa posebnom atmosferom, u njemu je naročito mirno, bezbedno, čisto i udobno. Najzanimljivije mesto u Helsinkiju je stara pijaca *Kauppatori*. Tu se od davnina prodavala riba. Sasvim blizu su i gradska kuća i palata predsednika zemlje. Najpopularnija gradska ulica je *Esplanadi*. Na njenom početku stoji skulptura „Havis Amanda“ skulptora Vila Valgren (Ville Vallgren, 1855-1940) koja je postala helsinški simbol. Ta naga devojka nije slučajno okrenula leđa gradskoj kući: gradska vlada koja je obećala da će podržati skulptora nije ispunila obećanje.

Hodajući helsinškim ulicama čovek se može osetiti kao u Sankt Peterburgu. Taj osećaj obuzima na Trgu senata, gde grupa zgrada sagrađena u carskom stilu kao da je preneti iz bivše prestonice ruskog carstva. Ta sličnost je potpuno razumljiva – to je nasleđe finske zavisnosti od Rusije u XIX veku. Na sredini Trga senata može da se vidi ono što se u sovjetsko vreme nije moglo videti ni u samoj Rusiji: spomenik Aleksandru II, koji se u Finskoj i danas poštuje zbog tolerancije njene autonomije.

Još jedna poznata građevina je crkva izdubljena u steni *Temppeliaukion* koja, sagrađena prema projektu arhitekata Tima i Tuoma Suomalainena, danas simbolizuje harmoniju prirode i arhitekture.

Sličnim osobinama se odlikuje i jedinstveni spomenik finskom kompozitoru Janu Sibelijusu skulptorke Eile Hiltunen. U centru Helsinkija takođe se širi veličanstvena, bela kao labud, palata „Finlandia“ najpoznatijeg finskog arhitekta Alta sagrađena od italijanskog mermera u kojoj se održavaju koncerti i međunarodne konferencije.

Ostali najveći gradovi u Finskoj: Espo (*Espoo*, 222.000 stanovnika), Tampere

(199.000 stanovnika), Vanta (*Vantaa*, 181.000 stanovnika), Turku (174.000 stanovnika).

ISTORIJA Prvi i najstariji stanovnici Finske su Laponci ili Saami. Tek kasnije su se na tu teritoriju doselila ugro-finska plemena. Negde u XI veku zemlju su postepeno osvojili i pokrstili Šveđani. Otprilike u XII veku počelo je svojevrсно takmičenje ruske i švedske kneževine ko će biti uticajniји među stanovnicima Finske. Konačno se 1323. u Finskoј učvrstila švedska vlast. U XVI veku Finska je postala Velika kneževina u sastavu Švedske, koja je postepeno pripojena Kraljevini Švedskoj.

Švedska je vladala Finskom do početka XIX veka, kada je 1809, u jeku Napoleonovih vojnih kampanja, ruski car Aleksandar I napao Finsku i slomio otpor Šveđana. Od 1809. Finska je postala deo ruskog carstva. Finska je u to vreme imala autonomiju i bila je priznata kao Veliko kneževstvo čiji je veliki knez bio ruski car. To je stvorilo veoma povoljne uslove za razvoj finske kulture i nacionalne svesti. Tek kada je krajem XIX – početkom XX veka politika ruske vlasti promenjena i započeta agresivna rusifikacija, Finci su počeli ozbiljno da razmišljaju o nezavisnosti.

Mlada devojka, koju je 1899. god. naslikao Edvard Isto (1865-1905), postala je svojevrсни simbol Finske. Na upečatljivoj slici, koja je danas izložena u finskom nacionalnom muzeju, prikazana je devojka koja u rukama drži finški ustav dok dvoglavi orao pokušava da joj ga oduzme. Slikar je prikazao takvu devojčinu hrabrost i odlučnost u odbrani svoje imovine od pljačkaša, da je ona postala nezvanični, ali javno priznati simbol celog naroda.

Finskoј su put u nezavisnost otvorili poraz Rusije u Prvom svetskom ratu i revolucije i prevrati koje su u toј zemlji počeli. Odvojivši se od Rusije, Finska je 6. decembra 1917. postala nezavisna država. Posle izvesnog vremena, ojačana Rusija je

FINLAND

ROMI • FINLAND

načinila korake ka povraćaju Finske. U zimu 1939-1940. Staljinov Sovjetski Savez je, prethodno napravivši dogovor sa Hitlerom, napao Finsku, ali su se Finci junački odupirali i odbranili nezavisnost. To je bilo dovoljno da se i posle Drugog svetskog rata Sovjetski Savez, iako pobednik, ne usudi ni da okupira, ni da anektira Finsku. Ali, to ne znači da je on pustio Finsku na miru.

Iako je formalno Finska ostala nezavisna i suverena, pod agresivnim pritiskom Sovjetskog Saveza bila je u suštini primorana da u spoljnoj politici ograniči svoj suverenitet. Finska je 1948. sa Sovjetskom Savezom potpisala takozvani ugovor o drušbi, saradnji i međusobnoj pomoći, po kome

je Finska bila obavezna da se u spoljnoj politici ne samo drži neutralnosti, već i da ne učestvuje u međunarodnim organizacijama bez dozvole Sovjetskog Saveza. Takvi posebni međudržavni odnosi dveju susednih država nejednakih moći, kada jača država ograničava suverenitet slabije države ali ipak ne oseća potrebu da sasvim ukine njenu nezavisnost, počeli su da se, prema primeru Sovjetskog Saveza i Finske, nazivaju „finlandizacija“.

FINSKA I UJEDINJENJE EVROPE Pošto je Sovjetski Savez na procese evropskih integracija u početku gledao podozrivo i smatrao ih je imperijalističkom zaverom protiv sovjetskog naroda, Finskoj nije bilo dozvoljeno da učestvuje u procesu ujedinjenja Evrope. Bilo joj je zabranjeno stupanje u Evropsku zajednicu, a u Evropsko ekonomsko udruženje slobodne trgovine, Finskoj je dozvoljeno da uđe tek 1986. Zato su tek kraj hladnog rata i ukidanje ugovora iz 1948. otvorili Finskoj put u Evropu. Finska i druge zemlje Evropskog udruženja slobodne trgovine dogovorile su se da zajedno sa Evropskom zajednicom stvore evropski ekonomski prostor u kojem bi važila ista pravila kao i na unutrašnjem tržištu Evropske zajednice.

Finska se ubrzo predomisli i odlučila da se ne ograniči na projekat evropskog ekonomskog prostora i da traži članstvo u Evropskoj uniji. Pregovori o članstvu vođeni su veoma glatko i

završeni su 1994. Na dan 16. oktobra 1994. održan je referendum u vezi sa članstvom u Evropskoj uniji. U vreme referenduma raspravljalo se samo o dve stvari: o perspektivama finske zemljoradnje i o odnosima sa Rusijom. Rezultati referenduma bili su 56,88 posto za članstvo i 43,12 protiv njega. Ukupno je učestvovalo 70,4 odsto birača. Dana 1. januara 1995. Finska je postala punopravna članica Evropske unije. Zbog članstva u Evropskoj uniji, finska unutrašnja i spoljna politika se u suštini nisu menjale, ali su cene prehrambenih proizvoda vidno smanjene, mada nivo nezaposlenosti nije opao koliko se očekivalo. Finska je član Evropske monetarne unije i 2002. godine na njenoj teritoriji je umesto nacionalne valute – finske marke – u upotrebu pušten evro. Zemlja podržava širenje zajedničke evropske unutrašnje i spoljne politike, ali se u njoj ipak smatra da su glavno sredstvo osiguranja nacionalne bezbednosti i odbrane, nezavisne nacionalne oružane snage.

Godine 1995. u Evropskoj uniji već je bilo petnaest članica. U nju su bez većih poteškoća ušle tri demokratske zemlje – Austrija, Švedska i Finska. Već tada je bilo potpuno očigledno da se širenje Evropske unije neće na tome završiti. U poslednjoj deceniji prošlog veka na Evropsku uniju se sručila prava lavina novih prijava za članstvo. Još od prijema Austrije, Švedske i Finske, bilo je jasno da Evropsku uniju čeka pravo ili veliko širenje na istok. Godine 1996. Evropska unija je primila prijave čak četrnaest država.

Prve su se 1990. u „čekaonici“ Evropske unije, pored Turške, našle male države Sredozemnog mora Malta i Kipar. Godine 1994. prijave za članstvo podnele su prve zemlje koje su se oslobodile komunističke diktature Mađarska i Poljska. Godine 1995. za njima su sledile Rumunija, Slovačka, Estonija, Letonija, Litvanija i Bugarska, a 1996. Češka i Slovenija.

Kad je reč o velikom širenju Evropske unije na Centralnu i Istočnu Evropu, treba istaći da je priprema za ovaj proces započeta još pre zvaničnog predavanja zahteva za članstvo. Još 1993. u Kopenhagenu su se lideri država Evropske unije politički obavezali da će primiti u Uniju ove države kada one to budu htele i kada zadovolje određene uslove. Evropska unija se takođe obavezala da pomogne zemljama, ako to budu želele, da brže postignu cilj, i zato su još pre početka pregovora o stupanju kandidati bili uključeni u program pripreme članova, koji je trebalo da smanji velike ekonomske razlike između ovih država i Evropske unije. Program prijema novih zemalja bio je uspešno ostvarivan (istina, u različitim stepenima) kod svih kandidata.

V DEO

"POHOD NA ISTOK"

NAJVEĆE PROŠIRENJE EVROPSKE UNIJE

U početku je Evropska unija odlučila da su za članstvo najspremnije šest od trinaest država kandidata. Godine 1998. počeli su pregovori oko pristupanja sa Poljskom, Mađarskom, Češkom, Slovenijom, Estonijom i Kiprom. Međutim, ostale zemlje, kao pogođene takmičarskom strašću, još energičnije su počele ostvarivanje potrebnih uslova za prijem u Uniju. To je uticalo na odluku Evropske unije, koja još nije bila završila pregovore sa šest najboljih kandidata, da 2000. počne pregovore o članstvu sa još šest zemalja: Slovačkom, Litvanijom, Letonijom, Bugarskom, Rumunijom i Maltom. To je predstavljalo veliko iskušenje ne samo za zemlje kandidate, već i za same države Evropske unije i za administraciju – trebalo je u isto vreme voditi pregovore ne samo sa dve ili tri, već sa čak dvanaest (!) država.

Konačno, krajem 2002. pregovore su uspešno okončale ne samo sve države prve grupe, već i četiri od šest država druge grupe. Tako su opunomoćeni predstavnici 15 država Evropske unije i 10 zemalja kandidata (Poljska, Mađarska, Češka, Slovačka, Litvanija, Letonija, Estonija, Slovenija, Kipar i Malta) 16. aprila 2003. u Atini potpisali akt o prijemu novih država u Evropsku uniju. Prema tom aktu, koji su kasnije ratifikovale sve države članice, deset država su postale članice Evropske unije 1. maja 2004. godine.

Sada ćemo se bliže upoznati sa tih deset novih država članica Evropske unije. Uzgred, iako ima čak deset zemalja, biće ih isto tako lako zapamtiti ako primenimo formulu $4 + 3 + 2 + 1 = 10$. Tu su četiri države srednje Evrope (takozvana Višegradaska grupa): Poljska, Mađarska, Češka i Slovačka. Tu su i tri baltičke zemlje: Litvanija, Letonija i Estonija. Dve su ostrva u Sredozemnom moru: mini-države Kipar i Malta. Jedna je republika bivše Jugoslavije: Slovenija.

NAZIV Poljaci svoju zemlju zovu *Polska*. Smatra se da naziv potiče od naziva starog slovenskog plemena *Poljana* (stanovnika polja). Slično ovu zemlju zovu i njeni susedi Nemci, Rusi, Česi i Slovaci, samo ih Litvanci zovu potpuno drugačije – *Lenkija*. Poreklo tog naziva nije sasvim jasno. Po jednoj od verzija, reči *lenkas*, *Lenkija* mogle su doći od kneza Leha, koji je osnovao grad Gniezno i dao ime celoj poljskoj državi. Po tom imenu Litvanci su i počeli tako da nazivaju svoje susede. Drugo mišljenje je da reč *lenkas* potiče od reči *lankos* (livade).

SIMBOLI Poljski grb, beli orao sa zlatnom krunom na crvenom polju, simbol je poljske države još od njenog osnivanja u X veku. Zajednička češka i poljska legenda kaže da su se pre mnogo vekova iz dalekog pohoda vratila dva kneza, Čeh i Leh. Rastavši se i sa svojim pratnjama krenuvši na različite strane, počeli su da traže gde bi mogli trajno da se nasele. Leh je krenuo na zapad

i na jednom živopisnom mestu na brdu primetio je gnezdo belog orla. Tu je i odlučio da osnuje prvi poljski grad – Gniezno (naziv je od poljske reči *gni-azdo*, tj. „gnezdo“). Orao je primećen već na prvom iskovanom novcu iz vremena poljskog kralja Boleslava Hrabrog (*Bolesław Chrobry*, c. 992-1025). Beli orao sa krunom, kao simbol suverene države, koristi se od 1295. godine.

POLJSKA

Poljska nacionalna belo-crvena zastava, koja ponavlja boje sa grba, takođe se koristi odavno. Prvi put je kao poljska nacionalna zastava ozvaničena za vreme ustanka protiv Rusije 1831.

Sadašnja zastava poljske države se razlikuje od nacionalne po tome što je u sredini zastave na belu traku postavljen državni grb. Poslednji put zastava je odobrena 1990. Odnos širine i dužine zastave je 5:8.

GEOGRAFIJA Površina teritorije je 312.685 km², dužina granice 2.788 km. Susedne zemlje su: Nemačka, Češka, Slovačka, Ukrajina, Belorusija, Litvanija, Rusija (Kaljiningradska oblast). Dužina morske obale je 491 km. Najvažnije reke su Visla (*Wisła*) i Odra. Veliki deo teritorije Poljske je ravnica, samo se na južnom delu uzdižu planine. Najviši vrh, *Rysy* (2.499 m) nalazi se u Tatrama.

Kada je reč o karakteristikama poljske teritorije, treba napomenuti da ona (osim planina na jugu) nema prirodnih granica ni na istoku ni na zapadu. Zato je razumljivo da Poljska nije izbegla mnogo neželjenih „poseta“ vojski stranih država, a njene državne granice su se više puta prilično drastično menjale. Dovoljno je, na primer, samo uporediti koje su bile granice Poljske pre Drugog svetskog rata i posle njega. Lako ćemo primetiti da se zemlja vidno „pomerila“ prema zapadu.

POLITIČKI SISTEM Prema ustavu iz 1997. Poljska je parlamentarna predsednička republika. Vođa države je predsednik koji se bira na pet godina na neposrednim izborima. Zakone donosi Narodna skupština (*Zgromadzenie Narodowe*) sastavljena od dva doma. Gornji dom, Senat, sastavljen je od senatora iz 100 zasebnih vojvodstava izabranih na četiri godine. Donji dom, Sejm, sastavljen je od 460 narodnih poslanika izabranih na četiri godine na neposrednim izborima. Predsednika vlade uz pristanak Sejma određuje predsednik.

STANOVNICI I KULTURA U Poljskoj je 2008. živelo oko 38,1 mil. stanovnika, od kojih su 97,6 posto Poljaci. Poljska je homogena i u pogledu religije: čak 95 posto njenih stanovnika se izjašnjavaju kao katolici. Zbog toga je razumljivo što se Poljska smatra jednom od najreligioznijih i najkatoličijih država, ne samo Evrope, već i sveta. Njenu vezu sa Rimokatoličkom crkvom još više je utvrdio izbor krakovskog nadbiskupa Karola Wojtile (*Karol Wojtyła*) za rimskog papu 1978. godine. To je

prvi papa Poljak u istoriji Rimokatoličke crkve. Vrlo brzo je postalo jasno da je to bio uspešan izbor. Papa Jovan Pavle II nije samo podigao duh Poljaka koji su patili pod komunističkim pritiskom, već je uveo i mnogo novina u život crkve. On je ušao u istoriju kao papa koji je najviše putovao (posetio je 125 zemalja) i kao papa koji je uložio najviše truda u pomirenje sa drugim verskim konfesijama.

Uopšte, istorija Poljske je veoma složena, ponekad čak veoma tragična, jer je bilo vremena kad je ta stara evropska država sa dugovekovnom tradicijom bila sasvim izbrisana sa karte Evrope. To se dogodilo zbog toga što su se u XVI veku u zajedničkoj poljsko-litvanskoj državi postepeno učvrstili specijalno političko uređenje i politička kultura koji nisu bili svojstveni nijednoj susednoj zemlji, a mogli bi se opisati kao plemićka demokratija (polj. *demokracja szlachecka*). Ta plemićka demokratija nije dozvolila da se utvrdi snažna kraljevska vlast, a plemićke skupštine i skupštinice bile su tako demokratske da su postale skoro potpuno neefikasne, jer nisu mogle da donesu nijednu odluku ako se barem jedan plemić ne protivi.

Zbog toga je razumljivo da su poljska i litvanska plemićka demokratija i njen *liberum veto* danas najčešće predmet šala ili u najboljem slučaju kritike. Upravo toj organizacionoj strukturi pripisuje se i odgovornost za kaos, anarhiju, stalne plemićke čarke i građanske ratove i, najzad, za propast države na kraju XVIII veka. Nesumnjivo je da takva kritika ima osnova. Ali, ipak je to jednostran pogled. Priznati istorijski stručnjak za poljsku i litvansku istoriju, Norman Dejvis (*Norman Davis*), misli sasvim drugačije. On piše da „dok je većina Evropljana slavila monarhizam, apsolutizam ili prednosti državne vlasti, plemeniti građani poljske i litvanske države uzdizali su do neba svoju ‘zlatnu slobodu’ (*złata wolność*), pravo na protivljenje, društveni dogovor, slobodu ličnosti, načelo vlasti izabrane javnom saglasnošću i veru u sebe. To su današnji

principi ideologije liberalne demokratije. Naravno, nije verovatno da su ih plemići negovali zbog toga što su pre svih počeli da se zanimaju za naprednu političku teoriju. Oni su to činili da bi sačuvali stare privilegije. Ali, bez obzira na razlog, između njihove i današnje demokratije postoji veza. Zbog toga ne čudi da je prvi ustav u evropskoj istoriji 2. maja 1791. bio napisan i objavljen upravo u poljsko-litvanskoj državi.

Zbog toga se Poljaci diče da su iskreni vernici i da naročito vole svoju zemlju i slobodu. Poljaci se veoma ponose i svojim umetnicima kao što su pesnici potekli iz Litvanije Adam Mickjevič (*Adam Mickiewicz*, 1798-1855) i Česlav Miloš (*Czesław Miłosz*, 1911-2004), romanopisac Henrik Sjenkjevič (*Henryk Sienkiewicz*, 1846-1916) ili kompozitor Frederik Šopen (*Frédéric Chopin*, 1810-1849), ali, naravno, najpoznatiji Poljak svih vremena je papa Jovan Pavle II (1920-2005).

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI Prestonica Poljske i najveći grad u zemlji, Varšava (*Warszawa*), koja danas ima 1,621 mil. stanovnika, osnovana je u XIII veku; ona je bila glavni grad male kneževine Mazovije. Kada se u XVI veku Mazovija priključila Poljskoj, prestonica zemlje je iz Krakova preseljena u Varšavu. Postepeno je Varšava izrasla u veliki i lep grad. Nažalost, za vreme Drugog svetskog rata ona je potpuno uništena, i čak se postavljalo pitanje da li je vredi obnavljati. Najzad je odlučeno da se stari grad i kraljevska palata sazida ju kakvi su bili.

Drugi po veličini poljski grad je poznati industrijski centar Lođ (*Łódź*), sa 789.000 stanovnika. U staroj poljskoj prestonici, Krakovu (*Kraków*) živi 759.000 stanovnika. Taj grad je za vreme rata imao više sreće,

on skoro da nije porušen, pa se zato i danas u Krakovu može videti stara rezidencija poljskih kraljeva Vavel, u čijoj crkvi počiva litvanski veliki knez koji je postao poljski kralj, Jogajla.

Ostali važniji gradovi: Vroclav (*Wrocław*, 640.000 stanovnika), Poznanj (*Poznań*, 579.000 stanovnika), Gdanjsk (*Gdańsk*, 461.000 stanovnika), Ščećin (*Szczecin*, 415.000 stanovnika).

ISTORIJA Poljska država je počela da se formira od plemena zapadnih Slovena zapadno od Visle, oko današnjeg Poznania. Uslovnim datumom osnivanja poljske države smatra se 966. kad se pokrstio kralj Mješko (*Mieszko*) iz vladarske dinastije Pjast. Dinastija Pjast vladala je Poljskom do 1386. godine. Te godine princeza Jadviga (*Jadvyga*) udala se za velikog litvanskog kneza Jogajlu (*Jagiello*), koji je postao kralj Poljske i začeo dinastiju Jogajla. U isto vreme sklopljen je i savez Poljske i Litvanije, jer je Jogajla ostao i vladar Litvanije.

Jogajla i njegovi potomci vladali su Poljskom i Litvanijom do 1599. Poslednji Jogajla, kralj Poljske i veliki knez Litvanije Žigmunt Avgust (*Zygmunt August*) 1569. je preuređio uniju Poljske i Litvanije iz personalne unije u Republiku oba naroda (*Rzeczpospolita Obojga Narodów*). Tako je tadašnja srednjoevropska Poljska-Litvanija postala jedna od najvećih i najmoćnijih država, čija se vlast protezala od Baltičkog do Crnog mora. Međutim, dalji razvoj poljske i litvanske države nije bio uspešan.

To se desilo delom i zbog toga što je, po nestanku dinastije Jogajla, poljski i litvanski tron prestao da bude nasledan. Novog kralja svaki put je birala specijalna izborna skupština plemića, a izabrani kralj je morao da se obaveže da neće povrediti široka plemićka prava i slobode, i da bez znanja Sejma neće odlučivati o važnim državnim pitanjima. Tako je kralj bio slab i nije mogao u svojim rukama da skupi dovoljno moći za efikasno vođenje države.

U stvari, Republika oba naroda je propala verovatno upravo zbog toga što je bila izuzetak u Evropi. To je bila zemlja u kojoj je postojalo protivljenje centralizovanoj vlasti monarha, u kojoj je bila razvijena raznovrsnost mišljenja i vladala verska tolerancija. Njene slabosti su iskoristile tiranska carstva u njenom okruženju, Rusija, Pruska i Austrija, i konačno su je ove zemlje krajem XVIII veka uništile i podelile njene nebranjene teritorije.

Poljska je povratila nezavisnost tek posle Prvog svetskog rata. Poljski političari kakav je bio Josif Pilsudski (*Józef Piłsudski*, 1867-1935) težili su da obnove zajedničku državu Poljsku i Litvaniju koja je postojala više od sto godina ranije, ali vremena su se bila izmenila, a Litvaniji takva ideja nije bila prihvatljiva. Nažalost, zbog ovog nesporazuma izbio je konflikt Poljske i Litvanije oko Viljnusa: u međuratnom periodu istorijskom prestonicom Litvanije vladala je Poljska.

Treba primetiti da je Poljska, kojom je od 1926-1935. pomoću skoro diktatorskih metoda vladao Pilsudski, imala velikih poteškoća i sa drugim susedima, među kojima su najviše pretile i najopasnije bile Hitlerova Nemačka i Staljinov Sovjetski Savez. Najzad su se 1939. oba diktatora odlučila na zaveru, i njihovi ministri spoljnih poslova Ribentrop (*Ribbentrop*) i Molotov su potpisali tajni pakt kojim su se dogovorili da napadnu i podele Poljsku. Na dan 1. septembra 1939. napadom nemačke vojske na Poljsku počeo je Drugi svetski rat. Iako je poljska vojska pružila junački otpor, snage su bile nejednake. Na kraju je 17. septembra Poljsku sa istoka napao i Sovjetski Savez. Vlada zemlje i njen predsednik morali su da se povuku u inostranstvo.

Posle rata poljska država je ponovo obnovljena, ali njene teritorijalne granice su se znatno promenile. Deo istočne teritorije pripao je Sovjetskom Savezu, a Poljskoj je to nadoknađeno na zapadu – dodeljena joj je velika teritorija koja je do tada pripadala Nemačkoj. Od tog vremena granica između Poljske i Nemačke ide rekama Odrom i Nisom. U teritorijalnom pogledu, Poljska nije mnogo stradala, ali u političkom pogledu ona je postala sastavni deo sovjetskog bloka. Upravljanje zemljom preuzela je komunistička partija koja je kočila demokratiju, uništila tržišnu ekonomiju i znatno ograničila veze zemlje sa Evropom.

Poljskom su više od pola veka vladali komunisti, ali je oko 1980. komunistička vlast počela da se urušava. U Poljskoj je formiran moćan pokret nezavisnog sindikata “Solidarnost” (*Solidarność*), a širenje njegovog uticaja nije uspeo da zau-

stavi čak ni uvođenje ratnog stanja 1982-1983. Najzad, kada su počele promene u samom Sovjetskom Savezu, obnovljena je demokratija i u Poljskoj. Godine 1990. iz Londona je mogla da se vrati bivša vlada do tada u izgnanstvu i, barem simbolički, preda vlast demokratski izabranom predsedniku, bivšem lideru “Solidarnosti”, Lehu Valensi (*Lech Wałęsa*).

POLJSKA I UJEDINJENJE EVROPE Poljska je jedna od prvih zemalja srednje i istočne Evrope koja je oštro zaokrenula na put demokratskih reformi i tržišne ekonomije. Poljska i Evropska zajednica su već 1989. sačinile ugovor o ekonomskoj saradnji. Oslanjajući se na njega, Evropska unija je iste godine inicirala program specijalne podrške ekonomskim reformama u Poljskoj (i Mađarskoj) PHARE (franc. Pologne et Hongrie: Action pour la Réformation Économique), u koju su kasnije uključene i druge zemlje srednje i istočne Evrope koje su težile članstvu u Evropskoj zajednici.

Evropska zajednica i Poljska zaključile su 1991. ugovor o udruživanju koji je predviđao da će za 10 godina preći na slobodnu trgovinu. Dana 5. maja 1994. Poljska je predala zvaničnu prijavu za ulazak u Evropsku zajednicu i aktivno se uključila u ostvarivanje strategije prijema pripremljenih zemalja članica koji je organizovala Evropska komisija. Relativno brzo, već 1997, Poljska je ocenjena kao odgovarajuće pripremljena za pregovore o članstvu.

Pregovori o članstvu bili su prilično složeni i trajali su dosta dugo. Kao najveća i strateški najvažnija od zemalja kandidata, Poljska se trudila da koliko god je moguće iskoristi tu okolnost, i držeći se čvrstog stava u pregovorima, dosledno je težila da se nagodi o što većoj finansijskoj podršci zajednice zemljoradnji i regionalnom razvoju.

Uspeh poljskog rukovodstva u pregovorima o članstvu uticao je i na rezultate opšteg referenduma održanog 8. juna

2003. u vezi sa članstvom u Evropskoj uniji: za članstvo Poljske u uniji glasalo je 77,44 posto birača, a protiv 22,56 posto. Na referendumu je ukupno učestvovalo 58,85 posto birača. Na dan 1. maja 2004. Poljska je postala punopravni član Evropske unije.

MađARSKA

NAZIV Mađari prema imenu jednog od svojih plemena sebe nazivaju *Magyar*. Naziv *Vengrija* je u Litvaniju najverovatnije došao iz Poljske, gde se ova zemlja naziva *Węgrzy* (čita se *Vengži*).

SIMBOLI Na štitu mađarskog grba, osam crvenih i belih traka sa desne strane predstavljaju simbol prve mađarske dinastije monarha Arpad (Árpád) koji se koristi od 1202. Sa leve strane štita na crvenom polju prikazana su tri brda, a na jednom od njih se iz zlatne krune diže beli dvostruki krst. Taj krst je u Mađarsku došao iz Vizantije i postao je znak dinastije Arpada, a tri brda su postala simbol Mađarske u XIV veku i simbolizuju tri bivše mađarske planine: Tatre, Matre i Fatre, od kojih su danas samo Matre na teritoriji Mađarske. Grb je poslednji put potvrđen 1990.

Na štitu grba prikazana je kruna mađarskog kralja Sv. Stefana (Ištvana) stara hiljadu godina. Neveliki krst na kruni je nagnut udesno. Prema legendi, jednom su u XVIII veku krunu ukrali lopovi koji su hteli da je stave u sandučić koji nije bio za to predviđen. Kradljivci su na silu pritisnuli poklopac sandučića i iskrivili krst na kruni.

Ta kruna je jedinstveni simbol Mađarske, nastao još u XII veku. Uprkos ratovima, potresima, okupacijama i pokušajima krađe, kruna je ipak sačuvana. Sada se ona nalazi na sigurnom mestu, u mađarskom parlamentu. Mađari kažu da zemlji kralj nije ni potreban: u državi će sve biti u redu dok je kruna tamo gde pripada.

Zastava crvene, bele i zelene boje ušla je u široku upotrebu za vreme ustanka 1848. protiv Austrije, ali se ovakva kombinacija boja koristi još od davnih vremena. Kaže se da crvena boja simbolizuje snagu, bela veru, a zelena nadu. Poslednji put zastava je potvrđena 1957. Odnos njene širine i dužine je 2:3.

GEOGRAFIJA Površina zemlje je 93.030 km². Najviši vrh je *Kekeš* (Kekes) visok 1.014 m. Mađarska je država dunavske doline, a ta reka je deli na dva dela. Od Dunava na istok proteže se velika, tek malo brdovita i veoma plodna velika mađarska ravnica Alföld (*Alföld*), a na zapad od Dunava mala mađarska ravnica Kišalföld (*Kisalföld*). Tu je i najveće jezero u Mađarskoj, Balaton ili Blatno jezero, površine 596 km², čija je dužina 78 km, a širina 12 km. Jezero je veoma veliko, ali nije duboko. Najveća dubina je 3 m.

POLITIČKI SISTEM Mađarska je parlamentarna republika. Vrhovnu vlast u zemlji ima Narodna skupština (*Országgyűlés*), sastavljena od 386 neposredno biranih narodnih poslanika prema sistemu proporcionalnog predstavljanja. Vođu države, predsednika, bira Narodna skupština na pet godina. Vladom upravlja premijer koga na predlog predsednika određuje Narodna skupština.

STANOVNICI I KULTURA U Mađarskoj je 2008. živelo oko 10 miliona stanovnika (više od 90 odsto njih su Mađari). U pogledu religije, najveća je rimokatolička konfesija; njoj pripada 67,5 posto stanovnika zemlje, a drugoj po veličini verskoj zajednici, protestantima kalvinistima, pripada oko 20 posto stanovništva.

MAGYARORSZÁG

Mađarski jezik se veoma razlikuje od susednih indoevropskih slovenskih, romanskih i germanskih jezika, jer pripada porodici ugro-finskih jezika. U Evropi toj grupi pripadaju samo još finski i estonski jezik. Međutim, razlika između finskog i mađarskog je, naravno, suviše velika da bi stanovnici mogli da se sporazumeju bez specijalne pripreme.

Iako je Mađarska relativno mala zemlja, veliki broj mađarskih umetnika i naučnika široko je poznat u svetu. Dovoljno je spomenuti kompozitore Franca Lista (*Ferenc Liszt*, 1811-1886), Belu Bartoka (*Béla Bartók*, 1881-1945), laureata Nobelove nagrade biohemičara koji je otkrio značaj vitamina C, Alberta Sent-Đerđa (*Albert Szent-György*, 1893-1986), slikara Mihalja Munkačija (*Mihály Munkácsy*, 1844-1900), pesnika i revolucionara Šandora Petefija (*Sándor Petöfi*, 1823-1849).

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI Prestonica Mađarske Budimpešta (*Budapest*), sa 1,775 mil. stanovnika stvarno je velika za relativno malu zemlju. Grad se nalazi na severnom delu zemlje. Njega na dva dela, Budim i Peštu, deli najduža evropska reka Dunav (*Duna*). Dugo su Budim i Pešta bili odvojeni gradovi. Do XIX veka, kad su se gradovi spojili, Budim je bio glavni grad, a Pešta centar trgovine i zanatstva.

Budim je brdovit jer se kroz njega protežu uzvišenja, od kojih je najviše Gelert (235 m). Sa njega se pruža odličan pogled na grad. Budim je osnovan u rimsko doba, kad je otkriveno da tamo iz zemlje izvire voda sa lekovitim svojstvima. Budim je postao prestonica ugarske monarhije 1249. god. Na jednom od budimskih brda još stoji kraljevski dvorac, a pored njega je crkva Sv. Mateja (*Mathias*) u kojoj su krunisani kraljevi.

Na drugoj strani reke, Pešta je u ravnici. U tom novom centru grada ima mnogo novih i impresivnih građevina. Najlepša od njih je neogotska

zgrada parlamenta sagrađena u XIX veku koja malo podseća na londonsku Vestminstersku palatu. Zbog toga nije slučajno što se mađarski parlament i danas može smatrati glavnim simbolom grada.

Ostali mađarski gradovi, u odnosu na giganta Budimpeštu, pravi su patuljci: Debrecen (211.000 stanovnika), Miškolc (*Miskolc*, 184.000 stanovnika), *Szegedin* (Szeged, 168.000 stanovnika), Pečuj (*Pécs*, 162.000 stanovnika).

ISTORIJA Mađarski narod je poslednji koji se u Evropu doselio iz Azije. Nomadsko ugro-finsko pleme pristiglo na srednji tok Dunava u X veku, potislo je odatle Slovene i podelilo ih na južne i zapadne. Međutim, Mađari nisu mogli da nastave sa kretanjem na zapad jer su se suočili sa snažnim otporom Germana. Tako je ravnica srednjeg toka Dunava, Panonija, postala nova domovina predaka Mađara. Tamo su promenili način života i počeli da se bave zemljoradnjom. Mađari su konačno postali evropski narod kada se 1001. godine pokrstio njihov vladar Ištván (Stefan) I iz porodice Arpada (vladao 997-1038) i od rimskog pape primio kraljevsku krunu.

Osnovavši kraljevstvo, Mađari su počeli intenzivno da ga proširuju. U početku su priključili Hrvatsku, ali je nisu je potpuno anektirali; dodelili su joj samostalnost koja se sačuvala do 1918. Kasnije je Ugarska počela da se širi na Transilvaniju, Vlašku, Alpe i Karpate. Postepeno, ona je postala velika i moćna kraljevina srednje Evrope.

Kada se 1301. završila dinastija Arpada, Mađarskom nikada više nije vladao (osim jednog izuzetka) neki mađarski vladar. Presto zemlje i kruna završavali su u rukama stranaca, među kojima su bila i trojica iz dinastije Jogajla. U XIV veku počeli su napadi Turaka, koji su se završili time da su 1526. Mađari izgubili odlučujuću bitku i zemlja je podeljena na tri dela: turski, austrijski i skoro nezavisnu Transilvaniju. Konačno je 1697,

inicijativom austrijskih Habzburga, skoro cela Ugarska bila oslobođena od Turaka. Tako je zemlja postala deo Habzburške monarhije, ali se ujedno i pojavila opasnost od njene germanizacije.

U XIX veku u vreme učvršćivanja nacionalne svesti, jačala je i opozicija habzburškoj vlasti. Godine 1848. u Mađarskoj je počeo ustanak i zemlja je postala nezavisna od Austrije. Međutim, umešala se Rusija, čija je vojska pomogla Austrijancima da uguše ustanak. I pored toga što je bio neuspešan, ustanak je primorao Austriju da preuredi sistem vladavine. Austrijsko carstvo je 1867. preuređeno u dvojnu Austrougarsku monarhiju. Mađarska je tako postala suvereni deo dvojnog carstva.

Međutim, takva reforma carstva nije bila dovoljna i nacionalno pitanje je postalo sve otvorenije, dok se najzad, pošto je izgubilo Prvi svetski rat, austrougarsko carstvo nije potpuno raspalo. Mađarska je 1918. postala nezavisna država, ali je izgubila zemlje gde Mađari nisu činili većinu. Od bivših delova ugarske monarhije, Slovačka se spojila sa Česima u Čehoslovačku, a Hrvatska se priključila Jugoslaviji. Tako je Mađarska izgubila mnogo zemalja u kojima je živelo mnogo Mađara i, što je najvažnije, izgubila je izlaz na more. Mađarskoj su ostali samo Transilvanija i samo središte kraljevstva.

Posle Prvog svetskog rata, Mađarska je i dalje formalno bila kraljevstvo, ali krunu Sv. Stefana nije imala vlasnika – presto je ostao prazan. Zemljom je počeo da vlada privremeni vladar, regent admiral Mikloš Horti (*Miklos Horthy*, 1868-1957). Tako je u međuratnom periodu Mađarska bila zanimljiva po tome što je bila kraljevstvo bez kralja, a zemljom, koja nije imala izlaz na more, vladao je admiral. Okolnost da je posle Prvog svetskog rata Mađarska izgubila mnogo teritorije pod svojom vlašću, uticala je na Hortijevu odluku da postane Hitlerov saveznik. Očekivao se povratak izgubljene zemlje. To, međutim, nije bila ispravna odluka. Odlukom saveznika, zbog saradnje sa Hitlerom, posle rata je Mađarskoj oduzeta Transilvanija i predata Rumuniji na upravljanje, iako su u to vreme većina njenih stanovnika bili Mađari.

Posle Drugog svetskog rata, Mađarska je postala satelit Sovjetskog Saveza. Godine 1956. Mađari su pokušali da se pobune, ali su njihovu revoluciju pregazili ruski tenkovi. Od 1956. do 1988. Mađarskom je vladao relativno umereni komunistički vođa Janoš Kadar (*János Kádár*, 1912-1989) koji je uspeo da pronađe kompromis između diktata Sovjetskog Saveza i delimične liberalizacije mađarske ekonomije i kulture. Kadarov način vladavine zbog njegove relativne blagosti nazvan je „gulaš komunizam“.

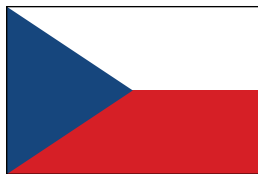
Kada je 1989. otpočelo preuređenje Sovjetskog Saveza, mađarski komunisti su se dobrovoljno odrekli vlasti i tako izbegli novu revoluciju. U oktobru 1989. učinjene su određene ispravke u ustavu koje su stvorile uslove za razvoj višepartijske demokratije.

MAĐARSKA I UJEDINJENJE EVROPE Mađarska je još u razdoblju „gulaš komunizma“ počela reforme tržišne ekonomije i zato je razumljivo da je, kad se otvorila perspektiva članstva u Evropskoj zajednici, ona bila jedna od vodećih zemalja regiona. Već 1989. Mađarska je sa Evropskom zajednicom zaključila ugovor o ekonomskoj saradnji. Oslanjajući se na njega, te iste godine Evropska zajednica je predložila da se osnuje specijalni program za ekonomske reforme u Mađarskoj (i Poljskoj) *PHARE* (franc. *Pologne et Hongrie: Action pour la Réformation Économique*), u koji su kasnije uključene i druge zemlje srednje i istočne Evrope koje su težile članstvu u zajednici.

Na dan 31. marta 1994. Mađarska je Evropskoj zajednici predala zvaničnu prijavu za članstvo i uspešno je uključena u realizaciju prijemne strategije zemalja kandidata koju je pripremila Evropska komisija. Godine 1997. objavljeno je da je Mađarska propisno spremna za pregovore o članstvu u Evropskoj uniji.

Pregovori o ulasku su išli glatko i krajem 2002. su završeni. Opšti referendum u vezi sa članstvom u Evropskoj uniji održan je 12. aprila 2003. Za članstvo Mađarske u Uniji glasalo je 83,76 posto birača, a protiv 16,24 odsto. Na referendumu je učestvovalo ukupno 45,62 posto birača. Mađarska je postala punopravni član Evropske unije 1. maja 2004.

NAZIV O poreklu naziva zemlje legenda kaže da su se nekad davno iz dalekog pohoda vratila dva kneza, Čeh i Leh. Pošto su se rastali, krenuli su sa pratnjama u potragu za stalnim mestom boravka. Leh je krenuo na zapad i osnovao je poljsku državu, a Čeh je odabrao živopisno mesto na planini Ržip nedaleko od mesta odakle izviru reke Vlatava, Elba i Odra. Čehovi potomci su tamo osnovali državu i nazvali sebe Česima. Na češkom njeno ime zvuči *Čechy* ili *Česko*.

SIMBOLI Na štitu češkog grba podeljenom na četiri dela prikazuju se simboli čeških istorijskih oblasti. U prvom i četvrtom crvenom polju vidimo belog uspravljenog bohemskog lava sa podeljenim repom i zlatnom krunom. U drugom plavom polju je simbol Moravske, belo-crveni orao. I na trećem, žutom polju, simbol Šleske, crni orao sa zlatnom krunom i sa belom stabljikom deteline (*kleestengel*) na grudima.

Za vreme Prvog svetskog rata razmatralo se kako bi trebalo da izgleda zastava nove države, Čehoslovačke. Konačno je odlučeno da se za osnovu uzme tradicionalna bela i crvena bohemaska zastava, ali joj je pored jarbola dodat plavi jednakostranični trougao, koji simbolizuje da punopravni osnivači države nisu samo stanovnici Bohemske, Česi, već i Slovaci.

Ta zastava se sve vreme koristila kao zastava Čehoslovačke. Kada je Čehoslovačka

1990. preuređena u federativnu republiku, ona je postala zastava federacije. Kada su 1992. Česi i Slovaci ipak odlučili da se razdvoje, u rezoluciji čehoslovačke vlade rečeno je da ni jedna ni druga država neće koristiti tu zastavu. Međutim, nova Češka je, uprkos protestu Slovačke, prekršila tu rezoluciju, jer je odlučila da će bivša zastava čehoslovačke federacije sada biti

Češka

zastava Češke. Česi su na primedbe Slovaka odgovorili, pola u šali, da oni ne moraju da izvršavaju rezolucije države koja više ne postoji. Ali, verovatno je najvažniji razlog te odluke bilo to da je istorijska zastava Bohemske potpuno ista kao i poljska zastava, pa je zato nemoguće koristiti je, a izabrati novu zastavu nije tako lako. Tako je i odlučeno da se zadrži postojeća zastava bele i crvene boje sa plavim trouglom, koji više ne simbolizuje Slovačku, već drugi istorijski deo Češke, Moravsku. Odnos širine i dužine zastave je 2:3.

GEOGRAFIJA Češka (površina teritorije 78.866 km²) je zemlja planina i uzvišenja. Čak 70 posto teritorije nalazi se na nadmorskoj visini većoj od 300 m. Najviši vrh, Snežka, visok je 1.602 m. Češka nema izlaz na more, ali njene reke se ulivaju u čak tri mora: Severno (Elba, Vltava), Baltičko (Odra) i Crno (Morava). Pošto reke vodom najviše snabdevaju padavine i sneg koji se topi, jače kiše prilično brzo podignu nivo reka i tada prete poplave.

POLITIČKI SISTEM Prema ustavu iz 1992, Češka je parlamentarna republika. Vrhovna vlast pripada parlamentu sastavljenom od dva doma. Gornji dom, Senat, sastavljen je od 81 senatora izabranih na šest godina na neposrednim izborima. Trećina Senata se obnavlja svake druge godine. U donji dom parlamenta, Poslanički dom (*Poslanecka Snemovna*) ulazi 200 članova izabranih na četiri godine na neposrednim opštim izborima.

Izvršna vlast u zemlji pripada predsedniku, koga na pet godina bira parlament, i vladi, čijeg premijera na predlog Poslaničkog doma određuje predsednik.

STANOVNICI I KULTURA U zemlji je 2008. živelo oko 10,4 mil. stanovnika. Većina stanovnika Češke, čak 90 odsto, su Česi, a 3,6 odsto sebe smatra Moravcima. Oko 39 odsto stanovnika su rimokatolici.

Češka najčešće asocira na pivo. I stvarno, pivo se u zemlji pije svuda i uvek, u bilo koje doba i bilo kojim povodom. Osim piva, Češka je poznata i po tome što se u njoj sačuvalo preko 200 (!) zamkova, tvrđava i njihovih ostataka, od kojih je čak 180 otvoreno za posetioce. Mrežom tvrđava impresivnom za relativno malu zemlju, prošarana je cela zemlja i nema joj slične u celoj Evropi. Naročito upečatljiva je južna Češka. Tamo je izgradnja tvrđava počela u prvoj polovini XIII veka i posebno se razvila sredinom XIV veka, kada je Češka postala centar Svetog rimskog carstva. Kasnije vreme je pošteđelo građevine i većina zamkova se uspešno sačuvala do današnjih dana.

Od poznatih Čeha, najslavniji su kompozitori Antonjin Dvoržak (*Antonin Dvořák*, 1841-1904) i Bedžih Smetana (*Bedřich Smetana*, 1824-1884), autor „Dobrog vojnika Švejka“ Jaroslav Hašek (1883-1923), Karel Čapek (1890-1938) i Franc Kafka (*Franz Kafka*, 1883-1924) koji je pisao na nemačkom jeziku, i filmski režiser i tvorac predivnih filmova „Let iznad kukavičijeg gnezda“, „Amadeus“, „Regtajm“ i drugih, Miloš Forman (r. 1932).

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI Prestonica Češke, Prag (1,61 mil. stanovnika), verovatno je najposećenija prestonica srednje i istočne Evrope. To ne čudi jer su Prag zaobišle ratne oluje – ona je jedina srednjoevropska zemlja koja je sačuvala mnogo kulturnih vrednosti i spomenika. Na brdu visoke leve obale Vltave je najstariji deo grada, Hradčani. Prvi dvorac tamo je sagrađen u XIII i XIV veku. Viševjekovni Hradčani bili su rezidencija čeških kraljeva, a danas tamo radi predsednik Češke. Na brdu Hradčani takođe stoji najpoznatija crkva u Češkoj – katedrala Sv. Vida. Na drugoj strani Vltave je predivno *Stare Mesto*, čije su uličice pune turista. U tom delu grada nalazi se i najlepši i najposećeniji trg *Staronameste*. Delove grada smeštene sa obe strane Vltave spaja 600 godina star Karlov most, koji krase kule i mnoštvo skulptura.

Ostali najveći gradovi u Češkoj: Brno (370.000 stanovnika), Ostrava (314.000 stanovnika), Plzeň (*Plzeň*, 164.000 stanovnika) i Olomouc (102.000 stanovnika).

ISTORIJA Istorija državnosti Češke, tačnije njenog glavnog dela Bohemije, seže do XIII-XIV veka. Prvi vladari Bohemije iz dinastije Pšemisl (*Přemysl*) osnovali su dovoljno snažnu državu da bi je Sveto rimsko carstvo priznalo kao državu. Godine 1114. godine bohemski kralj je čak postao jedan od sedam birača imperatora. Godine 1306. dinastija Pšemisl se završila i bohemski presto je pripao Luksemburžanima. Karlo I Luksemburg je 1346. postao kralj Bohemije, a 1355. je čak izabran za imperatora. Tada je on celu carsku vlast preselio u Prag. Počeo je vek napretka Praga i cele Bohemije koji je trajao do početka reformacije u XV veku.

Vođa verske reforme u Bohemiji bio je češki naučnik i sveštenik Jan Hus (1370-1415). Njegovi sledbenici husiti još dugo su se borili za političke i verske slobode u carstvu. Reformacija se u Bohemiji, međutim, nije učvrstila. Bohemska kruna je 1526. pripala Habzburgima koji su podržavali katoličanstvo. Ustanak bohemskih protestanata kojim je 1618. započeo Tridesetogodišnji rat, bio je ugušen. Protestanti su potom žestoko proganjani, a sama Bohemija je od kraljevstva postala pokrajina. Izgubila je samostalnost i njom su neposredno vladali Habzburgi. Tako je bilo do same 1918. godine, kada je habzburška Austrougarska monarhija konačno propala.

Kaže se da su u XX veku za istoriju Češke posebno sudbonosne godine koje se završavaju osmicom: 1918, 1938, 1948, 1968. Godine 1918. osnovana je republika Čehoslovačka, koja je u jednu državu spojila: Bohemiju, Moravsku, Šlesku i Slovačku, ali se 1938. Čehoslovačka raspala. Češku je okupirala Hitlerova Nemačka, a Slovačka je zvanično postala nezavisni nemački protektorat. Posle Drugog svetskog rata obnovljena je republika Čehoslovačka, ali je 1948. komunistička partija izvršila državni udar i uvela totalitarni režim. Zemlja je postala satelit Sovjetskog Saveza. Kada je 1968. novo komunističko vođstvo pokušalo liberalizaciju političkog života zemlje, napala ju je vojska država Varšavskog pakta i uklonila vladu neposlušnu Moskvi.

Konačno je nesrećnu seriju osmica prekinulo preučeđenje Sovjetskog Saveza. U Pragu se 1989. odigrala takozvana plišana revolucija, kojom je, uz učešće velike mase ljudi, komunistička partija bila prisiljena da se povuče iz vlade i da se organizuju slobodni izbori. Međutim, kada je ponovo uspostavljena demokratija, dogodi-

le su se ne samo političke, ekonomske i duhovne promene u ljudskim životima, nego i nezadrživa podela Čehoslovačke na dve države. Miran razilazak zemalja završio se 1. januara 1993. Može se reći da se tada prvi put u evropskoj istoriji pojavila nova, do tada nepostojeća suverena Češka republika.

ČEŠKA I UJEDINJENJE EVROPE Češka je jedna od zemalja koja je najbrže napredovala i prilagodila se standardima Evropske unije. Njoj je u pripremi za članstvo u Evropskoj uniji na specifičan način pomogao raspad čehoslovačke države krajem 1992. Češku nije više ograničavala Slovačka koja je ekonomski bila slabije razvijena i nije lako uspevala da obezbedi političku stabilnost i demokratiju. Češka je predala prijavu za ulazak u Evropsku uniju 17. januara 1996. Pregovori o članstvu počeli su 1998, kada je Evropska komisija objavila pozitivno mišljenje o pripremi zemlje.

Međutim, Češkoj nije nedostajalo briga, a najveća od njih je bila temelinska atomska centrala. U južnoj Bohemiji, nedaleko od austrijske granice, atomska elektrana započeta još u doba hladnog rata, trebalo je da koristi sovjetsku tehnologiju. Tada izgradnja nije završena, ali je posle izvesnog vremena Češka ipak odlučila da okonča ostvarenje tog projekta, samo što je sad trebalo obezbediti investitore iz SAD i koristiti njihovu tehnologiju. U susednoj Austriji i u samoj Češkoj krenuo je talas protesta. Negativni stav u vezi sa tim projektom pojavio se zbog toga što je, prvo, objekat trebalo promeniti i spojiti nikad isprobanu staru sovjetsku tehnologiju i novu zapadnu tehnologiju. Drugo, objekat je vrlo blizu druge države, Austrije i zato bi u slučaju nesreće, neizbežno stradala i druga zemlja. Najzad, 2000. godine, Češka i Austrija su postigle kompromis i potpisale specijalni protokol koji je predviđao veoma stroge mere nadzora i bezbednosti elektrane. Odredbe ovog protokola uključene su i u dogovor o ulasku Češke u Evropsku uniju.

Češka je pregovore o članstvu uspješno okončala zajedno sa glavnom grupom kandidata krajem 2002. godine. Opšti referendum u vezi sa njenim članstvom u Evropskoj uniji održan je 14. juna 2003. Za članstvo je glasalo 77,33 posto birača, a protiv 23,77 posto. Ukupno je na referendumu učestvovalo 55,21 posto birača. Češka je postala punopravna članica Evropske unije 1. maja 2004.

SLOVAČKA

NAZIV Naziv države *Slovensko* potiče od imena slovenskog plemena Slovaka koji su od davnina tamo živeli.

SIMBOLI Grb Slovačke je veoma sličan levoj strani štita na grbu Mađarske, razlikuju se jedino boje i to što na najvišem brdu nema krune. Na štitu su na crvenom polju prikazane tri plave planine koje simbolizuju tri planine, Tatre, Matre i Fatre. Na najvišoj od njih uzdiže se beli dvostruki krst. Slovaci su uvereni – a njihovo mišljenje potvrđuju arheološka ispitivanja – da su taj dvostruki krst kao znak hrišćanske vere u njihovu zemlju još pre dolaska Mađara doneli vizantijski monasi misionari Ćirilo i Metodije. Konačno, Slovaci imaju potpuno moralno pravo da koriste iste simbole kao i Mađari pošto su duge vekove živeli u istom kraljevstvu.

O bojama slovačke zastave konačno je odlučeno 1868. godine. Tradicionalnu slovensku belu, plavu i crvenu trobojku Slovaci su koristili u borbi za svoja prava u Austrougarskoj monarhiji. U XIX veku nju su uveliko koristila i slovačka udruže-

nja u SAD. Ista zastava je bila jedan od ustanovljenih simbola odvojene slovačke države posle okupacije Češke 1939. Najzad, ista zastava je ozvaničena kada je Slovačka 1993. postala

nezavisna država. Jedino što je 1992. u ustav uneto da na zastavi mora biti državni grb. Tako se želelo izbeći brkanje slovačke zastave sa istim zastavama Slovenije i Rusije. Odnos širine i dužine zastave je 2:3.

GEOGRAFIJA Površina Slovačke je 49.035 km². U topografiji zemlje preovlađuju Karpati, ali se najviši vrh Gerlahovski (*Gerlachovský štít*, 2655 m) nalazi u Visokim tatrama. Najvažnije reke su Dunav i Morava.

POLITIČKI SISTEM Slovačka je parlamentarna predsednička republika. Vođa države je predsednik koji se na direktnim izborima bira na pet godina. Zakone donosi parlament sastavljen od jednog doma, Narodnog saveta (*Narodna Rada*), koji čini 150 narodnih poslanika izabranih sistemom proporcionalnog predstavljanja na četiri godine. Premijera određuje predsednik uz pristanak Narodnog saveta.

STANOVNICI I KULTURA U Slovačkoj je 2008. živelo oko 5,4 mil. stanovnika, od kojih su oko 85,7 odsto Slovaci. Najveća nacionalna manjina su Mađari (10,6 posto), koji pretežno žive u južnim krajevima zemlje. Oko 60 odsto vernika sebe smatra katolicima, ostali su ili protestanti ili pravoslavci.

Zemljom su tokom dugih vekova vladali stranci, pa se njena nacionalna kultura sporo oblikovala, a njeni prvi plodovi su se pojavili relativno kasno. Tek u XVIII veku počelo je normiranje slovačkog književnog jezika. Prvi se tog posla latio Anton Bernolák (1762-1813). Njegov rad je produžio možda najpoznatiji Slovak XIX veka, pisac i političar, član mađarskog parlamenta, Ludovit Štúr (1815-1856).

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI Prestonica Slovačke, Bratislava (428.000 stanovnika) nalazi se u jugozapadnom uglu zemlje

pored granice sa Austrijom i Mađarskom. Od nje do austrijske prestonice Beča ima samo 60 km. Bratislava, kao i cela Slovačka, pripadala je i Mađarskoj i Austriji, i zato ona, osim slovenskog imena, ima i nemački (*Pressburg*) i mađarski (*Pozsony*) naziv. Godine 1465. tamo je osnovan prvi univerzitet u ugarskoj monarhiji – *Universitas Istropolitana*.

Bratislava se naročito razvila u XVIII veku za vreme vladavine carice Marije Te-rezije, jer je ona veoma volela Presburg. I francuski imperator Napoleon upisao je ime ovog grada u istoriju: posle pobede kod Austerlica 1805. on je tamo potpisao Pres-burški mirovni dogovor sa Austrijom i Rusijom, koji je proglasio Napoleona pravim gospodarom Evrope.

Od poznatih građevina u Bratislavi vredi pomenuti dvorac koji se uzdiže 85 m iznad Dunava, katedralu Sv. Martina, staru gradsku kuću sa kulom, ali najveći ukras grada je nesumnjivo Dunav.

Ostali najveći slovački gradovi su: Košice (236.000 stanovnika), Prešov (92.000 stanovnika), Njitra (87.000 stanovnika), Žilina (85.000 stanov-nika).

ISTORIJA Na sadašnju teritoriju Slovačke slovensko pleme se do-selilo otprilike u VI-VII veku. Te zemlje su u IX veku bile deo Velike moravske koja je pripadala Bohemiji. U X veku, kada je pala moravska država, Slovačka je postala deo ugarske monarhije. U XV veku Slovačku su osvojili husiti koji su širili reformaciju, ali je katoličanstvo brzo obnovilo pozicije jer je 1526. mađarska prestonica pripala Habzburzima koji su bili protiv reformacije.

Habzburzi su Slovačkom vladali kao delom ugar-skog kraljevstva do same 1918. godine.

Već krajem XVIII veka počela je da se rađa slovačka nacionalna svest. To sazrevanje sprečili su Mađari, koji su težili da zemlju trajno učine sastav-

nim delom Mađarske, i zato, kada se 1918. raspala Austrougarska monarhija, Slovačka je odlučila da se odvoji od Mađarske i sa Česima osnuje zajedničku državu.

Čehoslovačka je postojala tačno dvadeset godina, dok Hitler 1938. nije okupirao Češku, a Slovačkoj zvanično pripala uloga nezavisne države, mada je u stvari bila pod nemačkim protektoratom. Takva sumnjiva nezavisnost Slovačke održala se tokom celog rata, dok zemlju nije okupirala Crvena armija.

Kada se završio rat, Slovačka je opet postala deo obnovljene čehoslovačke države. Posle komunističkog prevrata 1948. u Pragu, Čehoslovačka je postala satelit Sovjetskog Saveza, kojom su vladali komunisti i strogo je kontrolisala Moskva, a Slovačkom je prilično centralizovano upravljano iz Praga.

Kada je komunistički režim pao 1989, češki i slovački lideri su prvo odlučili da preurede vladavinu državom prema federalnim načelima. Međutim, ta reforma nije bila uspešna: Češka i Slovačka Federativna Republika nestala je 31. decembra 1992. Na dan 1. januara 1993. Slovačka republika je postala nezavisna demokratska republika. Već od samog početka slovačka demokratija se suočila sa teškoćama. Zbog autoritarne vladavine premijera Vladimira Mečijara (r. 1942) otežane su ekonomske reforme, zemlji je pretila međunarodna izolacija i povećavala se napetost sa Mađarskom oko položaja mađarske manjine. Tek kada je 1999. Mečijar izgubio neposredne predsedničke izbore, političko stanje u Slovačkoj je počelo da se stabilizuje.

SLOVAČKA I UJEDINJENJE EVROPE Kada se Čehoslovačka raspala, Slovačka je u početku bila među prvim zemljama kandidatima. Ona je 27. juna 1995. predala prijavu za ulazak u Evropsku uniju, ali je autoritarna vladavina Mečijara koja je kršila demokratiju, otežala put Slovačke u Evropsku uniju. Mišljenje Evropske komisije o Slovačkoj je 1997. bilo negativno. Predloženo je da se pregovori o članstvu odlože do daljeg.

Evropska unija je promenila stav tek krajem 1999. i pregovori o članstvu su počeli 2000. god. Međutim, pregovori Slovačke su tekli glatko i brzo, pa je ona zato sustigla druge zemlje kandidate koje su pregovore počele još 1998. i završila je proces zajedno sa celom grupom od deset država. Pitanje zatvaranja atomske elektrane Opus bohunice rešeno je pošto je dogovoreno da se prvi blok zatvori 2006, a drugi 2008. Sa svoje strane, Evropska unija se obavezala da će obezbediti punu finansijsku podršku tom projektu.

Referendum u vezi sa članstvom u Evropskoj uniji održan je 17. maja 2003. Za članstvo u Evropskoj uniji glasalo je 92,71 odsto birača, protiv 6,29 odsto. Na referendumu je ukupno učestvovalo 52,15 odsto birača. Slovačka je postala punopravni član Evropske unije 1. maja 2004. Pošto je postala članica EU, Slovačka je i dalje uspešno razvijala ekonomiju, sređivala finansije i stekla pravo da se od 2009. pridruži Evropskoj monetarnoj uniji i da svoju nacionalnu valutu, slovačku krunu, zameni evrom.

LITVANIJA

NAZIV U pisanim izvorima naziv Litvanija je prvi put spomenut 1009. u Kvedliburškom letopisu. Poreklo tog imena niko ne zna. Po jednoj tvrdnji, naziv *Lietuva* potiče od kelt-ske reči *Litavia*, što znači „obalska zemlja“. Po drugom objašnjenju, naziv se povezuje sa litvanskom rečju *lieti* („liti“), pa bi Litvanija bila – što liči na istinu – zemlja kiše. Najzad, prema trećem mišljenju, naziv Litvanije se povezuje sa sličnim hidronimom, nazivom rečice *Lietaka* u središnjoj Litvaniji. Smatra se da se ta rečica ranije zvala *Lietava* i da odatle potiče naziv plemena koje je pored nje živelo.

Istorijska zastava
Litvanije

SIMBOLI Grb Litvanije – beli vitez na crvenom polju sa plavim štitom na kome je prikazan dvostruki, zlatni krst – veoma je star, a kao znak litvanske države korišćen je već krajem XIV veka. Moguće je da je u početku na grbu bio prikazan neki konkretni vladar, ali je postepeno taj znak postao simbol bilo kojeg viteza koji odbija neprijatelja. Upravo se po tome taj grb i razlikuje od drugih evropskih grbova na kojima se obično prikazuju ne sami vladari, već samo njihovi heraldički simboli.

Litvanska vojska je taj znak koristila i 1410. u poznatoj bici kod Žalgirisa (Grinvalda), u kojoj su trajno zaustavljeni napadi krstaša na Litvaniju. Belog viteza kao simbol imaju i Belorusi, koji su u to vreme pripadali velikoj kneževini Litvaniji.

Litvanski grb je veoma star, ali je nacionalna zastava potpuno nova; konačno je ozvaničena tek 25. aprila 1918. u obnovljenoj nezavisnoj republici Litvaniji. Zastava je ponovo potvrđena 1988. Boje zastave nemaju specijalno značenje, one su izabrane na osnovu boja koje se najčešće pojavljuju na litvanskim narodnim nošnjama, od kojih se posebno izdvajaju crvena i zelena. Žuta boja je dodata iz dekorativnih razloga. Odnos širine i dužine zastave je 3:5.

Zašto je uopšte stvorena nova zastava? Zar nije velika kneževina Litvanija imala zastavu? Zaista jeste. Od XV veka to je bila crvena zastava u čijem središtu je prikazan beli vitez. Ona je u suštini ponavljala boje i figuru sa grba. Međutim, tada kada je Litvaniji zatrebala zastava, crvena zastava je sve asociirala samo na revoluciju. Sada bi možda i mogla da se obnovi prava litvanska zastava, ali za vreme sovjetske okupacije proganjana i zabranjena litvanska trobojka takođe je postala simbol nezavisnosti kao i stari litvanski simboli. Tako da su danas ozvaničene dve zastave, državna (trobojka) i državna istorijska (crvena sa belim vitezom).

GEOGRAFIJA Površina Litvanije je 65.301 km². Zemlja se nalazi na istočnoj obali Baltičkog mora. Cela njena teritorija nalazi se u istočnoevropskoj ravnici. U priobalju se prostiru nizije, a u srednjem i istočnom delu uzvišenja. Najviši vrh, Juozapinė (Juozapinė, 292 m.) nalazi se nedaleko od prestonice Viljnusa. Dužina litvanske morske obale je 91 km. Morska obala je peščana, ravna i pomalo vijugava. Na nekim mestima ima nanese-
nih peščanih dina, divnih plaža. Najviše dine (30-60 m) su na Kurskoj prevlaci (*Kuršių nerija*). Najvažnija i najduža litvanska reka je Njemen (*Nemunas*, ukupna dužina 937 km, dužina u Litvaniji 475 km).

Po merenjima francuskih geografa, u Litvaniji, 15 km severno od Viljnusa, nalazi se geografski centar evropskog konti-

nenta. Zbog toga je razumljivo da se Litvanija nalazi na važnoj raskrsnici kopnenih puteva. Važnost zemlje uvećava i to što ima izlaz na more i luku u Klajpedi koja ne mrzne zimi.

Sa druge strane, tvorac političke geografije u Litvaniji, prof. Kazis Pakštas (*Kazys Pakštas*) još mnogo pre Drugog svetskog rata i sovjetske okupacije, ocenio je geopolitički položaj Litvanije kao „nenormalno opasan“. Po njemu, Švajcarska je poznata po visokim planinama, Italija po umetničkim delima, Finska po jezerima, a Litvanija se najpre može opisati kao zemlja u kojoj je za mali narod naročito opasno živeti.

POLITIČKI SISTEM Prema ustavu iz 1992, Litvanija je parlamentarna predsednička republika. Vođa države je predsednik biran na pet godina na neposrednim izborima. Zakone donosi Sejm (*Seimas*) koji je sastavljen od 141 narodnog poslanika biranog na četiri godine na neposrednim izborima. Polovina njih se bira prema sistemu proporcionalnog predstavljanja, a pola u biračkim okruzima. Vođu države uz pristanak Sejma određuje predsednik.

STANOVNICI I KULTURA U Litvaniji je 2008. godine živelo oko 3,4 mil. stanovnika. Etnički sastav: 80,6 posto Litvanci, 8,7 posto Rusi, 7 posto Poljaci, 1,6 posto Belorusi, a 2,1 posto predstavnici drugih nacionalnosti. Preovlađujuća verska konfesija je rimokatolička. Zanimljivo je to da je Litvanija bila poslednja evropska država koja je zvanično postala hrišćanska, tek 1386, pa je zato ostatke paganske vere u običajima i tradiciji stanovnika tamo mnogo lakše naći nego bilo gde u Evropi.

Litvanski jezik, koji pripada porodici indoevropskih jezika, lingvisti smatraju jednim od najarhaičnijih evropskih jezika. Metodom uporedne gramatike ustanovljeno je da je litvanski jezik zadržao najviše obeležja indoevropskog prajezika.

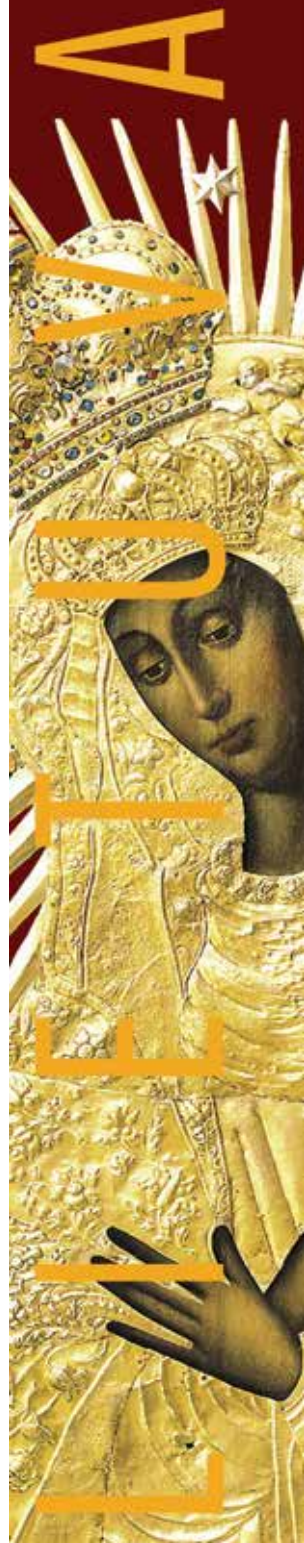

Prva litvanska knjiga „Katehizis“ pojavila se 1547. Nju je priredio i u Kenigsbergu izdao pastor Martinas Mažvidas (*Martynas Mažvydas*, 1510-1563). Početak litvanske književnosti povezuje se sa pesmom „Godina“ (*Metai*) Kristijonasa Donelaj-tisa (*Kristijonas Donelaitis*, 1714-1780), ali najpoznatiji i vodeći predstavnik litvanske kulture i umetnosti je slikar i kompozitor Mikalojus Konstantinas Čurljonis (*Čiurlionis*, 1875-1911). Jedinstvena dela te izuzetne ličnosti samo se uslovno mogu pripisati simbolizmu i romantizmu.

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI Najveći grad u Litvaniji sa 542.000 stanovnika je istorijska prestonica, Viljnus (*Vilnius*). Prema legendi, grad je osnovao veliki litvanski knez Gediminas. On je tu došao iz Trakaja u lov. Ulovivši velikog bizona, knez je prenoćio u dolini Šventaragis, pod današnjim brdom Pilies. U snu mu se javio gvozdeni vuk, koji je zavijao kao sto vukova. Protumačivši Gediminasov san, paganski vrač Lizdejka je izjavio da na tom mestu treba saizidati tvrđavu i osnovati grad koji će biti neosvojiv kao gvozdeni vuk, a njegovo zavijanje označava slavu budućeg grada – biće poznat u celom svetu. Gediminas je to i učinio, a samom mestu je dao ime po rečici koja tu protiče.

Od XIV veka do današnjih dana Viljnus je izrastao u impresivan grad koji je, preživевši mnogo ratova, okupacija i rušenja, sačuvao retko karakterističan arhitektonski izgled – od gotike do klasicizma. U Litvaniju su ti stilovi dolazili sa zakašnjenjem, ali zato usavršeni, pa se Viljnus znatno razlikuje od Rige i Talina, jer on nije grad nemačkog ili skandinavskog stila - više podseća na Prag ili Rim.

Jedno od najpoznatijih viljnuskih remek-dela je crkva Sv. Ane (*Šv. Onos bažnyčia*). To je primer kasne kitnjaste gotike kojoj nema ravne u svetu. U vezi sa crkvom kruži mnogo legendi, a naročito je popularna ona da je Napoleon, ugledavši crkvu,

poželeo da je postavi na dlan i prenese u Pariz. Najpoznatiji i jedinstveni viljnuski barokni spomenik u celoj Evropi je crkva Sv. Petra i Pavla sa otprilike dve hiljade gipsanih skulptura u enterijeru.

Ostali najveći gradovi u Litvaniji: Kaunas (378.000 stanovnika), Klajpeda (*Klaipėda*, 192.000 stanovnika), Šauljaj (*Šiauliai*, 133.000 stanovnika), Panevežis (*Panevėžys*, 119.000 stanovnika). Najvažnija letovališta na Baltičkom moru su Palanga i Neringa, takođe i „mineralni gradići“ Birštonas i Druskininkaj (*Druskininkai*).

ISTORIJA Razvoj i konsolidaciju litvanske državnosti podstakla je opasnost od nemačkog viteškog reda koji se pojavio na zapadu. Krstaši su pod izgovorom širenja hrišćanstva već bili osvojili litvanske susede Pruse i Letonce i namerili su se na poslednju pagansku zemlju u Evropi, Litvaniju. Da bi izbegla nevolje, Litvanija je morala što brže da udruži snage, odrekne se stare vere i primi hrišćanstvo. To je i uradio prvi vladar Litvanije, Mindaugas (1236-1263), koji je i milom i silom ujedinio litvansko pleme, sam se pokrstio i čak od pape dobio priznanje vladara - primio je od njega kraljevsku krunu. Mindaugas je krunisan kao kralj Litvanije 1253.

Međutim, unutrašnje nesuglasice litvanskih plemića nisu dozvolile da se iskoristi taj uspeh. Mindaugas je ubijen, hrišćanstvo napušteno, a opasnost od krstaša je ostala. Uprkos tome, posedi litvanskih kneževa brzo su se širili na istok na ruske zemlje koje su, potpavši pod vlast Mongola, žurile da iskoriste zaštitu litvanskih vladara. Sudbonosni zaokret u životu Litvanije konačno se dogodio 1386. kada je vladar velike i moćne, ali još uvek paganske države Litvanije, Jogajla (*Jogaila*) pozvan da se oženi poljskom princezom Jadvigom (*Jadvyga*) i zauzme presto poljskog vladara. Poljska i Litvanija su zajedno postale države povezane personalnom unijom jer je Jogajla ostao i vladar Litvanije.

Jogajla i njegovi potomci vladali su Poljskom i Litvanijom do 1599. Poslednji iz dinastije, poljski kralj i veliki litvanski knez Žigmunt Avgust (*Žygimantas Augustas*) preuređio je 1569. savez Poljske i Litvanije sa personalne unije u Republiku oba naroda (lit. *Abiejų Tautų Respublika*, polj. *Rzeczpospolita Obojga Narodów*). Tako je tadašnja srednjoevropska Poljska-Litvanija postala jedna od najvećih i najmoćnijih država čiji su se posedi prostirali od Baltičkog do Crnog mora. Međutim, dalji razvoj poljsko-litvanske države nije bio uspešan. Kada je u XVIII veku država definitivno oslabila, podelile su je Austrija, Pruska i Rusija. Tako je Litvanija 1795. postala deo ruskog carstva.

Uprkos ustancima 1830-31. i 1863-64, ni Poljskoj ni Litvaniji nije uspjelo da obnove nezavisnost, pa su, tek kad je rusko carstvo propalo nakon što je izgubilo Prvi svetski rat, i jedna i druga mogle ponovo da uspostave nezavisnost. Samo što tada nije obnovljena zajednička država, već dve odvojene. Poljskoj i Litvaniji to nije pomoglo da izbegnu neprijatne nesuglasice oko istorijske litvanske prestonice, Viljnusa. Potekao iz Litvanije, vođa poljske države Jozef Pilsudski nije uspeo da razume na koji način se može stvoriti litvanska država odvojena od Poljske. Zbog toga je težio da, ako ne cela Litvanija, onda bar njen deo sa Viljnosom uđe u sastav poljske države. Taj korak je nesumnjivo pokvario odnose dveju država i naroda i stvorio odlične uslove za delovanje neprijatelja Poljske i Litvanije.

Međutim, sve sporove i njihove učesnike konačno je uklonio Hitlerov i Staljinov cinični dogovor o podeli tih država između Nemačke i Sovjetskog Saveza. Prema paktu Ribentrop-Molotov, Hitler je dobio određene ruke da napadne Poljsku, a Staljin je slobodno mogao da okupira i anektira baltičke zemlje. Tako je Litvanija 1940. ponovo potpala pod rusku vlast i tako ostala sve do 1990. godine, kada su liberalizacija Sovjetskog Saveza koju je otpočeo Mihail Gorbačov, a na kraju i raspad sovjetske imperije, otvorili zemlji put u nezavisnost.

LITVANIJIA I UJEDINJENJE EVROPE Kao i druge dve baltičke države, Litvanija se priključila procesu evropskih integracija nešto kasnije nego druge zemlje srednje Evrope, jer pravu nezavisnost ona nije stekla 1989, već 1991, kada se Sovjetski Savez konačno raspao. Međutim, trima baltičkim zemljama, koje su brzo sprovodile reforme, uspjelo je da umaknu drugim bivšim sovjetskim republikama, i one su već 1995. sa Evropskom unijom potpisale ugovor o udruživanju i na njih je primenjena strategija prijema novih zemalja.

Litvanija je zvaničnu prijavu za prijem u Evropsku zajednicu predala 8. decembra 1995, ali, na iznenađenje i razočarenje litvanske vlade, u julu 1997. objavljen je negativan zaključak Evropske komisije. Komisija je predložila da se početak pregovora o članstvu odloži do daljeg. Koji god da su bili motivi Komisije, njena odluka je znatno ubrzala reforme u Litvaniji i zato je već 1999. objavljena nova pozitivna ocena Evropske komisije za Litvaniju. Pregovori o članstvu počeli su 2000.

Dva problema su bila najveća u pregovorima: Litvaniji je bilo naročito važno da osigura podršku Evropske unije u vezi sa tako složenim, specifičnim pitanjima kao što su organizacija tranzita Rusije u istočnu Prusku koja joj pripada, i zatvaranje atomske elektrane Ignalina. Konačno, krajem 2002. Litvanija i Evropska unija uspešno su završile pregovore o članstvu u Uniji. Evropska unija se obavezala da će obezbediti znatnu finansijsku pomoć za ispunjavanje šengenskih zahteva i da će uzeti u obzir specifičnu potrebu da se zadovolje zahtevi u vezi sa tranzitom ruskih državljana u Kalinjingradsku oblast. Uslovi tog tranzita regulisani su ugovorom Evropske unije i Rusije. Litvanija je takođe dobila veliku finansijsku podršku za zatvaranje atomske elektrane Ignalina.

Opšti referendum u vezi sa članstvom zemlje u Evropskoj uniji održan je 11. maja 2004. Za članstvo Litvanije u Evropskoj uniji glasalo je 91,97 posto birača, a protiv 8,93 posto. Na referendumu je ukupno učestvovalo 63,37 posto birača. Litvanija je postala punopravna članica Evropske unije 1. maja 2004. godine.

LETONIJA

NAZIV Stari letopisci, opisujući pohode krstaštih vitezova u zemlje naseljene baltičkim plemenima, lokalne stanovnike su nazivali *litthi*, *letthi*, *letten*. Iz toga je poteklo ime Letonije (let. *Latvija*)

SIMBOLI Grb Letonije je relativno nov i stvoren je tek kada je posle Prvog svetskog rata postao potreban novoj državi u osnivanju, ali je istorija nekih njegovih sastavnih delova starija. Simbol Kurzeme i Zemgale bio je negde u XVII veku crveni lav koji stoji na srebrnom polju, a simbol Vidzeme i Latgale, srebrni grifon na crvenom polju, poznat je od XVI veka, kada je deo Livonije bio priključen velikom litvanskom kneževstvu, a potom Poljskoj i Litvaniji (Republici oba naroda). Osim ova dva simbola, na gornjem delu štita prikazan je izlazak sunca, koji simbolizuje novu državu u osnivanju. Iznad štita su tri zvezde, koje simbolizuju tri glavna istorijska regiona Letonije: Kurzeme (Kurlandiju), Vidzeme i Latgalu. Štit drže istorijski lav i grifon na vencu od hrasta ukrašenom lentom u bojama nacionalne zastave.

Za razliku od grba, letonska tamnocrvena zastava sa horizontalnom belom trakom na sredini, mnogo je starija. Nju su u starim letonskim hronikama našli letonski

studenti sa univerziteta Tartu i kasnije su tu zastavu popularizovali kao nacionalni letonski simbol. Kao zvanična zastava Republike Letonije, ona je ozvaničena 1921. Ponovo je potvrđena 1990. Odnos širine i dužine zastave je 1:2.

GEOGRAFIJA Letonija se nalazi na istočnoj obali Baltičkog mora. Površina njene teritorije je 64.610 km². Dužina morske obale je 492 km. Morska obala je peščana, ravna i blago vijugava. Veliki deo letonske obale čini plitki (prosečna dubina 26 m) i neslani Riški zaliv. Najviši vrh je Gaizinkalns, visine 311,6 m. Najduža letonska reka je Gauja (452 km), a najveća nesumnjivo Dauguva. Cela njena dužina je 1.005 km, a kroz Letoniju ona protiče samo duž 352 km.

POLITIČKI SISTEM Letonija je parlamentarna republika. Vrhovna vlast u Letoniji pripada Sejmu (*Saeima*), koji je sastavljen od 100 narodnih poslanika biranih na četiri godine na neposrednim izborima. Vođu države, predsednika, bira Sejm. Premijera uz pristanak Sejma određuje predsednik.

STANOVNICI I KULTURA U Letoniji je 2008. živelo oko 2,3 mil. stanovnika. Letonija je mnogonacionalna zemlja, u njoj broj stanovnika većinskog naroda varira oko granice od 50 posto. Među ostalim nacionalnostima, najveći procenat zauzima ruska manjina. Prema etničkim grupama, stanovnici su se podelili na Letonce – 57,7 posto, Ruse – 29,6 posto, Beloruse – 4,1 posto, Ukrajinice – 2,7 posto, Poljake – 3,5 posto, Litvance – 1,4 posto, ostale – 2 posto. Zbog toga su u Letoniji prilično strogi zahtevi za one koji žele da dobiju državljanstvo. Do sada, iako je nezavisnost zemlje obnovljena 1991, čak 24 posto stanovnika nema letonsko državljanstvo. U pogledu religije, stanovnici Letonije su podeljeni slično kao i etnički. Većina Letonaca su protestanti luterani. Većina Rusa su ili ateisti ili pravoslavci.

Počeci moderne letonske književnosti se povezuju sa imenima kao što su Andrejus Pumpuras (1841-1902), koji je 1888. stvorio i objavio letonski nacionalni ep „Lačpleša“, kao i sa najpoznatijim letonskim pesnikom, Janisom Rainisom (1896-1929). Pravi nacionalni praznik i živa tradicija u Letoniji je Ivanjdan, ili praznik ravnodnevice.

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI Letonska prestonica Riga (*Rīga*), koja ima 747.000 stanovnika, najveći je grad u Letoniji. U njoj živi skoro trećina stanovnika zemlje. Riga je osnovana 1201. godine. Godine 1282. ona je postala član Hanzeatskog saveza gradova i dugo godina je bila napredan trgovački grad. Zbog povoljnog strateškog položaja njome su upravljali čas Nemci, čas Poljaci i Litvanci, čas Šveđani, čas Rusi. Sadašnji istorijski centar Rige, stari grad (*Vecrīga*) je uvršćen u svetsku baštinu pod zaštitom UNESCO-a. Najveća građevina u starom gradu je katedrala Domo. Više puta preuređivana, katedrala visine 90 m u obliku krsta, ima arhitektonske crte romanike, gotike, renesanse, baroka, čak i jugend stila. Ali, najviša zgrada u starom gradu je crkva Sv. Petra, čiji impresivni toranj doseže čak 123 m. U riškom starom gradu ima izuzetno mnogo građevina s kraja XIX i početka XX veka. Svojom posebnom dekoracijom izdvajaju se zgrade u ar nuvo (franc. *art nouveau*) ili jugend stilu. Njima su svojstveni obilje raskošnih boja, egipatske sfinge, oči, lica koje prave bezbroj različitih grimasa. Fasade izgledaju kao žive ljudske i životinjske glave koje se pomeraju, govore i zastrašuju.

U letonskoj pesmi se navodi da Riga uvek mora da odzvanja. Svaki sto godina, legendarni demon promoli glavu iz Daugave da bi čuo ovu zvonjavu. Ako bi demon čuo tišinu – to bi značilo da je Riga poplavljena. Iznad Rige, na obelisku visokom 42 m u rukama Pobjednice slobode, svetle tri zvezde koje simbolizuju jedinstvo tri oblasti Letonije, Kurlandije, Vidzeme i Latgale.

Nedaleko od spomenika slobode nalazi se omiljeno sastajalište svih stanovnika Rige – Laimin sat.

Drugi gradovi u Letoniji ne mogu se nikako porediti sa Rigom. Drugi po veličini grad Daugavpils je, sa 113.000 stanovnika, čak šest puta manji od Rige. Ostali veći gradovi: Liepaja (*Liepāja*, 87.000 stanovnika), Jelgava (65.000 stanovnika), Jūrmala (*Jūrmala*, 55.000 stanovnika), Ventspils (44.000 stanovnika).

ISTORIJA Smatra se da se baltičko pleme na teritoriju današnje Letonije doselilo još pre tri hiljade godina. U XII veku u krajevima pored Baltika pojavili su se prvi osvajači iz zapadne Evrope, krstaši. Oni su 1201. na delti Daugave sagradili luku, tvrđavu i osnovali grad Rigu. Oko 1230. godine krstaši su već bili zauzeli celu Letoniju.

Duge vekove Letonijom su vladale strane države: prvo krstaški red, posle Livonijskog rata (1558-1583) ona je pripala poljskoj i litvanskoj državi. Posle rata protiv Šveđana (1600-1629) Vidzeme i Riga su bili priključeni Švedskoj. Posle Severnog rata (1700-1721) Letoniju je okupirala Rusija i u njoj zadržala vlast do samog Prvog svetskog rata.

Letonija je postala nezavisna država 1918, ali je to razdoblje nezavisnosti kratko trajalo. Godine 1940, iskoristivši međunarodnu situaciju povoljnu za osvajanja i sklopivši pakt sa Hitlerovom Nemačkom, Letoniju je okupirao i anektirao Sovjetski Savez. Za vreme Drugog svetskog rata Letoniju je zauzela Nemačka, a na kraju rata ju je ponovo prisvojio Sovjetski Savez, koji je njome vladao od 1945. do 1991. U to vreme, sovjetska vlast je intenzivno vodila politiku migracije i trudila se da u Letoniju dovede što više ruskih doseljenika. To se radilo da bi se sprečio bilo kakav separatizam. Taj cilj skoro da je i ostvaren: 1990. u Letoniji je ostalo jedva malo više od polovine etničkih Letonaca. Ponovo uspostavivši nezavisnost, Letonija se suočila sa tim komplikovanim nasleđem. Prema letonskim zakonima, ruska manjina nije imala pravo da automatski dobije državljanstvo Letonije. Sa druge strane, ruska manjina nije prihvatila da naturalizacijom dobije državljanstvo Letonije. Problem državljanstva ruske manjine u Letoniji još je otvoren i komplikuje odnose dve zemlje.

LETONIJA I UJEDINJENJE EVROPE Letonija, kao i druge dve baltičke države, priključila se procesu evropskih integracija malo

kasnije od drugih zemalja srednje Evrope, jer stvarnu nezavisnost nije stekla 1989. nego tek 1991, kad je konačno pao Sovjetski Savez. Međutim, tri baltičke zemlje su se, sprovodeći brzo reforme, izdvojile od drugih bivših sovjetskih republika i već 1995. su potpisale dogovor o udruživanju sa Evropskom unijom, pa je na njih primenjena strategija prijema novih zemlja u Evropsku uniju.

Letonija je zvaničnu prijavu za prijem u Evropsku uniju predala 13. januara 1995. ali je rešenje koje je objavila Evropska komisija u julu 1997. bilo negativno. Komisija je predložila odlaganje početka pregovora o članstvu do daljeg. Tek u oktobru 1999. nova procena koju je objavila Evropska komisija bila je povoljna za Letoniju. Pregovori o članstvu otpočeli su 2000. godine.

Pregovori Letonije sa Evropskom unijom tekli su glatko i zato je ona sustigla druge zemlje kandidate, čiji su pregovori počeli još 1998, a proces pridruživanja završila je zajedno sa celom grupom deset država. Opšti referendum u vezi sa članstvom zemlje u Evropskoj uniji održan je 21. septembra 2003. Za članstvo Letonije u Evropskoj uniji glasalo je 67 posto birača, a protiv 32,3 posto. Na referendumu je ukupno učestvovalo 72,5 posto birača. Letonija je postala punopravna članica Evropske unije 1. maja 2004.

ESTONIJA

NAZIV Estonija (*Eesti*) je još 1154. ubeležena na jednoj arabljanskoj karti. Sam naziv je verovatno potekao od imena *Aisti* koje su Germani davali svim plemenima severozapadno od reke Visle. Tim imenom nazivani su i Prusi i Litvanci, i Letonci i Livonci, i Estonci, ali je vremenom ono ostalo samo naziv ugro-finskog plemena koje je živelo na istočnoj obali Baltičkog mora, pa su već stari Skandinavci zemlje južno od Finskog zaliva nazivali *Eistland*.

SIMBOLI Iako Estonija nikada nije bila kraljevina, njen grb je kraljevskog porekla: danski kralj Valdemar II (*Waldemar II*, vladao 1219-1241) koji je osvojio Estoniju dodelio je taj danski grb sa tri lava, gradu Talinu. U nezavisnoj Estoniji 1925. godine odlučeno je da taj grb bude simbol cele zemlje.

Boje estonske zastave potiču od boja koje se najčešće viđaju na estonskim narodnim nošnjama. Plavu, crnu i belu trobojku su u XIX veku popularizovali studenti Estonci sa univerziteta Tartu: te boje su izabrali za simbol svoje ustanove i njima su ukrašavali studentske kape. Sada Estonci kažu da boje njihove zastave imaju prilično jasan smisao: crna označava estonsku zemlju koja hrani narod, plava označava estonsko nebo, a bela – to je nada u bolju budućnost. Zastava je definitivno potvrđena 1922. i ponovo 1990. Odnos širine i dužine zastave je 7:11.

GEOGRAFIJA Estonija (površina 42.226 km²) se nalazi na istočnoj obali Baltičkog mora. Ona je „najmorskija“ od sve tri baltičke zemlje. Njena morska granica (1.100 km) je dvostruko duža od kopnene. Obale Estonije su vrlo razuđene i njoj pripada

mного ostrva. Najveća ostrva su Sarema (*Saaremaa*) i Hijuma (*Hiiu*), najviši vrh je *Suur Munamagi* (318 m).

POLITIČKI SISTEM Estonija je parlamentarna republika. Vrhovna vlast u zemlji pripada parlamentu (*Riigikogu*), koji je sastavljen od 101 narodnog poslanika biranog prema sistemu proporcionalnog predstavljanja na četiri godine. Vođa države, predsednik, bira se u parlamentu na pet godina. Vladom upravlja premijer koga uz saglasnost predsednika određuje parlament.

STANOVNICI I KULTURA U Estoniji je 2008. godine živelo 1,3 mil. stanovnika, od kojih su 65,3 posto Estonci, 28,1 posto Rusi, 2,5 posto Ukrajinci, 1,5 posto Belorusi, 2,6 posto Finci i drugi. U pogledu religije, preraspodela stanovnika Estonije otprilike odgovara preraspodeli prema etničkoj pripadnosti. Većina Estonaca su protestanti luterani, većina Rusa pravoslavci. Zanimljivo je i to da u Estoniji postoji i mala zajednica estonskih pravoslavaca. Kao i u Letoniji, u Estoniji postoji nerešena situacija vezana za državljanstvo ruske manjine, doseljene pretežno za vreme sovjetske vlasti. Prema obnovljenom zakonu o državljanstvu nezavisne Estonije, ruska manjina nije automatski stekla pravo da dobije državljanstvo Estonije. Uslov za dobijanje državljanstva je da se nauči složeni estonski jezik, što komplikuje poziciju ruske manjine, ali i odnose Estonije sa Rusijom.

Estonski jezik se veoma razlikuje od jezika susednih zemalja (osim Finske). Estonci (kao i Finci) ne govore jezikom koji pripada indoevropskoj, nego ugro-finskoj porodici jezika, čiji su leksika i gramatika potpuno drugačiji. U estonskom jeziku, na primer, ima čak četrnaest padeža, ali skoro da nema predloga.

Estonci, iako mali narod, uspevaju da održe i stvaraju sopstvenu kulturu – oni imaju mnogo ljubitelja pozorišta, umetnika, književnika i obično vrlo uspešno nastupaju na takmičenju za pesmu Evrovizije. Riznici svetske književnosti može se pridobi-

dati estonski narodni ep „Kalevin sin“ (*Kalvipoeg*) napisan u XIX veku. Najpoznatiji estonski slikar, umetnik veoma karakterističnog razmišljanja koji je stvarao u prvoj polovini XX veka, je Eduard Viiralt (1898-1954).

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI Iako u estonskoj prestonici Talinu (*Tallinn*) živi više od 400.000 stanovnika, u njegovom starom gradu se verovatno još oseća srednjovekovni duh hanzeatskog grada. Talin je podeljen na dva dela: donji grad sa centralnim trgom na kojem se nalazi gradska kuća, i gornji, sa kojeg se pruža divna panorama na preostali deo grada i luku. Ostaci zidova stare talinske tvrđave sa odbrambenim kulama i crkve sa visokim zvonnicima izgledaju još upečatljivije kada se grad posmatra sa morske strane.

Ostali najveći estonski gradovi: Tartu, poznat po svome univerzitetu (101.000 stanovnika), Narva (68.000 stanovnika), Kohtla-Järve (*Kohtla-Järve*, 47.000 stanovnika), Pärnu (*Pärnu*, 45.000 stanovnika), Viljandi (20.000 stanovnika).

ISTORIJA Estonci se prvi put u pisanim izvorima pominju u delu rimskog istoričara Tacita „Germania“. Već u IX veku teritorija Estonije je bila meta pohoda skandinavskih Vikinga. Kasnije su zemlju napadali časi Danci, časi Šveđani, časi Rusi, ali do XIII veka nijedan od napadača nije uspeo da se tamo utvrdi na duže vreme, sve dok Danska nije osvojila severnu Estoniju i najveća ostrva. Danci su tu oblast 1346. predali nemačkom Ordenu mača koji se već utvrdio u Letoniji.

U XVI veku Estonija je opet podeljena: severni deo je pripao Švedskoj, a južni poljsko-litvanskoj državi, koju su ubrzo zatim takođe zauzeli Šveđani; ovi su početkom XVIII veka izgubili od Rusa Veliki severni rat i morali su da im prepuste celu Estoniju. Međutim, iako je

Estonija zvanično bila pod vlašću Rusa, dugo vremena su nemački baroni imali velika prava na lokalnu samoupravu. Tek početkom XIX veka u Estoniji je počela intenzivna rusifikacija.

Estonija je prvi put u istoriji postala nezavisna država 1918. Međutim, prema paktu Molotov-Ribentrop, 1940. Sovjetski Savez je, neometan ni od koga, okupirao i anektirao Estoniju. Posle Drugog svetskog rata i nemačke okupacije, Estonija je opet pripala Sovjetskom Savezu. U zemlji je počela aktivna rusifikacija, naseljavano je što više ruskih kolonista kako bi se njihov broj povećao u odnosu na lokalne stanovnike, Estonce. Tek kada su u Sovjetskom Savezu počele reforme koje je inicirao Mihail Gorbáčov, u Estoniji je nikao nacionalni pokret i 1991. je obnovljena nezavisnost.

ESTONIJA I UJEDINJENJE EVROPE Ponovo uspostavivši nezavisnost, Estonija, kao i druge baltičke zemlje, počela je intenzivno da obnavlja veze sa skandinavskim i evropskim zemljama. Kada je 1995. potpisala dogovor (o udruživanju) sa Evropskom unijom, zemlja je priključena u proces ostvarivanja strategije prijema novih članica. Estonija se obratila Savetu unije za članstvo u Evropskoj uniji 24. novembra 1995.

Pošto je zemlja, u poređenju sa Litvanijom i Letonijom, brže napredovala na putu reformi, bila prva koja je uvela nacionalnu valutu, estonsku krunu, privukla više stranih investicija i ostvarila najbolje pokazatelje makroekonomskog rasta – Evropska komisija je već 1997. Estoniju, jedinu od tri baltičke zemlje, ocenila kao dovoljno pripremljenu za početak pregovora o ulasku u Evropsku uniju. Pregovori o članstvu počeli su 1998. godine. Veće poteškoće se nisu pojavile, ali pošto se proces odužio, Estoniju su ipak sustigle i druge dve baltičke zemlje. Estonija je završila pregovore krajem 2002. zajedno sa svih deset novih kandidata.

Opšti referendum u vezi sa članstvom u Evropskoj uniji održan je 14. septembra 2003. Za članstvo Estonije u Evrop-

skoj uniji glasalo je 66,9 posto birača, a protiv 33,1 posto. Na referendumu je ukupno učestvovalo 63 posto birača. Estonija je postala punopravna članica Evropske unije 1. maja 2004.

Eduard Viiralt

Fragment slike „Pakao“ (1930-1932)

SLOVENIJA

NAZIV Ime zemlje potiče od naziva plemena koje tu živi još od VI veka, ali je ono prvi put zvanično upotrebljeno tek 1918, kada je osnovana Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, kasnije Jugoslavija.

SIMBOLI Glavni elementi slovenačkog grba su konture najvišeg snežnog vrha slovenačkih Alpa, Triglava, na plavom polju. Plave, talasaste linije u podnožju planine simbolizuju more. Tri zlatne zvezde šestokrake iznad planine uzete su od stare slovenačke aristokratske porodice – grba grofa Celje i grada sa istim nazivom. Porođica Celje je u stara vremena, još pre osnivanja Svetog rimskog carstva, bila najveći konkurent Habzburgima.

Kaže se da su tradicionalnu slovensku belu, plavu i crvenu trobojku, koju danas koriste još i Slovaci i Rusi, Slovenci prvi put istakli za vreme revolucije „proleće naroda“ 1848. Ta trobojka bila je zvanična slovenačka zastava i u predratnoj Kraljevini Jugoslaviji. Kasnije nije korišćena, a zvanični status dobila je 1991. kada je Slovenija proglasila nezavisnost. Da bi se razlikovala od ruske i slovačke zastave, na beloj i plavoj traci, bliže jarbolu zastave, prikazan je slovenački grb. Zastava je ozvaničena 1991. Odnos širine i dužine zastave je 1:2.

GEOGRAFIJA Površina Slovenije je 20.273 km². Zemlja ima uski izlaz na Jadransko more od 47 km. Teritorija je brdovita, a na njoj ima i puno dolina i reka. Najviši vrh u Slo-

veniji i bivšoj Jugoslaviji, Triglav u Alpima, visok je 2.864 m. Najvažnije reke su pritoke Dunava, Drava i Sava.

POLITIČKI SISTEM Slovenija je parlamentarna predsednička republika. Vođa države predsednik bira se na neposrednim izborima na pet godina. Zakone donosi Državni zbor. On je sastavljen od 90 članova: 40 se bira direktno, a 50 prema proporcionalnom predstavljanju na četiri godine. Premijera određuje predsednik uz saglasnost Zbora.

STANOVNICI I KULTURA U Sloveniji je 2008. godine živelo oko 2 mil. stanovnika, a 88 posto njih su Slovenci. Najveća religijska konfesija su katolici (oko 70 posto). Od najpoznatijih Slovenaca vredi spomenuti protestantskog reformatora i pisca Primoža Trubara (1508-1586), koji je 1550. izdao prvi slovenački katehizis, enciklopedistu Janeza Vajkarda Valvasora (1641-1693), matematičara Jurija Vega (1754-1802), slikara Riharda Jakopiča (1869-1943), kompozitora Jacobusa Gallusa (1550-1591), arhitektu Jožeta Plečnika (1872-1957), romantičarskog pesnika France Prešerna (1800-1848), slikarku Ivanu Kobilcu (1861-1926), književnika modernistu Ivana Cankara (1876-1918).

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI Prestonica Slovenije Ljubljana, u kojoj živi 259.000 stanovnika, smeštena je u međuplaninskom procepu sa obe strane reke Ljubljanice. Najvažniji spomenici arhitekture su ostaci rimskog utvrđenja, zamak, zgrade u baroknom i ar nuvo stilu. Ostali najveći gradovi u Sloveniji: Maribor (93.000 stanovnika), Celje (38.000 stanovnika), Kranj (35.000 stanovnika), Velenje (26.000 stanovnika).

ISTORIJA Oblasti u kojoj su Slovenci živeli vekovima do samog kraja Prvog svetskog rata 1918. godine pripadale su Svetom rimskom carstvu, a kasnije Habzburškoj monarhiji. Godine

1918. Slovenci su zajedno sa Hrvatima i Srbima osnovali novu državu – Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca, koja je 1929. preimenovana u Jugoslaviju. Posle Drugog svetskog rata, Slovenija je postala republika komunističke jugoslovenske federacije. Jugoslovenski komunistički režim razlikovao se od režima Sovjetskog Saveza - bio je liberalniji. Međutim, postepeno se u Sloveniji, kao i u drugim nesrpskim delovima Jugoslavije, pojavilo nezadovoljstvo beogradskom nacionalnom politikom i jugoslovenska federacija se raspala na odvojene republike.

Tako je Slovenija najmlađa od svih država Evropske unije i stiće iskustva nezavisne države tek od 1991. Istorijske veze Slovenije i Evrope, kao i efikasna ekonomija, omogućile su zemlji da brzo ostvari neophodne reforme i postane moderna država.

SLOVENIJA I UJEDINJENJE EVROPE Slovenija je bila prva od republika bivše Jugoslavije koja je izborila nezavisnost, u čemu je pomogla i činjenica da u Sloveniji nema značajnije srpske manjine.* A zbog svog relativno visokog nivoa ekonomske razvijenosti i bliskih

odnosa sa zapadnom Evropom, Slovenija je ubrzo postala sasvim poželjna članica za Evropsku uniju. Stvari su malo komplikovale teritorijalne nesuglasice sa Italijom i zbog toga je Slovenija kasnije od drugih zemalja kandidata, tek 1996, uspela da zaključi sporazum o pridruživanju sa Evropskom unijom. Međutim, Sloveniju su podržali tako uticajni „advokati“ kao što su Nemačka i Austrija, i zato je Evropska komisija njenu prijavu za članstvo, predatu Savetu Evropske unije 10. juna 1996, pozitivno ocenila.

Slovenija je pregovore o članstvu počela 1998. i uspešno ih okončala krajem 2002. Opšti referendum u vezi sa članstvom zemlje u Evropskoj uniji održan je 23. marta 2003. Za članstvo Slovenije glasalo je 89,64 posto birača, a protiv 10,36 posto. Na referendumu je ukupno učestvovalo 60,44 posto birača. Slovenija je postala punopravni član Evropske unije 1. maja 2004. Slovenija je prva od zemalja koje su ušle u EU

*Stav autora predstavlja jedno od mišljenja o navedenom pitanju.

2004, stekla pravo da svoju nacionalnu valutu, slovenački tolar, zameni evrom. Zajednički novac EU u opticaju je u zemlji od 2007. godine.

A
J
N
E
V
O
T
S

NAZIV Nije jasno da li je latinska reč *cuprum*, koja znači „bakar“, dao naziv ostrvu, ili je obratno: ostrvo, odavno poznato po rudama bakarnih sulfida, dalo naziv tom veoma korisnom i naročito lepom dragocenom metalu.

SIMBOLI Kiparski grb i zastavu je 1960. izabrao prvi predsednik u to vreme još jedin-
stvenog Kipra, arhiepiskop Makarios III (1913-1977). Grbom Kipra dominira mo-
tiv mira. Na štitu je prikazan simbol mira – beli golub koji nosi lovorovu grančicu.
Godina 1960. je ta u kojoj je Kipar postao nezavisan od Ujedinjenog Kraljevstva.

Bela zastava Kipra je još jedan simbol mira. Ona simbolizuje mir dve ostrvske zajednice, Grka i Turaka. U središtu zastave je bilo predviđeno da se postavi kontura ostrva boje bakra, ali ta žutokestenjasta boja nije odgovarala pravilima heraldike, pa je bakar zamenjen zlatom (tj. žutom bojom). Lovorove grančice ispod konture ostrva su znak mira. Odnos širine i dužine zastave je 3:5.

GEOGRAFIJA Kipar je treće po veličini ostrvo u Sredozemnom moru (posle Sicilije i Sardinije). Ukupna njegova teritorija je površine 9.251 km². Najviši vrh je Olimp (1.953 m). Naročito je impresivna kiparska priroda – u zemlji devet meseci (od marta do novembra) traje leto, a ostala tri, kako kažu sami Kiprani – proleće. Zato se čak

i u takozvano proleće može kupati u moru čija se temperatura ne spušta ispod 18-19 stepeni.

KIPAR

POLITIČKI SISTEM Kipar je predsednička republika. Vođa zemlje i vlade, predsednik, bira se na pet godina na neposrednim izborima. Njega određuje i 11 članova vlade. Zakone donosi parlament zemlje, Poslanički dom, koji je sastavljen od 80 članova biranih na pet godina na neposrednim izborima. U parlamentu je 56 mesta rezervisano za Grke, a 24 za predstavnike turske zajednice. Od kada je počeo konflikt 1974, Turci više ne šalju svoje poslanike i ta mesta do sada ostaju slobodna.

STANOVNICI I KULTURA Na Kipru (bez okupiranog severnog dela) je 2008. živelo 779.000 stanovnika, od njih 85,2 posto su Grci, 11,6 posto Turci, a 3,2 posto pripadnici drugih naroda. U zemlji postoje dva državna jezika, grčki i turski.

Na Kipru ima mnogo spomenika iz raznih istorijskih razdoblja. Tu ćemo naći tragove i naselja iz neolita, primere antičke helenske arhitekture, ostatke vizantijskih i venecijanskih tvrđava i zankova, kao i mnogo džamija iz razdoblja turske vlasti.

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI Kiparska prestonica Nikozija (ili Lefkozija), kao i celo ostrvo, podeljena je na dva dela – grčki i turski. U njoj živi 206.000 stanovnika. Kada je 1989. pao Berlinski zid, Nikozija je ostala jedina podeljena prestonica na svetu.

Drugi gradovi: najvažniji vinarski centar Limasol (161.000 stanovnika), grad koji podseća na veličanstvenost antike, Larnaka (72.000 stanovnika), živopisna luka Pafos (47.000 stanovnika), nedaleko od koje je, prema predanju, rođena grčka boginja lepote i ljubavi, Afrodita. Ona je iznikla iz krvave pene koja se pojavila kada je sin vrhovnog boga Urana, Kronos, ostrim srpom odsekao polni organ oca i bacio ga u more pored kiparske obale. Kiprani veruju da se to dogodilo u zalivu naročite lepote, između dve velike stene.

ISTORIJA Od 1878. do 1960. godine, kada je postao nezavisna država, Kipar je bio posed Ujedinjenog Kraljevstva. Pre toga pripadao je tuskom carstvu. S obzirom na stratešku važnost ostrva, Ujedinjeno Kraljevstvo je predložilo Grčkoj i Turskoj da ne pretenduju više na ostrvo kada se povuku, i da se suverenitetu nezavisnog Kipra pruže garancije sve tri zemlje. Tako bi Kipar bio zaštićen od priključenja bilo kojoj zemlji i od moguće podele na odvojene teritorije. Taj dogovor je potrajavao, ali ne dugo: 1974. grčki radikali, podstaknuti iz Grčke, srušili su predsednika Makariosa i objavili da Kipar postaje deo Grčke. Na taj čin oštro je reagovala Turska, koja je sa vojskom ušla na severni deo ostrva i proglasila u njemu Tursku Republiku Severni Kipar. Ujedinjeno Kraljevstvo je odlučilo da se ne meša i ne podrži nijednu stranu.

Iako južni, grčki deo ostrva nije postao sastavni deo Grčke, dok je na severu ostala turska okupaciona vojska. Tako je Kipar *de facto* postao podeljena zemlja. Dva njena dela, uključujući i podeljeni glavni grad, deli zelena linija koju kontrolišu snage Ujedinjenih nacija. Oko 78 posto stanovnika ostrva, Grka, kontroliše oko 43 posto teritorije zemlje, dok su oko 18 posto stanovnika Turci, ali oni kontrolišu oko 37 posto teritorije. Turska takođe vodi ne mnogo propagiranu politiku migracije i podstiče da se više Turaka sa kopna preseli na ostrvo. Smatra se da se od 1974. iz Turske na Kipar preselilo više od 100.000 Turaka imigranata. Ta podela koja je uzrokovala mnogo ličnih tragedija i nesreća, ostala je do sada nepromenjena i zasad se ne vidi kraj konflikta. Rešavanju konflikta nije pomogao ni plan Ujedinjenih nacija za ujedinjenje zemlje koji je u aprilu 2004. na referendumu odbila grčka zajednica Kipra. To ostaje jedno od najmilitarizovanih mesta na svetu.

KIPAR I UJEDINJENJE EVROPE Istorijski, na odnose Kipra i Evropske unije stalno su uticale neakve spoljne okolnosti, od kojih

treba spomenuti ulazak Ujedinjenog Kraljevstva u Evropsku zajednicu 1973. i ulazak Grčke 1983, a takođe i stalni sukob Grčke i Turske. Najvažniji problem Kipra (a i Evropske unije) još uvek je podela ostrva iz 1974 godine.

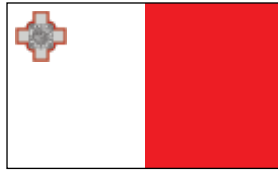
Evropska unija je, ipak, odlučila da počne pregovore sa međunarodno priznatom grčkom vladom Kipra, i, kada je ona ispunila sve uslove za članstvo, primila je ostrvo u Uniju. Kipar je postao ravnopravni član Evropske unije 1. maja 2004. Za to vreme, severni deo ostrva, na kojem se nalazi ni od koga priznata (osim od Turske) Turska Republika Severni Kipar, ukoliko ne nađe zajednički jezik sa Grcima, moraće da ostane izvan granica Evropske unije. Tu bi se primenilo iskustvo podeljene Nemačke za vreme hladnog rata: do 1990, kad je Nemačka uspela da se ujedini, članica Evropske zajednice bila je samo Zapadna Nemačka. Ali to nikako nije smetalo da kasnije, pod suštinski promenjenim okolnostima, u zajednicu uđe i Istočna Nemačka.

Jedan od argumenata za prijem Kipra u Evropsku uniju upravo je bila nada da će članstvo u Uniji možda konačno pomoći pri rešavanju okorelog konflikta. Najvažniji „advokat“ koji je agitovao za članstvo Kipra bila je, naravno, Grčka. Konačno, težnji Kipra pomogli su i njegov dosta dobar položaj i stabilne finansije države, odgovarajući uslovi za uvođenje evra. Zajednička valuta EU, evro, u zemlji je u upotrebi od 2008.

MALTA

NAZIV Naziv zemlje potiče od feničanske reči *Maleta*, koja znači „utočište“. I stvarno, u drevna vremena ostrvo je često služilo kao utočište feničanskim mornarima – tamo su mogli da sačekaju da se morske oluje smire.

SIMBOLI Grb Malte je podeljeni štit, čija je desna polovina bela, a leva crvena. U gornjem uglu bele polovine štita nalazi se krst Sv. Đorđa. Na štitu se nalazi kruna od cigala sa osam kula (vidi se samo pet), koje simbolizuju neosvojiva malteška utvrđenja. Oko štita su grančice masline (sa leve strane) i palme (sa desne) koje simbolizuju mir. One su opasane lentom bele i crvene boje sa natpisom na malteškom jeziku *Repubblika ta' Malta*.

Zastava Malte je ista kao grb i sastavljena je od dve vertikalne trake bele i crvene boje. U gornjem levom uglu pored jarbola zastave širi se krst Sv. Đorđa. Zastava je ozvaničena 1964. godine. Odnos širine i dužine zastave je 2:3.

Boje grba i zastave i njihov raspored povezuju se sa zastavom normanske porodice Otvil koja je nekada vladala ostrvom, na kojoj su crvena i bela polja bile šahovski raspoređene. Prema legendi, grof Rože Otvil (*Roger Hauteville*) pre napuštanja ostrva odsekao je delić svoje belo-crvene zastave sa šahovnicom i poklonio ga Maltežanima.

Jedan od najvećih ordena Ujedinjenog Kraljevstva, krst Sv. Đorđa, našao se na grbu Malte odlukom kralja Džordža VI (*George VI*) od 15. aprila 1942. kao nagrada za hrabrost i odlučnost Maltežana u odbrani prilikom opsade sila Osovine. Maltežane nije slomilo ni bombardovanje iz vazduha, a uspešno su otklonili i pretnju od desanta. Na dan 21. septembra 1964. Malta je postala

nezavisna država, ali je odlučeno da će znak koji odaje poštu hrabrosti njenih stanovnika, na kojem je prikazan Sv. Đorđe u borbi za aždajom i natpis *For Gallantry*, tj. „za hrabrost“ i dalje ostati na grbu i zastavi Malte.

GEOGRAFIJA Malta je sasvim mala zemlja. Njena teritorija se sastoji od tri ostrva – Malta, Gozo i Komino (*Comino*), čija je površina 246 km², a glavno ostrvo Malta je samo 27 km dugačko i 15 km široko. Međutim, Malta je na strateški veoma važnom mestu: budući u samom središtu Sredozemnog mora, ona se nalazi na pola puta između Evrope i Afrike, između istoka i zapada i najmoćnije države su se uvek trudile da uzmu tu zemlju pod svoju vlast. Kontrola nad Maltom značila je kontrolu nad celom oblašću Sredozemnog mora i zato su, osim Feničana, tamo gospodarili Rimljani, Arabljani, Normani, Španci, i na kraju Englezi. I sve te kulture su ostavile tragove, stvorivši na Malti posebnu atmosferu.

POLITIČKI SISTEM Malta je parlamentarna republika. Vrhovna vlast pripada parlamentu – Predstavničkom domu (*House of Representatives*), sastavljenom od 65 poslanika biranih na pet godina. Vođu države, predsednika, bira Predstavnički dom na pet godina. Premijer obično postaje lider parlamentarne većine.

STANOVNICI I KULTURA Na Malti je 2008. živelo oko 408.000 stanovnika. Maltežani su potomci starih Feničana i Kartaginjana. Njihov jezik je jedan od arapskih dijalekata, ali u zemlji postoji samo jedna verska kofenzija – rimokatolička, a pismo malteškog jezika je latinica. U zemlji postoje dva zvanična jezika: malteški i engleski.

Narodne tradicije na Malti su veoma stare, a najjasnije se vide na festivalima organizovanim u leto, zvanim *festa*. Tada se u gradićima održavaju impresivne povorke sa bakljama, obično

posvećene zaštitniku gradića. Na Malti takođe ima ostataka jedinstvenih svetilišta iz neolitskog vremena. U toj zemlji su živeli poznati italijanski barokni slikari Karavađo (*Caravaggio*, 1753-1610) i Matija Pretis (*Mattia Pretis*, 1613-1699). Zvezda malteške književnosti je pesnik, pisac i autor nacionalne himne Dun Karm (1871-1961).

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI Današnju prestonicu Malte, La Valetu (363.000 stanovnika) osnovali su 1566. vitezovi Sv. Jovana (kasnije nazvani Malteški red). Red Sv. Jovana, osnovan još 1080. god. u Jerusalimu, bio je snažna duhovna i vojna podrška crkvi i uspešno je širio hrišćanstvo i njene ideale u južnoj Evropi. Godine 1565. vitezovi reda i lokalni stanovnici Maltežani odbili su četvoromesečnu opsadu Turaka Osmanlija od 40.000 vojnika. U čast vođe branilaca Žana de la Valeta (*Jean de la Vallette*) nazvan je grad koji je nekada bio jedna od najbolje utvrđenih luka na svetu.

ISTORIJA Svetilišta iz vremena neolita na Malti, otprilike 4.000 god. pre n.e, su najstariji znakovi civilizacije u celom basenu Sredozemnog mora.

U VIII-VII veku pre n.e. Maltu su osvojili Kartaginjani. Kasnije su ostrva postala vlasništvo Rimskog carstva. Priča se da je 60. godine Maltežane u hrišćanstvo preveo sam apostol Petar. Posle podela Rimskog carstva 395. godine, Malta je pripala Vizantijskom carstvu. Godine 870. su je osvojili Arabljani, a 1091. ponovo su je osvojili Normani preseljeni sa Sicilije i u njoj obnovili hrišćanstvo.

Normani su vladali ostrvima do samog početka XVI veka. Godine 1530. zemlja je pripala vitezovima katoličkog reda Sv. Jovana, koje su kasnije počeli nazivati Malteškim redom, iako, naravno, lokalni stanovnici i monaški red nisu imali skoro ničeg zajedničkog.

Malteški red je vladao do 1798, kad je ostrvo zauzeo Napoleon. Konačno, 1814. Malta se našla pod vlašću Ujedinjenog Kraljevstva.

Vladajući Maltom, Britanci su njenu ekonomiju najpre usmerili na to da ostrvo bude preuređeno u neosvojivu vojnu tvrđavu. U vreme Prvog svetskog rata tamo je bila pomorska baza britanske vojske, a u vreme Drugog svetskog rata Malta je morala da istrpi bombardovanje Italijana i Nemaca i pretnju invazijom. Dana 15. aprila 1942. britanski kralj Džordž VI je odlučio da nagradi celu zemlju krstom Sv. Đorđa za odlučnost. To je bio prvi slučaj da taj orden nije dodeljen nekoj pojedinačnoj osobi, već određenoj teritoriji i njenim stanovnicima. Konačno, 21. septembra 1964. Britanija je dodelila Malti potpunu nezavisnost.

MALTA I UJEDINJENJE EVROPE Malta je već 1970. zaključila ugovor o udruživanju sa Evropskom zajednicom, ali tek 1990. je odlučila da preda prijavu za ulazak u Evropsku zajednicu. Na tu odluku je uticalo to što je vlada Malte, posle promene međunarodne situacije nakon završetka hladnog rata, mogla slobodnije da tumači ranije istaknutu neutralnost. Sa svoje strane, Evropskoj uniji je članstvo Malte moglo da bude korisno za povećanje zone stabilnosti u Sredozemnom moru, a preko Malte bi se možda otvorile veće mogućnosti širenja veza sa državama severne Afrike.

Tako je Malta prijavu za ulazak u Evropsku zajednicu predala Savetu još 16. jula 1990, ali na početku te decenije bilo je mnogo promena u Evropskoj uniji i odluka o Malti je dugo odlagana. Najzad, 1995. Evropska unija je rešila da počne pregovore sa Maltom, pola godine nakon međuvladine konferencije 1996-1997. Međutim, Radnička partija koja je 1996. pobedila na izborima odlučila je da napusti odluku o članstvu u Evropskoj uniji, i Malta, koja je imala sve mogućnosti da počne pregovore oko članstva zajedno sa drugih pet država 1998, nije

ih iskoristila zbog unutrašnjih političkih nesporazuma. Ali, te iste 1998. godine Nacionalna partija koja se vratila na vlast obnovila je prijavu Malte, i konačno su 2000. započeti pregovori o članstvu, a 2002. uspešno su i okončani.

Opšti referendum u vezi sa članstvom zemlje u Evropskoj uniji održan je 8. marta 2003. Za članstvo Malte u Evropskoj uniji glasalo je 53,64 posto birača, a protiv 46,36 posto. Na referendumu je ukupno učestvovalo 90,86 posto birača. Malta je postala punopravna članica Evropske unije 1. maja 2004. Prema pokazateljima ekonomske razvijenosti, Malta je bogatija od država Evropske unije kao što su Portugal i Grčka, pa se 2008. godine zemlja priključila ekonomskom i novčanom savezu i uvela je evro.

VI DEO

Počinje operacija „Balkan“

Malo ko je primetio kad su dve istočnoevropske države, Bugarska i Rumunija, koje su počele proces pripreme za ulazak u EU zajedno sa ostalim zemljama regiona, na kraju za njima zaostale i nisu bile među onima koje su pristupile EU 2004. godine. Te države više pripadaju regionu Jugoistočne Evrope ili Balkana, nego Centralnoj ili Istočnoj Evropi. Ta oblast, kako zbog geopolitičkog položaja (Balkan je uvek bio strateški važan region koji povezuje Evropu i Aziju), tako i zbog specifičnosti društva, uvek je zauzimala posebno mesto u evropskoj istoriji. Više decenija komunističke vladavine, kao i dugi vekovi pod Otomanskim carstvom, ostavili su značajan trag na region, koji je zbog toga kasnio sa demokratskim promenama u odnosu na zemlje Centralne i Istočne Evrope.* Kada je 1990. god. počeo proces raspada jugoslovenske federacije, ratovi, ubistva, strahote, etničko čišćenje koji su usledili i koje nisu uspeali zajedno da zaustave SAD, Evropa koja se ujedinjavala i međunarodne organizacije, bili su neshvatljivi i neprihvatljivi za civilizovani svet.

Međutim, još manje se treba čuditi da su navedene države, uprkos raznim sumnjama, uobičajenim i očekivanim problemima, ipak primljene u EU. Danas se možemo podsetiti da je mnoštvo prijava za članstvo kojima je odmah posle hladnog rata obasuta EU, unekoliko zbunilo lidere zemalja EU, ali im je ubrzo isto tako postalo jasno da na taj način EU stiče naročiti potencijal koji se ne može uporediti sa delovanjem i uticajem na druge zemlje nijedne druge svetske sile. Pružajući zemljama kandidatima perspektivu članstva, a za uzvrat zahtevajući sprovođenje definisanih kriterijuma za prijem, EU stiče mogućnost

*Stav autora predstavlja jedno od mišljenja o navedenom pitanju.

da ostvari glavne ciljeve svoje politike – širenje univerzalnih zapadnjačkih vrednosti, kao što su demokratija, tržišna ekonomija, vladavina prava, poštovanje prava čoveka i manjina, mirno rešavanje konflikata, povezani politički i ekonomski prostor. Taj projekat je uspešno ostvaren 2004. u državama srednje Evrope, a sada je došlo vreme za Balkan, najpre za one zemlje koje nisu upale u vrtlog novog balkanskog rata - Rumuniju i Bugarsku.

Prijem Bugarske i Rumunije u EU bez sumnje predstavlja njihov veliki trijumf. Ostvaren je cilj kojem se težilo već mnogo godina posle obnove demokratije. Ali, vrlo brzo su vlade tih država naslutile da je još rano za slavlje i da proces raznih ekonomskih, socijalnih i pravnih reformi mora da se nastavi uprkos tome što bi sada možda neko od vladajućih hteo da se „opusti“ i „odmori“. U isto vreme, za Evropsku uniju to je samo početak nove etape širenja na Balkan. EU je već odlučila da je jedini put da se donesu mir i stabilnost u ovaj nemirni region – omogućiti narodima koji tu žive perspektivu članstva u EU. Zvanično je to političko obavezivanje EU potvrdio Solunski samit evropskih lidera, koji je 2003. saopštio da EU svim balkanskim državama pruža perspektivu članstva – one će postati članice EU čim ostvare obavezne uslove, a postepeni i temeljno kontrolisani proces proširenja biće koristan za sve nove zemlje.

Ako pogledamo kartu Evropske unije, neće biti teško primetiti da EU, primivši u svoje okrilje Bugarsku i Rumuniju, u geopolitičkom pogledu kao da je konačno „okružila“ nestabilni zapadni Balkan i da će sad uraditi sve da se ne ponove ratovi i nesreće iz devedesetih godina prošlog veka. Sa druge strane, ako EU bude dobro išlo na Balkanu, nema osnova da se odbaci i još jedna mogućnost proširenja EU – perspektiva članstva Turske. Kao što je poznato, ti pregovori se već vode, iako postoje više sumnji nego nada u vezi sa njihovim rezultatima. Odgovore onima koji sumnjaju pružiće samo vreme. U svakom slučaju, prijem Bugarske i Rumunije u EU može smelo da se protumači kao početak izgradnje novog „mosta“ ka Turskoj.

Međutim, kako god ocenili prijem Bugarske i Rumunije u EU, ne možemo sumnjati u jedno – sada je evropski mozaik postao još zanimljiviji i raznovrsniji. U evropsku porodicu su se slili narodi sa specifičnim istorijskim iskustvom koji neguju jedinstvenu kulturu i o kojima, istinu govoreći, još malo znamo i neretko se više rukovodimo raznim mitovima i predrasudama nego proverenim informacijama. Zato iskoristimo sada priliku i pogledajmo bliže ove dve države i osobine koje ih čine posebnim.

RUMUNIJA

NAZIV Naziv Rumunija kao naziv države počeo je da se koristi tek 1861. za savez Moldavije i Vlaške (koji se na rumunskom zvao *Țara Românească*, što znači rumunska zemlja). To ime je pokazalo da stanovnici sebe smatraju potomcima Rimljana koji su osvojili zemlju u II veku. Zbog toga ne izaziva nikakvu dilemu ni oblik sadašnjeg naziva zemlje – *România*. Pošto su ranije korišćena dva oblika naziva – *Romania* ili *Rumania*, u nekim zemljama (među njima i u Litvaniji i Poljskoj) odomaćio se drugi naziv.

SIMBOLI Glavna figura grba Rumunije je zlatni orao na svetloplavom polju koji u kljunu drži krst karakterističan za pravoslavlje. Orao je stari simbol Rimskog carstva, jedna od najčešće korišćenih heraldičkih figura, koja simbolizuje hrabrost, odlučnost, plemenitost i moć, a zlatni krst je znak vernosti hrišćanstvu. Orao drži znakove vlasti: žezlo i mač.

Na grudima ptice je heraldički grb. Štit je podeljen na četiri dela, a njegov donji deo je razdvojen. U četiri polja štita prikazuju se simboli zasebnih istorijskih pokrajina zemlje. U prvom polju je grb Vlaške, isti zlatni orao koji na svetloplavom polju u kljunu drži zlatni krst; sa desne strane figure nalazi se zlatno sunce, sa leve mladi, zlatni mesec. Na drugom polju je tradicionalni grb Moldavije, glava bizona na crvenom po-

lju; između rogova bizona je zvezda petokraka, koja simbolizuje mlađu granu dinastije, dole desno srebrna ruža sa pet latica, dole levo srebrni mlad mesec. Na trećem se nalazi grb Banata i Oltenije, most sa dva luka iznad plavih talasa (simbolizuje most preko Dunava rimskog imperatora Trajana) na crvenom polju; na mostu je zlatni lav koji stoji i u prednjoj šapi drži srebrni istočnjački mač. U četvrtom polju je simbol Transilvanije; štit preseca tanak crveni zrak; gore je na svetloplavom polju prikazan crni orao, iznad čijeg desnog krila je sunce, a iznad levog srebrni mesec; dole je na zlatnom polju sedam zubastih kula koje simbolizuju sedam istorijskih zamkova Transilvanije. U podnožju štita na razdvojenom polju prikazani su zlatni delfini na svetloplavom polju, koji simbolizuju priobalni region Crnog mora.

Rumunska plava, žuta i crvena trobojna zastava osmišljena je i popularizovana u XIX veku, kada je u Evropi počelo „proleće naroda“. Iako su boje bile iste, njihov raspored je varirao. U početku je korišćena zastava sa horizontalnim trakama crvene, žute i plave boje, kasnije ju je pod uticajem Francuske revolucije 1848. zamenila ista, samo vertikalna kombinacija plave, žute i crvene boje. Poslednji put zastava je potvrđena ustavom iz 1991. i zakonom iz 1994. Odnos širine i dužine zastave je 2:3.

GEOGRAFIJA Površina teritorije je 238.391 km². Kada pogledamo kartu, oblik zemlje izgleda kao iverak čiji je rep umočen u Crno more. Međutim, takav izgled teritorija zemlje je dobila tek posle Drugog svetskog rata. Do tada, od kada je 1861. postala nezavisna, Rumuniju su činile samo dve pokrajine – Vlaška i Moldavija. Zato njen oblik nije podsećao na ribu, već na leptira ili pticu. U međuratnom periodu, Rumunija je bila čak veća nego sad. Posle Prvog svetskog rata ujedinjene su sve zemlje sa rumunskim stanovništvom, Vlaškoj i Moldaviji su priključene Transilvanija i Besarabija (ili istočna Moldavija), koje su oduzete raspadnutom

Austrougarskom i Ruskom carstvu. Tajnim dogovorom Sovjetskog Saveza i Nemačke iz 1940. Besarabija (ili istočna Moldavija) ponovo je oduzeta Rumuniji i pripojena Sovjetskom Savezu. Kada se raspao Sovjetski Savez, na toj teritoriji je osnovana Republika Moldavija, koja je, uprkos zajedničkom jeziku i kulturi, 1994. na opštem referendumu odlučila da postane nezavisna država i ne vrati se u sastav Rumunije, iako je u tom trenutku ta mogućnost bila sasvim realna. Bez obzira na takav rezultat referenduma, prema zakonu Rumunije, svi stanovnici zemlje i potomci onih koji su živeli u Moldaviji pre 1940, kada je bila u sastavu Rumunije, imaju pravo na državljanstvo Rumunije.

Za teritoriju Rumunije karakteristična je velika raznovrsnost: pola njene teritorije zauzimaju planine, a polovinu ravnica. Na sredini zemlje je transilvanska visoravan, koja sa jugoistoka i juga okružuje veličanstvene Karpate i transilvanske Alpe, na kojima je čak 14 vrhova viših od 2.000 m. Najviši vrh je *Moldaveanu*, visok 2.544 m. Istočno od Karpata proteže se brdovita Moldavija, a južno od transilvanskih Alpa do Dunava, prostire se vlaška ravnica. Raznovrsnosti rumunske teritorije odgovara i raznovrsnost njene prirode. Rumunija je, kao nijedna evropska zemlja, stanište obilja divljih životinja. Bezbedni od ljudi, u nedirnutim šumskim masivima, slobodno žive medvedi i drugi retki stanovnici šuma.

Između delte Dunava i Crnog mora prostire se ravnica Dobrudža, čiju obalu dužine 250 km zapljuskuje Crno more. Na jugu zemlju od suseda Bugarske i Srbije deli jedna od najdužih reka Evrope, Dunav, a na istoku (od zasebne Republike Moldavije) pritoka Dunava, Prut. Od ušća Pruta u Dunav počinje delta Dunava, puna pelikana, jedna od najvećih svetskih močvara, koja zauzima oko 3.000 km². To je jedinstveni spomenik prirode, uvršćen u spisak svetske baštine pod zaštitom UNESCO-a.

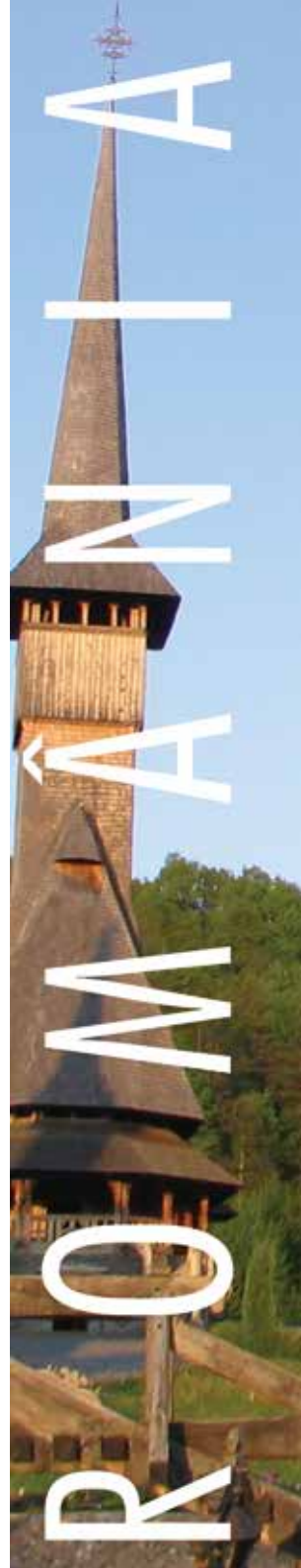
POLITIČKI SISTEM Demokratski politički sistem u Rumuniji je utvrđen ustavom iz 1991. koji je na nacionalnom referendumu organizovanom 2003. bio promenjen i dopunjen zbog pripreme zemlje za članstvo u Evropskoj uniji.

Pošto je ustav Rumunije sastavljen najviše uz pomoć francuskog ustava Pete republike iz 1958, oblik vladavine zemljom najpreciznije bi se mogao opisati kao polovična predsednička republika, jer izvršnu vlast dele predsednik i premijer. Predsednik se bira na pet godina na neposrednim izborima. Predsednik, uzimajući u obzir politički sastav parlamenta, bira i određuje premijera koji onda formira Savet ministara i organizuje program vlade, koji potom potvrđuje parlament.

Zakonodavstvo pripada parlamentu sastavljenom od dva doma. Gornji dom parlamenta – Senat – ima 140, a donji – Poslanički dom – 346 člana. Članovi oba doma biraju se na četiri godine prema sistemu proporcionalnih izbora.

STANOVNICI I KULTURA U Rumuniji je 2008. živelo oko 22,25 mil. stanovnika (oko 90 procenata su Rumuni, a najveća nacionalna manjina su Mađari, oko 7 posto). U pogledu religije, najveća je pravoslavna konfesija, njoj pripada 87 posto vernika. Rumuni govore rumunski jezik, čiju osnovu, kao i kod svih romanskih jezika, čini latinski jezik. Zbog toga je Rumunima prilično lako da nauče druge romanske jezike. Dugo vremena nakon osnivanja rumunske države, glavni strani jezik koji je najveći broj Rumuna učio bio je francuski. Tek u poslednje vreme njegovo mesto, zbog uticaja globalizacije, preuzima engleski jezik koji sada mladi najviše uče.

Prvi stanovnici te zemlje, ratoborni Dačani, narod pod velom legendi, danas su već nestali, ali su ostavili veliko nasleđe: ostatke utvrđenja, nakit, oružje, primere primenjene umetnosti. Savremeni Rumuni smatraju sebe potomcima Dačana. Zato nije slučajno što se rumunski automobili, čiji proizvodni pogon pripada francuskoj kompaniji Renou, zove Dačija (*Dacia*). U II veku, dakijsko kraljevstvo su osvojili Rimljani. To je imalo presudni uticaj na dalju sudbinu zemlje. Postepeno su se promenili ne samo naziv zemlje, već i njen jezik i kultura. U IX veku, zbog susedne Vizantije, u zemlji je nadvladalo pravoslavlje. Tragove je ostavila i dugovekovna dominacija Turaka. U to vreme je zapadni deo zemlje, Transilvanija, bila pod uticajem nemačke i mađarske kulture. Konačno, kada je u XIX veku stvorena moderna rumunska država, ona je prvenstveno bila usmerena na kulturu zapadne Evrope (pre svega Francuske). Ništa manje buran i pun kontrasta nije bio ni XX vek, u kojem ne samo da je došlo do razvoja nacionalne kulture, već i do najbrutalnije komunističke

diktature u celoj sferi sovjetskog uticaja.

Specifičan geografski položaj i burna istorija uticali su na to da se Rumunija danas odlikuje jedinstvenom kulturom u kojoj se na poseban način prepliću uticaji zapadne i istočne Evrope i Balkana. Zato nije slučajno što cela zemlja ima čak sedam objekata pod zaštitom *UNESCO*-a. To su već pomenuti ostaci dačanskih utvrđenja u Oreštiji, sedam transilvanskih crkava-tvrđava koje su sazidali kolonizatori Sasi, jedinstvene crkvene freske severne Moldavije, drvene crkve u Muramurešu, manastir Horezu, stari grad u Sigišoaru i dr. Transilvanski grad Sibiu je 2007. bio prestonica evropske kulture.

Kako god to bilo čudno, Rumunija, uprkos veličanstvenoj prirodi, planinskim odmaralištima i jedinstvenoj kulturnoj baštini, još često prvo asocira na ličnost koju je osmislio irski pisac Brem Stoker (*Bram Stoker*), na vampira grofa Drakulu. Stoker je, pišući roman, samo koristio i na svoj način obradio istorijske činjenice o vladaru Vlaške iz XV veka, Vladu Cepešu, koji je postao poznat po surovosti i nemilosrdnosti prema svojim neprijateljima i zbog toga prozvan Drakula (na rumunskom „đavolji sin“). Međutim, radnja Stokerovog romana ne odvija se u XV, nego u XX veku. Sa Draku-

lom ničeg zajedničkog nema ni dvorac Bran, sazidan na granici Vlaške i Transilvanije u XVI veku, koji je Stoker odrabrao kao glavno Drakulino boravište. To je samo uticalo da ovaj zamak postane magnet za turiste. Danas je zamak muzej koji podseća na veliku patriotkinju, rumunsku kraljicu Mariju (1914-1927). Tamo počiva njeno srce, a sećanje na Drakulu „živi“ samo zbog industrije suvenira koja cveta u toj oblasti.

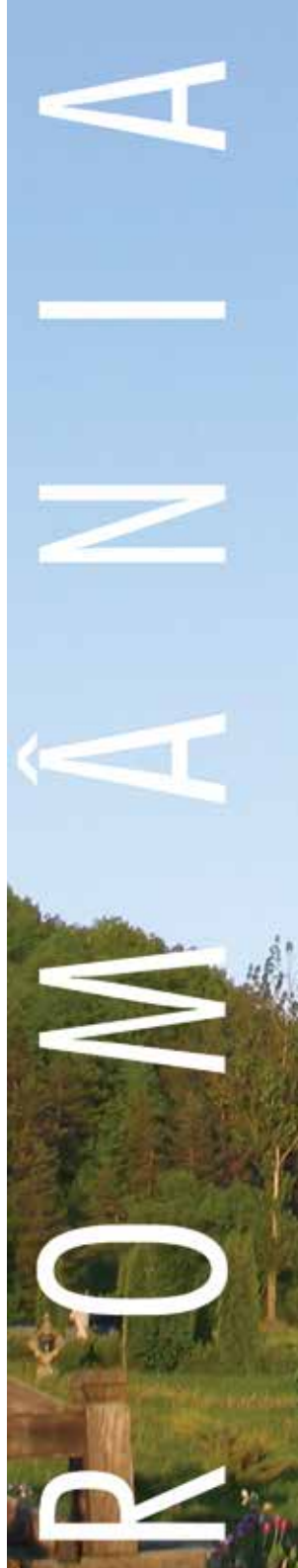
Ipak, bez obzira na reklamu koju je Rumuniji napravio Stokerov *Drakula* i mnogo njegovih ekranizacija, zemlja može da se pohvali i mnogo solidnijim uspesima u savremenoj umetnosti, kulturi i nauci. Za razdoblje razvitka rumunske nacionalne kulture, probuđene za vreme evropskog „proleća naroda“ 1948, smatra se kraj XIX veka – prva polovina XX veka kad su živeli, stvarali

i gradili mostove između kultura Rumunije i cele Evrope poznati Rumuni: istoričar Nicolae Jorga (*Nicolae Iorga*, 1881-1955), kompozitor George Enescu (*Gheorghe Enescu*, 1881-1955), Nikolae Grigoresku (*Nicolae Grigorescu*, 1938-1907), inženjer Aurel Vlajku (*Aurel Vlaicu*, 1882-1913), pisac Jon Luka Karađale (*Jon Luka Caragiale*, 1952-1912), pesnik Lućan Blaga (*Lucian Blaga*, 1895-1961), skulptor Konstantin Brankuši (*Constantin Brâncuși*, 1875-1957), začetnik savremene rumunske književnosti, pesnik Mihaj Eminesku (*Mihai Eminescu*, 1850-1889), čija je poezija prevedena na čak 60 svetskih jezika, i pisac koji se smatra jednim od najpoznatijih predstavnika ne samo rumunskog nego i francuskog teatra apsurda, Ežen Jonesko (rum. *Eugen Ionescu*, fran. *Eugène Ionesco*, 1909-1994).

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI Rumunska prestonica Bukurešt (*București*), u kojoj živi oko 2,5 mil. stanovnika, nalazi se je na jugoistoku zemlje, na obali reke Dimbrovice. Iako se Bukurešt prvi put pominje u pisanim izvorima 1459, on je dugo vremena bio jedan od najvažnijih gradova Vlaške. Či-

Constantin Brâncuși.
Ptica u prostoru (1923. g.)

njenica da se u njemu okupljala rumunska kulturna i politička elita uticala je na to da je, kad su se 1859. ujedinile Moldavija i Vlaška, on postao prestonica Kneževine Rumunije, a od 1881. i Kraljevine Rumunije. To je dalo veliki podstrek razvoju grada.

Do Drugog svetskog rata, zbog svoje ekstravagantne i kospomolitske arhitekture, Bukurešt je čak bio nazivan „istočni (ili mali) Pariz“. Ali kasnije su rat, zemljotres i komunistička diktatura izobličili lepi Bukurešt i danas se mogu videti samo njegovi mali ostaci. Po naredjenju rumunskog komunističkog diktatora Nikolae Čaušeskua (*Nicolae Ceaușescu*) sproveden je program „sistemizacije“, uklanjali su se čitavi kvartovi starog grada i gradile se glomazne višespratnice, među kojima se naročito ističe Republička (ili Narodna) palata. Širina te zgrade je 270, dužina 240, visina 84, a pod zemljom još 92 metra. U dvanestospratnici se nalaze i četiri podzemna sprata, 1.100 soba, 440 kancelarija i ogromne sale za sednice površine 1.000 i 1.500 m².

Sa jedne strane, to je jedinstvena zgrada, uključena u Ginisovu knjigu rekorda kao druga po veličini (posle Pentagona) zgrada na svetu koja se koristi u državne svrhe. Sa druge strane, ona je i slika nehumane prirode komunističke diktature. Iako Rumunija nije bila najbogatija zemlja, ogromni rashodi su bili namenjeni izgradnji te grandiozne palate samo zbog kaprica diktatora. Gradnja je počela 1984. ali ona ni do sada nije potpuno završena, a njeno odgovarajuće korišćenje i

održavanje velika su glavobolja za sadašnju rumunsku vladu. Trenutno su u zgradi smeštena oba doma rumunskog parlamenta, ali čak i za njih je zgrada suviše velika.

Ostali najveći gradovi u Rumuniji: istorijska prestonica Moldavije Jaši (*Iași*, 315.000 stanovnika), istorijska prestonica Transilvanije Kluž-Napoka (*Cluj-Napoca*, 310.000 stanovnika), ekonomski i kulturni centar Banata, Temišvar (*Timișoara*, 308.000 stanovnika), najstariji rumunski grad, najveća luka u Crnom moru i četvrta po veličini luka u celoj Evropi, Konstanca (*Constanța*, 304.000 stanovnika).

ISTORIJA Kad su 106. godine Dakiju osvojili Rimljani, mir u rumunskoj zemlji nije dugo trajao. Ne izdržavši pritisak Gota, Rimljani su morali da se povuku 271. Kasnije su Gote zamenila druga ratoborna nomadska plemena. Na kraju su se na sadašnjoj teritoriji Rumunije formirala tri glavna istorijska regiona – Transilvanija, Vlaška i Moldavija. Prvi se našao pod vlašću Mađara, a druga dva neko vreme nisu bili politički ujedinjena i tek je pretnja od Osmanskog carstva podstakla osnivanje kneževina Vlaške (1310. god.) i Moldavije (1352. god.). Celo balkansko poluostrvo i veliki deo Mađarske se 1541. našao pod vlašću Turaka, ali su sve tri rumunske kneževine sačuvalе unutrašnju i čak delimično spoljašnju autonomiju. Tokom 1600-1601. je čak svima njima upravljao jedan vladar, Mihaj Hrabri, ali nije mu dugo uspeo da održi postignuto jedinstvo. Sve tri kneževine, vazali Osmanskog carstva, imale su odvojene uprave. Kasnije, kad je Osmansko carstvo počelo da slabiti, pojedine oblasti sa rumunskim stanovništvom potpale su pod vlast drugih imperija. Transilvanija je 1699. pripala Habzburškoj (kasnije Austrougarskoj) monarhiji, a 1812. Rusija je okupirala istočnu Moldaviju. Preostale Vlaška i Moldavija ostale su pod vlašću Turaka, ali sa prilično širokom unutrašnjom autonomijom.

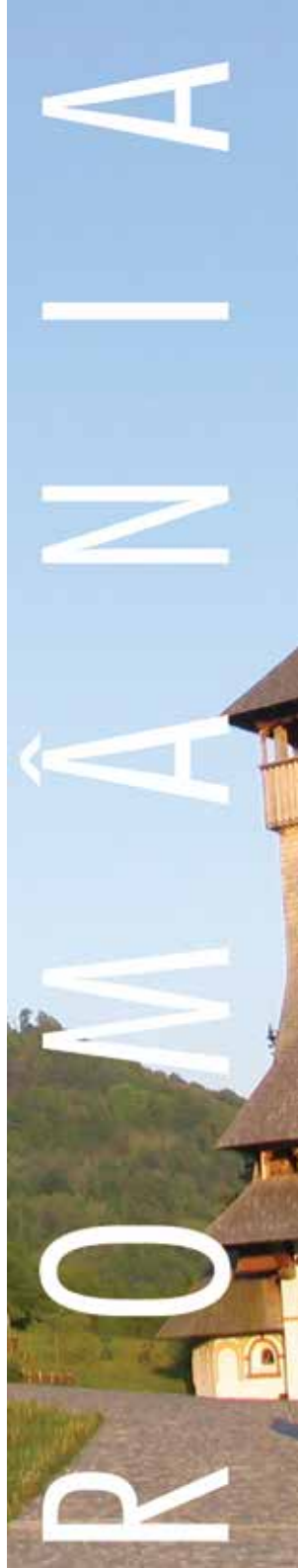
Zbog podređenosti rumunskih kneževina tuđim carstvima, Rumuni su u sopstvenoj zemlji smatrani građanima drugog reda i zato ne čudi da su se rado odazvali „proleću naroda“ koje je 1848. započelo u Evropi. Kada je ojačao nacionalni pokret, 1859. prestole Vlaške i Moldavije zauzela je jedna ličnost – knez Aleksandru Joan Kuza (*Alexandru Ioan Cuza*). To je bila klica savremene rumunske državnosti i njen početak. Međutim, ni dalji razvoj rumunske državnosti nije bio ništa manje dramatičan. Godine 1866. izvršen je državni prevrat, a Kuza je svrgnut. Rumunski političari su pozvali nemačkog kneza Karla fon Hoencolerna-Sigmaringena da ga zameni. Taj put izbor je bio uspešan. Nemački knez je uspešno upravljao zemljom, podržao je Rusiju u ratu protiv Turaka 1877-1878, a 1878. je izborio potpunu nezavisnost od Turske. Godine 1881. rumunski parlament je odlučio da proglasi zemlju kraljevstvom, a za kralja je izabrao kneza koji je do tada bio na vlasti, pa je on postao prvi rumunski kralj Karol I (*Carol I*). Rumunija je postala parlamentarna demokratija, a period 1878-1914. predstavlja godine rumunskog uspona i razvoja. Istina, posao ujedinjenja rumunskih zemalja još nije bio završen. Izvan granica novoosnovane kraljevine ostala je Transilvanija kojom je čvrsto vladala Austrougarska, iako su većinu njenih stanovnika činili Rumuni.

Novu priliku za ujedinjenje zemalja sa rumunskim življem u jednu državu pružio je Veliki (sada poznat kao Prvi svetski) rat, koji je protiv Antante izgubio savez četvorice (Nemačka, Austrougarska, Turska i Bugarska). Rumunija je u početku pokušala da ostane neutralna, ali je kasnije ipak stala na stranu Antante. Iako nije imala velikih vojnih uspeha ni pobeda, saveznici su velikodušno nagradili Rumuniju za podršku i žrtve. Posle određenih diplomatskih napora koje je naročito uložila pomenuta rumunska kraljica Marija, Rumuniji su posle mnogobrojnih (1918-1920) mirovnih ugovora pripale ne samo Transilvanija, već i Besarabija (tj. istočna Moldavija), Bukovina, čak i južna Dobrudža koja je uzeta od Bugarske. To je bilo veliko dostignuće, jer se teritorija zemlje uvećala za čak 40 posto. Tako je 1918-1920. ostvareno ujedinjenje „velike Rumunije“, tj. svih zemalja sa rumunskom većinom. Međutim, to je ujedno i proizvelo nove probleme, jer okupivši sve Rumune u rumunskoj državi, ona je dobila i dosta nacionalnih manjina. Možda su najviše problema uzrokovali i još uvek uzrokuju transilvanski Mađari, koji, iako manjina, nisu hteli da se pomire sa odvajanjem te pokrajine od Mađarske.

„Velika Rumunija“ nije dugo postojala. Kao i za veliki broj tadašnjih naroda

istočne Evrope, za Rumuniju je Drugi svetski rat bio početak novog talasa nesreća. Iako je Rumunija ponovo želela da ostane neutralna, kad je Sovjetski Savez 1940. zapretio ratom, ona je bila primorana da se odrekne istočne Moldavije i severne Bukovine. To je prouzrokovalo političku krizu u unutrašnjosti zemlje. Pod pritiskom političkih protivnika, tadašnji kralj Karol II (*Carol II*) je ukinuo ustav, za premijera odredio promenačkog maršala Jona Antoneskua (*Ion Antonescu*), odrekao se prestola u korist svog sina Mihaja i napustio zemlju. To je značilo uvođenje diktature u zemlju. Kada je Nemačka 1941. napala Sovjetski Savez, Rumunija je u ratu stala na stranu Hitlerove Nemačke. To je, bez sumnje, bila odluka sumnjive vrednosti, što je postalo jasno čim je Nemačka počela da gubi na Istočnom frontu. Kako se Crvena armija približavala rumunskoj granici, mladi kralj Mihaj I počeo je da menja politiku Rumunije: on je uklonio sa vlasti i naredio da se uhapsi diktator Antonesku i objavio je da Rumunija prelazi na stranu antihitlerovske koalicije. Međutim, to je bila zakasnela odluka. Staljin nije žurio da sa Rumunijom zaključi primirje dok njegova vojska nije okupirala Rumuniju koja se nije odupirala. Istina, Staljin je cenio zasluge kralja Mihaja I, i zemlja nije pretrpela dalje teritorijalne gubitke, a sam kralj je nagrađen jednom od najvećih nagrada Sovjetskog Saveza – ordenom pobede. Ipak, to je bila mala uteha za to što je zemlja bila pod okupacijom tuđe vojske, što je stvarna vlast pripala lokalnim komunistima koje je podržala Crvena armija, što je nada u obnovu demokratske vlasti i sačuvanje nezavisnosti potpuno propala.

Komunisti su, ne čekajući izbore, primorali kralja da odredi komunističkog vođu za premijera, a izbori koji su kasnije održani bili su namešteni. Godine 1947. parlament pod kontrolom komunista objavio je da Rumunija bira put komunističkog razvoja i postaje narodna republika, a monarhija

se ukida. Kralj je bio primoran da potpiše dokument kojim se odriče prestola i da napušta zemlju, bez prava da se u nju vrati. Tako je počelo razdoblje komunističke diktature koja je trajala više od četiri decenije.

Sovjetska vojska je ostala u Rumuniji do 1958, obezbedivši razvoj politike zemlje u pravcu koji je odgovarao Kremlju. Posle toga, naročito od 1965. kada je vođa rumunskih komunista postao Nikolae Čaušesku, njegovom voljom zemlja je počela da vodi samostalnu spoljnu politiku i nije uvek slušala diktat iz Moskve – Rumunija je odbila da učestvuje u invaziji Varšavskog pakta na Čehoslovačku 1968, nije prekinula diplomatske odnose sa Izraelom posle Šestodnevnog rata 1967, odbila je da bojkotuje Olimpijske igre u Los Anđelesu 1984, itd. Međutim, ta delimična Čaušeskuova samostalnost u inostranim poslovima nije se odslikavala na unutrašnju politiku. Njegova vladavina bila je jedna od najbrutalnijih u poređenju sa diktaturama u drugim zemljama istočne Evrope koje je uveo Sovjetski Savez. U zemlji je uveden strog totalitarni režim, industrija i zemljoradnja su nacionalizovane, primenjena je najstroža cenzura medija, proganjani su neistomišljenici, rušen je lepi Bukurešt, seljaci su iseljavani iz svojih boravišta, propagiran je kult ličnosti Čaušeskua kao rumunskog kondukatora (*Conducător*) i „Karpatskog genija“.

Režim se održao do 1989, kada su se, sledeći primer drugih istočnoevropskih naroda, Rumuni digli i svrgli ozloglašeni režim. Diktator je doživeo tužnu sudbinu: on je po hitnom postupku osuđen na vojnom sudu i streljan. Iako niko nije sumnjao da mu za učinjena zlodela treba suditi, prikazivanje ubrzane egzekucije na televiziji u vreme božićnih praznika 1989. uzdrmalo je svet. Posle revolucije 1989. u zemlji je obnovljen višepartijski sistem, koji je potvrdio ustav iz 1991. Izgnanom kralju Mihaju I dozvoljeno je da se vrati u zemlju, ali monarhija nije obnovljena – zemlja je ostala republika.

RUMUNIJA I UJEDINJENJE EVROPE Obnova demokratije stvorila je sve uslove da se zemlja otvori prema svetu i zatraži puno članstvo u Evropskoj uniji. Godine 1993. EU i Rumunija su zaključile evropski sporazum, a 1995. ona je Savetu EU predala zvaničnu prijavu za članstvo u Uniji. Težeći članstvu, Rumunija je počela ostvarivanje velikog broja političkih i ekonomskih reformi. U poređenju sa drugim zemljama srednje i istočne Evrope, taj proces je tekao sporije i zato zemlja nije ušla u grupu država koje su 2004. primljene u EU. Glavni razlozi koji su omeli

Rumuniju da brže korača u pravcu članstva u EU, bile su njena složena totalitarna prošlost, tj. krhkost demokratije, nedoslednost ekonomskih reformi, visok stepen političke korupcije, nerešeni problemi nacionalnih manjina. Dogovor o ulasku Rumunije potpisan je 25. aprila 2005. u Luksemburgu. Posle procedure ratifikacije u svim zemljama EU i samoj Rumuniji, dogovor je stupio na snagu i od 1. januara 2007. Rumunija je postala punopravna članica EU.

NAZIV Bugari su bili nomadski narod koji je, došavši iz istočnih stepa, 679. godine prešao Dunav i manje-više na današnjoj teritoriji Bugarske, osnovao državu. Danas se ne zna mnogo ko su zapravo bili ti došljaci Bugari, jer su se oni brzo pomešali i asimilovali sa slovenskim plemenima koja su živela na toj zemlji. Kada su se drevni Bugari i Sloveni pomešali, formirao se današnji bugarski narod. Bugarski jezik pripada porodici slovenskih jezika, ali neslovenski naziv države svedoči o složenom poretku tog naroda.

SIMBOLI Glavna figura bugarskog grba je zlatni krunisani lav koji stoji na crvenom polju; ivice štita su zlatne. Ako je verovati istorijskim izvorima, ta heraldička figura je korišćena kao simbol bugarskih vladara još od kraja XIII veka. Razume se da u ovom slučaju lav označava veličinu, moć, plemenitost i surovost prema neprijateljima.

Na štitu grba nalazi se kruna iz vremena drugog bugarskog kraljevstva (1085-1396) sa pet krstova napred i malim krstom na vrhu. Štit drže dva zlatna lava sa krunama. Štitonoše stoje na dve grane hrasta sa zlatnim žirovima. Ispod štita i hrastovih grana je bela lenta čiji su krajevi opasani tračicama zelene i crvene boje (zastave). Na lenti je napisan slogan na bugarskom: *Съединението прави силата* (Jedinstvo čini silu).

Zastava Bugarske je trobojka sa horizontalnom belom, zelenom i crvenom trakom. Odnos širine i dužine zastave je 3:5. Smatra se da su tu zastavu sa nacionalnim bojama izabrali bugarski patrioti koji su se borili protiv Turske u XIX veku. Kao i drugi slovenski narodi u bivšem sastavu Osmanske i Austrougarske imperije, oni su bili orijentisani na tro-

BUGARSKA

bojnu zastavu horizontalnih traka bele, plave i crvene boje jedine nezavisne slovenske države, ruskog carstva.

GEOGRAFIJA Površina zemlje je 110.912 km². Trećinu teritorije zauzimaju planine. Dimenzije države koja pomalo podseća na četvorougao jesu 520 km između zapadne i istočne granice, i 330 km između severne i južne granice.

S obzirom da zemlju preseca granica između središnje i suptropske klimatske zone, njen pejzaž je veoma raznovrstan i pun kontrasta. Ta granica otprilike prolazi samim vencem planinskog lanca balkanskih planina koje se protežu sa zapada na istok. Severno od njih je dolina Dunava, za koju je karakterističan tipičan stepski pejzaž. Na jugu je već suptropska zona u kojoj je poznata Dolina ruža. U tom regionu uzgajaju se ruže i iz njih se ekstrahuje ulje za proizvodnju mirisa, što je danas glavna „vizitkarta“ Bugarske. Čak polovina ružinog ulja koje se proizvodi u celom svetu potiče odande. Dalje na jugu i jugoistoku nalazi se plodna ravnica Gornje Trakije, a na jugozapad još veće planine Pirin, Rodopi i Rila. Najviši vrh u Bugarskoj i na celom Balkanu je Musala sa 2.925 metara nadmorske visine. Istom raznovrsnošću kao i celo balkansko poluostrvo odlikuje se i crnomorska obala duga 378 km. Tamo ima i stena, i šljunka, i dugih i širokih plaža sa zlatnim peskom i malih poluostrva. Zbog karakteristika tih područja Bugarska je turistička zemlja koja pruža sva zadovoljstva letnjeg i zimskog odmora.

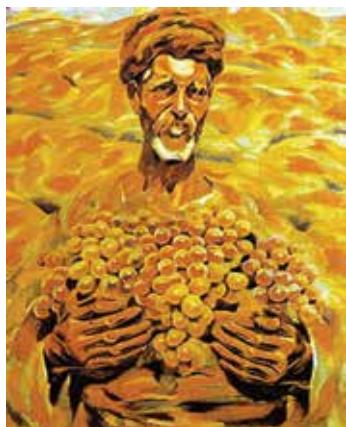
POLITIČKI SISTEM Bugarska je parlamentarna republika. Vrhovna vlast pripada Narodnom sabranju (*Народно Събрание*), sastavljenom od 240 narodnih poslanika biranih na četiri godine po sistemu proporcionalnog predstavljanja. Vođu države, predsednika, narod bira na pet godina na direktnim izborima. Ustav takođe predviđa i položaj potpredsednika. Vladom upravlja premijer, kojeg na predlog partije sa parlamentarnom većinom, određuje predsednik.

STANOVNICI I KULTURA U Bugarskoj je 2008. živelo oko 7,7 mil. stanovnika. Više od 84 posto njih su Bugari, a najveće nacionalne manjine su Turci (9 posto) i Romi (5 posto). U pogledu religije najveća je pravoslavna konfesija kojoj pripada 83 posto stanovnika zemlje, dok drugoj po veličini verskoj zajednici – muslimanima – pripada oko 12 posto stanovnika. Ostali sebe smatraju ateistima.

Bugarski jezik pripada grupi slovenskih jezika. Za bugarski jezik je svojstveno i to da ne koristi latinicu već slovensko pismo ćirilicu (*кирилица*). Upravo je Bugarska otadžbina ovog pisma koje se koristi u još ponekim slovenskim jezicima (srpskom, ukrajinskom, beloruskom, ruskom i dr). To pismo su na osnovu grčkog alfabeta u IX veku stvorili grčki monasi Ćirilo i Metodije.

Bogata i promenljiva istorija zemlje uticala je na to da su se u njoj očuvali mnogi tragovi prošlih vremena. Čak devet lokacija je pod zaštitom UNESCO-a kao objekti svetske baštine, a među njima je verovatno najpoznatiji manastir Rila, u teškim vremenima turskog ropstva najvažniji verski i duhovni centar bugarskog naroda, koji je postavio temelje nacionalnog oslobođilačkog pokreta i narodne obnove u XIX veku.

Nakon obnove bugarske državnosti, stvorili su se mnogo povoljniji uslovi za razvoj kulture i stvaralaštva. I izvan granica Bugarske danas je široko poznato ime Ivana Vazova (1850-1921). „Pod jarmom“, njegov najpoznatiji roman koji prikazuje surovosti turske vladavine, postao je klasik bugarske književnosti. Roman je preveden na više od 30 svetskih jezika (među njima i na litvanski).

Dobro je u svetu poznat i najdarovitiji bugarski slikar XX veka Vladimir Dimitrov Majstora (*Владимир Димитров Майстора*, 1882-1960). Njegovo slikarstvo se odlikuje izražajnim bojama, visokim kvalitetom i velikom sugestivnošću.

Vladimir Dimitrov-Majstora
Seljak sa groždem (1935 god.)

Kada pominjemo najpoznatije Bugare, ne treba zaboraviti ni Amerikanca bugarskog porekla Džona Atanasova (*John Atanasoff*, 1903-1995), kojem pripada slava za pronalazak digitalnog kompjutera.

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI Bugarska prestonica Sofija (*София*) sa 1,1 mil. stanovnika najveći je grad u zemlji. To je veoma star grad, osnovan još u vreme Rimljana. Međutim, njegov napredak je počeo tek posle 1878. kada je odlučeno da se upravo tu osnuje prestonica bugarske kneževine.

Drugi gradovi u Bugarskoj su u poređenju sa Sofijom mnogo manji. Ali čak sedam njih ima više od 100.000 stanovnika. Drugi po veličini je Plovdiv (378.000 stanovnika), a treći crnomorsko odmaralište Varna (351.000 stanovnika). Posebno treba spomenuti i sasvim malo mesto smešteno u skoro samom geografskom centru Bugarske, Gabrovo (*Габрово*, 67.000 stanovnika.) koje se smatra prestonicom humora i satire ne samo u Bugarskoj nego i u celom svetu. Grad je postao poznat po velikom broju anegdota i priča o naročitoj štedljivosti stanovnika Gabrova (mačke bez repova,

magarci sa zelenim naočarima, plesači bez cipela, frižideri bez osvetljenja, i dr), a njih je u celom svetu popularizovala dvorana humora i satire koja je počela da radi 1972. Slogan stanovnika gradića „svet postoji samo zbog toga što se smeje“, nije izgubio aktuelnost ni danas, već postaje razumljiviji kad se čovek upozna sa neočekivano burnom i ne uvek srećnom istorijom Bugarske.

ISTORIJA Prvi stanovnici današnje teritorije Bugarske o kojima je ostalo dovoljno istorijskih podataka i artefakata materijalne kulture bili su Tračani, čije su kraljevstvo 45. godine osvojili Rimljani. Potpavši pod vlast Rima, Tračani su se postepeno asimilovali i izgubili identitet, a konačno su nestali spojivši se sa slovenskim plemenima doseljenim u te krajeve u VI veku. Nema preciznih

podataka odakle su ta plemena došla, ali njihove karakteristike čine da se današnja Bugarska i bugarski jezik i danas svrstavaju u porodicu južnoslovenskih naroda i jezika. Konačnom oblikovanju bugarskog naroda i njegovog naziva pomoglo je ratoborno pleme Bugara, koji su u VII veku prešli Dunav i zauvek se nastanili u tom području.

O drevnim Bugarima nije ostalo mnogo podataka i čak se ne zna ni da li su govorili indoevropski ili turski jezik. Prema vizantijskim hronikama, Bugari su u VII veku osnovali veliko kraljevstvo u stepama oko Azovskog mora, ali kasnije, pod pritiskom susednih jačih plemena, krenuli su da traže drugu zemlju gde bi se nastanili. Deo Bugara krenuo je na severoistok, i, stigavši na reku Volgu, osnovao je volšku Bugarsku, dok su drugi krenuli na jugozapad i, prešavši Dunav, našli se na zemlji na kojoj su živeli Sloveni i kojom je vladala Vizantija. Uz podršku lokalnih Slovena, Bugari su izbacili Vizantiju sa te teritorije i osnovali svoju državu. Mirovni dogovor sa Vizantijom 681. postao je i datum osnivanja bugarske države, a osnivačem države smatra se han Asparuh koji je predvodio te pohode Bugara.

Osnovavši državu, Bugari su se pomešali sa lokalnim Slovenima i delimično preuzeli njihov jezik i kulturu. Tako su nastali savremeni bugarski narod i jezik. Istina, deo Bugara kojima je vladao Asparuhov brat Kuber odlučio je da krene dalje i zaustavio se tek kad je stigao do teritorije današnje Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije. Upravo zbog toga, Bugari ne smatraju Makedonce posebnim narodom, već ogrankom istog naroda. Nažalost, uprkos raznim naporima, nije im uspelo da se ujedine u istu državu.

Dalja sudbina bugarske države bila je veoma promenljiva. U tim vremenima, Bugarska je preživela i periode poletnog uspona i bolnih poraza. Skoro sedam stotina godina Bugarska se nadmetala sa Vizantijskim carstvom za dominaciju na Bal-

kanu. Prvo bugarsko carstvo koje je osnovao Asparuh trajalo je do 1018. god. Za to vreme razvila se kultura, zemlja je postala hrišćanska (864.) a već spomenuti monasi Ćirilo i Metodije stvorili su bugarsku azbuku, ćirilicu. Od 1018. do 1185. Bugarska se nalazila pod vlašću Vizantije, a kasnije, kad je carstvo počelo da slabi, ponovo je osnovana kao drugo bugarsko kraljevstvo i postojala je do 1396, kada su je na duge vekove osvojili Turci Osmanlije.

Pošto je Bugarska ostala u sastavu Osmanskog carstva do kraja XIX veka, to je moralo ostaviti traga na kulturu i mentalitet naroda. Vladavina Turaka nije bila povoljna ni za zemlju ni za kulturu. Iako Turci nisu masovno na silu prevodili hrišćane Bugare u islam, na nekim mestima to je ipak činjeno. Takođe su i na druge načine uništavani kulturno nasleđe i narodni identitet. Sve pobune protiv turske vlasti završavale su se surovim kaznama. Najzad, kad su se u XIX veku ponovo stekli uslovi za obnavljanje nacionalne bugarske države, zemlja je bila opustošena i iscrpljena do tog stepena, da se bez dileme mogla smatrati najsiromašnijim i najunesrećenijim područjem Evrope.

Idejni putokaz obnove moderne bugarske države, kao i u drugim zemljama srednje i istočne Evrope, bilo je narodno buđenje u XIX veku, među čijim vođama je bio i danas najpoznatiji Bugarin svih vremena i epoha prozvan „Anđeo slobode“, Vasil Levski (1837-1873). Međutim, za razliku od susedne Grčke, koja se, uz podršku zapadnoevropskih država, 1830. izborila za nezavisnost, bugarski otpor Turcima još neko vreme nije urodio plodom. Isto se dogodilo i sa bugarskim ustankom 1876. koji je bio surovo ugušen. Ali, ovog puta masovno ubijanje i strahote koje su počinili Turci, imali su veliki odjek i izazvali gnev u civilizovanom svetu. Zapadnoevropske države počele su da pritiskaju Tursku da počne reformu carstva, a rusko carstvo je iskoristilo to što su

izbile ozbiljne nesuglasice zapadne Evrope i Turske, i 1877. je napalo Tursku, ovaj put bez straha da će je podržati druge evropske sile.

Iako je 1877-1878. Rusija počela rat protiv oslabljenog Osmanskog carstva pre svega sa imperijalističkim ciljevima – da bi povratila položaj u regionu posle izgubljenog Krimskog rata 1855-1856 – kad je prešla Dunav, ruska vojska je u Bugarskoj dočekanu kao oslobodilačka armija. Rusija je, uz

Vasilas Levskis
(1837–1873)

pomoć rumunskih snaga i bugarskih dobrovoljaca, pobedila u tom ratu. Prema Sanstefanskom mirovnom ugovoru 1878, trebalo je osnovati državu koja bi ujedinila sve zemlje u kojoj žive Bugari. Ali, tog puta nije bilo suđeno da se ostvare bugarski planovi: oni su postali žrtva međusobnih igara za ravnotežu između velikih sila. Velike zapadnoevropske države nisu želele da se na Balkanu pojavi velika bugarska država, koja bi praktično postala ruski protektorat i tako bi neproporcionalno povećala njenu snagu na Balkanu. Zato je Sanstefanski mir promenjen u Berlinu, a prema njemu umesto velike i ujedinjene bugarske države stvorene su dve male autonomne pokrajine, Bugarska i Istočna Rumelija, a Makedonija je i dalje ostala pod neposrednom vlašću Turaka. Ipak, to je bio veoma važan kamen temeljac obnove bugarske države. Ukinuta je vladavina Osmanskog carstva koja je trajala skoro 500 godina. Zbog toga su od tog vremena sve do današnjih dana Bugari sačuvali veoma topla osećanja prema ruskom narodu. Upravo tada je počeo dug put Bugarske od bivše pokrajine Osmanskog carstva do moderne evropske države.

Kneževina Bugarska je nastojala da ujedini Bugare, i zbog toga je morala nekoliko puta da ratuje sa Turskom i sa drugim susednim balkanskim zemljama. Za bugarskog vođu izabran je nemački knez Aleksandar for Batenberg (*Aleksandar von Battenberg*) koga je predložio ruski car, ali pravi arhitekta bugarske države bio je premijer Stefan Stambolov (1854-1895), koji je smatrao da Bugarska, u želji da dobije podršku velikih zapadnih država, mora voditi samostalnu politiku, i ne sme se pretvoriti u protektorat Rusije. Naporima Stambolova, Bugarska se 1885. spojila sa Istočnom Rumelijom. Kada se 1886. zbog nesuglasica u vezi sa spoljnom politikom knez Aleksandar odrekao prestola, bugarski političari su na njegovo mesto pozvali drugog nemačkog kneza Ferdinanda Saks-Koburg-Gota (*Ferdinand Saxe-Coburg-Goth*). On je 22. septembra 1908. postao kralj Kraljevine

Bugarske Ferdinand I i proglasio je potpunu nezavisnost Bugarske od Osmanskog carstva.

Međutim, obnova nezavisnosti Bugarske nije učinila život u zemlji spokojnijim i lakšim. Zemlja je i dalje, u težnji da ujedini sve zemlje sa bugarskim stanovništvom, učestvovala u dva balkanska rata za podelu nasleđa Osmanskog carstva. U Prvom balkanskom ratu (1912-1913) Bugarska, Srbija i Grčka su uspešno ratovale protiv Turske sa ciljem da je potpuno izbace sa Balkana. Bugarska je najviše doprinela pobjedi, ali se onda sukobila sa bivšim saveznicima jer je mislila da joj je pripao suviše mali deo Makedonije. Te nesuglasice su 1913. prouzrokovale Drugi balkanski rat, kada su ne samo bivše saveznice, već i Rumunija i Turska, napale Bugarsku. To je bila prava katastrofa: Bugarska je izgubila rat i skoro sve teritorije koje je dobila posle Prvog balkanskog rata.

Ni dva svetska rata nisu zaobišla Bugarsku. Međutim, i u jednom i drugom ratu okolnosti su se tako složile da se Bugarska nalazila na strani gubitnika. U Prvom svetском ratu Bugarska se priključila Nemačkoj i Austrougarskoj i napala je Srbiju sa ciljem da osvoji Makedoniju. Kada su 1918. njeni saveznici izgubili rat, Bugarska ne samo da nije ostvarila cilj (Makedonija je pripala novoj Kraljevini Jugoslaviji), već je izgubila i direktan izlaz na Egejsko more – zapadnu Trakiju dodeljenu Grčkoj – koji je izborila za vreme balkanskih ratova. U Bugarskoj se ti događaji i sada nazivaju „druga nacionalna katastrofa“.

Kada je počeo Drugi svetski rat, Bugarska je, iako je u početku pokušala da ostane neutralna, 1941. postala nemačka saveznica u nadi da će osvojiti Makedoniju. Međutim, bugarski kralj Boris III je, iako pod pritiskom Nemačke, odbio da objavi rat Sovjetskom Savezu i da pošalje vojnike na Istočni front, kao i da počne progon Jevreja u Bugarskoj. Godine 1943. kralj je iznenada umro, a i do danas se nagađa da li je njegova smrt na neki način povezana sa tim događajima. Presto je tada pripao maloletnom Borisovom sinu Simeonu II. Međutim, on nije postao punoletni vladar Bugarske.

Kada je 1944. u Bugarsku ušla Crvena armija, komunistička partija lojalna Staljinu preuzela je svu vlast u zemlji, ukinula monarhiju i demokratiju i uvela komunističku diktaturu, koja se u zemlji održala do 1989. Ovog puta zemlja nije izgubila teritoriju, ali je zato četiri decenije provela u sferi sovjetskog uticaja i ostala je izolovana od sveta. Čak 35 godina (1954-1989) zemljom je vladao komunistički vođa Todor Živkov (*Тодор Живков*, 1911-1998), koji je, iako je zaslužio reputaciju istočnoevropskog lidera najlojalnijeg Kremlju, u stvari bio suptilni nacionalista i uspešno je iskoristio

naklonost sovjetskog lidera njegovoj zemlji, pa je uz njegovu podršku izvršio brzu industrijalizaciju zemlje.

Demokratija je u Bugarskoj, kao i u drugim zemljama srednje i istočne Evrope, bila obnovljena 1990. god, kada se bugarska komunistička partija, nakon početka reformi u Sovjetskom Savezu i istočnoj Evropi, odrekla monopola na vlast i organizovala slobodne izbore. Od 1990-2001. zemljom su vladali čas levičari – reformisana Socijalistička partija Bugarske (preimenovana bugarska komunistička partija) – čas desničari – Savez demokratskih snaga. Zanimljivo je da je 2001. na izborima pobedila partija na čelu sa Simeonom II, koji je kratko vladao 1943-1946. On je postao premijer Bugarske i ostao na tom mestu čitav mandat, do izbora 2005. Međutim, i on je, kao i druge partije, teško rešavao ekonomske probleme i borio se sa raširenom korupcijom. Ipak, od 1997. ekonomija zemlje je počela da napreduje, 2004. je postala članica NATO-a, a 2007. članica EU.

BUGARSKA I UJEDINJENJE EVROPE Put Bugarske u EU sličan je putu drugih zemalja srednje i istočne Evrope – od uspostavljanja diplomatskih odnosa do dogovora o udruživanju, a kasnije – od predaje prijave za članstvo 1995, preko duge četiri godine (2001-2004) pregovora, do potpisivanja ugovora o pristupanju i ratifikacije 2005. Bugarska, kao i Rumunija, nije „stigla“ da uđe u EU 2004. sa drugim državama srednje i istočne Evrope. Razlog tog zaostatka je bio sličan – politička nestabilnost, nedoslednost ekonomskih reformi, visok stepen političke korupcije, nerešeni problemi reforme pravnih institucija i dr. Ali, sada joj je punopravno članstvo u EU od 1. januara, 2007. otvorilo nove mogućnosti i bolju perspektivu.

Od prvih dana članstva, Bugarska, koju budno prati Evropska komisija, morala je još odlučnije da se uhvati u koštac sa problemima nasleđenim od prošlog režima kao što su velika ko-

rupcija u institucijama državne administracije, još neukroćen organizovani kriminal, siva ekonomija i pranje novca; nedovoljna sigurnost u civilnoj avijaciji; obezbeđivanje higijene u prehrambenoj industriji, poboljšanje kontrolnih institucija i dr.

Godine 2008. Bugarska je već doživela prve sankcije EU, kada je zaustavljen program finansiranja od jedne milijarde evra podrške EU, jer se pojavila sumnja u vezi sa korupcijom i nezakonitim prisvajanjem sredstava. Ipak, treba se nadati da će vremenom uticaj i pritisak EU na Bugarsku biti koristan i da će pomoći njenom društvu da se brže reši navika i problema koji su se oblikovali tokom dugih vekova života u sistemu koji nije poznao stvari kao što su vladavina prava i poštovanje ljudskih prava.

HRVATSKA

NAZIV Prirodno je kad naziv zemlje potiče od naziva naroda koji je osnovao državu, ali tačno poreklo naziva hrvatskog naroda nije poznato, a pretpostavki i teorija o tome ima na pretek. Pristalice slovenskog porekla reči smatraju da ovaj etnonim označava „granične“, tj. one koji žive odvojeno, na granici. Jednu od njih postavila je i poznata litvanska arheološkinja i etnografinja Marija Gambutjenje (*Marija Gambutienė*). U svojoj knjizi „Sloveni“ ona je podržala jednu od pretpostavki koja smatra da je etnonim „Hrvati“ iranskog porekla.*

Uzged, naziv hrvatskog naroda i zemlje na drugim jezicima ima dvostruki oblik. Hrvati sebe nazivaju *Hrvati*, a tako ih zovu i najbliži južnoslovenski susedi Srbi i Slovenci. Međutim, dalji Sloveni ovom nazivu između prvog i drugog slova još dodaju samoglasnik o: Česi – *Chorvaté*, Poljaci – *Chorwaci*, Rusi – *Хорваты*. Slično na tim jezicima zvuči i naziv zemlje. A, ovako se narodi Zapadne Evrope snalaze bez samoglasnika: Italijani ih nazivaju *Croati*, Nemci – *Kroaten*, Francuzi – *Croates*, Englezi – *Croats*. U Litvaniji je prednost imala čas jedna, čas druga tradicija; to je zavisilo od istorijskih okolnosti: u međuratnoj Litvaniji više je korišćen naziv *Kroatai*, *Kroatija*, u sovjetsko vreme – *Chorvatai*, *Chorvatija*, a sad se vratio raniji naziv. Ipak, baltički narodi i dalje izgovaraju naziv ovog naroda sa o: Letonci – *Horvati*, Estonci – *Horvaadid*.

SIMBOLI Grb Republike Hrvatske sastoji se od štita sa dvadeset pet crvenih i belih (srebrnih) polja i krune sastavljene od pet manjih heraldičkih štitova. Crvena i bela polja glavnog štita raspoređena su šahovski, prvo polje u levom gornjem uglu je crveno. Pet manjih štitova koji čine krunu oblikuju luk koji se oslanja na levi i desni ugao glavnog štita.

Štit obeležen šahovskim crveno-belim poljima veoma je star simbol Hrvata i njihovih vladara, čije poreklo nije tačno poznato. Po jednoj

*Stav autora predstavlja jedno od mišljenja o navedenom pitanju.

legendi, štit simbolizuje promenljivu istoriju Hrvatske, crvena boja označava ratove i okupaciju, a bela mir i napredak. Tako da ispada da boja najvažnijeg, tj. prvog polja (u gornjem levom uglu) ima poseban i čak politički značaj. Ipak, to je samo legenda kojoj nisu svi skloni da veruju. Međutim, odlučeno je da se u ovom slučaju za zvanično potvrđeni grb izabere čvršće heraldički zasnovani oblik i da prvo polje bude crveno. Na ovu odluku uticala je i želja za jasnim ograđivanjem od ustaškog režima koji je za vreme Drugog svetskog rata sarađivao sa nacistima, i za vreme kojeg je korišćen upravo štit sa prvim belim poljem. Ipak, i danas u Hrvatskoj na velikom broju nezvaničnih zastava, naročito desničarskih političkih partija, možemo često videti štit na kojem je prvo polje belo.

Kruna prikazana iznad glavnog štita sastavljena je od pet manjih grbova na kojima su prikazani drugi istorijski hrvatski grbovi – ne samo regiona, već i zemlje uopšte. Prvi grb sa leve strane, na kojem je na plavom polju prikazana zlatna šestokraka zvezda, a ispod nje srebrni mlad mesec, najstariji je poznati hrvatski grb. Drugi grb – tamnoplavi, sa dve vodoravne crvene trake – jeste grb Dubrovačke republike. Treći grb – tri glave leoparda sa zlatnim krunama na svetloplavom polju – jeste grb Dalmacije. Četvrti štit – zlatni jarac sa crvenim rogovima i kopitima na tamnoplavom polju, koji gleda ulevo – jeste grb Istre. Peti grb – svetloplavo polje sa zlatnom šestokrakom zvezdom na vrhu i sa dve vodoravne bele (srebrne) trake ispod nje, između kojih je na crvenom polju prikazana kuna koja trči na levu stranu – grb je Slavonije.

Hrvatska zastava je trobojka sa jednakim trakama crvene, bele i plave boje. Odnos širine i dužine zastave je 1:2. Istorija hrvatske zastave, za razliku od grba, nije stara. Prvi put ju je 1848. koristio pokret Nacionalnog preporoda. Zvanično značenje boja nije objašnjeno, ali u XIX veku je smatrano da je ova zastava spoj istorijskih zastava Hrvatske, Dalmacije (crvena

i bela) i Slavonije (plava i bela). Jedno od raširenijih popularnih shvatanja je da crvena boja predstavlja krv hrvatskih mučenika, bela – mirnu prirodu hrvatskog naroda, plava – Jadransko more.

U početku je zastava bila korišćena bez grba i zbog njene podudarnosti sa zastavom Holandije nije bilo većih problema, jer do 1991. Hrvatima nije uspevalo da na duže vreme utvrde svoju nezavisnu državu. Ali danas, kada je Hrvatska postala nezavisna država i članica Evropske unije, njena trobojna zastava ne može se više pobrkati sa simbolom Holandije, jer je u njenom središtu grb zemlje. Grb se na zastavi prikazuje tako da je kruna na vrhu na crvenoj podlozi, a glavni štit, osim poslednjeg reda polja, na belom.

GEOGRAFIJA Površina zemlje je 56 594 km², od čega na ostrva koja pripadaju Hrvatskoj otpada 3.259 km². Ukupno ima 1.244 ostrva, ali samo 48 njih je stalno nastanjeno. Dva najveća ostrva su Krk i Cres.

Teritoriju čine dva veoma različita dela: severni, kopneni, najviše u dolini reke Save, i južni, uski pojas Jadranske obale sa mnogo ostrva blizu kopna.

Jadranska obala (Istra i Dalmacija) je jedno od najlepših i najživopisnijih mesta u Evropi. Stenovite obale, stari gradovi, mnoštvo ostrva i blaga klima mame veliki broj turista na odmor. Dužina obale koja pripada Hrvatskoj je 1.777 km, a ako još računamo obale svih ostrva, to bi činilo 5.835 km. Zbog dugačke obale i velikog broja plaža, ne čudi što je Hrvatska postala i jedan od svetskih centara turizma.

Severni kopneni deo Hrvatske (centralna Hrvatska i Slavonija) je potpuno drugačiji, ali ništa manje zanimljiv. Kroz njega teku tri najveće reke u zemlji: Sava, Drava i Mura. Zemlja je plodna sa prelazima od ravnice na brda, a na južnim padinama brda posađeni su vinogradi. Tu je prestonica Hrvatske, Zagreb, i mnogo drugih gradova u kojima ima puno crkava, manastira, tvrđava.

Ova dva dela zemlje dele (ili spajaju, zavisi kako gledamo) Dinarske planine koje se nalaze između njih, i u kojima je najviši vrh Dinara, 1.831 m iznad površine mora.

POLITIČKI SISTEM Od 2000. godine Hrvatska od polupredsedničke postaje parlamentarna demokratija. Vrhovnu vlast u zemlji ima parlament – Sabor. Ustav određuje da se neposredno i prema sistemu proporcionalnog predstavljanja na četiri godine u Sabor može birati 100-160 narodnih poslanika. Kada je Hrvatska postala članica Evropske unije 2013. godine, u njenom parlamentu je bio 151 član.

Vođu države, predsednika, narod bira na neposrednim izborima na pet godina. Vladom upravlja Premijer koga na predlog partije sa većinom u Parlamentu određuje Predsednik.

STANOVNICI I KULTURA U Hrvatskoj je 2013. živelo 4,4 mil. stanovnika. Više od 90,4 posto njih su Hrvati, a najveća (4,4 posto) nacionalna manjina su Srbi. U pogledu religije najveća je katolička konfesija; njoj pripada 86,3 stanovnika zemlje, a drugoj po veličini verskoj zajednici, pravoslavicima, pripada oko 4 posto stanovnika. Oko 1,5 mil. Hrvata živi van granica svoje zemlje. Najveća (oko 650.000) hrvatska zajednica smeštena je u susednoj Bosni i Hercegovini gde čini konstitutivan narod zajedno sa Srbima i Bošnjacima.

Hrvatski jezik pripada grupi južnoslovenskih jezika. On je dovoljno blizak drugim južnoslovenskim jezicima da se Hrvati sa susedima Srbima i Bošnjacima prilično lako sporazumevaju. Najveća razlika je drugačije pismo i izgovor nekih reči ili korišćenje pozajmica. Tekstovi na hrvatskom jeziku pišu se samo latiničnim slovima, za razliku od tekstova na srpskom jeziku, koji se pišu na ćirilici. Zbog toga je neko vreme, za vreme komunističke jugoslovenske federacije, njen zvaničan jezik bio srpskohrvatski ili hrvatskosrpski jezik, i korišćeno je i ćirilčno i latinično pismo. Kad se federacija raspala, naziv srpskohrvatski i hrvatskosrpski se više ne koristi.

Iako istorija hrvatske državnosti nije duga, ova zemlja je čak i ulazeći u sastav drugih država skoro uvek zadržavala auto-

nomiju, a hrvatski jezik je počeo da se koristi za zvanične državne potrebe već sredinom XIX veka. Književnost na hrvatskom jeziku pojavila se još ranije. Prvi hrvatski pisani spomenici religijske sadržine dosežu čak do XI-XII veka, početak pisane književnosti do vremena renesanse, a za njenog začetnika smatra se autor epske poeme *Judita* Marko Marulić (1450-1521). Najpoznatiji pisac epohe baroka je Ivan Gundulić (1589-1638).

Zanimljivo je da je njegova poznata istorijska poema « *Osman* » povezana sa istorijom poljske i litvanske države – sa njenom pobedom nad Turcima u Hotinskoj bici 1621. Najpoznatijim modernim hrvatskim piscem smatra se Miroslav Krleža (1893-1981) čiji je najpoznatiji roman « *Povratak Filipa Latinovića* », koji prikazuje sudbinu umetnika, izdat 1932. god.

Najpoznatiji predstavnik hrvatske likovne umetnosti je vajar Ivan Meštrović (1883-1962). On je bio prvi umetnik čija je samostalna izložba u njujorškom Metropoliten muzeju organizovana dok je još bio živ. Osim mnogo impresivnih rado-

va na nacionalnu tematiku, vajara su naročito proslavile dve skulpture indijanskih ratnika konjanika (kopljanička i strelca), koje su 1928. postavljene na Kongresnom trgu u Čikagu (SAD) pored ulaza u gradski park. Skulpture su posebne zbog toga što su maksimalno realistične i zato nije potrebno ni oružje da bi se razumelo šta konjanici rade.

Ivo Andrić, jugoslovenski diplomata u razdoblju između dva svetska rata i veliki pisac čija dela spadaju u korpus i hrvatske i srpske književnosti dobio je Nobelovu nagradu za književnost 1961. godine. Hrvatska je dala i dva hemičara koji su osvojili Nobelovu nagradu. Na-

grada je 1939. dodeljena Leopoldu Ružički (1887-1976), a 1975. Vladimiru

Prelogu (1906-1998). Istina, oba naučnika su živela i radila u Cirihiu (Švajcarska).

Hrvatska se može ponositi sa još poznatih naučnika i pronalazača. Faust Vrančić je prvi napravio i isprobao padobran, 1888. Josip Belušić konstruisao je električni brzinometar, dok je Slavoljub Edvard Penkala 1906. patentirao mehaničku olovku, a 1907. i hemijsku olovku. Nikola Tesla, jedan od najvećih naučnika i pronalazača XX veka bio je, kako je rekao, "ponosan na svoje srpske korene i hrvatsku domovinu".

Zanimljivo je i to da je čak i danas u celom svetu rasprostranjeni detalj na muškoj odeći – *kravata* – hrvatski pronalazak. Kravata je postala popularna kad su hrvatski vojnici unajmljeni u službu francuskog kralja Luja XIII (vladao 1610-1643). Hrvatski vojnici su vezivali kravate koje su ostavile utisak na Parižane. Kažu da je i francuska reč koja označava kravatu, *cravate*, samo nepravilno izgovorena reč „Hrvat“. U Hrvatskoj postoji čak specijalni dan u znak sećanja na kravatu – 18. oktobar. U prazniku učestvuju i vojnici koji oblače tradicionalne uniforme i vezuju kravate, a 2003. kravatom je ukrašena i antička arena u Puli, najvažnijem gradu Istarskog poluostrva.

PRESTONICA I DRUGI GRADOVI

Prestonica Hrvatske i najveći grad u zemlji, Zagreb, u kome živi oko 688,2 hilj. stanovnika, smešten je u

severozapadnom delu zemlje pored reke Save. Zagreb se formirao od dva odvojena grada (danas delova starog grada) – Kaptola i Gradeca. Ovaj drugi je 1094. osnovao kralj Ugarske Vladislav I kao centar biskupije. Poreklo naziva grada Zagreba je obavijeno legendama. Najčešće se naziv povezuje sa hrvatskim rečima zagrabit i graba (kanal sa vodom). Međutim, dok

HRVATSKA

je Hrvatska bila deo Austrougarske, iza granica Hrvatske grad je bio poznatiji po svom nemačkom nazivu Agram.

Zagreb je 1621. postao mesto stalne rezidencije hrvatskog bana. Jezuiti su 1699. ovde osnovali prvu visoku školu – akademiju. Međutim, zbog turskih osvajanja grad se našao na granici i njegov značaj je na neko vreme umanjen. Zagreb je ponovo postao politički i kulturni centar Hrvatske sredinom XIX veka. Na inicijativu biskupa Josipa Juraja Štrosmajera (1815-1905), u Zagrebu je osnovana Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti (1867), a dotadašnja akademija prerasla je 1874. u Zagrebački univerzitet.

Danas je Zagreb moderan grad u kome ima mnogo muzeja i galerija, skupljeno je puno istorijskih i umetničkih vrednosti, posećuje ga mnogo turista. Ipak, njemu je teško da se takmiči sa drugim gradovima i odmaralištima na Jadranskoj obali koji imaju mnogo spomenika arhitekture i kulture, kao što su Split, Zadar, Dubrovnik i dr.

Split je drugi grad u Hrvatskoj prema broju stanovnika (oko 167,1 hilj.) Njegovo osnivanje povezuje se sa velikom palatom koju je ovde saziđao rimski imperator Dioklecijan (vladao 284-305), a u kojoj je živio kad se povukao sa vlasti. Kompleks palata, iako dosta urušen, očuvao se do današnjih dana i jedan je od retkih građevina iz vremena Rimskog carstva koji je donekle sačuvan. Godine 1979. ovaj kompleks građevina uključen je na listu svetskog nasleđa UNESCO-a. Zanimljivo je to da je splitska katedrala najstarija katolička crkva na svetu – stara je čak 1.700 godina.

Zadar (oko 71,5 hilj. stanovnika) je peti po veličini grad u Hrvatskoj, u kojem ima mnogo spomenika venecijanske arhitekture. Osim starih spomenika arhitekture, u Zadru se može videti i čuti (!) jedinstveno delo savremene arhitekture – morske orgulje. Arhitekta Nikola Bašić je 2005. stvorio sistem od 35 cevi, koji je postavio ispod belih mermernih stepenica iznad površine vode. Morski vetar i voda koja ulazi u cevi gura vazduh koji, krećući se kroz cevi prema otvorima pokraj trotoara, stvara najneobičnije kombinacije zvukova.

Dubrovnik (oko 28 hilj. stanovnika) je mali, ali veoma poznat grad na samom jugu Hrvatske, sa impresivnom i promenljivom istorijom. Danas grad proslavlja jedinstveni očuvani Stari grad, koji je 1979. uključen u spisak svetskog nasleđa. Grad je bolno stradao za vreme rata za hrvatsku nezavisnost 1991-1995, ali uz pomoć međunarodnih organizacija obnovio je stari izgled i ponovo privlači mnogo turista.

ISTORIJA Na današnjoj teritoriji Hrvatske živi se od pamtiveka. Glavni stanovnici ove oblasti bili su Iliri, ali su ovde živela i druga plemena – Tračani, Veneti, Fruzi. U II veku p.n.e. teritorija je postala deo Rimskog carstva. Hrvati su se u nju sa severa doselili kasnije, oko VII veka, iako preciznijih pisanih podataka o tome nema. Prve hrvatske državne tvorevine na koje nailazimo u pisanim izvorima su kneževine Panonija i Dalmacija iz IX veka. Hrišćanstvo je u Hrvatskoj počelo da se širi od samog dolaska Hrvata do početka X veka, kada je osnovana Kraljevina Hrvatska.

Zvaničan datum osnivanja Kraljevine Hrvatske je 925. godina, kada je papin izaslanik krunisao vladara Tomislava za kralja. Potpuno nezavisna Kraljevina Hrvatska postojala je samo 177 godina. Kada je 1092. godine umro poslednji kralj dinastije Trpimirović, nastala je kriza oko nasleđstva koja se završila predajom hrvatske krune ugarskoj dinastiji Arpada. Prema ugovoru, *Pacta conventa*, zaključenom 1102. Kraljevina Ugarska i Kraljevina Hrvatska stvorile su ličnu uniju, i od tada je njome vladao ugarski kralj. Hrvati su pristali da priznaju kralja Mađarske za svog vladara u zamenu za njegovo obavezivanje da odobri autonomiju hrvatske kraljevine, kojom su vladali kraljev zamenik, ban, i skupština plemića – Sabor. U Hrvatskoj su i dalje morali da važe zakoni, prava, plemićke privilegije i u zemlju nisu mogli da se dovode mađarski kolonisti.

Kada se Hrvatska spojila u savez sa Ugarskom, njena dalja istorija se prepliće sa istorijom Kraljevine Ugarske. Ubrzo su Ugari doživeli sudbinu Hrvata – 1301, kada se završila dinastija Arpada, kruna i presto zemlje našli su se u rukama stranaca i obe zemlje su posle ratova sa Turcima 1697. postale deo Habzburške monarhije.

Kao i u celoj Evropi, sredinom XIX veka u Hrvatskoj se digao talas nacionalnog preporoda. Hrvati su, u uniji sa Ugarskom i delom Habzburškog carstva, osetili potrebu da ojačaju nacionalnu svest i usprotive se germanizaciji i mađarizaciji.

Može se reći da su tada u Hrvatskoj sazrele dve glavne ideje, a jedna od njih je stvaranje nacionalne državnosti. Za najvažnijeg njenog predstavnika smatra se hrvatski mislilac, pisac, političar Ante Starčević (1823-1896). Njegovim naporom stvoreni su idejni temelji nacionalne državnosti. On se i danas naziva « ocem » domovine. Međutim, sredinom XIX veka ostvarivanje takvog političkog programa i stvaranje nezavisne Hrvatske ni iz čega nije bilo realno.

Alternativu je nudio takozvani ilirski pokret. Glavna njegova ideja bila je ujedinjenje svih južnih Slovena koji su, kao potomci Ilira koji su ovde živeli, u suštini isti narod, veštački podeljen sticajem okolnosti. Zato je glavni cilj ilirskog pokreta bilo normiranje zajedničkog južnoslovenskog jezika. Ovaj posao je preuzeo jedan od vođa pokreta, političar, novinar i lingvista Ljudevit Gaj (1809-1872). Dugoročni politički i kulturni cilj Hrvata i drugih južnih Slovena trebalo je da bude osnivanje nezavisne " Velike Ilirije ", koja bi obuhvatila sve teritorije sa južnoslovenskim stanovništvom.

Dalja istorija Hrvatske može se simbolički posmatrati kao dvoumljenje između ove dve ideje, jer je svaka od njih u javnosti imala dosta pristalica. Posle Prvog svetskog rata neko vreme su bile uticajnije pristalice ilirizma. Kad se raspala Austrougarska monarhija, hrvatski Sabor je 29. oktobra 1918. proglasio nezavisnost, prestanak unije sa Ugarskom i priključenje tek stvorenoj državi Slovenaca, Hrvata i Srba. Iste godine, 24. novembra prihvaćena je odluka priključivanja Kraljevini Srbiji i osnivanja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, čiji je kralj postao naslednik srpskog prestola Aleksandar Karađorđević (1888-1934).

Nova južnoslovenska država pokazala se kao dosta nestabilna, a jedinstvo južnih Slovena samo lep san. U novoj centralizovanoj kraljevini dominirali su Srbi, a njome su najviše bili razoračarani Hrvati, koji su vekovima navikli na samo-

stalnost, čak i dok su bili u uniji sa Ugarskom. Nesuglasice između srpskih i hrvatskih političara uskoro su prerasle u nasilje. Dana 8. avgusta 1928. u samom parlamentu u Beogradu ubijen je vođa Hrvatske seljačke stranke Stjepan Radić. U cilju savladavanja političke krize, kralj Aleksandar se odlučio na državni prevrat: 6. januara 1929. ukinuo je Ustav, raspustio Parlament, uveo diktaturu. Kasnije, u želji da smiri nacionalističke strasti, kralj je čak promenio naziv zemlje. Tako je Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca postala Kraljevina Jugoslavija. Ipak, to nije pomoglo, 9. oktobra 1934. za vreme posete Marselju (Francuska) sam kralj je postao žrtva hrvatskih i makedonskih nacionalista. Kraljevina Jugoslavija se održala do Drugog svetskog rata. Kad su Nemačka i njeni saveznici u aprilu 1941. napali Jugoslaviju, agresija nije dugo sprečavana – država je pala za 12 dana. Okupatori su iskoristili nejedinstvo Jugoslovena – neki delovi su anektirani, drugi predati Mađarskoj, Bugarskoj i priključeni Albaniji kojom je vladala Italija, a Hrvatska je proglašena nezavisnom državom.

Nezavisna Država Hrvatska je od 1941. do 1945. bila samo formalno nezavisna. Zemlja je data na upravljanje vlasti potpuno zavisnoj od Nemačke i Italije – ekstremnim hrvatskim nacionalistima zvanim ustaše. Ustaše su predstavnici hrvatskog revolucionarnog pokreta koji je stvoren u međuratnom periodu i delovao kao teroristička organizacija podržavana od Italije. Pošto je okupirana Jugoslavija, ustaški režim je postao pomoćnik okupatora u borbi protiv pokreta otpora, pomagao je nacistima u vršenju holokausta i svojom inicijativom je vršio progon Srba.

Ustaški režim u Hrvatskoj nije imao podršku javnosti i uskoro se suočio sa snažnim pokretom otpora. Iako je jugoslovenska vojska bila brzo poražena, partizanski pokret otpora pokazao se nepobediv i stalno je jačao. Naročito su bili

uspešni komunistički ustanici (partizani) koji su kasnije postali vođe celog otpora, i koje je vodio Hrvat Josip Broz Tito (1892-1980). Jugoslovenski partizanski odredi koje je on vodio, postigli su velike pobeđe, a zemlja je bez veće strane pomoći oslobođena od okupatora. Kad se završio rat, na teritoriji Jugoslavije nije bilo strane vojske, pa su političari u zemlji sami mogli da odlučuju o daljem razvoju države. Nova Jugoslavija, čiji je glavni arhitekta bio Josip Broz Tito, postala je federativna država sastavljena od šest republika među kojima je druga po veličina bila Hrvatska, kojom je vladala komunistička partija.

Dok je zemljom vladao autoritarni vladar, sve je išlo dosta dobro. Ekonomija i životni standard su rasli, nacionalne nesuglasice su uspešno sprečavane, a komunistički režim nije bio suviše represivan, jer je J. Broz Tito odbio da se povinuje pokušajima Sovjetskog Saveza da u Jugoslaviju uvede njihov model komunizma. Jugoslovenska spoljna politika je za vreme hladnog rata takođe ostala nezavisna od Istoka i Zapada. Jugoslavija kojom je upravljao J. Broz Tito čak je inicirala i organizovala Pokret nesvrstanih, u koji je uključila države Azije, Afrike i Latinske Amerike koje nisu htele da se priključe ni jednom od dva suprotstavljena bloka. Međutim, posle smrti Josipa Broza Tita, situacija je počela da se menja, jer su potisnuti nacionalni konflikti, podstaknuti i neodgovornim političarima, ponovo počeli da se pojačavaju i prerasli su u nove nacionalne sukobe, što se završilo raspadom federacije.

Na prvim višestranačkim izborima u Hrvatskoj organizovanim posle Drugog svetskog rata 1990. pobedile su pristalice nezavisnosti. Na referendumu o nezavisnosti Republike organizovanom 19. maja 1991. učestvovalo je 83 posto birača, a 93 posto je bilo za nezavisnost zemlje. Nezavisnost Hrvatske je proglašena 25. juna 1991, a ova odluka je trebalo da stupi na snagu posle tri meseca moratorijuma. Ali, težnja ka nezavisnosti zemlje pokušana je da se zaustavi na silu: u septembru 1991. jugoslovenska armija i naoružane grupe Srba pokušali su da okupiraju celu "neposlušnu" republiku, ali su se suočili sa odlučnim otporom. Hrvatski Sabor je 8. oktobra 1991. proglasio da konačno prekida sve veze sa Jugoslavijom i pozvao narod da se suprotstavi napadačima.

Rat za nezavisnost koji je trajao skoro pet godina, završio se 1995. hrvatskom pobedom. Njena cena je, međjutim, bila visoka – nisu samo pretrpljene velike materijalne štete, već je, po podacima iz različitih izvora, poginulo oko 12.000,

ranjeno 35.000, dok je oko 200.000 stanovnika moralo da napusti svoje domove. Ali, zemlja je uspela da odbrani svoju nezavisnost, sačuva teritoriju i počne život nezavisne države.

HRVATSKA I UJEDINJENJE EVROPE Put Hrvatske u Evropsku uniju veoma se razlikuje od puta kojim su išle susedna Slovenija i druge zemlje Centralne i Istočne Evrope. On je bio mnogo teži i duži. Dok su druge zemlje radile na reformi ekonomije i središale svoje pravo, Hrvati su pre toga morali da se bore za nezavisnost.

Odbranivši nezavisnost, Hrvatska je izabrala put evroatlantskih integracija i težnju članstvu u NATO-u i Evropskoj uniji. Međutim, da bi dospela u ove organizacije, morala je da savlada mnoge prepreke koje su nastale nakon raspada Jugoslavije kao i zbog rata za nezavisnost. Trebalo je stvoriti uslove za povratak izbeglica i raseljenih lica, kao i srpske manjine, podstaći ekonomiju, istražiti ratne zločine, utvrditi demokratiju, rešiti pitanje spornih granica, poboljšati veze sa susednim zemljama. Od 1996. do 1999. svi problemi zemlje su rešavani sporo i promenljivo. Proces je ubrzan tek 2001, kada su Evropska unija i Hrvatska konačno potpisale Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju.

Zvaničnu prijavu za članstvo u Evropskoj uniji Hrvatska je predala u februaru 2003, ali su pregovori sa njom počeli tek u oktobru 2005. kada se Evropska unija uverila da će Hrvatska bez ikakvih ograničenja sarađivati sa Međunarodnim tribunalom za zločine u bivšoj Jugoslaviji. Otpočeti pregovori vođeni su prilično glatko, osim što je 10 meseci (od decembra 2008. do oktobra 2009.) trajala kriza koja je nastala zbog odluke susedne Slovenije da blokira pregovore sa Hrvatskom zbog pitanja sporne morske granice. Konačno je dogovoreno da će obe zemlje rešiti sporna pitanja uz pomoć međunarodne arbitraže.

HRVATSKA

Pregovori o stupanju Hrvatske u Evropsku uniju završeni su 2011, a Ugovor o pristupanju potpisan je 9. decembra 2011. Referendum u vezi sa članstvom zemlje u Evropskoj uniji održan je 22. januara 2012. Od 47 posto birača koji su na njemu učestvovali, 66,27 posto je glasalo za članstvo, 33,13 posto protiv. Dana 9. marta 2012. hrvatski parlament je jednoglasno ratifikovao Ugovor o pristupanju u Evropsku uniju. Pošto su se Evropski parlament i svih 27 država članica složili, Hrvatska je 1. jula 2013. postala 28. punopravna članica Evropske unije.

UMESTO ZAVRŠNE REČI

HOĆE LI BITI JOŠ NOVIH ČLANICA ?

Današnju Evropsku uniju čine 28 država predstavljenih u ovoj knjizi. Ali, bilo bi suviše hrabro tvrditi da je ovaj broj konačan. Nema sumnje da će se Evropska unija i u budućnosti širiti, kad ona sama i mogući kandidati za to budu odgovarajuće pripremljeni. Međutim, za sada je važno podvući da se odnosi Evropske unije sa drugim državama koje joj ne pripadaju, ne ograničavaju samo na pripremljenost za potencijalno buduće članstvo, već su mnogo širi i raznovrsniji. Ako bismo uzeli astronomsku analogiju Sunčevog sistema, primetili bismo da je Evropska unija razvila odnose sa svim susedima u sistemu orbita. Koliko je od nje daleko ili blizu neki sused zavisi od toga koliko su bliske i raznovrsne njihove međusobne veze i odnosi.

U orbiti koja je najbliža Evropskoj uniji kruže države Evropske asocijacije za slobodnu trgovinu – Island, Lihtenštajn, Norveška i Švajcarska. Malo dalje, ali već sa zvanično deklarisanom perspektivom članstva su zemlje Zapadnog Balkana: države bivše Jugoslavije (bez Slovenije i Hrvatske) – Bosna i Hercegovina, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Crna Gora, Srbija i Kosovo*. Pored ovih država treba dodati još i Albaniju. U svojoj posebnoj orbiti kruži i Turska. Njene osobine ćemo opisati nešto kasnije. Najdalje veze sa Evropskom unijom, iako svaka na svoj način, imaju drugi istočni i južni susedi koje je Evropska unija uključila u specijalnu politiku evropskih suseda. A, neke od njih u najskorije vreme žele da promene orbitu...

Pogledajmo ove zemlje malo pažljivije i pokušajmo da ocenimo perspektivu njihovog članstva u Uniji, kao i njihove socijalne, kulturne, ekonomske i političke veze.

* Ovaj naziv je bez prejudiciranja statusa i u skladu je sa Rezolucijom Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1244/1999 i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o Deklaraciji o nezavisnosti Kosova.

EVROPSKA ASOCIJACIJA SLOBODNE TRGOVINE

Zemlje Evropske asocijacije slobodne trgovine ili EFTA (eng. *European Free Trade Association*) – Island, Lihtenštajn, Norveška i Švajcarska – ne teže članstvu u Evropskoj uniji, ali sve one su veoma bliske Evropskoj uniji. Tri od njih – Island, Lihtenštajn i Norveška – sačinile su sa Evropskom unijom sporazum o *Evropskom ekonomskom prostoru*, a Švajcarsku i Evropsku uniju povezuju slični sporazumi. Prema ovim sporazumima, zemlje EFTA ne samo da slobodno trguju sa Evropskom unijom, već su i većinu svojih nacionalnih zakona i prava prilagodile zakonima koji regulišu unutrašnje tržište Evropske unije. Zbog toga su sve četiri zemlje, iako zvanično ne pripadaju Evropskoj uniji, faktički deo njenog unutrašnjeg tržišta.

Sve vlade zemalja EFTA, osim Lihtenštajna, u prošlosti su se zvanično obraćale Briselu u vezi sa članstvom u Evropskoj uniji: Island 2009, Švajcarska 1992, a Norveška čak tri puta – 1962, 1967 i 1992. Međutim, svaka od njih je zbog određenih unutrašnjih političkih razloga odlučila da ipak ostane van granica Evropske unije.

Najupornija je bila vlada Norveške, koja je čak dva puta uspešno okončala pregovore o pristupanju, ali u oba slučaja na referendumima – 1972. i 1994. – članstvo nije odobrila većina građana ove zemlje. Vlada Švajcarske je takođe predala zahtev za pristupanje u Evropsku uniju, ali ga je 1992. „zamrzla“ s obzirom na to da građani na referendumu nisu pristali na učestvovanje zemlje u *Evropskom ekonomskom prostoru*. Konačno, bolno stradavši od finansijske krize, Island je 2009. odlučio da pristupi Evropskoj uniji. Međutim, pregovori otpočeti 2010, zaustavljeni su 2013. godine, dok građani Islanda ne iznesu svoje mišljenje na referendumu.

Nije lako uopšteno oceniti odluku ovih zemalja o nepristupanju Evropskoj uniji. Moguće je da uticaj ima to što su ove zemlje demokratske, bogate i samouverene, i uvek su mogle da svoje probleme uspešno rešavaju same bez ičije pomoći. Zato većina glasača ne vidi velike prednosti članstva u Evropskoj uniji. Ali, niko ne zna kako će biti u budućnosti. Bilo kako bilo, kao što je već spomenuto, ove zemlje su veoma blizu Evropske unije i, ako to poželev, mogle bi prilično brzo i bez poteškoća da postanu njene punopravne članice.

ZAPADNI BALKAN Kad su u Evropsku uniju ušle zemlje Balkana kao što su Grčka (1981), Rumunija i Bugarska (2007), Hrvatska (2013), preostale zemlje regiona -- Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Kosovo*, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija i Srbija -- već su postale svojevrсна eksklava Evropske unije. Zbog toga je perspektiva njihovog razvoja neodvojiva od Evropske unije, koja je sa svoje strane takođe prihvatila određenu odgovornost i još je 2003. zvanično izjavila da će ove države, kada budu odgovarajuće pripremljene, moći da uđu u sastav Evropske unije. A, za sada se njihovi odnosi učvršćuju dogovorima i programima podrške.

U ovom trenutku Evropska unija se značajno zalaže za stabilizaciju stanja i oživljavanje ekonomije u regionu nakon preživljenih ratnih strahota. Njen glavni cilj je priprema i potpisivanje odvojenih sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa ovim zemljama, čijim će se potpisivanjem zemlje obavezati da postepeno pređu na pravni sistem Evropske unije, stvore zonu slobodne trgovine sa Unijom, sačine obostrane ugovore sa susednim zemljama (npr. sporazum o kretanju ljudi, robe i kapitala), da sarađuju sa Evropskom unijom u oblastima kao što su pravo, kontrola viza i granica, ilegalna imigracija, transport, energetika i sl.

Taj se proces postepeno širi, ali napredak pojedinih država nije jednak. Najdalje je otišla Crna Gora, koja se 2006. mirno razila sa Srbijom. Ova mala država predala je zahtev za članstvo 2008, a 2012. već je počela pregovore o članstvu. Crna Gora je pretekla Bivšu Jugoslovensku Republiku Makedoniju, koja još od 2005. ima status kandidata, a 2009. Evropska komisija je preporučila Savetu Evropske unije da sa njom počne pregovore. Međutim, početak pregovora je odložen, jer nisu rešeni stari sukobi -- susedi Grčka i Bugarska su zasad stavile veto na odluku o konačnom početku pregovora. Posle njih ide Srbija. Zahtev za članstvo je predat 2009, a Srbija je zvanično postala kandidat 2012. Pregovori o članstvu Srbije u Evropskoj uniji su formalno otvoreni 21. januara 2014. na prvoj Međuvladinoj konferenciji.

Dalje su u redu potencijalne zemlje kandidati Albanija, Bosna i Hercegovina, Kosovo*. Albanija je zahtev za članstvo predala 2009, a 2014. je dobila status kandidata za članstvo. Bosna i Hercegovina i Kosovo* još nisu predale zahtev za članstvo i zasad ostaju među potencijalnim kandidatima.

* Ovaj naziv je bez prejudiciranja statusa i u skladu je sa Rezolucijom Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1244/1999 i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o Deklaraciji o nezavisnosti Kosova.

TURSKA Turska je jedna od najstarijih trgovačkih partnera Evropske unije -- još 1963. je potpisala Sporazum o pridruživanju, koji sada obuhvata i carinsku uniju. Turska je zvaničan zahtev za članstvo u Evropskoj ekonomskoj zajednici predala još 1987,

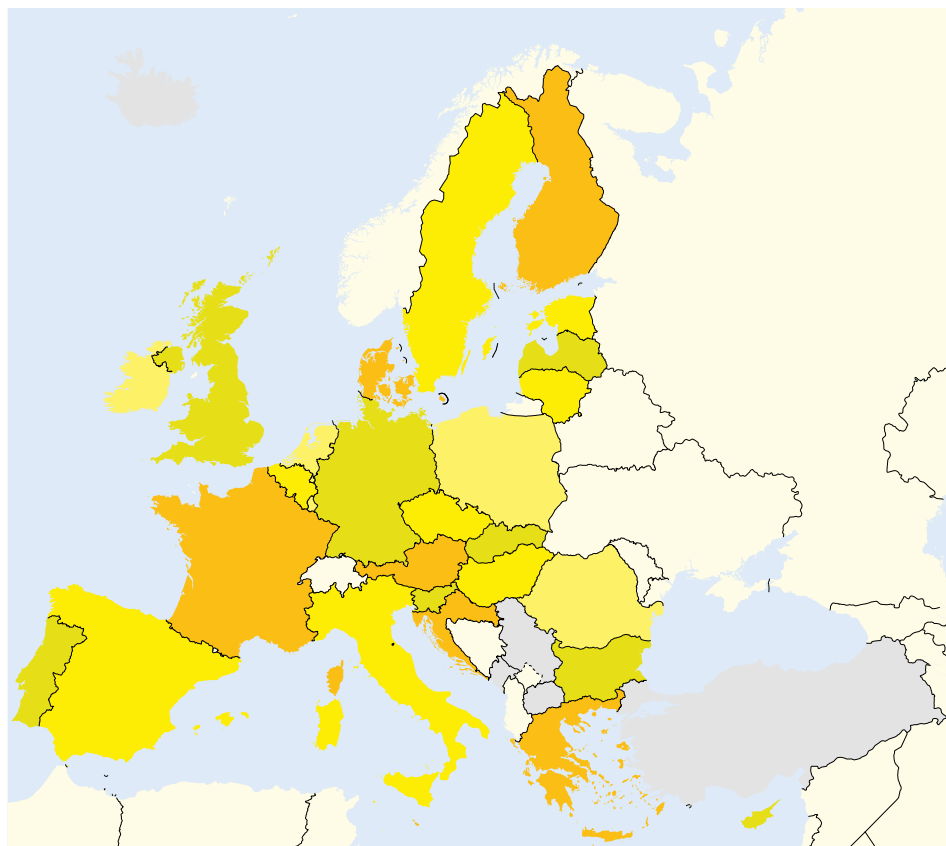
ali zbog njene nedovoljne pripremljenosti početak pregovora je bio dugo odlagan, te je ona zvanično postala zemlja kandidat tek 2005, kad je konačno počela pregovore o članstvu. Međutim, pregovori teku teško i prognozira se da će još dugo trajati. Jedna od glavnih za sada neuklonjenih prepreka je turska pozicija u kiparskom konfliktu. Ona do sada odbija da prizna Republiku Kipar, koja je 2004. postala članica Evropske unije (o teritorijalnoj podeli Kipra v. u poglavlju "Kipar"). Ako se ovaj problem ne reši, Turska uopšte neće moći da bude primljena u Evropsku uniju. Problem je težak, ali ne jedini.

Drugi problem je taj da u nekim zemljama Evropske unije postoji otpor javnosti u vezi sa članstvom Turske u Evropskoj uniji. Čak i ako uspešno završi pregovore o članstvu i potpiše Ugovor o pristupanju, postoji mogućnost da u nekim državama Evropske unije ugovor ne bude ratifikovan, naročito ako bude odlučeno da se ovo pitanje reši na referendumu.

Sa druge strane, ne bi trebalo zaboraviti ni argumente u korist članstva Turske. Ako bi primila Tursku, Evropska unija ne bi samo svetu pokazala da je Zapad tolerantan u odnosu na religijsku i kulturnu raznovrsnost, već bi raširila svoj uticaj i zonu bezbednosti i stabilnosti do trenutno nemirnog Bliskog istoka. Članstvo Turske bi bilo dobro i zbog strateški važnog položaja ove države između Zapada i Istoka, zbog kojeg bi Evropska unija mogla neposredno da se poveže sa zemljama Kaspijskog mora i srednje Azije sa mnogo resursa, i da tako dobije alternativu za energetske tok iz Rusije. Evropska unija razume geopolitički značaj Turske i postepeno jača svoje odnose sa njom od carinskog saveza do pregovora o članstvu.

EVROPSKA POLITIKA SUSEDSTVA Kada je 2004-2007 u Evropsku uniju stupilo deset država Centralne i Istočne Evrope, nije se samo raširila geografija Evropske unije, nego se i promenio dotadašnji odnos među zemljama koje su postale članice Unije i onih koje će tom cilju težiti kasnije ili uopšte ne žele da rešavaju to pitanje. S obzirom na to da se promenio položaj spoljnih granica Evropske unije i u težnji za boljom međususedskom saradnjom, Evropska komisija je predložila inicijativu ostvarivanja nove politike evropskog susedstva, a države Evropske unije su na to pristale.

Evropska unija je svojim novim susedima predložila ekskluzivno partnerstvo podržano zajedničkim vrednostima -- širenjem demokratije, ljudskih prava, prvenstva prava, efikasne administracije, tržišne ekonomije i zaštite životne sredine. Politika

evropskog susedstva ne ograničava se samo na uobičajene veze među državama -- njome se teži još nečemu: predlaže se određivanje bliskijih političkih veza, širenje trgovine i ekonomske integracije u odnosu na prioritete svakog suseda. Politika susedstva nije politika širenja Evropske unije; njome se ne teži ka preciznoj pomoći državama da se pripreme za članstvo u Evropskoj uniji. Ali, to isto tako ne znači da neki učesnici politike susedstva neće moći da teže i takvom članstvu, ako zadovolje uslove i kriterijume osnivačkih ugovora Evropske unije.

Politika evropskog susedstva može obuhvatiti bez izuzetka sve države koje imaju kopnene ili morske granice sa Evropskom unijom. Istočni smer partnerstva ove politike ide ka Ukrajini, Belorusiji, Moldaviji, Gruziji, Jermeniji, Azerbejdžanu, a južni

smer partnerstva ka Maroku, Alžiru, Tunisu, Libiji, Egiptu, Izraelu, Palestini, Jordanu, Siriji i Libanu. Samo je Rusija, iako je sused Evropske unije, želela specijalni bilateralni program koji je prilagođen samo njoj.

Temelj politike susedstva je plan delovanja pripremljen sa svakom susednom državom posebno, u kojem će biti određene obavezne političke i ekonomske reforme koje priznaju obe strane, koje će Evropska unija pomoći da se ostvare, kao i neopходna konkretna sredstva i finansiranje. Obostrana sredstva dopunjuju i regionalne inicijative bilateralne saradnje: Savez zemalja Sredozemnog mora i Sinergija Crnog mora (od 2008), Istočno partnerstvo (od 2009).

Od 2007. do 2013. bilo je odvojeno 12 milijardi evra za finansiranje politike susedstva Evropske unije; zemljama partnerima je dodeljena mogućnost da koriste mnoge prednosti unutrašnjeg tržišta Evropske unije. Pošto preko susednih zemalja deluje ilegalna imigracija, ilegalna trgovina narkotika i ljudi, Evropska unija većini svojih suseda pomaže u jačanju bezbednosti granica i procedura imigracije.

Sa svoje strane, Evropska unija od suseda očekuje da prihvate obaveze u vezi sa demokratskim reformama, tržišnom ekonomijom, jačanjem građanskog društva i poštovanjem ljudskih prava. Ali, naravno, susedi Evropske unije su veoma različiti i zbog toga jednaka politika u vezi sa njima može da se ostvari samo prilično formalno. U stvari, sa svakom državom se razvija saradnja različitih oblika tako da za jasnije rezultate politike evropskog susedstva treba još sačekati.

Naravno, članstvo novih država u Evropskoj uniji je stvar dalje budućnosti. Sada je još teško reći koliko će trajati put država Zapadnog Balkana u Evropsku uniju, kako će se i da li će se uopšte završiti pregovori sa Turskom, da li će građani članica Evropske unije prihvatiti te rezultate, kada će doći vreme da se otvori mogućnost početka pregovora sa državama koje su izrazile želju da postanu članice Evropske unije, kao što su Moldavija, Ukrajina i Gruzija. Možda će njihovim stopama krenuti i Belorusija, ukoliko usvoji demokratske standarde koji se traže od zemalja pretendenta na članstvo u EU. A, možda će svoje mišljenje promeniti i zemlje EFTA. Niko ne zna pouzdano kada će se i gde završiti širenje Evropske unije, koje zemlje će moći pored svoje zastave da podignu i njenu plavu zastavu, kao ni to kada ćemo morati da dopunimo ovu knjigu i bliže se upoznamo sa nekom novom državom članicom Evropske unije.

SRBIJA: OTVORENO POGLAVLJE

- Dinan D., ed., Encyclopedia of the European Union, Macmillan, 1998.
- Herzog H.-U., Flaggen und Wappen, Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1982.
- Mašalaitis B., Valstybės ir sostinės. Pavadinimų kilmė, Kaunas: Šviesa, 1998.
- Rimša E., Heraldika. Iš praeities į dabartį, Vilnius: Versus aureus, 2004.
- “CountryReports.org” – <http://www.countryreports.org>
- „EU at glance“ – http://europa.eu.int/abc/index_en.htm
- „Flags of the World“ – <http://flagspot.net/flags>
- „International Civic Arms“ <http://www.ngw.nl/indexgb.htm>
- „World Infozone“ – <http://www.worldinfozone.com/index.php>
- „The Principal Cities and Agglomerations of Countries in Europe“ – <http://www.citypopulation.de/Europe.html>

Sadržaj ove publikacije ne odražava nužno zvanične stavove Evropske unije.
Za navedene informacije i mišljenja odgovoran je isključivo autor.

GEDIMINAS VITKUS

EVROPSKI MOZAIK

28 DRŽAVA EVROPSKE UNIJE

Prevod sa litvanskog: Svetozar Poštić

Autor ilustracije na unutrašnjoj strani korice:
Algimantas Dapšys

Ilustracije:

Getty Images

Dreamstime

Photodisc, Inc., Eyewire, Inc. and Artville, LLC

Klemenso Sinicko

Zenono Nekrošius

Na 2-3 strani prikazan je fragment rezbarije u drvetu

Vitautasa Kazjemirasa Joninasa „Europa“ (1953)

Učinjeni su svi naponi da se pronađu vlasnici korištenih ilustracija i fotografija.

© Predstavništvo Evropske komisije u Litvaniji 2004, 2009, 2013

Objavio i štampao Informacioni centar Evropske unije u Beogradu, oktobra 2014. godine.

● EU INFO CENTAR BEOGRAD

Dečanska 1,
11000 Beograd

Telefon: 011/3229922
info@euinfo.rs
www.euinfo.rs

● EU INFO KUTAK NOVI SAD

Dimitrija Tucovića 14,
21000 Novi Sad

Telefon: 021/422253
officens@euinfo.rs

● EU INFO KUTAK NIŠ

Obrenovićeve bb,
TPC Kalča BI-42, 18000 Niš

Telefon: 066/8386821
officenis@euinfo.rs

